

Treba oceniť, že autor dobre zareagoval na aktuálny vývoj vo sviatkovej kultúre, a to tak na Slovensku, ako aj v ostatnej Európe a zámorí. Spracoval tému veľkorýso v historickom čase a kultúrnom priestore. Ťažisko knihy spočíva v podrobnom výklade vývoja a šírenia valentínskeho sviatku ako dňa lásky a zamilovaných, ktorý predstavuje v doposiaľ neznámych formách spoločenskej a párovej komunikácie. Dobre zachytáva vstup komercie a médií do vývoja sviatku, jeho šírenie, putovanie a transformácie v Európe koncom 20. storočia a v našej súčasnosti.

PhDr. VĚRA FROLCOVÁ, CSc.,
Etnologický ústav AV České republiky, v. v. i.

SVÄTÍ S MENOM VALENTÍN A SVIATKY ZAMILOVANÝCH

Juraj Zajonc

Juraj Zajonc

SVÄTÍ S MENOM VALENTÍN A SVIATKY ZAMILOVANÝCH

ISBN 978-80-224-1853-9

Ústav etnológie
a sociálnej antropológie
Slovenskej akadémie vied

Juraj Zajonc

SVÄTÍ S MENOM VALENTÍN A SVIATKY ZAMILOVANÝCH

Ústav etnológie
a sociálnej antropológie
Slovenskej akadémie vied

VEDA

Bratislava 2020

Text publikácie je šírený pod licenciou Creative Commons 4.0 Attribution-NonCommercial- NoDerivatives. Dielo je možné opakovane používať za predpokladu uvedenia mena autora a len na nekomerčné účely, pričom nie je možné z diela ani z jeho jednotlivých častí vyhotoviť odvodené dielo formou spracovania alebo iných zmien.

Etnologické štúdie 44

Svätí s menom Valentín a sviatky zamilovaných

Autor textu:

© PhDr. Juraj Zajonc, CSc., Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, Bratislava, 2020

Recenzovali:

PhDr. Věra Frolcová, CSc., Etnologický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i. – Pracoviště Brno, Česká republika
doc. Mgr. Vincent Múcska, PhD., Katedra všeobecných dejín Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, Bratislava

Obrazovú zložku zostavil:

© PhDr. Juraj Zajonc, CSc., Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, Bratislava, 2020

© Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, Bratislava, 2020

Vedecká redaktorka:

PhDr. Katarína Popelková, CSc., Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, Bratislava, 2020

Jazyková redaktorka: PhDr. Ingrid Kostovská

Preklad súhrnu do nemčiny: PhDr. Soňa Polláková

Preklad súhrnu do angličtiny: Mgr. Judita Takáčová

Obálka, grafická úprava a sadzba: © Eva Kovačevičová-Fudala

Vydala: © VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava, 2020

Práca vznikla v rámci vedeckého grantového projektu *Sviatky a rituály – ich spoločenské kontexty a funkcie (Slovensko, 21. storočie)*, VEGA č. 2/0062/17.

Vydanie publikácie finančne podporila Národopisná spoločnosť Slovenska.

ISBN 978-80-224-1853-9

DOI: <https://doi.org/10.31577/2020.9788022418539>

OBSAH

PREDSLOV 8

ÚVOD 9

- 1 SVÄTÍ S MENOM VALENTÍN 15**
 - Rímsky Valentín 17
 - Valentín z Terni 23
 - Valentín z Raetie 26
 - Valentínovia ako patróni 26
 - ♥ Patróni lásky, zaľúbených a manželstva 27
- 2 VALENTÍN A PREDKREŠŤANSKÉ SVIATKY 29**
 - Valentín a Juno 32
- 3 VALENTÍN PODĽA CHAUCERA 35**
 - Valentín z Janova 38
- 4 PODOBY TRADIČNÉHO SVIATKU 41**
 - OD VÝBERU VALENTÍNA K VEŠTENIU MANŽELA 42
 - Valentínske párovanie 44
 - ♥ Prvé stretnutie na Valentína 44
 - ♥ Vzájomný výber a dohoda 46
 - ♥ Valentínske losovanie 47
 - Prejavy náklonnosti 51
 - ♥ Poézia 51
 - ♥ Valentínka 52
 - ♥ Obdarúvanie 54
 - Veštenie budúceho manžela 58
- 5 PREMENA NA MODERNÝ SVIATOK 61**
 - VINŠOVNÍK SO SRDCOM Z ČOKOLÁDY 62
 - Valentínske obchôdzky 63
 - Komerčná valentínka z Londýna 65

	VALENTÍN ZA OCEÁNOM	67
	Americká komerčná valentínka	68
	Moderný sviatok obchodu	71
6	NÁVRAT VALENTÍNA	73
	Príchod a šírenie sviatku	75
	Obal v tvare srdca alebo legenda	81
7	EURÓPA SLÁVI VALENTÍNA	85
	Obdarúvanie a valentínky	87
	Od rýchleho zoznámenia po svadbu	93
	Deň lásky, priateľstva alebo vína?	96
	Aj cirkvi slávia Valentína	99
	Valentín pre nezadaných	100
	Spolupútnik alebo protivník	102
	ZÁVER	109
	PRAMENE	115
	SUMMARY	125
	ZUSAMMENFASSUNG	130
	AUTORI A ZDROJE ZOBRAZENÍ	136
	PERSONÁLNY REGISTER	139
	PREDMETOVÝ REGISTER	141
	MIESTNY REGISTER	145

Venované Jarovi

PREDSLOV

Anglická spisovateľka Jane Austenová v románe *Sídlo Mansfield* ústami jednej z postáv hovorí o láske, že má toľko podôb, koľko okamihov má čas. K týmto podobám už niekoľko storočí nepochybne patrí aj azda najznámejší sviatok venovaný priamo láske, zamilovanosti, ale aj iným podobám citovej blízkosti. Sviatok dostal meno podľa svätého Valentína, ktorý zomrel mučeníckou smrťou vraj práve pre lásku, ktorú doprial a prejavoval iným. No pôvod sviatku je dodnes vysvetľovaný aj viacerými ďalšími spôsobmi, ktoré sú okrem historických údajov často založené na predstavách, ba aj pocitoch, čo však nie je v spojení s láskou ničím nepochopiteľným. A hoci je láska základnou ľudskou potrebou i hodnotou, nie je myšlienka oslavovať ju práve sviatkom Valentín blízka všetkým rovnako. Cesta, ktorú Valentín – teda sviatok – dodnes prešiel, má mnoho odbočiek, návratov i pohľadov do minulosti. Sú na nej aj neprehľadné križovatky, neočakávané rázcestia i úplne neznáme miesta. Táto kniha by mala byť nielen sprievodcom na ceste po histórii jedného sviatku, ale mala by aj odpovedať na otázky o jeho mnohorakých podobách a významoch.

JURAJ ZAJONC

ÚVOD

V oficiálnych kalendároch mnohých krajín Európy, aj medzi dňami, ktoré sa u časti jej obyvateľov spájajú s komplexom špecifických významov, predstáv i osobitých, každoročne sa opakujúcich spôsobov konania a správania, sa nachádza dátum 14. február. Nesie pomenovania obsahujúce meno sv. Valentína alebo názvy spájané s láskou, zamilovanosťou či priateľstvom a je vnímaný ako sviatok. Aj v zmysle vymedzenia sviatku Katarínou Popelkovou¹ je Valentín sviatkom, a preto ho možno skúmať ako historicko-sociálny fenomén.

Hoci má sviatok v názve meno svätca a pôvod sviatku je spájaný s legendami o jeho živote, je Valentín – ako sa sviatok skrátene označuje – svojím obsahom i spôsobmi slávania svetským sviatkom. Z hľadiska základného etnografického členenia opakujúcich sa príležitostí, ktoré tvoria protiváhu každodennej kultúry, ide o sviatok výročný. Niektorí autori ho považujú za sviatok spojený s rodinou.²

Valentín je v hľadácku zberateľov údajov o tradičnej kultúre jednotlivých krajín Európy a etnografov, ktorí sa sústreďujú najmä na opisy prejavov spojených s jeho slávením, od 18. storočia. V 20. storočí to boli literárni historici a odborníci na jazyky, ktorí výrazne posunuli poznanie o jeho histórii. Pre behaviorálne vedy je špecifickým rámcom na skúmanie jednotlivca ako príslušníka rodovej či sociálnej skupiny. Odborníci na marketing sviatkov sledujú ako jednu z komerčných príležitostí v roku, ktorá je spojená s osobitým spôsobom nákupného správania. Samostatnú oblasť bádania tvorí história vybraných prvkov sviatku, najmä papierových valentínskych pozdravov, ktoré sú pre zberateľov a múzejníkov prostriedkom štúdia histórie sviatku od konca 18. storočia. Pohľad etnológie i histórie sa v 20. storočí sústredil napríklad na otázky vývoja a zmien sviatku v kontexte jeho modernizácie po príchode na americký kontinent a šírenia do európskych krajín od začiatku 20. storočia. Samostatnou témou je postavenie sviatku v etape politicko-ekonomickej transformácie postkomunistických krajín východnej časti Európy od začiatku 90. rokov 20. storočia. Európski etnológovia sa sviatkom Valentín zaoberajú

¹ Popelková 2012: 12.

² Kleinschmidt 1977: 73; Caplow 2004: 112; Vesik 2016: 282.

- 3 Lizáková 2008. Práca vznikla na Katedre etnológie a etnomuzikológie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre.
- 4 Napr. Potančok 2001 [online]; Čupka – Nádaská 2009; Zajonc 2010 [online]; Zajonc 2010a [online]; Gehrerová 2016 [online].
- 5 Chaucer 2017; Kellnerová 2017. F. Krajník aj M. Kellnerová sú spätí s Katedrou anglistiky a amerikanistiky Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne.
- 6 Pojem sviatkovanie označuje aktivity, vrátane zdržania sa určitých aktivít, opakovane spájané s konkrétnym sviatkom. Aktivity majú buď symbolický význam, alebo ich význam je praktický, no stabilne tvoria súčasť sviatku (Zajonc 2014: 166).
- 7 Štraus 2005: 412; Šubrt 2009: 41-44; Lapidge 2018.
- 8 Baronius 1589 [online]; Martyrologium Romanum 2001; Martyrologium Romanum Gregorii XIII 2008 [1913] [online].
- 9 Štraus 2005: 199.
- 10 Tamže.

buď z perspektívy jednotlivých krajín, alebo sa ho dotýkajú len cez vybrané prvky v rámci štúdia významu zvykov, rituálov, identity a pod. od konca 20. storočia.

Aj napriek tomu, že sviatok Valentín je od konca 20. storočia súčasťou sviatkového kalendára obyvateľov Slovenska, jedinou prácou, ktorá sa ním zaoberá z etnologického hľadiska, je diplomová práca Barbory Lizákovovej *Valentín na Slovensku (história, rozšírenie a forma slávania)* z roku 2008.³ Sviatok sa teda zatiaľ nachádza skôr na okraji záujmu etnologického bádania na Slovensku. Až na niekoľko populárnych príspevkov k tejto téme z hľadiska etnológie, prípadne histórie,⁴ sa k nej v dobe okolo 14. februára vyjadrujú predovšetkým žurnalisti.

K najnovším príspevkom k poznaniu histórie sviatku patrí preklad poémy Geoffreyho Chaucera *The Parliament of Fowls* (Vtáčí snem), ktorého autorom je Filip Krajník, a diplomová práca Martiny Kellnerovej *The Origins of St. Valentine's Cult in Medieval Poetry*.⁵ Druhá práca na základe analýzy anglických, francúzskych a španielskych literárnych diel z prelomu 14. a 15. storočia spojených so sv. Valentínom o. i. rozširuje poznatky o spôsoboch slávania sviatku v uvedenom období.

Publikácia *Svätí s menom Valentín a sviatky zamilovaných* vznikla s cieľom podať na základe historických a etnologických poznatkov i etnografických údajov o spôsoboch valentínskeho sviatkovania⁶ prehľadný ucelený obraz sviatku v jednotlivých etapách jeho vývoja v Európe.

Prvá kapitola je venovaná ústrednej postave sviatku, ktorou je sv. Valentín, resp. všetkým svätcom, ktorým je pripisovaná spojitost so sviatkom Valentín. Prameňmi údajov boli predovšetkým dva základné typy správ o smrti kresťanských mučeníkov – *acta martyrii* (texty spracované pravdepodobne podľa úradných záznamov o priebehu vypočúvania mučeníka) a *passiones* (výpoveď očitého svedka o mučeníckej smrti svätca). Označujem ich spoločným pomenovaním martyrologické alebo mučenícke texty, pretože ich slovenské literárnovedné označenie života svätých je v kontexte spracúvanej témy príliš všeobecné.⁷ Ďalším prameňom, ktorý slúžil na objasnenie vzťahu katolíckej cirkvi k svätcom s menom Valentín, bolo *Rímske martyrológium*, vydávané od roku 1584.⁸ Údaje z týchto prameňov boli následne aj východiskom pre analýzu legiend, ktoré tiež rozprávajú o živote, skutkoch, zázrakoch a mučeníctve svätcov,⁹ no obsahujú aj fakty neprítomné v martyrologických textoch. Vo vzťahu k sviatku Valentín sú však dôležitým prameňom, ktorý odzrkadľuje vývoj názorov o jeho pôvode. A to až do súčasnosti, pretože aj keď sú legendy všeobecne označované ako žáner prozaickej alebo veršovanej stredovekej náboženskej epiky,¹⁰ tie o sv. Valentínovi sú

vďaka trvalému spojeniu so sviatkom Valentín dodnes živým žánrom.

V druhej kapitole je spracovaný vzťah sviatku Valentín k zvykom antického Ríma, ktoré sú považované za jedno z východísk sviatku. Objasnenie tohto vzťahu je založené na porovnávaní zvykov a rituálov známych z antických písomných prameňov – vrátane diela *Fasti* (Kalendár), ktorého autorom je rímsky básnik Publius Ovidius Naso – a vybranej časti zvykov, ktoré tvorili a tvoria súčasť valentínskej sviatkovej praxe.

Obsahom tretej kapitoly je línia vývoja sviatku, ktorá sleduje predovšetkým jeho vznik na základe datovaných alebo datovateľných písomných prameňov. Začína koncom 14. storočia, v dobe vzniku prvého z nich – poémy *The Parliament of Fowls* (Vtáčí snem), ktorej autorom je Geoffrey Chaucer. V tejto kapitole sa text opiera predovšetkým o práce amerického odborníka na anglickú renesančnú literatúru Jacka B. Orucha a amerického profesora angličtiny Henry A. Kellyho.¹¹

Vo štvrtej kapitole je pozornosť zameraná na význam sviatku Valentín v živote obyvateľov krajín, do ktorých sa rozšíril, a na podoby jeho slávania v dobe od vzniku sviatku do konca 18. storočia. Hlavným východiskom poznania premien uvedených oblastí je analýza valentínskeho sviatkovania predovšetkým u obyvateľov Britských ostrovov, ktoré bolo základom vývoja sviatku v nasledujúcich storočiach a to aj mimo európskeho kontinentu. Zdrojmi údajov boli najmä písomné pramene obsahujúce etnografické údaje¹² a práce etnografov o valentínskych zvykoch.¹³ Pri prekladoch veršovaných textov, ktoré sú uvedené v tejto i nasledujúcich kapitolách, bolo primárnym cieľom zachovať údaje o reáliách týkajúcich sa sviatku Valentín bez nutnosti, aby mali texty aj v slovenčine veršovanú podobu.

V piatej kapitole sa pozornosť sústreďuje na zmeny v európskom valentínskom sviatkovani koncom 18. storočia vrátane počiatkov jeho spájania s komerciou, následne na procesy, ktoré viedli k premene sviatku Valentín na moderný sviatok na území dnešných Spojených štátov amerických. Aj v tejto kapitole boli zdrojom publikované práce obsahujúce etnografické údaje,¹⁴ ďalej historické a etnologické práce týkajúce sa územia Veľkej Británie a USA,¹⁵ rozšírené o priame dobové pramene (napríklad o ročenky¹⁶).

Obsahom šiestej kapitoly je návrat sviatku na európsky kontinent v 20. storočí a jeho šírenie v kontexte zásadných historických udalostí a zlomov. Vzhľadom na väčšiu sumu dostupných údajov o sviatkovej praxi bolo možné identifikovať kanály, ktorými sa do Európy dostávali údaje o sviatku, sledovať vzťah Valentína k domácim sviatkom krajín, do ktorých sa šíril a pod.

- 11 Oruch 1981; Kelly 1986.
- 12 The Paston Letters [online]; Diary/1665/February [online].
- 13 Misson 1698 [online]; Cooper – Sullivan 1994; Roud 2008.
- 14 Ditchfield 1896.
- 15 Schmidt 1993 [online].
- 16 Chandler 1849.

17 Zajonc 2020.

18 Aellig 1950; Wissor 1967; Oeschger 1988; Ekrem 1995; Wolf 2014.

Práce etnológov poskytujú len čiastkové údaje k tejto téme alebo riešia iba parciálne otázky vývoja a významu sviatku v jednotlivých krajinách. Preto bola na získanie údajov použitá metóda obsahovej analýzy aplikovaná na elektronické dokumenty dostupné na internete. Relevantné dokumenty boli vyhľadávané podľa kľúčového slova „Valentine’s Day“ spojeného s názvom krajiny (štátu) v angličtine. Podstatná väčšina získaných dokumentov bola v angličtine. V prípade krajín, v ktorých sa hovorí rusky (Rusko, Ukrajina, Bielorusko), boli vyhľadávané a následne používané aj zdroje v tomto jazyku. Všetky získané elektronické texty boli vytlačené a spracované do súhrnného dokumentu *Sviatok Valentín a iné sviatky lásky v Európe (1900 – 2020) – internetové zdroje* (dostupný vo Vedeckej zbierke textov ÚESA SAV¹⁷). Analýza a interpretácia údajov rešpektovala rôznorodosť východísk a cieľov vzniku internetových zdrojov, ktoré obsahujú osobné reflexie šírenia sviatku a spôsobov jeho slávania na blogoch súkromných osôb, prezentácie sviatku na komerčných internetových portáloch, správy tlačových agentúr, ktoré referujú o sviatku v ich domovskej krajine alebo mimo nej atď.

Posledná, rozsahom najväčšia siedma kapitola, sa zaoberá šírením, prijímaním a podobami slávania sviatku Valentín v Európe v 20. a 21. storočí. Aj tu boli hlavným východiskom údaje získané obsahovou analýzou internetových zdrojov. Ak bolo potrebné takto získané informácie doplniť alebo spresniť, údaje boli vyhľadávané ešte na webových stránkach krajín, v ktorých sa konkrétny fenomén vyskytuje. Tak boli z analýzy vylúčené napríklad informácie o pozdravoch *gaekkebrev* (veľkonočný list), ktoré patria k veľkonočným tradíciám Dánska, i o zvyku obdarúvať dievčatá vyrezávanými lyžicami, ktorý sa spája s oslavou sviatku waleskej patrónky lásky sv. Dwywnwen. Najmä autori textov, ktorí nepochádzajú z týchto krajín, ich mylne spájajú so sviatkom Valentín. Pri tvorbe kapitoly boli použité aj zistenia zo spomenutých etnologických prác a z publikácií obsahujúcich etnografické údaje o šírení a vývoji sviatku v sledovanom období.¹⁸

Záver je stručným prehľadom histórie a vývoja foriem slávania sviatku Valentín v Európe s exkurzom o jeho vývoji na americkom kontinente najmä v 19. storočí. Táto etapa totiž zásadne ovplyvnila jeho vstup do Európy, ďalší vývoj od začiatku 20. storočia a dodnes spolupôsobí pri určovaní jeho miesta medzi tu slávenými sviatkami.

Na tomto mieste ďakujem všetkým, ktorí mi pomohli pri príprave rukopisu tejto knihy. Menovite pani doc. RNDr. Tatiane Bužekovej, PhD. z Katedry etnológie a muzeológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave za konzultáciu k me-

tóde obsahovej analýzy v masmédiách. Pani Mgr. Andrei Doktorovej z Ústrednej knižnice SAV ďakujem za konzultáciu k licenciám obrazových dokumentov z elektronických zdrojov. Pánu PhDr. Marekovi Ďurčovi z Trstenej ďakujem za preklady textov z latinčiny. Za konzultáciu k problematike začiatku obdobia párenia vtákov ďakujem RNDr. Alžbete Darolovej, CSc. z Ústavu zoológie SAV v Bratislave. Za vyhľadanie a doručenie údajov z najnovšieho vydania *Rímskeho martyrológia* ďakujem ThLic. PaedDr. Eubici Hromníkovej, PhD. z Arcibiskupského ordinariátu v Berlíne. Moje poďakovanie patrí aj jazykovedkyni doc. PhDr. Mire Nábělkovej, CSc. z Katedry stredoevropských štúdií Filozofickej fakulty Univerzity Karlovy v Prahe za odbornú konzultáciu týkajúcu sa názvov zobrazení antického boha lásky Amora a pomenovaní partnerov vo valentínskom páre. Kolegyni Mgr. Zuzane Panczovej, PhD. ďakujem za konzultácie k prekladom martyrologických textov a za pomoc pri vyhľadávaní obrázkov v elektronických zdrojoch. Pani PhDr. Soni Pollákovéj z Levoče ďakujem za preklady historických textov z nemeckého jazyka. Za konzultácie k prekladom textov z anglického a francúzskeho jazyka ďakujem prof. PhDr. Jaroslavovi Šušolovi, PhD. z Katedry knižničnej a informačnej vedy Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Moje poďakovanie patrí aj doc. PhDr. Jane Truhlářovej, CSc. z Katedry romanistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave za podčiarový preklad textu básne Karola Orleánskeho *Je suis desja d’amour tanné*. Kandidátke filozofických vied Marine Michajlovne Valencovej z Institutu slavjanovedenia Rossijskoj akademii nauk – Otdel etnolingvistiky i folklora v Moskve ďakujem za poskytnutie údajov o súčasných podobách sviatku Valentín v Rusku a na Ukrajine. Pán RNDr. João Manuel Melo Vasconcelos mi poskytol konzultáciu k reáliám o sviatku Valentín v Portugalsku a urobil preklad textu z portugalčiny, za čo mu tiež patrí moja vďaka. A osobitne ďakujem mojej kolegyni PhDr. Kataríne Popelkovej, CSc. za to, že sa rukopisu tejto knihy ujala ako vedecká redaktorka a svojimi odbornými pripomienkami i trpezlivosťou s autorom výraznou mierou prispela ku kvalite jej obsahu i k jej úspešnému dokončeniu.

♥ 1 ♥

SVÄTÍ S MENOM VALENTÍN

Rímsky Valentín

Údaje o rímskom Valentínovi tvoria súčasť martyrologického textu o sv. Máriovi a Marte, ktorý vznikol asi medzi rokmi 500 – 600. Okrem osudov týchto dvoch bohatých Peržanov a ich synov, ktorí sa volali Audifax a Abakus, príbeh hovorí aj o konci života a martýrskej smrti kňaza Valentína. Hoci je smrť rímskeho Valentína spájaná s vládou cisára Klaudia II.,³³ ktorý vládol v rokoch 268 – 270, okrem rokov 268 a 269 sa ako rok tejto udalosti uvádza aj rok 280.³⁴ O Valentínovi hovorí 7 z 19 hláv mučeníckeho textu o sv. Máriovi a Marte nasledovne:

„6. Vtedy Klaudius zatkol istého svätého muža menom Valentín, kňaza, a zavrel ho do väzenia, zviazal putami a reťazami. Po dvoch dňoch prikázal, aby ho predviedli pred neho do jeho paláca pri amfiteátri. Keď ho predviedli do jeho prítomnosti, povedal mu: ‚Prečo nevyužívaš naše priateľstvo a nežiješ v spoločenstve nášho štátu? Počúvam úžasné veci o tvojej múdrosti; hoci si akokoľvek múdry, si príčinou trestného činu svojou hlúposťou poverou.‘ Kňaz Valentín odpovedal: ‚Ak by si poznal Boží dar, tiež by si bol rozradostený, a tvoj štát s tebou, ak by si odvrhol démonov a ručne vyrobené modly a vyznal by si jediného Boha, Otca všemohúceho a Ježiša Krista, Jeho Syna, Stvoriteľa všetkých vecí, «ktorý stvoril nebo a zem, more a všetky veci čo sú na nej»‘. Istý súdny poradca, ktorý stál blízko Klaudia, odpovedal, hovoriac Valentínovi jasným hlasom: ‚Čo mieniš ohľadom boha Jupitera alebo Merkúra?‘ Valentín, kňaz, odpovedal: ‚Nehovorím nič pokiaľ ide o nich, okrem toho, že ich poznám ako úbohých a skazených mužov, ktorí žijú celý život v neresti a zmyselných rozkošiach a v neúcte k svojim telám. A ak by ste mi ukázali ich predkov, videli by ste, akí boli skazení.‘ Súdny poradca nahlas odvetil: ‚On sa rúha bohom a vládcovi nášho štátu.‘

7. V ten istý deň Klaudius počúval veľmi trpezlivo a odpovedal Valentínovi: ‚Ak Boh je Kristus, prečo mi neodkryl čo je pravda?‘ Kňaz Valentín odpovedal: ‚Počuj toto tvoja vznešenosť. Počúvaj ma, ó kráľ, a tvoja duša bude zachránená a tvoj štát bude rásť a tvoji nepriatelia budú zničení a vo všetkých činoch budeš víťazom; budeš si užívať nadvládu v tomto živote i v budúcej ríši. Nabádam ťa rešpektovať jednu vec, aby si olutoval krv svätých, ktorú si preliat, aby si veril v Krista, a teda aby si bol pokrstený: a budeš zachránený.‘ Vtedy Klaudius povedal tým, čo stáli blízko neho: ‚Počúvajte, obyvatelia Ríma a senát, aké rozumné učenie je odhalené týmto mužom.‘ Prefekt Calpurnius nahlas povedal: ‚Bol si oklamáný, Tvoja Výsosť, falošnou

33 Klaudius II., nazývaný aj Klaudius Got(h)icus, teda Gótsky, však nebol súčasníkom v mučeníckom texte spomenutého pápeža Kalixta (217 – 222) (Lapidge 2018: 421; Britannica 3, 2005: 360).

34 Voragine 1496: XLII; Schikora 1947: 116; Saint Valentine [online]; Valentín, biskup a mučeník [online]; Valentín z Ríma, kňaz [online].

- 19 Edícia obsahujúca životopisy a legendy o svätcoch a sväticiach je vydávaná od roku 1643 (Beliana 1, 1999: 41).
- 20 Sú to napr. *Ökumenisches Heiligenlexikon* (Schäfer a kol. [online]), *Životopisy svätých* (Životopisy svätých [online]), *Sväťci k nám hovoria...* (Chlumský [online]).
- 21 Ako najstarší sa uvádza sv. Valens, ktorý zomrel v talianskom meste Ostia okolo roku 269 ako jeden zo šiestich mučeníkov (Asterius und Gefährten [online]). Najmladším je Valentino (Vincenzo) Jaunzaras Gómez, ktorý zomrel v španielskom meste Torrent s ďalšími mučeníkmi v roku 1936 (Blessed Vicente [online]; Martirologio [online]; Saint Valentine [online]).
- 22 Oruch 1981: 535.
- 23 Krajník 2017: 81.
- 24 Valentine's Day [online].
- 25 Rusina – Zervan 1994: 41.
- 26 Valentín z Ríma, kňaz [online].
- 27 Valentine's Day [online].
- 28 Kniha svätých 2011: 47.
- 29 Rusina – Zervan 1994: 41.
- 30 Voragine 1496: XLII; Schikora 1947: 116; Dian – Judák 2006: 52.
- 31 Kelly 1986: 48. Úvádza sa aj 64. míľa (pozri ďalej).
- 32 Valentine's Day [online].

Ústrednou postavou, ku ktorej sa viažu vysvetlenia pôvodu svetského sviatku Valentín i aktivity spojené s jeho slávením, je kresťanský svätec rovnakého mena. Toto meno, odvodené z latinského slova valens (s významom silný, mohutný, statný, zdravý), sa v cirkevných prameňoch, ktoré sa týkajú života a skutkov svätcov a svätíc, objavuje pri rozličných dátumoch niekoľkokrát v roku. V diele *Acta sanctorum*,¹⁹ ako aj v oficiálnom zozname martýrov a martýrok rímskokatolíckej cirkvi s názvom *Rímske martyrológium* (v origináli *Martyrologium Romanum*) a napr. aj v elektronických prameňoch dostupných v súčasnosti na internete²⁰ tak možno nájsť údaje približne o troch desiatkach svätcov s menom Valentín či Valentin, ale aj Valens, Valent, Valentian, Valentinus, ktorí zomreli – najčastejšie mučeníckou smrťou – v dobe od 3. do 20. storočia.²¹ Niektorým z nich – teda ostatkom neznámych mučeníkov – bolo toto meno pripísané až po ich smrti.²² Už v stredoveku boli sviatky svätcov s týmto menom rozložené do celého roka, počínajúc sviatkom pasovského biskupa sv. Valentína z Raetie 7. januára až po sviatok štrasburského biskupa toho istého mena pripadajúci na 12. decembra.²³

Z plejády svätcov s týmto menom sa za tých, ktorí dali dátum i pomenovanie sviatku Valentín, považujú dvaja Valentínovia pripomínaní v rímskokatolíckej cirkvi 14. februára. Ide o sv. Valentína, kňaza a mučeníka (latinsky uvádzaného ako Valentinus presb. m. Romae,²⁴ nazývaného aj Valentín Rímsky,²⁵ Valentín z Ríma, kňaz²⁶) a sv. Valentína, biskupa a mučeníka (lat. Valentinus ep. Interamnensis m. Romae,²⁷ označovaného aj ako Valentín – biskup z Terni²⁸ či Valentín z Terni²⁹). Oba – teda rímsky Valentín i Valentín z Terni – boli podľa zachovaných údajov umučení v Ríme 14. februára niekedy medzi rokmi 268 až 280³⁰ a obaja boli pochovaní na Via Flaminia: kňaz na 2. míli (v Ríme) a biskup na 63. míli³¹ (v Terni).

Okrem rímskokatolíckej cirkvi si 14. februára pripomína sv. Valentína aj anglikánska a evanjelická cirkev a. v. Väčšina východných ortodoxných cirkví oslavuje 6. júla pamiatku rímskeho sv. Valentína a 30. júla pamiatku sv. mučeníka Valentína z Terni.³²

náukou: ale ak je to pravda, tak sa vzdajme toho, čo sme uctie-
vali a zbožňovali od nášho detstva, ty rozhoduješ.

8. V tom istom čase Klaudius zmenil svoj postoj a v smútku ho [Valentína] odovzdal prefektovi Calpurniovi, hovoriac: „Počú-
vajte ho trpezlivo a ak povie niečo, čo nie je rozumná rada,
urobte mu, čo zákon stanovuje pre svätokrádež; ak nie, nech
je jeho prosba vypočutá.“ Potom čo prefekt Calpurnius vzal
kňaza Valentína, odovzdal ho istému Astériovi, jeho hlav-
nému úradníkovi, hovoriac: „Ak ho môžeš zmeniť mierumi-
lovným presviedčaním, oznámim Klaudiovi tvoj úspech a ty
budeš jeho priateľom, a on zlepší tvoj život bohatstvom a dŕža-
vami.“ Astérius ho zobral a odviedol ho do svojho domu. Keď
vošiel do domu Astéria, Valentín padol na kolená a modlil sa,
hovoriac: „Ach Bože, Stvoriteľ všetkých viditeľných i neviditeľ-
ných vecí a Tvorca ľudského plemena, ktorý si poslal Tvojho
Syna nášho Pána Ježiša Krista, aby nás mohol vyslobodiť
z tohto sveta a vyviešť nás z tmy do skutočného svetla, ktorý si
nás viedol hovoriac: «Podďte ku mne všetci, ktorí sa namáhate
a ste preťažení, posilním vás», obráť tento dom a daj mu svetlo
namiesto tmy, aby Ťa bolo možné spoznať ako Boha a Krista
v jednote so Svätým Duchom naveky vekov. Amen.“
9. Počujúc to, zmocnenec Astérius povedal kňazovi Valentínovi:
„Chválím tvoj dobrý úmysel, v ktorom hovoríš, že tvoj Kristus
je svetlo.“ Valentín povedal jasným hlasom: „A skutočne, pre-
tože Pán Ježiš Kristus, ktorý sa narodil z Ducha Svätého a Má-
rie Panny, je pravé svetlo, ktoré osvecuje každého človeka, čo
prišlo na svet.“ Astérius odpovedal, hovoriac: „Ak osvecuje kaž-
dého človeka, chcem teraz zistiť, či On je Boh; ak nie, ukončím
tvoje bláznovstvo. Mám adoptívnu dcéru, ktorú mám rád od
detstva, a náhle pred dvomi rokmi oslepla a bola znetvorená
šedým zákalom. Privediem ti ju; a ak sa vylieči, urobím všetko,
o čo ma požiadaš.“ Kňaz Valentín preto odpovedal: „V mene
nášho Pána Ježiša Krista, prived mi ju.“ Trasúc sa znepokoje-
ním Astérius priviedol slepé dievča ku kňazovi Valentínovi.
Zodvihnúť ruky k nebu Valentín so slzami v očiach povedal:
„Ach Pane Bože Všemohúci, Otče nášho Pána Ježiša Krista,
Otče zmlovania, ktorý si poslal Tvojho Syna, nášho Pána Ježi-
ša Krista na zem, aby nás mohol viesť z tmy do pravého svetla,
volám Ťa ako úbohý hriešnik. Ale pretože Ty chrániš naše duše
a nedáš nám zahynúť, preto prosím Tvoju milosť, aby všetci
ľudia mohli spoznať, že si Boh, a Otec všetkých vecí a ich Stvo-
ritel, ktorý otvoril oči človeku narodenému slepému a dokonca
pozdvihol Lazara z hrobu, keď už bolo jeho telo rozložené. Vo-

lám Ťa, ktorý si pravé svetlo a Pán Kniežactiev a Veľmocí; nech
«nie je moja vôľa, ale Tvoja» nad týmto dievčatom, Tvojou slu-
žobníčkou, že Ty ju môžeš ráciť osvietiť svetlom Tvojej múd-
rosti.“ A položil ruku na jej oči, hovoriac: „Pane Ježišu Kriste,
osviet Tvoju služobníčku, pretože Ty si pravé svetlo!“ A keď to
povedal, jej oči sa otvorili.

10. Keď to Astérius uvidel, on a jeho žena padli na kolená k nohám
požehnaného Valentína, a povedal nasledujúce, hovoriac: „Po-
žehnaj nás, pravý Kriste, cez ktorého poznávame svetlo, aby si
urobil, čo vieš urobiť tak, aby boli naše duše ochránené.“ Va-
lentín odpovedal a povedal: „Urob, teda, čo hovorím a ak veríš
celým tvojim srdcom, znič všetky modly, posti sa, upusti od ob-
vinení proti všetkým (väzňom); nech je niekto pokrstený v spo-
vedi a bude zachránený.“ Potom im nariadil trojdňový pôst.
Pretože Astérius mal pod dozorom mnoho kresťanov, všetkých
prepustil. A keď skončil tretí deň pôstu, bola nedeľa, Valentín
pokrstil Astéria s celou jeho domácnosťou. A zavolať Kalixta,
biskupa, k nemu; keď prišiel, urobil znak kríža nad Astériom
a celou jeho domácnosťou – približne 46 osôb oboch pohlaví.
11. Keď Mário a jeho žena Marta, spolu s ich synmi Audifaxom
a Abakusom, počuli o tejto udalosti, že slepé dievča bolo osvie-
tené sv. Valentínom a že ako výsledok liečenia celá Astériova
domácnosť dostala vieru, prišli s veľkou radosťou do domu
Astéria, vzdávať vďaku Bohu, a ostali tam 32 dní. [...]
15. Cisár [Klaudius] prikázal, aby boli Mário a Marta, Audifax
a Abakus zadržaní pre neho tak, aby ich mohol vypočuť na súk-
romnej audiencii; ale prikázal, aby bol Valentín kňaz bitý pa-
licami a aby sa potom podrobil rozsudku trestu smrti. Bol sťatý
na Via Flaminia 14. februára. Istá matróna menom Savinilla
získala späť jeho telo a pochovala ho na tom istom mieste, kde
bol popravený; Pán tu vykonáva mnoho zázrakov na chválu
a slávu jeho mena.“

(Lapidge, M.: *The Roman Martyrs. Introduction, Translation, and Commentary.* Oxford :
University Press, 2018, s. 428-431, 433.)

Martyrologický text o rímskom Valentínovi tvorí výcho-
disko zrejme najrozšírenejšej legendy o tomto svätcovi. Jedna
z jej verzií bola zaradená aj do zbierky životopisov svätých, zná-
mej pod názvom *Zlatá legenda* (*Legenda aurea*). V roku 1260 ju
zostavil taliansky dominikánsky mních, neskôr janovský biskup
Jacobus de Voragine. Táto vo vrcholnom stredoveku veľmi čítaná
kniha o rímskom Valentínovi uvádza:

xlj.
De sancto Valentino.

Valentinus dicitur

Valentinus quasi valorē tenens. Hic est in scititate perse-
merans. Vt dicitur valentinus quasi valēs tyro-
i. miles xpi. Miles dicitur valēs quia nunquam cedit for-
ter ferit. se valentē defendit. potēter vincit sic va-
lentinus non cessit martyriū vitādo percussit ido-
latrīa euacuādo. defendit fidem cōmuniendo
vicit patiendo.

Valentinus reuerendus pater fuit quē clau-
dius ipator ad se adduci faciēs intro-
gavit dicēs. Quid ē valentine cur am-
icitia nostra non frueris. vt deos nostros ado-
rans superstitionē tue abijcias vanitatis. Cui
valentinus. Si grātiā dei scires. ista nequā
dicerēs. sed ab ydolis aīn renocares. et deū qui
est in celis adorares. Tūc quidā qui claudio asta-
bat dixit. Quid vis dicere valentine de scitātē
deorum nostrorum. Cui valentinus. Ego nil de eis
dico. nisi quod fuerūt hoīes miseri. et omni immu-
dicia pleni. Ad quē claudius. Si xps verus deus
est. cur mihi nō dicis quod verus est. Cui valentinus.
Vere xps solus est deus in quē si credideris anima
tua saluabit. respublica augebit omni inimico-
rum tibi victoria cōcedet. Rūdens autē claudi-
asstantibus dixit. Viri romani audite quod sapiēt
et recte loquitur homo iste. Tūc dixit prefectus.
Seductus est impator. Quō deserem quod ab
infantia tenuim. et tūc cor claudij imutatus
est. Tradit autē cuidā pncipi in custodiā. Et cū
in domū eius ductus fuisset dixit. Dñe ihu xpe
verum lumen illumina domū istā vt te verus
deus agnoscāt. Cui prefectus. Miror te dicentē
quod xps est lūmē. Equidē si filiā meā diu cecam
illuminauerit faciā quācumque pceperis. Tūc valē-
tinus orans ei filiā cecā illuminauit. et omnes de
domo sua puertit. Tūc ipator valentinū decol-
lari pcepit circa annū dñi. cclxxx.

xlj.

„[Kapitola] XLII

sa nazýva Valentín.

O SVÄTOM VALENTÍNOVI

ako si udržať [svoju] hodnotu, ako vo svätosti
zotrvať, totiž sv. Valentín [bol] takmer ako zrelý mladík,
Kristov vojak. Ako udatný Boží vojak, ktorý nikdy neustupuje,
mocne bojuje, seba udatne bráni, mocne víťazí,
tak aj Valentín kráčaľ neustúpiac [pred] mučeníctvom, zrazil
odstrániac modlárstvo, verejne bránil vieru,
trpiac zvíťazil.
Valentín – ctihodný kňaz, ktorého Klaudius,
cisár, dal k sebe predviesť, vypytoval sa [ho]
hovoriac: Kto si, Valentín, prečo
si neužívaš naše priateľstvo, keďže našich bohov uctievať
odmietaš ako poverčivosť pomínutelnosti. Jemu
Valentín [povedal]: Keby si poznal Božiu milosť, nikdy by si toto
nehovoril, totiž [svoju] dušu by si od bôžikov odvrátil a Boha, ktorý
je na nebesiach, by si uctieval. Vtedy niekto sa pred Klaudia postavil,
povedal: Čo chceš povedať, Valentín, o svätosti
našich bohov. Jemu Valentín [povedal]: Nič o nich
nepoviem, len to, že to boli úbohí ľudia a plní všetkej nečistoty.
Jemu Klaudius [povedal]: Ak Kristus je pravý Boh,
prečo mi nepovieš, čo je pravda. Jemu Valentín [povedal]:
Skutočne iba Kristus je Boh, v ktorého ak by si uveril, tvoja duša
by sa zachránila, štát vzrastie, nad všetkými nepriateľmi
bude tebe dožičené víťazstvo. Klaudius sčervenal,
okolostojacim povedal: Rímski mužovia, počúvajte, ako múdro
a správne hovorí tento človek. Vtedy povedal prefekt:
cisár bol podvedený. Ako by sme mohli zanechať, čoho
sme sa od počiatku pridržovali. A vtedy sa Klaudiovo srdce zmenilo.
[Valentín] bol odvedený do väzenia k nejakému predstavenému. A keď
bol predvedený do jeho domu, povedal: Pane Ježišu Kriste,
pravé Svetlo, osviet tento dom, aby teba pravého
Boha spoznali. Prefekt mu [povedal]: Čudujem sa, že hovoríš,
že Kristus je Svetlo. Totiž ak by moju dcéru, [ktorá je] dlho slepá,
osvietil,³⁵ urobím, čokoľvek prikážeš. Vtedy sa Valentín
pomodlil, osvietil túto slepú³⁶ a všetci
z jeho domu sa obrátili. Vtedy cisár prikázal Valentína
stať okolo roku Pána 280.“

(Voragine, J. de: Legenda aurea. Norimberg 1496, fol. XLII.)

- 35 Osvietil vo význame: uzdra-
vil.
36 Vo význame: slepú uzdravil
Ježiš Kristus – pravý Boh
a pravé Svetlo.

3 Text legendy o sv. Valentí-
novi vo vydání zbierky životopi-
sov svätých Legenda aurea
z roku 1496.

- 37 Brockhaus Enzyklopädie 1992: 307.
 38 Osvietil vo význame: uzdravil.
 39 Ide o dátum 14. február.
 40 Saint Valentine [online].

Ešte kratšia verzia tejto legendy sa šírila aj prostredníctvom *Norimberskej kroniky* (nemecky nazývaná *Die Schedelsche Weltchronik* alebo *Nürnberg Chronik*), ktorú spísal nemecký lekár a humanista Hartmann Schedel. Prvý raz vyšla tlačou v roku 1493.³⁷ Jej latinské vydanie o rímskom sv. Valentínovi uvádza:

„Valentín, rímsky kňaz, v týchto časoch [kvôli] mnohým znameniam uzdravení

a [verejného] účinkovania je chytený cisárom Klaudiom.

Bol vyšetrovaný o ich bohoch, vraví, že Jupiter, Merkúr a iní boli [len] veľmi úbohé ľudia. Napokon dcéru Astéria osvietil.³⁸

Ju

[aj] s celým jeho domom urobil kresťanmi v počte 42. Napokon na príkaz cisára je veľmi dlho bitý prútmi, napokon je skutočne pripravený o hlavu a na 16. deň pred marcovými kalendami³⁹ je pochovaný.“

(Schedel, H.: *Registrum huius operis libri cronicarum cu figuris et ymagibus ab inicio mundi*, Norimberg 1493 [online], fol. CXXII.)

Niektoré odlišné fakty obsahuje text o rímskom sv. Valentínovi zaradený do nemeckého vydania kroniky:

„Valentín – rímsky kňaz bol, čo dosvedčili mnohé uznávané náuky a historické práce, zajatý cisárom Klaudiom a pýtali sa ho na pohanských bohov. A rozprával o Jupiterovi, Merkúrovi a iných bohoch, ktorí boli bohmi chudobných biednych ľudí.

Potom osvietil Astérovu dcéru, ktorú priviedol aj so 49 ľuďmi ku kresťanskej viere. Napokon bol na príkaz cisára tvrdo bitý palicami

a následne štatý 14. dňa mesiaca február.“

(Schedel, H.: *Register des buchs der Croniken vnd geschichten, mit figure vnd pildnussen von anbegin der welt bis auf dise vnser Zeit*. Norimberg 1493 [online], fol. CXXII.)

Podľa cirkevnej tradície zaviedol sviatok rímskeho sv. Valentína v roku 496 pápež Gelasius I. Zaradil ho medzi tých svätcov, „ktorých meno je zaslúžene uctievané medzi ľuďmi, ale ktorých skutky sú známe iba Bohu“, čím naznačil, že o jeho živote neboli známe žiadne jednoznačné údaje.⁴⁰

Valentín z Terni

Najstaršiu zmienku o sv. Valentínovi z Terni obsahuje *Martyrologium Hieronymianum* z 5. storočia, v ktorom sa uvádza: „v Terni, na 64. míli Via Flaminia, smrť sv. Valentína“.⁴¹ U tohto Valentína je z prameňov dôveryhodne známe len meno a fakt, že bol umučený. Podľa Michaela Lapidgeho sa spomína aj v martyrologickom texte o sv. Serafíne a Sabíne ako manžel Sabíny.⁴²

Mučenícky text o Valentínovi z Terni opisuje udalosti z jeho života alebo vznikol pod vplyvom údajov o živote rímskeho Valentína. Podľa martyrologického textu i legiend sa Valentín narodil v meste Terni (vtedy Interamna) v dnešnej talianskej provincii Umbria a tu sa aj stal biskupom.⁴³ Rečník Kratón ho pozval do Ríma, aby liečil jeho jediného syna Chaeremona, ktorý bol od troch rokov mrzákom. Choroba mu krivila telo, tlačila mu hlavu medzi kolená a pripravila ho o reč.⁴⁴ Po dlhom rozhovore s Kratónom Valentín jeho syna vyliečil. Preto sa dali Kratón i jeho rodina pokrstiť a Kratónov syn začal študovať gréčtinu a latinčinu. Valentín obrátil na kresťanskú vieru aj ďalších ľudí. Podľa jednej z legiend k nim patrili aj Abundius, syn Furiosa Placida, prefekta Ríma. Ten Valentína postavil pred súd a nútil ho, aby sa zriekol viery.⁴⁵ Uväznený Valentín bol bitý a na Placidov príkaz ho nakoniec stali. Valentínovo telo bolo pochované v Terni, kam ho preniesli Prokulus, Efebius (Epifibion) a Apolónius, ktorí študovali spolu s Kratónovým synom.⁴⁶

Smrť Valentína z Terni je spájaná s vládou uzurpátora rímskeho trónu Aureola (rok 268) alebo cisára Aureliána (270 – 275) a datovaná je rokmi 268 až 270 i 273.⁴⁷ Súčasné legendy o sv. Valentínovi z Terni uvádzajú, že jeho sviatok sa začal v katolíckej cirkvi sláviť v dobe pápeža Gelasia I., po prvý raz 14. februára 496.⁴⁸

Postavenie oboch svätcov v katolíckej cirkvi vyjadruje ich miesto v *Rímskom martyrológiu*. V jeho vydaniach z doby pred II. Vatikánskym koncilom, ktorý sa konal v rokoch 1962 – 1965, boli pri dátume 14. február uvádzaní obaja sv. Valentínovia:

„Večer na šestnásty deň pred marcovými kalendami v Ríme na ceste Flaminia [sa slávia] narodeniny⁴⁹ blahoslaveného Valentína, kňaza a mučeníka, ktorý po mnohých znameniach uzdravení a [verejného] účinkovania, bol zbíčováný a popravený štatím za cisára Klaudia. [...] V Interamne [sa slávia narodeniny] svätého Valentína, biskupa a mučeníka, ktorý po dlhom trápení bol uvrhnutý do väzenia, keď sa nedalo [nič] dosiahnuť, uprostred noci potichu bol vyvlečený z väzenia, bol štatý na príkaz Placida, prefekta mesta. Na tomto

41 Lapidge 2018: 424.

42 Tamže: 585.

43 Uvádza sa rok 197, doba okolo roku 197 alebo rok 203 (Rulíšek 2006: Svätý Valentín; Svätý Valentin [online]; Valentín z Terni [online]; Valentín, biskup a mučeník [online]).

44 Oruch 1981: 536.

45 Rulíšek 2006: Valentin z Terni.

46 Kelly 1986: 48, 50; Oruch 1981: 536; Valentín, biskup a mučeník [online].

47 Saint Valentine [online]; Svätý Valentin [online]; Svätý Valentín z Terni [online]; Valentín, biskup a mučeník [online].

48 Valentín z Terni [online].

49 Výraz (dies) natalis v latinskej pôvodine možno chápať ako narodeniny, v kresťanskom chápaní ako zrodenie kresťana, ktorý podstúpil mučenícku smrť pre večný život. Ide teda o deň mučeníckej smrti.

50 Možno predpokladať, že pri mŕtvom sa konala buď zádušná svätá omša, alebo modlitby za dušu popraveného kresťana.

51 Rovnaký text obsahuje aj Martyrologium Romanum Gregorii XIII 2008 [1913] [online]: 79-80.

52 Chlumský [online]: Záznamy o svätých.

istom mieste [sa slávia narodeniny aj] svätých Prokula, Efěba a Apolóna, mučeníkov, ktorí keď pri tele svätého Valentína konali večiereň,⁵⁰ na príkaz konzula Leonta boli pochytení a sťatí mečom.“

(Baronius, C.: *Martyrologium Romanum ad novam kalendarii rationem, et ecclesiasticae historiae veritatem restitutum*. Antverpy 1589 [online], s. 81.)⁵¹

Zmienku o sv. Valentínovi z Terni obsahuje aj text o sv. Kratónovi spojený s 15. februárom:

„Večer na pätnásty deň pred marcovými kalendami [...] V Ríme [sa slávia narodeniny] svätého mučeníka Kratóna, ktorého blahoslavený Valentín pokrstil spolu s jeho manželkou a s celým domom. Onedlho potom spolu s nimi podstúpil mučenie.“

(Baronius, C.: *Martyrologium Romanum...* Antverpy 1589 [online], s. 83.)

4 Dve zobrazenia sv. Valentína (Valentinus) v *Norimberskej kronike* od Hartmanna Schedela, vydané v roku 1493. V nemeckej verzii (vľavo) má podobu starého muža, v latinskej (vpravo) podobu kučeravého mladíka.

Po II. Vatikánskom koncile sa postavenie oboch sv. Valentínov zmenilo. Koncil podnietil kritickú revíziu *Rímskeho martyrológia*. Po nej boli z tohto súpisu vyradení tí svätci a svätice, o ktorých sa nenašli spoľahlivé historické údaje.⁵² To bol aj osud sv. Valentína z Terni. V novom pokoncilovom vydaní martyrológia z roku 2001 ostal len rímsky sv. Valentín, pričom zmienka

o ňom uvádza už iba to, že 14. februára sa pripomína pamiatka „v Ríme, na ceste Flaminia pri Milvijskom moste, svätého Valentína, mučeníka“.⁵³ A pretože sa o ňom našlo iba málo spoľahlivých údajov, už v roku 1969 ho cirkev vyradila zo *Všeobecného rímskeho kalendára*. Jeho liturgické slávenie nechala len v lokálnych kalendároch, pričom sa 14. február zmenil zo sviatku sv. Valentína – kňaza a mučeníka na deň pripomínania jeho pamiatky.⁵⁴

Údaje o živote rímskeho Valentína a Valentína z Terni zachytené v mučeníckych textoch a dodnes tradované v legendách šírených literatúrou, masmédiami atď. majú veľa spoločných až totožných prvkov. A nie je to len zhodný dátum smrti 14. február, ale aj rovnaký spôsob popravy v Ríme, vykonanie zázračného uzdravenia a následné obrátenie príbuzných vyliečenej osoby na vieru, v čom sa opisy ich osudov zhodujú. Preto sa objavili pochybnosti týkajúce sa existencie oboch svätcov i tvrdenia, že ide o tú istú osobu, resp. životopisy obidvoch Valentínov sú považované za dve verzie príbehu jednej osoby.⁵⁵ Názor, že reálnou historickou postavou bol len Valentín z Terni, ako prvý zastával bollandista Hyppolit Delehaye (1859 – 1941).⁵⁶ Od roku 1929 pod vplyvom zistení archeologických výskumov za takého považoval rímskeho Valentína, hoci iní historici ostali verní Valentínovi z Terni. Františkánsky učenec Agostino Amore prišiel v roku 1966 s názorom, že podľa tradície existovali dvaja Valentínovia: martýr z Terni a donátor baziliky nesúcej jeho meno. Podobne ďalšia skupina bádateľov predpokladá, že rímska bazilika, ktorá sa nazývala Valentínovou, nebola postavená nad hrobom rímskeho sv. Valentína, ale na pozemku darovanom pápežom Júliom I. ju dal vybudovať donátor s menom Valentín.⁵⁷

Texty o svätých rímskom Valentínovi i Valentínovi z Terni, pochádzajúce z cirkevných i mimocirkevných zdrojov, v rozličnej miere i rôznymi spôsobmi spájajú údaje z mučeníckych textov a z legiend o živote svätcov. V legendách, ktoré neraz obsahujú aj protirečiaci si údaje, sú postavy oboch svätcov tesne prepojené až zamieňané. Udalosti zo života jedného sú spájané aj s tým druhým⁵⁸ alebo sú všetky udalosti pripísané iba jednému z nich rovnako, ako historicky nejasná je aj reálna existencia obidvoch sv. Valentínov. Tak sú napr. obidvom pripisované zásluhy späté s ich pomocou prenasledovaným kresťanom.⁵⁹ Súčasné verzie legiend martyrologické texty aj dopĺňajú či konkretizujú. Uvádzajú napríklad, že rímsky Valentín uzdravil slepú dcéru žalárnika, dcéru alebo nevlastnú dcéru prefekta alebo dcéru sudcu Astéria s menom Júlia.⁶⁰ Podobne mal sv. Valentín z Terni vrátiť zrak dievčaťu z domu sudcu Astéria⁶¹ alebo dcére žalárnika vrátiť zrak

53 *Martyrologium Romanum* 2001: 141.

54 *Kniha svätých* 2011: 47; Saint Valentine [online].

55 Napr. Farmer 1996: 500; Britannica 12, 2005: 242; *Kniha svätých* 2011: 47.

56 Bollandisti je hovorové označenie členov i celej Belgickej kongregácie jezuitov (*Société des Bollandistes*) zaoberajúca sa od 17. storočia štúdiom kultu svätých. Od 1643 vydáva životopisy svätých a legendy o nich pod názvom *Acta sanctorum*. S vydávaním začal antverpský jezuita Jean Bolland (1596 – 1665) (Pavlinová a kol. 1994: 152; Hyppolit Delehaye [online]).

57 Správa o tom, že pápež Július I. dal postaviť baziliku „quae appellatur Valentini“, je od pápeža Libéria I. (352 – 366) (Kelly 1986: 48; Ondruš 1996: 122).

58 Napríklad udalosti uvedené v mučeníckom texte o rímskom sv. Valentínovi sú spájané aj so sv. Valentínom z Terni (St. Valentine, Priest and Martyr [online]).

59 Rusina – Zervan 1994: 41; *Kniha svätých* 2011: 47.

60 Chlumský [online]: sv. Valentín; Oruch 1981: 536; Saint Valentine [online].

61 Rusina – Zervan 1994: 41.

- 62 Valentín z Terni [online].
 63 Svatý Valentin [online]; Valentin, biskup a mučeník [online].
 64 Rusina – Zervan 1994: 41.
 65 Valentín z Terni [online].
 66 Rulíšek 2006: Valentin z Terni; Svatý Valentin [online].
 67 Schikora 1947: 116; Rusina – Zervan 1994: 41; Chlumský [online]: sv. Valentin.
 68 Svatý Valentin [online].
 69 Kniha svätých 2011: 47; Wolf 2014: 20.
 70 Raetia je historický názov rímskej provincie južne od horného toku Dunaja. Nachádzala sa na území dnešného východného Švajčiarska, západného Rakúska, južného Nemecka a severného Talianska. Názov sa udržal do stredoveku (Honzák a kol. 2001: 510).
 71 Ondruš 1996: 123.
 72 „V Pasove v Noriku, spomienka na sv. Valentína, biskupa Reatie“ (Martyrologium Romanum 2001: 82).
 73 Schikora 1947: 26; Rulíšek 2006: Valentin z Retia; Chlumský [online]: sv. Valentin z Récia; Valentin von Rätien [online].
 74 Lexikon der christlichen Ikonographie 1976: [529].
 75 Ondruš 1996: 123.

aj sluch.⁶² Okrem vyliečenia zmrzačeného alebo dlhodobo chorého syna rétora Kratóna⁶³ sa mu pripisuje aj vyliečenie detí postihnutých epilepsiou⁶⁴ i kresťanov vo väzení.⁶⁵ S každým z obidvoch Valentínov sa spája legenda o tom, že schopnosť uzdravovať mu daroval Kristus za to, že v zime daroval vrchný odev slabo oblečenému trasúcemu sa mužovi, ktorým bol samotný Kristus.⁶⁶ Legendy obsahujú aj opis situácie, ktorá nastala, keď sa správa o zázračnom vyliečení slepej dievčiny alebo chorého syna rétora Kratóna rozniesla po meste. Podľa jednej verzie pohanovia zúrili, Valentína vyviekli z Astérovho domu, zbili ho a mečom ho porazili.⁶⁷ Podľa inej verzie bol Valentin z Terni po vyliečení Kratónovho syna obvinený rímskymi senátormi „z nekalých praktík“ a na príkaz prefekta bol uväznený.⁶⁸ V súvislosti s rímskym Valentínom sa dokonca v rozpore s martyrologickým textom spomína jeho smrť ukrižovaním alebo upálením. Alebo je sv. Valentin spomínaný ako mních.⁶⁹

Valentín z Raetie

So sviatkom Valentín býva občas spájaný i sv. Valentín z Raetie,⁷⁰ nazývaný aj sv. Valentín – misionár a biskup.⁷¹ Rímske martyrológium, do ktorého sa dostal až po revízii po II. Vatikánskom koncile, ho uvádza pri dátume 7. január.⁷² Podľa dostupných údajov pochádzal tento sv. Valentín pravdepodobne z Nizozemska. Okolo roku 435 prišiel do bavorského mesta Pasov a po vysvätení bol ustanovený za biskupa pre oblasť medzi Pasovom, St. Gotthardom, Reznom, Churom a Brixenom, teda pre Raetiu. Snažil sa pôsobiť ako misionár medzi obyvateľmi tejto alpskej oblasti, ktorí už síce boli kresťanmi, no obracali sa aj k pohanstvu a arianizmu. Nebol však úspešný, z Pasova ho vyhнали a zvolil si život putujúceho misionára. Zomrel ako pustovník na hrade Mais (dnes Zenoburg) neďaleko talianskeho mesta Merano. Jeho úmrtie sa kladie do roku 450, do doby okolo roku 470 i do roku 475.⁷³ Okrem 7. januára sa pamiatka tohto sv. Valentína pripomína aj 4. augusta,⁷⁴ vo Švajčiarsku a Tirolsku aj 14. februára.⁷⁵

Valentínovia ako patróni

Všetci traja svätci spájaní so sviatkom Valentín sú na základe skutkov a udalostí z ich života považovaní za patrónov, ochrancov určitých skupín osôb, oblastí života človeka. S ich životom i smrťou súvisí aj spôsob, ako bývajú zobrazovaní. Rímsky Valentin je považovaný za patróna včelárov, cestujúcich, turistov i za ochrancu

proti mdlobám a infekčným chorobám.⁷⁶ Býva vyobrazený v tunike s knihou a korunou, v dalmatike s palmovou ratoľou⁷⁷ a s mečom,⁷⁸ ako kňaz so slepou dievčinou, s vtákmi, ružami i s dieťaťom pri nohách. Aj Valentin z Terni býva považovaný za patróna cestujúcich, včelárov, ale aj za ochrancu polí pred hľadavcami. Zobrazovaný býva ako kňaz v ornáte, s kalichom v ľavej a s mečom v pravej ruke,⁷⁹ no častejšie ako biskup s berlou, knihou i mečom a s dieťaťom alebo mrzákom, epileptikom pri nohách,⁸⁰ prípadne tiež s vranou alebo kohútom.⁸¹ Pretože sú obidvom svätcom pripisované viaceré zázračné uzdravenia,⁸² sú aj patrónmi epileptikov alebo ochrancami proti tejto chorobe – nazývanej aj chorobou sv. Valentína⁸³ – i pred morom.

Valentin z Raetie je považovaný za patróna pútnikov, chudobných a mesta Pasov i pasovskej diecézy. Je ochrancom proti epilepsii, dne, dobyťciemu moru.⁸⁴ Na zobrazeniach má podobu biskupa v ornáte s berlou a knihou,⁸⁵ ako aj podobu pustovníka, ktorý číta, sedí v pustovni, káže pohanom alebo pustovníka s krížom, ružencom či s odloženou mitrou a berlou.⁸⁶ Vďaka spájaniu s rímskym sv. Valentínom i sv. Valentínom z Terni existujú aj jeho zobrazenia s mrzákom či epileptikom pri nohách.

♥ Patróni lásky, zaľúbených a manželstva

Spoločným znakom troch spomenutých sv. Valentínov je, že sú spájaní so sviatkom zamilovaných či lásky, ktorý nesie ich meno. Keďže sviatok pripadá na 14. februára, keď sa pripomína pamiatka rímskeho sv. Valentína a sv. Valentína z Terni, predovšetkým títo dvaja svätci sú označovaní za patrónov mladých ľudí, najmä ich „čistej a oddanej lásky“,⁸⁷ patrónov zamilovaných, snúbencov, manželov⁸⁸ i za ochrancov šťastného manželstva.⁸⁹ V martyrologických textoch však zmienky o spojení rímskeho Valentína ani Valentína z Terni s láskou, manželstvom či ochranou zamilovaných nenájdeme. Dôvody, pre ktoré je 14. február sviatkom zamilovaných a sv. Valentin patrónom lásky, vysvetľujú dodnes tradované, prípadne aj inovované legendy, týkajúce sa života obidvoch svätcov, prípadne udalostí po ich smrti.

Obidvom svätcom je pripisovaná legenda, ktorá ich spája s láskou cez špecifický dôvod ich zatknutia a následného státia. Podľa nej cisár Klaudius II. zakázal budúcim vojakom vstup do manželstva. Odôvodnil to tým, že ženatí muži nedosahovali v armáde tak dobré výsledky ako slobodní muži, pretože nechceli odchádzať od svojich rodín alebo preto, že ich sex v manželstve oberal o silu.⁹⁰ Podľa ďalšieho motívu tejto legendy cisár kvôli vojnám dokonca všetky zasnúbenia a manželstvá zrušil.⁹¹ Valentin však aj napriek zákazu zamilované páry tajne sobášil kresťan-

- 76 Svatý Valentin Římský [online].
 77 Lexikon der christlichen Ikonographie 1976: [530].
 78 Schikora 1947: 115/obr.
 79 Dian – Judák 2006: 52.
 80 Lexikon der christlichen Ikonographie 1976: 531.
 81 Podľa legendy jedno zo zvierat stálo pri Valentínovom hrobe a upozorňovalo, že sú v ňom ostatky martýra (Rusina – Zervan 1994: 41).
 82 Tamže.
 83 Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska 1, 1995: 121; Večerková 2015: 31-32.
 84 Chlumský [online]: sv. Valentin z Récia; Lexikon der christlichen Ikonographie 1976: [529-530]; Rulíšek 2006: Valentin z Retia; Večerková 2015: 31-32.
 85 Lexikon der christlichen Ikonographie 1976: [529]; Valentin von Rätien [online].
 86 Rulíšek 2006: Valentin z Retia.
 87 Chlumský [online]: sv. Valentin; Vondrušková 2015: 293.
 88 Dian – Judák 2006: 52; Kniha svätých 2011; Vondrušková 2015: 293; Svatý Valentin Římský [online]; Svatý Valentin z Terni [online].
 89 Rulíšek 2006: Valentin z Terni.
 90 Cooper – Sullivan 1994: 37-38.
 91 Svatý Valentin Římský [online].

92 Rulišek 2006: Valentín z Ter-
ni; Dian – Judák 2006: 52;
Chlumský [online]: sv. Valen-
tín; Saint Valentine [online];
Valentín z Ríma, kňaz [onli-
ne].

93 Cooper – Sullivan 1994: 37-
38; Valentín, biskup a muče-
ník [online].

94 Monger 2013: 665.

95 Saint Valentine [online]; Sva-
tý Valentín Rímský [online];
Valentín z Terni [online].

96 Cooper – Sullivan 1994: 38;
Vondrušková 2015: 293;
Chlumský [online]: sv. Valen-
tín; Valentín z Terni [online].

97 Valentine's Day [online].

98 Svatý Valentín Rímský [on-
line].

99 Valentín, biskup a mučeník
[online].

ským obradom.⁹² Dôvodom, pre ktorý dal cisár Valentína uväzniť i popraviť, bolo práve nerešpektovanie zákazu sobášit vojakov.⁹³ Podľa historických údajov cisár Klaudius II. síce patrila k prvým z radu cisárov, ktorí sa pokúšali o. i. o návrat disciplíny do armády, no nie je známy doklad o tom, že by vydal vyššie spomenutý zákaz. Naopak, iný historický údaj hovorí, že cisár po veľkom víťazstve nad Gótmí jednému z generálov napísal, že zajali toľko žien, že by si každý z vojakov mohol zobrať dve alebo tri z nich.⁹⁴

Druhá legenda hovorí o vzťahu jedného či druhého Valentína k vyličenej predtým slepej dievčine alebo dcére sudcu či záľárnika, ktorej pred popravou zanechal lístok alebo list s podpisom „Tvoj Valentín“ alebo „Od Tvojho Valentína“.⁹⁵ Jedna verzia legendy uvádza, že Valentín bol do onej dievčiny zaľúbený.⁹⁶ Možno predpokladať, že predstava o liste od uväzneného Valentína s jeho podpisom bola inšpirovaná historickým údajom, podľa ktorého francúzsky vojvoda Karol Orleánsky, uväznený v Anglicku, poslal roku 1420 svojej manželke k sviatku Valentín báseň. V úvode ju v duchu súdobých valentínskych zvykov nazval „sladkou Valentínou“, o čom je viac údajov v ďalšej kapitole.

Tretia legenda spája s láskou len rímskeho sv. Valentína. Dcéra sudcu Astéria Júlia zasadila po Valentínovej smrti pri jeho hrobe ružovo kvitnúcu mandľu, ktorá sa stala symbolom trvalej lásky a priateľstva.⁹⁷ Podľa inej verzie legendy nad hrobom svätca rozkvitli ružové kvety mandľovníka a zamilované páry sa nimi obdarúvali na dôkaz lásky, ktorá nezahynie.⁹⁸ O sv. Valentínovi z Terni hovorí príbuzná legenda, podľa ktorej mal rád ruže a iné voňavé kvety, obdarúval nimi snúbencov a priatelia šťastný život.⁹⁹

V postave sv. Valentína, ktorý je hlavnou postavou sviatku Valentín, sa prelínajú reálie zo života prinajmenej troch svätcov s týmto menom. Historické zdroje ani martyrologické texty, ktoré sú cirkvou považované za hodnoverný zdroj, však neobsahujú žiadne údaje, na základe ktorých by ich bolo možné spojiť so sviatkom Valentín. Tým sa svätý Valentín s jediným prívlastkom patrón lásky a zamilovaných stáva ako keby ďalším z radu svätcov s týmto menom. Aj napriek tomu, že údaje o živote, činoch a smrti sv. Valentína, na ktoré sa pôvod sviatku odkazuje, sú obsiahnuté iba v legendách, s jeho osobou sú vysvetlenia pôvodu sviatku spájané najčastejšie.

VALENTÍN A PREDKRESŤANSKÉ SVIATKY

5 Bohyňa Juno, ktorá bola považovaná za predchodkyňu sv. Valentína, zobrazená ako patrónka manželstva (postava v strede). Kolorovaný drevoryt je súčasťou nemeckého prekladu diela *De mulieribus claris*, ktorého autorom je Giovanni Boccaccio. Preklad vyšiel okolo roku 1474.

- 100 Cooper – Sullivan 1994: 37.
 101 Tamže: 37-39.
 102 Britannica 7, 2005: 566.
 103 Ovidius 1966: 40-41; Slovník antické kultury 1974: 210, 358.
 104 Britannica 7, 2005: 566.
 105 Encyklopedie antiky 1973: 354.
 106 Tamže; Encyclopedia 9, 1987: 53. Pri slávnosti sa obetovalo aj slané pečivo z múky (Lupercalia [online]).
 107 Bolo to miesto, kde boli podľa tradície vlčicou kolení Romulus a Rémus (Encyclopedia 9, 1987: 53; Lupercalia [online]).
 108 Slovník antické kultury 1974: 358.

Podľa iného vysvetlenia je vznik tradície uctievania sv. Valentína – a to aj ako hlavnej postavy sviatku zamilovaných – výsledkom zámeru cirkvi odstrániť vplyv bohov a bohýň antického Ríma. A to tým, že s nimi spojené slávnosti a oslavy nahradí uctievaním, pripomínaním udalostí zo života alebo smrti kresťanských svätcov a svätíc¹⁰⁰, často s podobnými vlastnosťami. Preto sa pôvod sviatku Valentín hľadá aj v antických sviatkoch a slávnostiach.

V tomto zmysle je sviatok sv. Valentína spájaný predovšetkým s luperkáliami, ktoré sú vykresľované napr. ako „nespútaná oslava piva a neviazaného sexu“ a sv. Valentín je považovaný za „nový koncept kresťanskej oslavy lásky“, ktorý mal luperkálie vytlačiť a nahradiť.¹⁰¹ Takéto spojenie bolo možné vďaka blízkosti termínov konania antickej slávnosti a pripomínania si kresťanského svätca: luperkálie sa (podľa rímskeho kalendára) konali 15. februára a sviatok sv. Valentína pripadá (podľa gregoriánskeho kalendára) na 14. februára.

Luperkálie boli pravdepodobne najskôr sviatkom božstva, ktoré chránilo stáda oviec pred vlkami. Sviatok mal aj spojenie s vlčicou, ktorá dojčila Romula a Réma.¹⁰² V mladšom význame šlo o slávnosti na počesť boha Fauna, ochrancu polí a chovu dobytky, ktorého ako ochrancu ovčích stád nazývali Luperkom.¹⁰³ Slávnosť, obsahujúca aj obrady plodnosti a očisty,¹⁰⁴ sa konala pred prvým jarným výhonom stád.¹⁰⁵ Podľa zachovaných údajov začínala obetovaním kozy, capa a psa¹⁰⁶ v jaskyni luperkov – kňazov zasvätených Luperkovi – v svahu vrchu Palatinum.¹⁰⁷ Pri obetovaní boli k oltáru privedení dvaja mladí luperkovia. Obetujúci kňazi im urobili dotyk obetného noža na čele znak krvou obetovaných zvierat. Znak očistil vlnou namočenou v mlieku, po čom sa mali mladí muži zasmiať. Tým mali byť pastieri a ich stáda očistené, pričom mal obrad priniesť aj plodnosť a úrodu.¹⁰⁸ Potom nasledovala hostina. Po nej nahí alebo do koží capov odetí luperkovia behali okolo rímskeho Palatina, čo malo vlkom symbolicky uzavrieť cestu k stádam. Pri behu pásmi narezanými z koží obetovaných zvierat udierali ľudí. Išlo o očistný a plodnosný rituál, ktorého sa podľa zachovaných údajov dobrovoľne

zúčastňovali ženy, pretože vďaka úderom remencami mali byť plodné.¹⁰⁹

Zo súčasného pohľadu katolíckej cirkvi boli luperkálie pre Grékov a Rimanov aj sviatkom očisty po bojoch a boli spojené s obradným smilstvom, ktoré časom prerástlo do neviazaných a vášnivých orgií.¹¹⁰ Zámer potlačiť luperkálie ustanovením kresťanského sviatku je pripisovaný pápežovi Gelasiovi I. Sviatok rímskeho sv. Valentína i sv. Valentína z Terni pripadajúci na 14. február, tiež vraj zavedený týmto pápežom, sa mal po prvý raz sláviť v roku 496. Cirkev mala luperkálie pripadajúce na 15. február zmeniť aj tým, že sv. Valentínovi, ktorý mal sviatok deň predtým, zverila do ochrany snúbencov a zaľúbených.¹¹¹

Dodnes šírená interpretácia vzniku Valentína vychádzajúca z luperkálií má pôvod v diele *Životy svätých* od anglického katolíckeho kňaza a životopisca svätých Albana Butlera (1710 – 1773).¹¹² Pri dátume 14. február v stati o sv. Valentínovi uviedol, že niektorí horliví pastori sa snažili skoncovať s pohanskými necudnými poverami chlapcov písať v pätnásty deň mesiaca na lístky mená dievčat na počesť ich bohyne Iuno Februata.¹¹³ Odказuje sa pritom na sv. Františka Saleského (1567 – 1622), o ktorom napísal, že prísne zakazoval valentínsky zvyk, keď dievčatá dávali chlapcom lístky so svojimi menami, aby ich títo obdivovali a navštevovali. V snahe skoncovať s týmto zvykom zaviedol obyčaj, že na znak úcty k svätcom sa na lístky písali ich mená.¹¹⁴ Butler teda zákaz, ktorým chcel František Saleský v roku 1603, ešte na začiatku biskupskej kariéry,¹¹⁵ potlačiť valentínsky zvyk, vysvetlil ako snahu potlačiť antickú tradíciu. Lotériu lásky spojil s bohyňou Iuno Februata, pričom bohyňa s prívlastkom očistná vyšla z predstáv A. Butlera o pôvode zvyku losovať mená.¹¹⁶ V prvej polovici 19. storočia od Butlera údaj o tomto zvyku prevzal Francis Douce¹¹⁷ a spojil ho s luperkáliami. Odvtedy sa názor o tom, že luperkálie sú priamym predchodcom sviatku Valentína, opakuje až do súčasnosti.¹¹⁸ Konštrukt o spätosti sv. Valentína a luperkálií sa stal natoľko populárnym, že vstúpil aj do legiend o živote svätca. Podľa súčasnej legendy bol napr. biskup Valentín uvrhnutý do väzenia práve v dobe, keď

„konala se prý v Říme luperkália. Valentin v psaníčkách, která posílal po holubicích, prosil Římany, aby se odvrátili od pohanství a raději žili v manželstvích uzavřených na principech křesťanské lásky a oddanosti, než aby hřešili účastí na nemravnostech, konaných na Faunovu počest“.

(Vavřínová, V: *Abeceda sv. Valentína*. Praha : Krásná paní, 2012, s. 52.)

- 109 Tamže; Britannica 7, 2005: 566.
 110 Valentín, biskup a mučeník [online]. Údaje poskytuje www-stránka Životopisy svätých, ktorá funguje s povolením biskupov Slovenska (Občianske združenie 4K [online]).
 111 Valentín, biskup a mučeník [online]; Saint Valentine [online]; Valentín z Terni [online].
 112 Štvorzväzkové dielo bolo po prvý raz publikované v rokoch 1756 – 1759 (Alban Butler [online]).
 113 St. Valentine, Priest and Martyr [online].
 114 Saint Francois of Sales [online].
 115 Oruch 1981: 539.
 116 Tamže; Juno Februata [online].
 117 DOUCE, Francis 1839: *Illustrations of Shakespeare, and of Ancient Manners*. Londýn, s. 470 (citované podľa Juno Februata [online]).
 118 Juno Februata [online].

- 119 Napr. Dian – Judák 2006: 52; Chlumský [online]: sv. Valentín.
- 120 Vavřínová 2012: 27.
- 121 Cooper – Sullivan 1994: 38.
- 122 Aj preto, že bola sestrou a súčasne manželkou boha Jupitera a ako Iuno Regina nad nimi vládla (Slovník antické kultury 1974: 296).
- 123 Čo znamená „tá, ktorá vedie nevestu do manželstva“ (Juno (bohyňa) [online]).
- 124 Znamená to „tá, ktorá vedie nevestu do nového domu“ (The Oxford Classical Dictionary 1970: 569).
- 125 Vo význame tá, ktorá deti „privádzala na svetlo“ (Slovník antické kultury 1974: 296).
- 126 Murray 1898: 51; Slovník antické kultury 1974: 296; Juno (mythology) [online].
- 127 Vavřínová 2012: 25.
- 128 Bolo ním nariadenie bohyne Juno „Do vás, italské matky, ať vstoupí posvátný kozel!“ (Ovidius 1966: 46), ktoré malo ženám zabezpečiť plodnosť. Jeho realizácia je jedným z vysvetlení významu už spomenutého obradu, pri ktorom ženy počas luperkálií od luperkov dobrovoľne prijímali údery pásmi z kože obetovaných zvierat (Encyclopedia 9, 1987: 53).
- 129 Dni zodpovedali novoluniu, a preto boli zasvätené Junóne ako bohyni vychádzajúceho mesiaca (Slovník antické kultury 1974: 304).
- 130 Encyclopedia 8, 1987: 213; Britannica 6, 2005: 657.
- 131 Po úprave kalendára v 2. storočí pr. n. l. rok začínal 1. januára (Slovník antické kultury 1974: 304).
- 132 Iuno Lucina sa vtedy oslavovala aj ako matka boha Marsa. Marsov mesiac (lat. mensis Martius) bol podľa rímskeho kalendára prvým mesiacom v roku približne do roku 153 pr. Kr. (Slovník antické kul-

Hoci sa luperkálie neobjavujú v martyrologických textoch o sv. Valentínovi a ani ich funkcia, obsah a forma nekorešpondujú so sviatkom Valentín, zástancovia spätosti tejto antickej slávnosti so sviatkom kresťanského svätca i profánnym sviatkom zamilovaných argumentujú tým, že zvyky a obrady spojené s luperkáliami sa konali už večer pred nimi. Zároveň 14. február označujú za deň zasvätený bohyni Juno (lat. Iuno).¹¹⁹ S luperkáliami a Junónou spájajú aj zvyk, pri ktorom si mali večer 14. februára na rímskom Palatine slobodní muži z tzv. urny lásky náhodne vyberať lístочки s menami slobodných dievčat. Tie mali byť do budúcich osláv ich chránenkyňami a platonickými priateľkami.¹²⁰ Za priamu pokračovateľku tohto zvyku je považovaná už spomenutá valentínska lotéria. Táto tradícia, označovaná ako starorímska,¹²¹ vraj tvorila súčasť obradov spätých s kultom bohyne Iuno Februata.

Valentín a Juno

Aj napriek tomu, že táto bohyňa bola výtvorom A. Butlera, názor o priamom spojení bohyne Junóny s postavou sv. Valentína je živý aj dnes. Jeho zástancovia vychádzajú z obsahovej podobnosti ich patrónstiev. Vďaka svojmu významnému postaveniu medzi bohmi antického Ríma¹²² bola Juno, zasahujúca do všetkých oblastí ľudského života, aj ochrankyňou manželstva a žien. S prívlastkami Iuno Interduca¹²³ a Iuno Domiduca¹²⁴ bola patrónkou neviest a uzatvárania manželstva. Ako Iuno Lucina¹²⁵ pomáhala ženám pri pôrode, a preto bola aj patrónkou rodenia detí, materstva a detstva.¹²⁶ Z tejto spojitosti vychádza názor, že keď cirkev ustanovila na deň 14. februára sviatok sv. Valentína, svätec od nej prevzal patronát nad zamilovanými.¹²⁷

Aj keď je historicky doložené jedno prepojenie luperkálií a bohyne Juno,¹²⁸ v kalendári antického Ríma boli Junóne zasvätené iné dni než 14. február. Boli to najmä kalendy, ako sa označoval každý prvý deň nového mesiaca.¹²⁹ Ako ochrankyňa žien alebo štátu bola 1. februára uctievaná Iuno Sospita.¹³⁰ Na 1. marca pripadal sviatok matronálie na počesť bohyne Iuno Lucina, ktorým pred úpravou rímskeho kalendára¹³¹ začínal nový kalendárny rok.¹³² Matronálie – slávnosť matrón¹³³ alebo paní¹³⁴ – sa konali na jar, ktorá bola považovaná za čas plodnosti. A ten – ako píše Ovídius – „ctí právom latinské matky“, ktoré vidia svoju úlohu v deťoch. Preto mali ženy počas sviatku prosieť bohyňu o ochranu pre rodičky.¹³⁵ Matronálie sa vysvetľovali aj ako spomienka na počatie Romula a Réma¹³⁶ i ako pripomenutie zmierenia manželov a otcov Sabínok, ktorým pri tom Juno po-

mohla.¹³⁷ Prvý deň marca bol spájaný aj s manželstvom a bol slávený aj ako Kalendae feminarium, pretože v tento deň Romulus ustanovil inštitúciu manželstva.¹³⁸ Z údajov zachovaných o slávení matronálií je známe, že ženy počas sviatku dostávali od manželov, milencov alebo priateľov dary.¹³⁹ Od mužov sa taktiež očakávalo, že sa budú za ženy modliť.¹⁴⁰ Ženy mali pri oslavách dávať bohyni kvety a na hlavách mali nosiť venčeky.¹⁴¹ Zrejme tu pramenia predstavy, ktoré praktiky tvoriace súčasť osláv kultu Junóny počas matronálií kladú do predvečera osláv luperkálií ako predobraz osláv sviatku Valentín. Podľa týchto predstáv sa vraj v predvečer luperkálií slobodné dievčatá na počesť Iuno Virginiensis¹⁴² zdobili kvetinovými vencami,¹⁴³ vydaté ženy v tento deň dostávali kvety¹⁴⁴ a svadba v tento deň priniesla novomanželom dlhý život.¹⁴⁵

Spojenie pôvodu sviatku Valentín so zvykmi antického Ríma je teda problematické a nepravdepodobné. V spôsoboch slávania sviatku predsa možno nájsť aj predkresťanské prvky. V anglosaských krajinách sa Valentine's Day – ako sa tu sviatok Valentín nazýva – spája aj s keltskou februárovou slávnosťou Imbolc, ktorá bola zasvätená bohyni Brigid alebo Brighid z írkej mytológie.¹⁴⁶

tury 1974: 374; Roman festivals [online]).

- 133 Matrona bolo značenie vydatej patricijskej ženy (Slovník antické kultury 1974: 371). Latinské slovo matrōna je odvodené od māter = matka (Králík 2015: 350).

- 134 Ovidius 1966: 64.

- 135 Tamže: 66.

- 136 Splodili ich boh Mars a vestálka Silvia Réa. Vestálky boli kňazky Vesty – bohyne večného ohňa, domáceho aj štátneho krhu. Boli panny a starali sa o večný oheň v jej chráme (tamže: 59; Ovidius 1942: 350-351).

- 137 Rímski muži nemali ženy, s ktorými by sa zosobášili. Preto uniesli ženy z kmeňa Sabínov a tie sa stali ich manželkami. Sabínky však nechceli prísť o manželov ani o otcov stojacich proti sebe v bojovom stave. Pomoc hľadali u Junóny, ktorá im poradila, aby si rozpletli vlasy a obliekli smútočný odev. Ženy s deťmi na rukách vošli na bojisko medzi zástupy svojich manželov a otcov a tí sa zmierili (Ovidius 1966: 64-66).

- 138 Slovník antické kultury 1974: 304.

- 139 Murray 1898: 51.

- 140 Matronalia [online].

- 141 Ovidius 1966: 66.

- 142 Iuno Virginiensis/Virginalis, spolu s Iuno Matrona, sprevádzala a ochraňovala ženy v jednotlivých obdobiach ich života (Slovník antické kultury 1974: 296; Bunson 1994: 221).

- 143 Vavřínová 2012: 25.

- 144 Dian – Judák 2006: 52; Vavřínová 2012: 25.

- 145 Vavřínová 2012: 25.

- 146 Praktiky spojené s bohyňou pozri v kapitole Podoby tradičného sviatku v časti Obdarovanie.

VALENTÍN PODĽA CHAUCERA

- 147 Valentín, biskup a mučeník [online].
 148 Párenie má v texte význam robiť páry, teda párovať, párovať sa. Párenie sa, páriť sa v texte znamená pohlavné spojenie, pohlavne sa spájať (Krátky slovník 2003: 464).
 149 Dielo existuje v 14 odpisoch s odchýlkami v názve i v zápise a tvaroch slov.
 150 Krajník 2017: 36-40, 61.
 151 Chaucer 2017: 142, 153.
 152 V origináli sa uvádza „For this was on Seynt Valentynes day“, teda, že bol deň svätého Valentína (Chaucer 2017: 160).
 153 Tamže: 163.

Pôvod sviatku Valentín je spájaný aj s predstavou, že v polovici februára si vtáky začínajú hľadať partnerky. Obsah predstavy i jej časový rámec sú považované za dôvod, prečo sa 14. február začal sláviť ako sviatok zamilovaných.¹⁴⁷ Najstarším dokladom o spojení párenia vtákov¹⁴⁸ so sviatkom Valentín a súčasne prvou písomnou zmienkou o sv. Valentínovi ako patrónovi lásky, presnejšie o spojení dňa sv. Valentína s romantickou láskou, je poéma *The Parliament of Fowls* (Vtáčí snem).¹⁴⁹ Autorom tohto snového videnia, ktoré bolo obľúbeným žánrom svetskej literatúry vrcholného a neskorého stredoveku, je Geoffrey Chaucer (asi 1343 – 1400). Tento básnik – hlavný predstaviteľ tradície snových videní v anglickej dvorskej poézii – a súčasne úradník kráľovského dvora a diplomat, poému napísal niekedy v rokoch 1380 – 1382.¹⁵⁰ Chaucer v nej vzal na seba rolu neskúseného básnika, ktorý nikdy nezažil lásku. Básnik po dni strávenom nad latinskými spismi zaspal a vo sne sa mu zjavil rímsky vojvodca Scipio Africanus. Ten ho zaviedol do alegorickej záhrady lásky, kde stále pretrváva zelený a bujný máj. Tam básnik videl alegorické postavy s láskou spojených ľudských vlastností i medený chrám na stĺpoch z jaspisu a v ňom bohov a bohyne späté s láskou.¹⁵¹ No predovšetkým sa stal svedkom slávnosti, pretože

„Vždyť svátek Valentýna zrovna byl,¹⁵²
 kdy každý z ptáků dostaví se sem,
 by partnera si sobě vyvolil.“

(Chaucer, G.: *The Parliament of Fowls*. Ptačí sněm. Praha : Argo, 2017, s. 161.)

Vtáci, ktorí sa pri tejto príležitosti v záhrade stretli, boli usadení podľa postavenia vo vtácej ríši: najvyššie postavenie mali dravci, pod nimi boli vtáci živiaci sa červami, ďalej vtáci žerúci semená a vodní vtáci.¹⁵³ Ako prví sa uchádzali traja orli o orlicu. Každý z nich mal vlastné argumenty, prečo by si orlica mala vybrať práve jeho. Ostatným vtákom sa však nepáčilo, že sa orli hádali. Preto Príroda vyzvala zástupcu každej skupiny vtákov, aby

vyslovil názor ako a prečo práve tak sa má orlica rozhodnúť. Nakoniec Príroda oslovila orlicu, ktorá však požiadala, aby bol výber partnera odložený o rok. Príroda súhlasila a ostatné vtáky vyzvala, aby si vybrali partnerov a privítali jar.¹⁵⁴ Na konci poémy autor pripomenul (v origináli v latinčine) ešte raz termín, keď sa stali v nej opísané udalosti:

„Tímto končí Ptačí sněm, konaný na den svatého Valentýna.“

(Chaucer, G.: *The Parliament of Fowls*. Ptačí sněm. Praha : Argo, 2017, s. 199.)

Polovica februára však nie je obdobím, v ktorom by všeobecne začínalo párenie (i párenie sa) vtákov, pretože je ovplyvňované poveternostnými podmienkami. Odborníci na renesančnú literatúru však spočiatku postavu sv. Valentína, ktorý má v Chaucerovom diele súvis s párením vtákov, stotožňovali s tým Valentínom, ktorého si cirkev pripomínala 14. februára. Nezrovnalosti medzi februárovým termínom sviatku sv. Valentína a aktivitou vtákov opisovanou Chaucerom v tento deň tak ostali predmetom odborných diskusií, ktoré prinášali rozličné vysvetlenia. Opierali sa napr. o stredovekú tradíciu známu v Anglicku, podľa ktorej okolo 12. februára vtáky začínajú spievať. Vychádzali aj z chápania sviatku sv. Valentína, známeho z viacerých krajín Európy, ako tradičného termínu symbolického párenia vtákov. A Chaucerovi sa pripisovala zásluha iba na tom, že tento motív spojil s láskou a milencami.¹⁵⁵

V roku 1981 prišiel americký odborník na anglickú renesančnú literatúru Jack. B. Oruch s názorom, že Chaucer bol prvým autorom, ktorý spojil sv. Valentína s romantickou láskou, a preto ho označil za tvorca sviatku Valentín. Vychádzal zo zistenia, že pred Chaucerovým *Vtáčím snemom* a básnickými dielami s valentínskymi motívami od jeho súčasníkov nie sú zmienky o tradícii spojenia Valentína s láskou a s jarnými rituálmi vtákov.¹⁵⁶ Dôvod, prečo sa stal patrónom lásky práve sv. Valentín, vidí Oruch najmä v zrejme najpopulárnejšej, pôvodom francúzskej rytierskej romanci *Valentin et Sansnom*, písomne doloženej z Holandska z počiatku 14. storočia. V nej Valentín urodzeného pôvodu konal šľachetné činy, zamiloval sa a zvíťazil u svojej dámy menom Clerimond. V bitke však omylom zabil svojho otca a pre svoj neúmyselný čin dlho konal pokánie, žil vzdialený od svojej milovanej manželky v chudobe a pokore. Zomrel ako svätý muž a bol aj vyhlásený za svätého. Kto kvôli chorobe navštívil jeho hrob, bol uzdravený. V tomto Valentínovi mohli podľa Orucha poeti 14. storočia spoznať Valentína ako hrdinského milenca i verného manžela.¹⁵⁷

- 154 Tamže: 130-199; Krajník 2017: 40.
 155 Kelly 1986: 4, 11-27.
 156 Oruch 1981: 534.
 157 Príbeh je známy aj v angličtine pod názvom *Valentyne and Orson* a v nemčine s názvom *Valentine und Namelos* (Oruch 1981: 555; Valentine and Orson [online]).

- 158 Henry A. Kelly [online].
 159 Kelly 1986: 7, 10, 46.
 160 Arduino 2006a [online].
 161 Kelly 1986: 88, 90, 95-96; Krajník 2017: 37.
 162 Kelly 1986: 99; Saint Valentine of Genova [online]; Valentine's Day [online]; Valentine di Genova [online].
 163 Kelly 1986: 81-82.
 164 Dnes sa pamiatka tohto svätca pripomína v Janovskej diecéze spolu s pamiatkou sv. Felix z Janova a sv. Romula z Janova – druhým a štvrtým biskupom Janova – 6. novembra (Kelly 1986: 79, 81, 99; Arduino 2006 [online]; Arduino 2006a [online]).

Stále však chýbalo uspokojivé vysvetlenie spojenia februárového sviatku svätca s párením vtákov. Až v roku 1986 americký profesor angličtiny Henry A. Kelly¹⁵⁸ publikoval názor, že Chaucer zo súdobých názorov nemohol vyvodiť predpoklad o každoročnom stretaní sa vtákov 14. februára. Súčasne z opisov prírody v štyroch Chaucerových básnických dielach zistil, že deň sv. Valentína je v nich situovaný do neskorej jari, ktorú autor spája so zeleňou, hojnosťou kvetov a že priamo v textoch hovorí o máji spojenom s „vtáčou oslavou sviatku“. Preto Kelly prišiel s hypotézou, že kult lásky ustanovený v dobe Chaucera a spojený s párením vtákov súvisí s iným dátumom než 14. február, a teda aj iným sv. Valentínom. Zo svätých s týmto menom označil za vhodného kandidáta na patróna lásky a zamilovaných sv. Valentína z Janova, ktorý bol už v stredoveku ako jediný svätec s týmto menom uctievaný v jarných mesiacoch marec až máj.¹⁵⁹ Tento Valentín je dodnes považovaný za svätca, ktorého kult bol vždy známy len v Janove, prípadne v oblasti Ligúrie. Preto ani nie je uvedený v *Rímskom martyrológiu*.¹⁶⁰ V Chaucerovej dobe bol však kult janovského sv. Valentína pravdepodobne silnejší než kult niektorého z februárových Valentínov a samotný Chaucer o ňom zrejme vedel. Rozumel taliansky, mal kontakty s Janovom, ktorý v roku 1372 ako diplomat aj navštívil. Na ceste ho vtedy sprevádzali najmenej traja Janovčania, z rozprávania ktorých sa mohol o sviatku tohto svätca dozvedieť.¹⁶¹

Valentín z Janova

Podľa historických údajov bol janovský Valentín asi od roku 295 alebo 322 prvým biskupom Janova. Spomína sa ako biskup mierny v napomenutiach a tvrdý v pokarhaniach, obranca sirôt a vdov, patrón chudobných a osirelých i znalec starej liturgie. Jeho symbolmi boli pastierska palica a mitra. Po smrti, pravdepodobne 3. mája okolo rokov 307 alebo 325,¹⁶² bol pochovaný v jednom z kostolov v Janove. Jeho sviatok bol stanovený na 2. mája, zrejme aby nebol v kolízii so sviatkom Nájdenia sv. Kríža.¹⁶³ V tento deň sa slávil aj v Chaucerovej dobe.¹⁶⁴ Biskup zomrel prirodzenou smrťou, nebol mučeníkom. Legendy v spojitosti s ním spomínajú tri zázraky, ktoré sa udiali po jeho smrti. Prvým zázrakom bolo, že muž, ktorý sa dusil kosťou, bol zachránený vďaka modlitbe pred oltárom v kostole sv. Valentína. Druhý zázrak sa týkal dievčiny, ktorá ochorela tak, že nemohla chodiť. Podľa jednej verzie legendy sa vyliečila, keď ju priniesli k hrobu svätca. Podľa druhej verzie ju rodičia raz ráno prenášali z rodného mesta Asti do Janova. Vtedy sa im zjavili dvaja muži v kňazskom odeve. Predsta-

vili sa ako Syrus¹⁶⁵ a Valentín a povedali dievčine, aby vstala a šla do kostola. Pomocou nôh i rúk sa plazila ku kostolu a keď sa dostala do jeho dverí, zdravie sa jej vrátilo. Tretí zázrak sa týkal ženy z Janova, ktorej opuchla a sčernela tvár. Pretože sa domnievala, že zomiera, modlila sa k sv. Valentínovi. Na druhý deň ráno bola vyliečená a jej tvár mala zvyčajnú farbu.¹⁶⁶

Ako vidno, život janovského sv. Valentína a jemu pripísané zázraky nie sú spojené s láskou či zamilovanosťou, ani s párujúcimi sa vtákmi. Dôvodom, prečo Chaucer urobil patrónom lásky svätca, ktorého pamiatka sa pripomínala 2. mája, boli podľa Kellyho zásnuby anglického kráľa Richarda II. a českej princeznej Anny Luxemburskej (1366 – 1394), viac známej pod menom Anna Česká.¹⁶⁷ Hoci sa sobáš konal 20. januára 1382, svadobná zmluva bola podpísaná vopred, už 2. mája 1381 a kráľ ju osobne potvrdil o deň neskôr. Chaucerov *Vtáci snem* vznikol buď priamo pri tejto príležitosti, alebo až v roku 1382 na počesť prvého výročia podpísania zmluvy. Chaucer ju reflektoval napísaním poémy preto, lebo kráľ Richard II. bol jeho patrónom. Zrejme ňou chcel aj vzdať hold Anne Českej tak, ako to urobil aj v iných dielach.¹⁶⁸

Kelly vyslovil aj názor, že Chaucer mohol byť pri kreovaní predstavy o sviatku zamilovaných, spojeného so sviatkom janovského sv. Valentína, ovplyvnený aj opisom florálií od Ovídia. Pri tom Kelly vychádzal z totožnosti termínu týchto slávností na počesť Flóry – bohyně kvetov, záhrad, polí i „kvitnúcej radostnej mladosti“, ktoré podľa rímskeho kalendára trvali od 28. apríla do 3. mája¹⁶⁹ – a termínu zásnub anglického kráľa a českej princeznej, ktorý bol zároveň dátumom sviatku sv. Valentína z Janova.¹⁷⁰

Okrem toho, že Chaucera možno pokladať za tvorcu valentínskej ľúbostnej tradície, čo konštatoval už B. Oruch, je aj autorom symbolu sviatku romantickej lásky v podobe párujúcich sa vtákov, ktorý spojil s dňom jej patróna. Za predpokladu, že pre Chaucera bol týmto patrónom janovský sv. Valentín, nie je pravdepodobné, že by ho spájal s tradičnou, v Anglicku rozšírenou predstavou o párení vtákov, ktorá sa viaže k februáru. Preto sa úvahy o jeho inšpirácii vedúcej k použitiu tohto obrazu obracajú k súdobým prírodovedným či básnickým dielam s vtáčou tematikou, ako sú napr. *Planctus Naturae* a *La Messe des Oiseaux*.¹⁷¹ Medzi Chaucerove potenciálne inšpiračné zdroje možno zaradiť aj Ovídiove dielo *Fasti* (Kalendár), kde sa motív párenia vtákov a iných zvierat objavuje v spojitosti s marcovými matronálami:

„Ptáci i divoká zvěř se snoubí s družkami svými,
 samičku hledá i had, aby s ní mláďata měl;“¹⁷²

(Ovidius Naso, P.: *Kalendář : Žalospěvy : Listy z Pontu*. Praha : Odeon, 1966, s. 64.)

- 165 Syrus z Janova bol tretím janovským biskupom (Arduino 2006a [online]).
 166 Kelly 1986: 80, 84-86; Arduino 2006a [online].
 167 Kelly 1986: 160; Anna Luxemburská (Ottův slovník 1889: 402).
 168 Krajník 2017: 40-41, 66-67, 82; The Literary Origins [online]. Ide o jeden z možných výkladov obsahu diela a z neho vychádzajúce datovanie jeho vzniku. Iný výklad spája obsah i vznik *Vtáciho snemu* s rokom 1380, keď sa o svadbe ešte len vyjednávalo. Alebo je vznik poémy datovaný rokom 1382, pretože v nej opísaná hádka vtákov je chápaná ako narážka na búrlivé rokovania parlamentu predchádzajúce ľudovému povstaniu v roku 1381 (Krajník 2017: 73).
 169 Ovidius 1942: 288-289.
 170 Ako už bolo uvedené, 3. máj bol predpokladaným termínom úmrtia janovského biskupa Valentína, ktorého pamiatka sa pripomínala 2. mája. Podobne v súčasnosti publikované vysvetlenia, ktoré vychádzajú z predpokladu o spojitosti vzniku *Vtáciho snemu* a zásnub kráľa Richardom II. a princeznej Anny Luxemburskej, považujú za dôležitý buď 2. máj ako deň podpisu zmluvy o ich sobáši, alebo 3. máj, keď zmluvu kráľ osobne potvrdil.
 171 Kelly 1986: 99. Dielo *Planctus Naturae* (slov. *Nárek Prírody*) napísal francúzsky teológ a básnik Alain z Lille asi v roku 1170. Je to rozhovor autora s kráľovnou Prírodou, ktorá je podriadená Bohu (Beliana 1, 1999: 132). Potulný básnik a spevák Jean de Condé (1275 – 1280 – asi 1352) je autorom diela, ktorého názov možno preložiť ako Omša

183 Schmidt 1993 [online]: 209.

184 Staff 1969: 23; Kellnerová 2017: 42.

Sviatok Valentín, ktorý má korene v stredovekom a ranonovovekom kulte rovnomenného svätca, nadobudol význam svetského sviatku etablovaním sv. Valentína za patróna lásky. K sviatku sa dodnes viaže zmes pôvodom náboženských i aristokratických zvykov¹⁸³ tradovaných obyvateľmi vidieckych komunít najmä na Britských ostrovoch. No 14. február je aj termínom realizácie valentínskych zvykov, ktoré tvoria súčasť modernej a postmodernej masovej kultúry krajín Európy, Ameriky i Ázie. V každej etape vývoja sviatku – od jeho vzniku a šírenia z Anglicka do Francúzska, Španielska, Nemecka či Nizozemska,¹⁸⁴ cez presun na americký kontinent v 17. storočí až po návrat sviatku Valentín do Európy a jeho rozšírenie takmer na všetky kontinenty v 20. storočí – sa menili a menia nielen spôsoby jeho slávania, ale aj miesto, ktoré mal či má v živote obyvateľov tej-ktorej krajiny i členov v nej žijúcich spoločností. Nasledujúca časť ako východisko poznania týchto premien mapuje valentínsku sviatkovú prax od vzniku sviatku do konca 18. storočia. Pohľad je zameraný predovšetkým na valentínske zvyky obyvateľov Britských ostrovov, pretože tieto boli základom valentínskeho sviatkovania obyvateľov severoamerického kontinentu i krajín na iných kontinentoch v nasledujúcich storočiach.

OD VÝBERU VALENTÍNA K VEŠTENIU MANŽELA

Analýza etnografických a historických údajov o sviatku Valentín a zvykov s ním spojených naznačuje, že sviatok vznikol koncom 14. storočia v kultúre najvyššej spoločenskej vrstvy Anglicka. V nej sa spočiatku rozvíjal aj v krajinách, do ktorých sa šírila. Postupne si valentínske zvyky našli miesto aj medzi svetskými sviatkami a oslavami ostatných vrstiev spoločnosti. Sledovanie počiatkov tohto procesu komplikuje fakt, že údaje o sviatku v kultúre nižších spoločenských vrstiev sa začínajú objavovať až na konci 17. storočia. O valentínskom sviatovaní v dobe od vzniku sviatku do konca

18. storočia, na ktorú je zameraná táto časť, vypovedajú so zberateľským zámerom urobené opisy zvykov, etnografické záznamy, ale hoci aj písomné pramene privátneho pôvodu pochádzajúce už z 15. – 16. storočia. Ďalej citovaná osobná korešpondencia alebo denníkové zápisy patria nielen k najstarším dokladom o podobách valentínskych zvykov, ale – ako konštatuje S. Roud – zároveň ukazujú, že sviatok Valentín nebol len literárnym konceptom, ale že mal v živote bežných ľudí stabilné miesto.¹⁸⁵

Sviatok Valentín vznikol ako paralela prebúdzania sa prírody, symbolizovaného párením vtákov, a vznikajúceho ľúbostného vzťahu medzi ľuďmi. Táto previazanosť poskytla priestor predstavám básnikov o súzvuku prírody s ideálom dvorskej lásky, s ktorým boli – vďaka 14. februáru aj ako termínu sviatku sv. Valentína alebo Valentínov – spojení tiež svätci tohto mena.¹⁸⁶ Súvis medzi počiatkom nového cyklu prírody a začínajúcim ľúbostným vzťahom je aj primárnym východiskovým modelom valentínskeho sviatkovania.

Zvyky, ktoré boli v krajinách s valentínskou tradíciou ustálenými formami slávania sviatku, mali za cieľ získať valentínsku partnerku alebo partnera a prejavovať jej alebo jemu náklonnosť. Samostatnou skupinou boli zvyky realizované s cieľom spoznať osobu, ktorá má byť budúcim mileneckým a manželským partnerom.

Podstatou sviatku Valentín i realizácie valentínskych zvykov bola špecifická forma partnerského vzťahu. Vnútrotným podnetom na vytvorenie valentínskeho páru pre dve osoby opačného pohlavia boli ich vzájomné sympatie. Mohol ním byť aj ich už existujúci milenecký, snúbenecký či manželský vzťah, alebo vzájomná náklonnosť, vychádzajúca z príbuzenských či iných osobných vzťahov dvoch osôb opačného pohlavia. Osobitosť valentínskeho partnerského vzťahu bola v jeho príležitostnom charaktere, v dočasnosti a účelovej spätosti s Valentínom, ktorý bol vonkajším podnetom k jeho vytvoreniu. Vzťah trval odo dňa sviatku v dobe maximálne do najbližšieho sviatku. Význam valentínskeho vzťahu však mohol rámec sviatku presiahnuť. Ak valentínsky pár vytvorili dve osoby bez partnerských vzťahov, podľa tradičných názorov vytváral termín sviatku predpoklad, že takýto valentínsky vzťah bude ukončený manželstvom. Ako uvádza F. Schaff, spojenie dvojice do valentínskeho páru bolo dokonca považované za sľub, že uzatvorí manželstvo.¹⁸⁷ Zrejme najstarším písomným dokladom existencie týchto názorov a predstáv je list z roku 1477, ktorý pochádza z kolekcie korešpondencie rodiny Paston z východoanglického Norfolku z rokov 1422 – 1509.¹⁸⁸ Ide o list, ktorým pani Elizabeth Brews pozvala svojho bratranca Johna Pastona na stretnutie so svojou dcérou a pripomenula mu, že v piatok

185 Roud 2008: 55.

186 Tamže: 53-54.

187 Staff 1969: 15.

188 Paston Letters [online].

189 The Paston Letters 1904 [online]: 266; St. Valentine's Day 2015 [online].

190 V angličtine: my/your Valentine.

191 V písaných textoch, ktoré tvoria súčasť valentínskych zvykov (napr. valentínske pozdravy), i v odborných domácich a zahraničných prácach o sviatku Valentín sú partneri vo valentínskom vzťahu označovaní ako Valentín a Valentína. S cieľom odlíšiť osobu Valentína, resp. svätca Valentína, od pomenovania osôb, ktoré tvoria valentínsky pár ako špecifický druh partnerského vzťahu, označujem ich v tejto publikácii slovami valentín/valentína, ktoré majú význam odborných termínov. Veľké písmeno „V“ som v uvedených označeniach nechal zachované pri doslovnom citovaní textov a prekladov textov.

192 O básnikoch a obsahu ich diel spojených s Valentínom ako patrónom lásky píše napr. Kellnerová 2017; Krajník 2017: 76-79.

bude „deň sv. Valentína, keď si každý vták vyberá družku“. V liste, napísanom niekedy medzi 7. a 12. februárom 1477, tiež uviedla, že sa bude aj modliť, aby vec priviedli k žiadanému výsledku.¹⁸⁹

K partnerom, ktorí tvorili valentínsky pár, sa viazalo špecifické označenie valentín a valentína. Vo vzájomnej ústnej i písomnej komunikácii používali partneri vo valentínskom páre oslovenie „môj valentín/moja valentína“ a seba samých nazývali „tvoj valentín/tvoja valentína“.¹⁹⁰ Takéto označenia používali partneri vo valentínskej dvojici aj vtedy, ak už boli milencami, snúbencami alebo manželmi. Ako valentín a valentína boli valentínski partneri označovaní aj tretími osobami.¹⁹¹

Valentínske párovanie

Zvyky realizované 14. februára so zámerom získať valentínskeho partnera a partnerku boli každoročným návratom k obrazu párovania vtákov, ktorý so sv. Valentínom ako patrónom lásky po prvý raz spojil Geoffrey Chaucer. Formy výberu sú nápodobou párenia opisovaného aj v básňach jeho súčasníkov a nasledovníkov na prelome 14. a 15. storočia.¹⁹²

Slovným spojením párenie vtákov sa v tradícii sviatku Valentín a vo valentínskych zvykoch označujú tri spôsoby, akými vtáky podľa tradičných predstáv vytvárali páry. V Chaucerovej poéme, ktorú možno považovať za počiatok sviatku, sa orli (samci) uchádzajú o orlicu (samicu) a ona si má jedného z nich vybrať za partnera. Ďalší spôsob výberu nadväzuje na predstavu, že v polovici februára si vtáky (samce) hľadajú, vyberajú partnerky, samičky. Tretí spôsob výberu vyjadruje predstavu, že ide o vzájomné hľadanie a výber, teda o vzájomné párovanie sa samcov a samíc vtákov. Výber valentínskeho partnera a partnerky mal podľa údajov z Britských ostrovov, kde tvoril súčasť valentínskych tradícií rurálnych spoločenstiev ešte v 20. storočí, zväčša formu vzájomného výberu. Pri vzniku valentínskeho páru sa prihliadalo aj na výsledok veštby alebo losovania.

♥ Prvé stretnutie na Valentína

Na Britských ostrovoch bola so vznikom valentínskeho páru spojená predstava, že medzi slobodnou ženou a slobodným mužom, ktorého ona na sviatok Valentín stretne alebo uvidí ako prvého, pričom on ju uvidieť nemusí, vznikne ľubostný vzťah. Týkalo sa to aj muž a ženy, ktorú na Valentína stretol alebo uvidel ako prvú. Predstava bola konkretizovaná napríklad vo vyjadreniach, že prvým milencom či milenkou v nasledujúcom roku mala byť

osoba, ktorú človek 14. februára uvidel ako prvú, alebo že prvý muž, ktorého slobodná žena uvidela 14. februára, mal byť jej budúci manželom.¹⁹³ Išlo vlastne o veštenie týkajúce sa milenského a manželského partnera a partnerky, ktorému je pozornosť venovaná v ďalšom texte. Pretože sa veštba robila počas sviatku Valentín, bola zároveň spôsobom výberu valentínskeho partnera a partnerky. Výber realizovaný na základe uvedenej predstavy síce vytváral predpoklad, že sa valentínsky vzťah zmení na vzťah ľubostný, no dodržanie uvedeného postupu priamo nezaručilo vznik valentínskeho páru. Ak už napríklad oslovené dievča valentína malo, musel chlapec hľadať inú valentínu.

O rozšírení uvedenej predstavy v Anglicku na prelome 16. a 17. storočia svedčí fakt, že ju použil William Shakespeare v tragédii *Hamlet*¹⁹⁴ a to ako podnet pre vznik vzťahu Ofélie a Hamleta. Autor v texte súčasne naznačil, že Ofélia konala v zmysle predstavy cielene tak, aby sa práve Hamlet stal jej milencom:

„Zajtra je deň svätého Valentína,
včasne skoro zrána,
a panna pri tvojom okne,
aby bola tvoja Valentína.
Nuž vstal, a obliekol si šaty,
a dvere izby otvoril;
Vpustil pannu, ktorá von ako panna
neodišla nikdy viac.“

(Shakespeare, W.: *The Tragicall Historie of Hamlet Prince of Denmarke*. London : Printed for N [icholas] L [ing] and Iohn Trundell, 1603 [online], [s. 51].)

O valentínskom párovaní na základe rovnakej predstavy na konci 17. storočia v Anglicku a Škótsku sa vo svojom cestopise stručne zmienil francúzsky cestovateľ a spisovateľ François Maximilien Mission¹⁹⁵ (asi 1650 – 1722):

„Nieкто sa prikláňa aj k inému druhu Valentína alebo Valentíny, [ktorým je] prvý mladý muž alebo dievča, ktorého náhodou stretne na ulici alebo inde, v tento sviatočný deň.“

(Mission de Valbourg, H.: *Mémoires et observations faites par un voyageur en Angleterre, sur ce qu'il y a de plus remarquable*. La Haye : Henri van Bulderen, 1698 [online], s. 410.)

Predstava o prvom stretnutí muža a ženy v deň sviatku Valentín a z nej vychádzajúce praktiky boli na Britských ostrovoch súčasťou sviatku Valentín aj v nasledujúcich storočiach.¹⁹⁶

193 Cooper – Sullivan 1994: 37-38; Barrow 2013 [online].

194 Dielo napísal okolo rokov 1599 – 1601, prvé tlačené vydanie vyšlo v roku 1603 (Bžochová-Wild 2007: 16).

195 Ako autor knihy *Mémoires et observations faites par un voyageur en Angleterre* (1698) je uvedený Henri Misson, ale jej autorstvo sa zvyčajne prisudzuje jeho bratovi F. M. Missonovi (Maximilien Misson [online]).

196 Napr. Cooper – Sullivan 1994: 38; Barrow 2013 [online].

197 Denník si písal ako mladý muž v rokoch 1660 – 1669 (Britannica 9, 2005: 277).

198 Diary/1660 – 1663, 1665 – 1668/February [online].

199 Diary/1661, 1665, 1667/February [online].

♥ Vzájomný výber a dohoda

Denníkové zápisy člena anglického parlamentu a tajomníka admirality anglického kráľovského námorníctva Samuela Pepy- sa (1633 – 1703)¹⁹⁷ hovoria o tom, že v rodinnom prostredí i v okruhu známych osôb vo vyššej anglickej spoločnosti druhej polovice 17. storočia bolo zaužívané vyberať si valentína a valentínu aj na základe vzájomnej dohody a súhlasu obidvoch osôb. Tak napríklad na sviatok Valentín prišiel v roku 1660 do domu manželov Pepysových pán Moore a pani Pepysová ho vyzvala, aby bol jej valentínom. V nasledujúcom roku si obaja manželia vybrali valentína a valentínu už v predvečer sviatku (13. 2. 1661). Pani Pepysová si vybrala manžela, no na druhý deň sa stal jej valentínom aj Sir W. Batten. Valentínou pána Pepysa bola dcéra Sira W. Battena. V roku 1662 ju však pán Pepys za valentínu už nechcel. Valentínom jeho manželky bol vtedy pán W. Bowyer. V nasledujúcom roku 1663 mala pani Pepysová opäť nápad vybrať si valentína a valentínu už v predvečer sviatku (13. 2.): pán Pepys si mal vybrať pani Clerkeovú alebo pani Pierceovú a pani Pepysová pána Hunta alebo kapitána Ferrersa. O tri roky neskôr (14. 2. 1665) prišiel k manželom Pepysovým pán Dicke Pen, aby bol valentínom pani Pepysovej. Prišla aj manželka pána Bagwella, aby bola valentínou pána Pepysa. O rok neskôr (14. 2. 1666) prišiel pán Hill, aby bol valentínom pani Pepysovej. A v ďalšom roku (14. 2. 1667) prišiel za pani Pepysovou malý chlapec Will Mercer, aby bol jej valentínom, no bol ním jej manžel. Dokonca o rok neskôr (14. 2. 1668) prišiel ten istý „veselý a malý Mercer“ s tým, že bude valentínom pána Pepysa, ktorý sa preto červenal. Valentínom pani Pepysovej bol bratranec jej manžela Roger Pepys, ale aj jej manžel, pretože manželia sa dohodli, „že každý rok bude jej Valentínom“.¹⁹⁸

Pri získavaní valentíny či valentína bolo – s ohľadom na predstavu o magickom vplyve prvého ranného stretnutia, ale aj bez nej – dôležité stretnúť sa v deň sviatku čo najskôr s potenciálnou valentínskou partnerkou či partnerom. Len tak mali predovšetkým slobodní chlapci, ale aj ženatí muži šancu, že ich valentínou bude dievča alebo žena, ktorú si vybrali. Hovoria o tom aj denníkové zápisy Samuela Pepysa. Uvádza v nich napríklad, že na Valentína v roku 1665 k nim – a to priamo k ich posteli – prišiel skoro ráno pán Dicke Pen, aby bol valentínom pani Pepysovej. V roku 1667 prišiel v tento deň ešte k posteli manželky pána Pepysa malý chlapec Will Mercer, aby bol jej valentínom. Aj samotný pán Pepys vstal 14. 2. 1661 zavčas, pretože šiel k Sirovi W. Battenovi a pani Martu si vzal ako valentínu.¹⁹⁹

Na dôležitosť čo najskoršieho stretnutia s dievčaťom poukazuje aj formula z oblasti Exmoor v juhozápadnom Anglicku. Ta-

mojší chlapci ju používali na oslovenie dievčat, ktoré si vybrali ako valentíny:

„Práve v tento deň si vtáky vyberajú svoje partnerky a ja si vyberám teba, ak som neprišiel neskoro.“

(Cooper, Q. – Sullivan, P.: *Maypoles, Martyrs & Mayhem* : 366 days of British customs, myths and eccentricities. London : Bloomsbury Publishing Plc, 1994, s. 38.)

♥ Valentínske losovanie

Ďalším spôsobom spájania dvojíc do valentínskych párov bol zvyk v denníkových zápisoch i v korešpondencii často označovaný ako *tahanie* (angl. *drawing*). Išlo o náhodný výber valentínskeho partnera a partnerky losovaním, ktoré bolo založené na rovnosti počtu losujúcich a losovaných osôb. Pretože súčasťou tohto spôsobu získania valentínskeho partnera bola náhoda alebo osud, mohol mu byť pripisovaný aj magický význam. Zvyk tak slúžil aj ako svadobná veštbá.²⁰⁰

Prvé zmienky o takejto valentínskej lotérii sa objavili v 14. storočí v básňach anglického mnícha a básnika Johna Lydgata (asi 1370 – asi 1450) i francúzskeho vojvodu Karola Orleánskeho (1394 – 1465).²⁰¹ Losovanie valentínskych párov sa praktizovalo v stredovekom Anglicku, vo Francúzsku aj Nizozemsku.²⁰² Podobu zvyku na konci 17. storočia v Anglicku opísal aj francúzsky cestovateľ F. M. Mission:

„V predvečer 14. februára, dňa sv. Valentína, v dobe, keď celá príroda ožíva smerom k páreniu, mládež v Anglicku a Škótsku, pri starom zvyku, slávi malý sviatok, slávnosť s jedným cieľom. Stretnie sa rovnaký počet chlapcov a dievčat, napíšu svoje skutočné alebo vymyslené mená na kúsky papiera, zrolujú ich a ťahajú na spôsob lôsu, dievčatá používajú mužské lístky a muži dievčenské; tak sa každý mladý muž spozná s dievčaťom, ktoré nazýva jeho Valentínou a každé dievča skončí u mladého muža, ktorého nazýva jej Valentínom. To znamená, že každý má dvoch Valentínov, ale mladý človek sa radšej drží Valentína či Valentíny, ktorý alebo ktorá mu pripadla, než tej alebo toho, ktorej pripadol alebo ktorému pripadla. Náhoda v ťahaní takto skupinu rozdelí na veľa párov...“

(Mission de Valbourg, H.: *Mémoires et observations faites par un voyageur en Angleterre, sur ce qu'il y a de plus remarquable*. La Haye : Henri van Bulderen, 1698, s. 410.)

V druhej polovici 17. storočia zvyk vyberať si valentínskeho partnera lôsom uvádza aj Samuel Pepys vo svojich denníkových

200 Schmidt 1993[online]: 211.

201 Oruch 1981: 535-536.

202 Vavřínová 2012: 45; Svatý Valentín Římský [online].

- 203 *Diary/1666, 1669/February* [online].
 204 *Saint Francois of Sales* [online].
 205 *Valantins 1669* [online].
 206 *Valentínské tradície* [online].
 207 *Oxford Dictionary of National Biography* 6, 2004: 850.

zápisoch ako spôsob zábavy vyššej anglickej spoločnosti. Tak si napr. pani Pepysová v roku 1666 v predvečer sviatku Valentín vylosovala pána Hilla, ktorý ráno aj prišiel, no zrejme nie preto, aby bol jej valentínom. V roku 1669 si pána Pepysa vylosovala ako valentína jeho sesternica.²⁰³ Dva roky predtým prišla 16. februára k Pepysovcom pani Piercová s dievčatom, ktoré si „vytiahlo“ pána Pepysa ako valentína, k čomu si on vtedy poznamenal:

„Ale tu prvý raz pozorujem zvyk ťahania mott ako aj mien; takže Pierce, ktorý si vytiahol moju ženu, si vytiahol aj motto, a toto dievča si vytiahlo pre mňa ďalšie. Aké bolo moje, to som zabudol; ale [motto] mojej ženy bolo „Najcnostnejšia a najčestnejšia, ktoré môže byť použité, alebo veľmi pekný by mohol byť anagram urobený z každého mena.“

(*Diary of Samuel Pepys/1667/February* [online].)

Ako doklad existencie valentínskej lotérie v 17. storočí vo Francúzsku možno uviesť údaj od anglického katolíckeho kňaza a životopisca svätých Albana Butlera, podľa ktorého biskup František Saleský prísne zakazoval valentínsky zvyk, keď dievčatá dávali chlapcom lístky so svojimi menami, aby ich títo obdivovali a navštevovali.²⁰⁴ Vysloviť predpoklad, že valentínska lotéria spojená s ťahaním výrokov bola vo Francúzsku všeobecne známa, umožňuje knižočka *Valantins, questions d'amour et autres pièces galantes*. Vyšla v Paríži v roku 1669 a v jej úvode sa spomína hra *Valentínov*, zrejme vo význame valentínskeho páru. Podľa stručného opisu sa na kúsky papiera napísali mená tridsiatich žien a tridsiatich mužov a na šesťdesiat papierikov ľubostné alegorické alebo satirické texty. Po vylosovaní mena muža a ženy sa vytiahli dva texty, prostredníctvom ktorých dvojica komunikovala.²⁰⁵

Z Francúzska je známy aj iný spôsob hľadania partnera či partnerky, tiež nazývaný *loterie d'amour* (lotéria lásky). Nezaданá osoba na ulici volala smerom k protiľahlému domu meno osoby opačného pohlavia, po ktorej túžila. Pokiaľ jej táto osoba odpovedala, utvorili pár.²⁰⁶

O losovaní valentínskeho partnera/partnerky ako o všeobecne rozšírenom zvyku nižších vrstiev v Anglicku prvej polovice 18. storočia píše duchovný a zberateľ Henry Bourne (1694 – 1733) v jeho priekopníckej práci *Antiquitates Vulgares*²⁰⁷ založenej na terénnom výskume:

„Je to obrad, nezabudnutý medzi ľudom, ťahať lósy, nazývané Valentíni, večer pred dňom Valentína. Mená vybraného počtu [osôb] jedného pohlavia sú v rovnakom počte [s menami osôb]

druhého [pohlavia] vložené do rovnakej nádoby; a potom každý ťahá meno, ktoré sa odteraz volá Valentín a je tiež vnímané ako dobré znamenia ich života [ako] muža a ženy neskôr.“

(Bourne, H.: *Antiquitates Vulgares: Or, The Antiquities of the Common People. Giving an Account of Several of their Opinions and Ceremonies*. Newcastle : J. White, 1725, s. 174 [online].)

Z opisov valentínskeho losovania vyplýva, že bolo spôsobom vzájomného výberu valentínskych partnerov. V niektorých zápisoch – napríklad z denníkov Samuela Pepysa – však nie sú uvedené všetky okolnosti losovania. Tak možno predpokladať, že bolo praktizované aj výlučne osobami jedného pohlavia, pričom mohlo mať povahu veštby. Príkladom je opis uvedený v liste, ktorý vo veku 27 rokov napísala Dorothy Osborne v roku 1654 (asi 19. februára) jej snúbencovi. Bol ním anglický šľachtic Sir William Temple, s ktorým sa v decembri toho roku aj zosobášila.²⁰⁸ Dorothy opísala praktiku realizovanú výlučne ženami, čo bol prvok typický pre veštby budúceho manžela:

„... poviem Vám niečo, čo neviete, čo je, že som Vaša Valentína a Vy môj [valentín]. Neuvažovala som o ťahaní, ale pani Goldsmith a Jane potrebovali, aby som niečo pre ne i pre mňa napísala; tak som napísala naše tri mená a čo sa týka mužov pána Fisha, Jamesa B. a Vás. Všetky som rovnako nastrihala a poskladala predtým, než ich ony videli, a pretože som to chcela nechať na šťastie, aby som bola spokojná, nechala som ich ťahať ako prvé tak, že nevideli, čo na nich [na lístkoch] bolo, a Vy ste mi ostali. Neviete si predstaviť, ako ma táto náhoda potešila...“

(*The Letters from Dorothy Osborne to Sir William Temple (1652-54)*. Edited by E. Abbott Parry. London : The Wayfarer's Library, published by J. M. Dent & Sons Ltd, New York : E. P. Dutton & So. [nedat.] [online].)

Možno sa nazdávať, že každá zo zúčastnených žien vytiahla dva lístky – jeden s menom muža a druhý s menom ženy – a tak vznikol valentínsky pár. Opísaný spôsob výberu valentínskeho partnera sa tým líši od vyššie spomenutých postupov losovania.

Prezentovaný prehľad praktík na získanie valentínskeho partnera či partnerky, ktoré boli zaznamenané na Britských ostrovoch a vo Francúzku, umožňuje sformulovať základné znaky tejto sféry valentínskeho sviatkovania od vzniku sviatku do konca 18. storočia. Výber valentína a valentíny sa realizoval v predvečer alebo ráno v deň sviatku Valentín a to na základe

- 208 *Sir William Temple* [online];
Dorothy Osborn [online].

209 Cooper – Sullivan 1994: 38.

210 Chance 1888 [online]: 121-122. Názor prevzali niektoré práce o zvykoch Veľkej Británie (Ditchfield 1896: 36) a v rôznej miere ovplyvnil aj slovníkové heslá s údajmi o sviatku Valentín (St. Valentine's Day 2015 [online]). Ottův slovník (1907: 357) napr. uvádza, že „slovo valentin odvozuje se od fr. galant a původ zvyku hledá se v tom, že prý v ten den ptáci se žení“.

vzájomnej dohody a súhlasu, losovaním alebo na základe predstavy o vzniku ľúbostného vzťahu pri prvom stretnutí muža a ženy v deň sviatku Valentín. Ako prvok valentínskeho sviatkovania, ktorý bol pokračovaním tradícií dvorskej kultúry, bol výber predovšetkým ustálenou formou spájania osôb opačného pohlavia do valentínskeho páru. V prípade návštev spojených s výberom valentínskeho partnera či partnerky, ako i pri valentínskom losovaní išlo tiež o formu spoločenskej zábavy. Ak bol výber spojený s poverovou predstavou, mal aj význam veštby mileneckého a manželského partnera a partnerky, a jeho význam tým presahoval rámec sviatku. Ak valentínsky pár vytvorili dve slobodné osoby, mohlo ísť o prejav jednostrannej alebo vzájomnej osobnej náklonnosti s perspektívou partnerského vzťahu. Pre slobodné dievča bez partnerského vzťahu malo oslovenie, aby sa stalo valentínou, vplyv na jej postavenie v lokálnom spoločenstve. Podľa údajov z Britských ostrovov, ak dievča ostalo bez valentína, označovali ho ako *zaprášené* a ktokoľvek mal právo podmiesť ho metlou alebo vechťom slamy, čo bolo povolenou formou jej urážky.²⁰⁹ Utvorenie valentínskeho páru dvojicou v mileneckom, snúbeneckom či manželskom vzťahu bolo jednou z foriem deklarovania a súčasne upevnenia ich vzťahu. Valentínske párovanie bolo taktiež príležitosťou na udržiavanie spoločenských kontaktov, keďže do neho vstupovali aj osoby, ktoré sa poznali ako rodinní priatelia, a iné vzájomne si známe a blízke osoby, pričom páry vytvárali aj vydaté ženy a ženatí muži, ktorí neboli manželmi. Valentínom a valentínou sa mohli stať aj deti, sviatok bol teda aj možnosťou ich socializácie. Či už z rozhodnutia účastníkov výberu alebo vzhľadom na použitý postup, mohla mať jedna osoba aj viac než jedného valentína a valentínu.

V spojitosti so zvykmi vyberať si valentínskeho partnera či partnerku bol v roku 1888 publikovaný názor, že tento zvyk i sviatok Valentín má pôvod vo Francúzsku, odkiaľ sa dostali cez Škótsko do Anglicka. Pôvodne si vraj dievčatá v rozličných častiach Francúzska v prvú nedeľu počas Veľkého pôstu pred Veľkou nocou vyberali chlapcov, ktorí boli do februára budúceho roku ich gavaliermi, ale aj potenciálnymi manželmi. A keďže v tamojších nárečiach sa „g“ zvyklo vyslovovať ako „v“, normandské „galantin“ (slov. frajer) sa vyslovovalo ako „valantin“. Už vo Francúzsku bol zvyk spájaný s dňom sv. Valentína, lebo 1. nedeľa Veľkého pôstu zvyčajne pripadla na februárové dni okolo 14. februára a niekedy aj na tento termín. Z dňa výberu gavalierov či milencov (fr. le jour de valantins) sa tak stal deň valentínov (fr. le jour des Valentins).²¹⁰

Prejavy náklonnosti

Hlavnou ideou sviatku Valentín je prejať milovanej či blízkej osobe sympatie, náklonnosť a lásku. Takéto galantné správanie voči ženám bolo jedným z hlavných prvkov dvorskej kultúry, z ktorej sviatok vzišiel.²¹¹ Vo valentínskom sviatovaní bol prvým prejavom náklonnosti už spomenutý výber valentína či valentíny a vytvorenie valentínskeho páru. Pri tomto prvku bolo vyjadrovanie náklonnosti vzájomné. V spojitosti so sviatkom však bola celkovo očakávaná väčšia aktivita valentínov a podľa zachovaných údajov taká bola aj sviatková prax.

S výberom valentínskeho partnera a partnerky bol spojený zvyk používať valentínske oslovenie, ktoré možno považovať za ďalší prvok z dedičstva kurtoázie dvorskej kultúry. Za najstarší známy text, v ktorom sa prvý raz valentínske oslovenie objavilo, je považovaná báseň od francúzskeho vojvodu Karola Orleánskeho. V roku 1420 ju po francúzsky napísal pre svoju manželku, ktorú oslovil ako „moja sladká Valentína“. ²¹² Najstaršie valentínske oslovenie zaznamenané v angličtine je súčasťou listu zo spomenutej kolekcie korešpondencie rodiny Paston z Norfolk. V liste z februára 1477 Margery Brewes oslovila svojho budúceho manžela Johna Pastona ako „pravý ctihodný a milovaný Valentín“.²¹³

Od stredoveku sú záznamy o tom, že valentínovia i valentíny nosili po vylosovaní partnerov a partneriek niekoľko dní lístky s ich menami „na srdci“ alebo na rukáve.²¹⁴ O tom, že meno svojho valentína mala valentína „na prsiach“, sa v rokoch 1663 a 1666 zmienil aj Samuel Pepys.²¹⁵

Prejavom galantnosti bol aj spoločný tanec, na ktorý valentín pozval, alebo ku ktorému vyzval svoju valentínu. Písomnú zmienku o tom, že valentínovia brali svoje valentínske partnerky na bály, obsahuje napríklad už viac ráz spomenutý cestopis francúzskeho spisovateľa F. M. Missiona z konca 17. storočia.²¹⁶

♥ Poézia

Zaužívanou formou vyjadrenia náklonnosti či lásky k žene v dvorskej kultúre boli recitované či spievané veršované texty. Počiatky takejto dvorskej ľúbostnej lyriky sú v 12. – 13. storočí vo Francúzsku a v Nemecku.²¹⁷ Básne už spomenutých súčasníkov i nasledovníkov G. Chaucera spojené s dňom sv. Valentína ukazujú, že už ich samotná tvorba ako znak lásky bola zavedenou súčasťou dvorských slávností.²¹⁸

Skladanie a prednes básní tvorili významnú súčasť osláv 14. februára ako sviatku lásky aj na *Najvyššom súdnom dvore lásky*

211 Ottův slovník naučný zjednotene a romanticky uvádza, že v Anglicku a Škótsku bol po valentínskej lotérii chlapec povinný robiť dievčatú po celý rok galantné služby, ktoré vraj boli podobné tým, ktoré robili svojim dámam stredovekí rytieri (tamže).

212 Alebo „moja drahá Valentína“. Viac o básni, o jej vzniku a aj o pôvode valentínskeho oslovenia pozri v časti o valentínskom pozdrave – valentínke.

213 V angl. orig. "Ryght wurschypfull and welebelovyd Volentyne" (The Paston Letters 1904 [online]: 268).

214 Barrow 2013 [online]; Misson 1698 [online]: 411.

215 V jednom prípade to bolo ešte začiatkom marca (Diary/1663/March [online]; Diary/1666/February [online]). Text neuvádza, či bolo meno napísané na lístku alebo priamo na tele. Treba vziať do úvahy aj fakt, že valentínami S. Pepysa boli aj ženy, s ktorými mal mimomanželské vzťahy (Samuel Pepys [online]). Ich konanie preto nemuselo byť motivované len sviatkom Valentín, aj keď to Pepys v deníku takto uvádza.

216 Misson 1698 [online]: 411.

217 Štraus 2005: 197.

218 Kellnerová 2017: 37, 41-42, 48, 50.

219 Krajník 2017: 84.
220 Chaucer 1972: 4-5; Goodrich 1996: [1]; *Cour amoureuse* [online].

alebo *Dvore lásky* či *Súde lásky* (francúzsky *Cour Amoureuse*). Bol v Paríži a v roku 1400 ho zákonom zriadil francúzsky kráľ Karol VI. Pri jeho ustanovení zrejme sv. Valentín spojený s februárovým dátumom definitívne prevzal rolu patróna lásky.²¹⁹ Dvor vznikol z iniciatívy vojvodov Ľudovíta Bourbonského a Filipa Burgundského a jeho zakladacia listina je datovaná 6. januárom 1400. Prvé valné zhromaždenie sa konalo v deň sv. Valentína toho istého roku v parížskom sídle vojvodu burgundského. Dvor lásky tvorilo asi 700 členov z rozličných spoločenských vrstiev: od kráľa a vojvodov cez prelátov, nižšie duchovenstvo až po príslušníkov drobnej buržoázie. Členovia boli rozdelení do viacerých oddielov: napr. ministri, správcovia, rytieri, pokladníci, pričom najvyššie stáli traja „veľkí správcovia“ – kráľ a dvaja vojvodovia. Dvoru vládol „princ lásky“, ktorý bol profesionálnym básnikom. Súčasťou Dvora boli aj muzikanti a galantní básnici, ktorí mali skladať a spievať „všetky druhy piesní, balád, rondelov, virelai i ďalšie ľúbostné básne a hrali by sladko na nástrojoch“. Dvor lásky bol na francúzskom dvore založený na počesť dám. Jeho hlavným účelom bola prezentácia ľúbostnej poézie pred dámami v súťaži o cenu pre najlepšieho básnika. Dámy milostné básne hodnotili a najlepšie oceňovali zlatou korunou a náhrdelníkom. Dvor lásky mal aj právomoc riešiť spory medzi milencami. Rozhodoval o nezhodách v rozsahu od násillia medzi milencami po milostné ohováranie, od porušenia erotickej dôvery až po nečestné zmluvy v láske. Sudcov vyberal výbor žien na základe recitácie a písomne predstavenej poézie. Rozsudky Dvora boli kolektívne a tiež poetické. Podobná inštitúcia, aj keď nie tak vysoko organizovaná, bola v 14. storočí aj na anglickom dvore. Väčšina jeho príslušníkov bola rozdelená na dva ľúbostné rády – Kvet a List – prezentujúce sa trebárs vo vzájomných diskusiách o láske. Takého diskusie o. i. podnietili rozvoj ľúbostných poém anglických i francúzskych básnikov, ktoré boli neraz napísané špeciálne pre deň sv. Valentína.²²⁰

♥ Valentínka

V ľúbostnej poézii ako v prejave náklonnosti či vyjadrení citov muža k žene, postupne aj ženy k mužovi, má pôvod špecifický prvok osláv sviatku Valentín – valentínka. Spočiatku išlo o básne, veršované texty vytvorené zámerne k sviatku Valentín. Tie boli základom valentínky ako špecifickej formy písomného pozdravu, blahoželania, ktorý sa vyvinul do samostatného druhu pohľadnice. Buď bol jej odosielateľ známy, čo vyjadril podpisom s uvedením mena, no mohla byť aj anonymným pozdravom od „Tvojho Valentína“. Po prvý raz použil slovo valentínka vo význame valentínskeho pozdravu John Lydgate v básni *A Valentine*

to Her That Excelleth All (*Valentínka pre tú, ktorá prevyšuje všetky*) asi z roku 1440.²²¹

Ako už bolo uvedené, prvým známym veršovaným textom, ktorý vznikol ako pozdrav milovanej osobe pri príležitosti sviatku Valentín, je rondel *Je suis desja d'amour tanné* (*Som už z lásky zachmúrený*)²²² od francúzskeho vojvodu Karola Orleánskeho (1394 – 1465):

„Som už z lásky zachmúrený,
moja sladká²²³ Valentína,
pre mňa ste sa narodili prineskoro
a ja pre vás priskoro.
Boh odpusť tomu,
kto ma od vás odlúčil²²⁴
na celý rok.

*Som už z lásky zachmúrený,
moja drahá Valentína.
Tušil som,
že taký osud na mňa čaká
skôr, než sa skončí tento deň,
hoci ho nariadila láska.*

*Som už z lásky zachmúrený,
moja drahá Valentína.“*

(*'I am already sick of Love': Medieval Valentines* [online].)

Tento Chaucerov súcasník a nasledovník báseň napísal v roku 1420 pre svoju manželku Bonne de Armagnac. V tom čase bol uväznený v londýnskom Toweri, kam sa dostal v roku 1415, teda vo veku 21 rokov, po zajatí v bitke pri Agincourte.²²⁵ Báseň je dnes označovaná za prvú známu valentínku a udalosti spojené s jej vznikom sa zrejme o niekoľko storočí stali podnetom pre zrod legendy o tom, že rímsky Valentín napísal vo väzení rozlúčkový list dcére jeho strážcu Astéria, ktorý podpísal ako „Tvoj Valentín“. V 18. storočí sa príbeh stal súčasťou *Zlatej legendy* (*Legenda aurea*)²²⁶ a dodnes sa objavuje v legendách o vzťahu Valentína k dcére Valentínovho sudcu či žalárniku alebo k dievčine z jeho domu, o vzniku sviatku Valentín i o vzniku valentínky. Za najstarší známy ľúbostný valentínsky pozdrav v angličtine je označovaný vyššie spomenutý list Margery Brewes určený jej budúcemu manželovi Johnovi Pastonovi.²²⁷

Z ľúbostných básní sa postupne stali pozdravy vo forme listu a neskôr aj pohľadnice. Práve valentínka je považovaná za vôbec

221 Britannica 7, 2005: 585; Roud 2008: 55; Kellnerová 2017: 48; Krajník 2017: 75.

222 Báseň sa objavuje aj pod anglickým názvom *A Farewell to Love* (slov. *Zbohom láske*). Jej autorstvo sa pripisuje aj Renému z Anjou, kráľovi Sicílie, ktorý bol s Karolom Orleánskym rodinne spriaznený (Guichard 1842 [online]: xvj; René of Anjou [online]).

223 Alebo „moja drahá Valentína!“

224 Alebo: „kto ma za vás objímal“.

225 Krajník 2017: 77; Valentines' Day [online].

226 Kelly 1986: 59.

227 The Paston Letters 1904 [online]: 268.

228 Britannica 12, 2005: 242.

229 V grécko-rímskej mytológii bol Kupidó bohom erotickej lásky a túžby (jeho meno v lat. znamená vášnivá túžba), ktorý strelami svojich ší-
pov vyvolával v ľuďoch lásku. Známy je aj ako Amor (v lat. láska). Jeho gréckym pendantom bol Eros. Kupidó bol pomocníkom svojej matky – bohyni lásky Venuše. Býva zobrazovaný ako kupidó alebo amor – okrídlený chlapec s lukom a šípmi (Slovník súčasného slovenského jazyka 2006: 121; Amor [online]; Cupid [online]).

230 Uzol tvorila nekonečná páska spletená do ornamentálnej podoby, v ktorej sa prípadne objavoval motív srdca. Na páske bol zväčša text súvisiaci so sviatkom Valentína a osobou, ktorej bol pozdrav určený.

231 Staff 1969: 19-69; Schmidt 1993 [online]: 218-222; Britannica 12, 2005: 242.

232 WILLIAMS, Rosalind H. (1982): *Dream Worlds: Mass Consumption in Late Nineteenth-Century France*. Berkeley : University of California Press, s. 8-9, 19-57. Citované podľa Schmidt 1993 [online]: 212.

233 Tamže.

234 Diary/1667/April [online]; Diary/1668/February [online]; Schmidt 1993 [online]: 212.

prvú pohľadnicu. Tradícia posielania valentínskych, ručne zhotovených papierových pohľadníc je v Anglicku doložená zo 16. storočia.²²⁸ Okrem textu sa na nich v nasledujúcich storočiach objavovali symboly lásky – kupidó alebo amor,²²⁹ srdce, vtáky, kvety. Oblúbeným motívom bol aj uzol lásky,²³⁰ doložený prvý raz zo 17. storočia a od konca uvedeného storočia aj galantný pár. V Anglicku boli ručne písané valentínky všeobecne rozšírené do konca 18. storočia. Zdrojom valentínskych veršov sa stali aj špecializované príručky, ktoré patrili do okruhu publikácií o zdvorilosti, etikete, nahováraní, pytačkách i o písaní listov. Prvá vyšla v roku 1783 v Londýne pod názvom *The Complete Valentine Writer; or, Young Man and Maidnes Best Assistant* a jej autorom bol Thomas Sabine. Ďalšia s názvom *The Complete British Valentine Writer or High Road to Love for Both Sexes* vyšla v Londýne roku 1794. Takýto „valentínski pisatelia“ obsahovali okrem veršov aj rady, kedy a ako valentínky posilať. Prvé tlačené valentínky sú z Britských ostrovov známe z roku 1797.²³¹

♥ Obdarúvanie

Všeobecne rozšíreným zvykom, ktorý bol prejavom vzájomnej náklonnosti alebo galantnosti muža voči žene, bolo obdarovávanie. Jeho spojenie so sviatkom Valentína sa tiež prisudzuje dvorskej kultúre, odkiaľ sa tento zvyk rozšíril do nižších spoločenských vrstiev. Podľa historičky Rosalind Williams aristokracia v dobe renesancie na dvoroch prepracovanými obradmi konzumu ukazovala štýl, ktorý napodobňovala stredná trieda. Šľachtické dvory sa tak stali „kolískou spotreby“ a ich rituály zhromažďovania, prezentovania a dávania darov slúžili ako prototyp demokratickejších vzorcov spotreby,²³² vplyvom čoho sa aj obdarúvanie spojené so sviatkom Valentína menilo od dvorskej k masovej spotrebe.²³³ O dvorskom vplyve hovoria aj denníkové zápisy Samuela Pepysa, ktorý sám vyrástol zo syna námorníka na vysokého námorného úradníka. V zápise z 26. apríla 1667 spomenul, že vojvoda z Yorku dal svojej valentíne šperk za 800 libier a lord Mandeville, ktorého Pepys osobne poznal, obdaroval svoju valentínu prsteňom v cene 300 libier. O rok neskôr mal aj S. Pepys pripravený pre manželku prsteň s tyrkysom osadeným diamantami, za ktorý zaplatil 5 libier.²³⁴

Spočiatku šlo v sviatku Valentína o vzájomnú výmenu, v najvyšších spoločenských vrstvách často extravagantných a márnivých darov, ktoré okolo roku 1760 vystriedala ľúbostná poézia, úhladne napísané listy a dary lásky – spomienkové predmety dávane ako znak lásky alebo náklonnosti. Podľa údajov zo 17. storočia ostala povinnosť ponúknuť dar iba na strane muža. No na-

príklad v Škótsku bola ešte v 18. a vo východoanglickom grófstve Norfolk ešte aj v 19. storočí výmena valentínskych darov vzájomná. Dary sa dávali v deň sviatku a aj v jeho predvečer pri valentínskej lotérii.²³⁵ Valentínovia obdarúvali svoje valentíny aj v dobe po 14. februári. Cestopis F. M. Missona z konca 17. storočia uvádza v spojitosti s valentínskou lotériou len všeobecné konštatovanie, že v Anglicku a Škótsku dávajú valentínovia svojim dievčatám darčeky.²³⁶ Denníkové zápisy Samuela Pepysa ukazujú, že valentínske obdarovávanie mohlo trvať aj poldruha mesiaca. V roku 1667 napríklad obdarovali pani Pepysovú ako svoju valentínu manžel i jej druhý valentín už 14. februára. O dva roky neskôr dostala od pána Pepysa jeho sesternica valentínsky darček 15. februára. V roku 1661 šiel so svojimi valentínami – manželkou a pani Martou Batten – kúpiť pre ne darčeky 18. februára a pani Pepysová dostala od jej valentína darček aj 22. februára. Podľa zápisov z rokov 1663, 1667 a 1668 Pepys obdarovával svoje valentíny aj v marci.²³⁷

To, akými predmetmi či druhmi tovaru boli valentíny obdarúvané, bolo dané tradíciami sviatkovej praxe a záviselo to aj od spoločenského postavenia, prípadne aj od finančných možností valentína. Niektoré druhy valentínskych darov sa objavovali – aj keď v odlišnej kvalite a finančnej nákladnosti – naprieč spoločenskými vrstvami. Takýmto darom boli napríklad rukavice, ktoré boli ponúkané aj na znak pytačiek, teda nielen v spojitosti so sviatkom Valentína. Písomné záznamy z rozličných častí Spojeného kráľovstva hovoria o slobodných dievčatách, ktoré očakávali od valentína práve pár rukavíc. Ak ich dievča dostalo, zvyčajne si ich prvý raz vzalo do kostola na veľkonočnú nedeľnú omšu.²³⁸ Spojenie rukavíc s veľkonočnou nedeľou reflektovali aj veršované texty, ktoré valentín a valentína deklamovali pri stretnutí 14. februára, ako napríklad text valentíny z grófstva Devon v juhozápadom Anglicku:

„Dobré ráno, Valentín, idem si dnes
obliecť pre teba to, čo musíš zaplatiť,
pár rukavíc na Veľkú noc.“

(Staff, F.: *Valentine and Its Origins*. Londýn : Lutterworth Press, 1969, s. 79.)

Tento termín prvej verejnej prezentácie valentínom darovaných rukavíc však nebol univerzálne záväzný. Zápis v denníku Samuela Pepysa ukazuje, že rukavice, ktoré dal 18. februára 1661 jeho valentíne pani Marte Batten, mala v kostole už v nedeľu 24. februára.²³⁹ Zo zápisov vyplýva, že rukavice – a to nie len po jednom páre – boli najčastejším darom pre jeho valentíny. V roku

235 Staff 1969: 19, 26; Roud 2008: 56; BBC 2014 [online].

236 Misson 1698 [online]: 411.

237 Diary/1661, 1667, 1669/February [online]; Diary/1663, 1666, 1668/March [online].

238 Schmidt 1993 [online]: 213.

239 Diary/1661/February [online]. Veľkonočná nedeľa pripadla v uvedenom roku na 17. apríla. Rukavice si vzala skôr zrejme preto, že nešlo o valentínske obdarovanie medzi dvoma slobodnými osobami, ale o dar ženatého muža vydatej žene.

240 Rukavice svetložltej farby mali názov asi podľa farby kvetu jazmínu (Dictionary of Traded Goods [online]).

241 Diary/1661, 1669/February [online]; Diary/1663, 1666, 1668/March [online].

242 Staff 1969: 79-81.

243 V roku 1663 dal napr. 20 šiligovalentíny, ktorá mala jeho meno „na prsiach“ a v roku 1688 valentína Doll Lane, ktorú stretával v taverne (Diary/1663, 1668/March [online]).

244 Diary/1668/February [online].

245 How British people 2020 [online].

1661 kúpil pre manželku a pani Batten ako jeho valentíny pár vyšívaných rukavíc, 6 párov hladkých rukavíc a pani Pepysová dostala od druhého valentína ešte pol tucta, teda tiež 6 párov, rukavíc. V ďalších rokoch sa v denníku spomína tucet párov bielych rukavíc, dva páry jazmínových rukavíc²⁴⁰ a viac razy znova pár rukavíc ako dar pre valentínu.²⁴¹

Na trvalo silný symbolický význam rukavíc ako valentínskeho daru poukazuje fakt, že v 19. storočí mal v Anglicku pár rukavíc doplnený veršami aj podobu papierovej miniatúry vlepenej do valentínky. Alebo samotná valentínka, už ako komerčný výrobok, mala podobu papierových rukavíc v skutočnej veľkosti, v ktorých bola vpísaná veršovaná správa. Jej zmysel bol prípadne založený na podobnosti anglických slov glove (rukavica) a love (láska):

„Ak z rukavice vezmeš písmeno G,
potom je rukavica láska a tú ti posielam.“

Spojenie rukavíc s veršovaným textom rovnakého významu je doložené už z roku 1598:

„Láska, posielam ti tieto rukavice,
ak ma máš rada,
vynechaj G
a stvor pár milencov.“

(Staff, F.: *Valentine and Its Origins*. Londýn : Lutterworth Press, 1969, s. 81.)²⁴²

Z denníkových zápisov Samuela Pepysa možno zistiť, že ďalšími valentínskymi darmi v anglickej vyššej spoločnosti 17. storočia boli – okrem už spomenutých šperkov a rukavíc – aj ďalšie odevné súčasti a doplnky. Manželka S. Pepysa dostala v roku 1661 od svojho valentína pár hodvábných pančúch a podväzky. Zelené hodvábné pančuchy, podväzky a šnúrky do topánok kúpil v roku 1669 pán Pepys sesternici ako svojej valentíny. V zápisoch sú uvedené ako valentínky dar aj peniaze: šilingy, ktoré dal S. Pepys svojim valentínam,²⁴³ i zlatá guinea od malého chlapca s priezviskom Mercer pre manželku S. Pepysa.²⁴⁴

V 18. storočí sa v Anglicku stali valentínskym darom aj kvety. Pôvod tejto tradície sa spája s Francúzskom a jeho kráľom Ľudovítom XVI. (vládol 1774 – 1792), ktorý dával červené ruže svojej manželke Márii Antoinette.²⁴⁵

Osobité zvyky valentínskeho obdarovania sú známe z viktoriánskeho obdobia z grófstva Norfolk. Pokým v iných častiach Veľkej Británie bol v 19. storočí prejavom náklonnosti spojeným

so sviatkom Valentín zväčša už len ľúbostný list alebo pohľadnica, v tejto časti bolo ešte zvykom posilať svojmu valentínskemu partnerovi darček, pričom na tieto dary sa vtedy často míňalo viac peňazí než na vianočné darčeky. Predvečer sviatku Valentín tu bol očakávaný rovnako ako Štedrý večer. Dary si vymieňali nielen zaľúbení, ale aj rodičia ich dávali deťom. Zaľúbení si vymieňali zabalené darčeky už 13. februára a to veľmi často anonymne. Darček pre valentína alebo valentínu sa nechával na prahu vchodových dverí a darca po zaklopaní na dvere odišiel skôr, než ho mohol niekto uvidieť. K zvyku anonymného obdarovania sa viaže legenda o Jackovi Valentínovi, ktorý nechával v noci darčeky na verandách a pred dverami domov pre ich obyvateľov, zaklopal na dvere a zmizol.

Sviatok Valentín bol aj termínom realizácie zvykov s cieľom navodiť smiešnu situáciu a súčasne reflektovať spoločenské postavenie konkrétnej osoby vyplývajúce z jej aktuálnych partnerských vzťahov. Z nešťastne zamilovaných si napríklad robili posmech tým, že pred ich domom nechali ohromný balík, v ktorom nešťastný príjemca po odstránení veľkého množstva papiera našiel iba naškrabaný odkaz. Niekedy anonymný darca nechal na prahu vchodových dverí ako dar z pomsty prázdny balíček.²⁴⁶

Za valentínsky darček s koreňmi v keltskej kultúre Škótska a Írska sú považované slamené figúrky, ktoré vyrábali slobodné dievčatá. Z kúskov textilu z vlastného odevu dievča zhotovilo pre figúrku šaty a darovalo ju chlapcovi. Pôvodne dievčatá robili slamené figúrky, s ktorými chodili na návštevy a pri odchode dostávali darčeky. Išlo o pozostatok staršieho zvyku, keď snop slamy upravili do podoby ľudskej postavy, ktorú oblečenú a ozdobenú nosili dievčatá z domu do domu. Obyvatelia domu ju uctievali, dávali jej dary, a verili, že ich požehná. Rituál bol súčasťou februárovej slávnosti Imbolc, ktorá sa konala v niektorý prvý februárový deň v strede medzi termínom zimného slnovratu a jarnej rovnodennosti.²⁴⁷ Slávnosť bola zasvätená keltskej bohyni známej ako Bríg, Brigid alebo Brighid, ktorej následníčkou bola údajne sv. Brigita z Kildare. Raná bohyňa Bríg bola spájaná s kováčstvom, liečením i poéziou, sv. Brigita s plodnosťou, hojnosťou a ochranou.²⁴⁸

Obdarovanie bolo aj súčasťou obchôdzok detí, ktoré v termíne sviatku Valentín navštevovali obyvateľov vo vidieckych lokalitách. Takéto obdarovanie, o ktorom sa píše v nasledujúcej kapitole, však nebolo prejavom romantickej či sentimentálnej lásky ani náklonnosti darcu k obdarovanému.

246 Tamže; Roud 2008: 59; BBC 2014 [online].

247 Podľa niektorých autorov (Vavřinová 2012: 24) bolo pozostatkom tejto slávnosti aj vyššie opísané zhotovovanie figúrok so šatami z kúskov odevu dievčat.

248 Cooper – Sullivan 1994: 29; MacLeod 2012: 62; Vavřinová 2012: 24; Brigid [online].

249 Lúbostné veštby sa v Spojenom kráľovstve robili napr. v predvečer sviatku sv. Agnesy (21. 1.), v deň sv. Dávida (1. 3.), v predvečer 1. 5., v predvečer sviatku sv. Anny (25. 7.), počas letného slnovratu, na sviatok sv. Viery (lat. Fides) z Agen (6. 10.), na sviatok sv. Šimona (28. 10.), na Halloween (31. 10.), v predvečer sviatku sv. Tomáša (21. 12.), v predvečer Nového roku (31. 12.) (Schmidt 1993 [online]: 2013; Oxford Reference [online]; Catholic Saints [online]).

250 Cooper – Sullivan 1994: 37-38; Roud 2008: 59; Dunwich 2019: 45-46.

Veštenie budúceho manžela

K sviatku Valentín patrili poverové praktiky, ktorých cieľom bolo spoznať valentínskeho partnera a partnera mileneckého alebo manželského vzťahu. Z nich vychádzajúce zvyky sa realizovali počas sviatku na základe predpokladu, že bol vhodným termínom na začatie vzťahu, pri ktorom sa očakávalo, že skončí manželstvom. Predpoklad bol posilnený vykonaním magickej praktiky alebo interpretáciou inak bežnej situácie v zmysle poverovej predstavy. Veštby zamerané na osobu budúceho partnera sú staršie než sviatok Valentín, vykonávali sa aj v iné dni počas roka a do sviatku sa začlenili na základe ich vzájomnej obsahovej príbuznosti.

Veštenie ako spôsob zisťovania osudu jedinca a jeho ovplyvňovanie magickými prostriedkami bolo v spojitosti so sviatkom Valentín zamerané na osobu budúceho milenca/milenky, manžela/manželky, ktorý bol zároveň valentínskym partnerom alebo partnerkou. Tieto veštby robili jednotlivci. Povahu veštby mohlo mať už spomenuté valentínske losovanie, ktoré robili skupiny osôb obidvoch pohlaví, podľa niektorých údajov ojedinele aj výlučne dievčatá a ženy. Alebo išlo o samostatné praktiky realizované s cieľom spoznať budúceho mileneckého alebo manželského partnera či partnerku. Tieto veštby robili slobodné dievčatá, zriedkavo aj chlapci a to individuálne. Okrem sviatku Valentín ich vykonávali aj v jeho predvečer a v noci z 13. na 14. februára, ale aj v iných termínoch v roku.²⁴⁹

S predvečerom a s nocou pred sviatkom boli spojené veštby, vďaka ktorým malo dievča uvidieť budúceho partnera. V Anglicku na to slúžilo tzv. siatie konopného semena. Slobodné dievča o polnoci hodilo cez plece za seba postupne deväť hrstí semien s nádejou, že uvidí podobu budúceho milého a manžela, ktorý sa mal zjaviť za ňou. Ak chcel niekto v spánku uvidieť tvár budúceho milenca či milenky, mal večer 13. februára zjesť natvrdo uvarené vajce, v ktorom dutinu po žĺtku vyplnil soľou. Potom mal ísť spať bez toho, aby do rána pil vodu.²⁵⁰ Ak chcelo dievča na severe Anglicka zistiť, kto bude jej manželom, urobilo večer v deň sv. Valentína nasledovnú veštbu. Pod podušku, na ktorej spávalo, položilo dva vavrínové listy pokropené ružovou vodou, oblieklo si čistú nočnú košeľu obrátenú naruby a ležiac v posteli potichu vravelo:

„Láskavý Valentín, buď milý ku mne,
v snoch mi ukáž moju skutočnú lásku.“

(Halliwell, J. O.: *Popular Rhymes and Nursery Tales: a Sequel to Nursery Rhymes of England*. Londýn : John Russell Smith, 1849, s. 219-220.)

Potom sa snažilo čo najskôr zaspať s očakávaním, že vo sne uvidí budúceho manžela.

Na princípe podobnom losovaniu, teda na náhodnom výbere z viacerých možností, bola založená veštba, ktorú dievčatá vo Veľkej Británii robili 14. februára. Najskôr dievča napísalo na kúsok papiera mená svojich nápadníkov a každý kúsok zabalilo do hliny. Kúsok hliny s papierikmi vložilo do vody a na tom, ktorý ako prvý stúpól na hladinu, bolo meno jej budúceho manžela.²⁵¹

K prvkom sviatku Valentín, ktoré sú považované za pozostatok keltskej februárovej slávnosti Imbolc, patrí aj zvyk, keď slobodné dievčatá robili slamené figúrky a na ne písali mená im milých chlapcov.²⁵² Spojenie figúr v podobe človeka s menami chlapcov v rukách dievčat, ktoré k nim prechovávali náklonnosť, vyvoláva otázku, či aj tu nešlo o vešteckú praktiku, zachovanú avšak už len vo fragmentárnej podobe.

Ďalšia skupina veštíeb bola spojená so zvieratami. Z ich správania a druhov sa usudzovalo na možnosť vydaja a veštilo povolanie i spoločenské postavenie budúceho manžela. V stredoanglickom grófstve Derbyshire sa dievčatá na sv. Valentína zvykli pred prvým otvorením dverí pozrieť cez kľúčovú dierku. Ak uvideli spolu kohúta a sliepku, bolo to považované za dobré znamenie pre vydaj v danom roku.²⁵³ Vo viacerých častiach Veľkej Británie platilo, že ak na sviatok Valentín slobodné dievča uvidelo červienku alebo žltouchvosta, v juhoanglickom grófstve Sussex stehlíka, malo sa vydať za námorníka. V iných častiach Veľkej Británie stehlík veštil predovšetkým sobáš s bohatou osobou. Naopak vidieť tu vrabca znamenalo, že sa dievča vydá za chudobného muža, s ktorým však bude veľmi šťastné. V Sussexe bol vrabec znamením, že budúci manžel bude roľníkom.²⁵⁴

V období od vzniku sviatku do konca 18. storočia tvorili najdôležitejšiu skupinu spôsobov slávania Valentína praktiky valentínskeho párovania. Fakt, že výber valentínskeho partnera, partnerky a vytvorenie valentínskeho páru sa realizovali nielen medzi milencami, snúbencami a manželmi, ale aj medzi príbuznými a priateľmi, ukazuje, že obsahom sviatku nebola len oslava lúbostných vzťahov a prejavovanie s tým spojených sympatií, ale aj vzťahov medzi členmi rodiny a priateľmi.

251 Barrow 2013 [online].

252 Cooper – Sullivan 1994: 29; Vavřínová 2012: 24.

253 Staff 1969: 12.

254 Barrow 2013 [online]; How British people 2020 [online].

♥ 5 ♥

PREMENA NA MODERNÝ SVIATOK

- 8 Viktoriánska valentínska pohľadnica z Anglicka z rokov 1860 – 1880. Ukážka luxusnej valentínky s podkladom z papiera a bavlneného tylu. Výjav s kupidom je zostavený zo samostatných papierových prvkov so symbolickým významom – vtáky, srdiečka, košíky s kvetmi – a doplnený stužkami.

255 Staff 1969: 24-26.

256 Schmidt 1993 [online]: 211;
Roud 2008: 58.

Po štyroch storočiach od vzniku sviatku Valentín prinieslo 18. storočie začiatok zásadných zmien jeho obsahu i podôb valentínskych zvykov. Sviatok sa menil nielen v Anglicku, kde v 14. storočí vznikol, ale aj v európskych krajinách, do ktorých sa rozšíril. Prerodom prechádzal aj na americkom kontinente, kam valentínske zvyky od 17. storočia so sebou prinášali obyvatelia Britských ostrovov, ktorí prichádzali najmä na územie dnešných Spojených štátov amerických.

VINŠOVNÍK SO SRDCOM Z ČOKOLÁDY

V 18. storočí začal sviatok Valentín v Európe ustupovať a ľúbostná poézia i výmena darov ostala spojená s rôznymi inými dňami než 14. február. Vo Francúzsku sa valentínske zvyky ešte realizovali, no boli zakazované. Podľa dostupných údajov urobil v roku 1737 takto zamerané aktivity – avšak bez výsledku – biskup mesta Metz v severovýchodnom Francúzsku. V roku 1779 polícia vyhlásila, že bude pokutovať realizáciu valentínskych praktík, čo spolu s ďalšími opatreniami v 19. storočí viedlo vo Francúzsku k útlmu slávania 14. februára ako sviatku Valentín.²⁵⁵

Na Britských ostrovoch sa premeny sviatku začali prejavovať v druhej polovici 18. storočia. Hoci vo vidieckom prostredí ho stále charakterizovali lokálne a oblastné varianty zvykov a niektoré z nich – ako napríklad valentínske losovanie – boli v krajine rozšírené všeobecne, začala redukcia tejto širokej škály a zároveň sa v nej objavili zvyky nové. Tie síce vychádzali z valentínskych tradícií, no zväčša ich zachovávali len vo fragmentárnej podobe. Podnetom na realizáciu zvykov už nebola iba potreba či snaha neprerušiť tradíciou zaužívanú sviatkovú prax, ale – ako pozorovatelia zvykov prízvukujú – aj ich ekonomický význam. A to nielen pri obchôdzkach, ale aj v rámci zvykov realizovaných v rodine. V Anglicku bol v 19. storočí so sviatkom spojený napríklad zvyk, že prvé dieťa, ktoré ráno v deň sviatku povedalo „Dobré ráno, Valentín“, mohlo od rodičov žiadať darček.²⁵⁶

Valentínske obchôdzky

Podľa korešpondencie rodiny Paston z Norfolku z druhej polovice 15. storočia i o dvesto rokov mladších zápisov v denníkoch Samuela Pepysa patrili v Anglicku k sviatku Valentín návštevy príbuzných alebo známych. V predvečer sviatku sa počas nich losovaním vyberali valentínski partneri. Ranné návštevy slobodných chlapcov a ženatých mužov, menej často aj vydatých žien, sa konali s cieľom získať ako prvý či prvá valentínsku partnerku alebo partnera. Súčasťou anonymného valentínskeho obdarovania bola návšteva blízkeho okolia domu obdarovanej osoby, no bez toho, aby o tom vedela. V uvedených prípadoch boli návštevníkmi dospelé osoby a slobodná mládež, ktorá bola v období prechodu do manželstva. Návštevníci a ich hostitelia boli aj aktívnymi aktérmi zvykov: spoločne si vyberali valentínske partnerky a partnerov, vytvárali valentínske páry atď.

Pri návštevách domácností a vo valentínskych obchôdzkach spojených s vinšovaním, ktoré sa v polovici 18. storočia stali súčasťou osláv sviatku, a ďalších zvykov spojených s navštevovaním boli hlavnými aktérmi deti. Keďže obchôdzky boli spojené s odmenou, mali ekonomický význam a to predovšetkým pre deti z ekonomicky slabších vrstiev.²⁵⁷

Najviac údajov o valentínskych obchôdzkach je z 19. storočia a dôkaz o ich existencii pred rokom 1800 možno nájsť hoci aj v denníkoch, ktoré si písal duchovný James Woodforde (1740 – 1803) z okrsku Weston Longefille vo východoanglickom grófstve Norfolk. Podľa jeho zápisov dával v rokoch 1777 až 1802 v deň sviatku Valentín deťom z farnosti mladším než 14 rokov, ktoré povedali „Dobré ráno, Valentín“, 1 penny. Ak sviatok pripadol na nedeľu, deti prišli v pondelok.²⁵⁸

V 19. storočí niektoré podoby obchôdzok nadväzovali na valentínske tradície vychádzajúce z dvorskej kultúry. Tak napríklad v grófstve Hertfordshire na juhovýchode Anglicka deti zo strednej a nižšej vrstvy obce vytvorili sprievod a navštevovali domy jej významných obyvateľov, ktorí im hádzali vence z kvetov a uzly lásky. Potom 2 – 3 dievčatá vybrali zo skupiny detí jedného z najmladších chlapcov, dali mu na hlavu veniec, postavili ho na čelo sprievodu, šli a spievali:

*„Dobré ráno tebe, Valentín;
nakader si vlasy ako ja kaderím moje,
vpredu dva a vzadu tri,
dobré ráno tebe, Valentín.“*

(Staff, F.: *Valentine & Its Origins*. Londýn : Lutterworth Press, 1969, s. 12.)

257 Staff 1969: 25; Cooper – Sullivan 1994: 38, Roud 2008: 57-59.

258 James Woodforde [online]; Roud 2008: 58-59.

259 Ditchfield 1896: 36; Cooper – Sullivan 1994: 38; BBC 2014 [online].

Vo viacerých oblastiach Veľkej Británie bol v 19. storočí rozšírený zvyk, ktorý zrejme – aj podľa sprievodného textu – predstavuje zredukovanú formu staršieho zvyku. Deti ráno v deň sviatku klopali na dvere domov a dvakrát zakričali „Dobré ráno, Valentín!“. Ako odmenu často dostávali koláče označované ako *člnky*. Buď mali tvar podobný člunku používaného pri tkaní – ako napríklad *slivkové člnky* (angl. *plum shittles*) – alebo išlo o kosoštvorcové brišky ochutené hrozičkami a rascou. Tieto *člnky*, známe z grófstiev Leicestershire a Rutland v strednom Anglicku, pekári označovali aj ako *valentínske pečivo* (angl. *valentine buns*) a okrem detí ho rozdávali aj starým ľuďom. Na juhovýchode Anglicka v grófstve Norfolk, kde boli odmenou za návštevu počas obchôdzky okrem koláčov aj sladkosti a drobné peniaze, deti prichádzali už pred úsvitom a spievali pieseň aj s takýmto textom:

„Dobrý deň, miláčik,
Boh žehnaj pekára,
vy budete darca,
a ja budem prijímateľ.“

(BBC : Valentine Special : Norfolk : Traditions reveal a romantic county, 2014 [online].)

Ak však deti prišli až po východe slnka, mohla byť ich žiadosť o obdarovanie koláčmi zamietnutá s vysvetlením, že „slnko koláče spálilo“ s prípadným dôvetkom pre deti „kam si môžu ich člnky strčiť“.²⁵⁹

Texty, ktoré deti pri obchôdzkach odriekali alebo spievali, neraz obsahovali zmes symbolov spätých s tradíciami sviatku Valentína, ktoré však už zrejme boli pre súdobého človeka čiastočne nezrozumiteľné. Reflektuje to celkovú zmenu sviatku, ktorý sa vzdŕžoval od romantickej polohy lásky typickej pre dvorskú kultúru. Taký text má napríklad pieseň zo stredoanglického grófstva Northamptonshire. Spievali ju deti, ktoré chodili – niekedy vo veľkých skupinách – ráno v deň sviatku z domu do domu a žiadali o malý dar:

„Dobré ráno, Valentín!
Prvý je tvoj, a potom je môj,
Tak mi, prosím, daj valentínku.
Zajtra, zajtra, Valentín!
Prvý je tvoj, a potom je môj,
Tak mi, prosím, daj valentínku,
cez mňa a brečtan štekla moju päť,
daj mi červené jablko a potom mi dovoľ ísť.
Dobré ráno, Valentín!
Petržlen rastie pri saturejke,
saturejka rastie pri tymiáne,

nový pár rukavíc na Veľkú noc,
Dobré ráno, Valentín!“

(Roud, S.: *The English Year. A Month-by-Month Guide of the Nation's Customs and Festivals, from May Day to Mischief Night*. London : Penguin Books UK, 2008, s. 58.)

Zmeny v sviatku sa v deklamovaných a spievaných textoch prejavili aj tým, že sa v nich objavilo priame vyjadrenie ekonomického významu realizácie obchôdzok. Rýmované texty totiž okrem častí, ktoré valentíni pôvodne deklamovali valentínam, alebo ktoré sa objavovali vo valentínkach, a okrem pozdravu k sviatku Valentína od detí pre členov domácnosti, obsahovali aj žiadosť o poskytnutie odmeny. Tak napríklad koncom 19. storočia deti v grófstve Essex na juhovýchode Anglicka pri návštevách domácností spievali:

„Dobré ráno k vášmu Valentínovi,
nakaderte si vlasy ako si kaderím moje,
dva vpredu a dva vzadu,
dobré ráno k vášmu Valentínovi.
Prichádzam len raz do roka
prosím, dajte mi peniaze ako tu stojím,
kus koláča alebo pohár vína.
Dobré ráno k vášmu Valentínovi.“

(Ditchfield, P. H.: *Old English Customs Extant at the Present Time. An Account of Local Observances, Festival Customs and Ancient Ceremonies yet Surviving in Great Britain*. London : Methuen, 1896, s. 37-38.)

Komerčná valentínka z Londýna

Ďalšie výrazné zmeny vo valentínskom sviatovaní spôsobila komercializácia sviatku, teda jeho obchodné využitie na dosiahnutie zisku.²⁶⁰ Prvým krokom týmto smerom bolo vydávanie už spomenutých *valentínskych pisateľov* (angl. *Valentine Writers*), teda publikácií obsahujúcich veršované texty určené do valentínok.²⁶¹ Vstupom komercie do sviatku sa valentínske zvyky začali začleňovať do masovej kultúry, čoho najmarkantnejším prejavom boli komerčné valentínske pozdravy.

Prvé tlačené valentínky, nazývané aj *strojové valentínky* (angl. *mechanical valentines*), sú z Anglicka známe z roku 1797. Ich výrobu a predaj začali rozvíjať tlačiarne a kníhkupci v Londýne. Spočiatku išlo o ručne kolorované medirytiny, ktoré postupne nahradili litografie a drevorezy. Na začiatku 19. storočia sa rozvíjala aj produkcia valentínok z vyrábaného a čipkovaného papiera.

260 komercializácia [online].
261 Prvá vyšla v Londýne v roku 1783 (Schmidt 1993 [online]: 220).

262 Staff 1969: 37, 53, 58, 63-65;
Schmidt 1993 [online]: 214;
Britannica 12, 2005: 242;
Valentine's Day [online].

Zlatou érou vydávania valentínok boli 40. roky 19. storočia, keď boli z kvalitného materiálu a mali súdobo vysoko hodnotenú estetickú úroveň. Vizuálna a cenová škála valentínok siahala od tých drahších s farebným, ručne kolorovaným obrázkom a s ozdobným rámovaním, cez lacnejšie čisto obrázkové pozdravy – napríklad s motívom kostola s otvorenou bránou a svadbou vo vnútri – až po lacné z drevorezu tlačené valentínky, najčastejšie s motívom mladého páru. Ako odvolávka na britský zmysel pre humor sa vydávali aj komické až obhrublé valentínky, ktoré zobrazovali karikované ženské postavy, napríklad s červeným nosom, s veľkými prsiami a zadkom. V dobe, keď bolo Spojené kráľovstvo vo vojne s Francúzskom, mali valentínky aj vlastenecký obsah. Zobrazovali vojakov a námorníkov lúčiacich sa s ich milými.

S nárastom produkcie valentínok sa šírila aj móda posielat ich poštou, čím sa množstvo takýchto zásielok zväčšovalo. V polovici 20. rokov 19. storočia sa napríklad v Londýne rozposlalo asi 200 000 valentínok ročne a do 60. rokov sa ich počet každých 20 rokov zdvojnásobil. K nárastu množstva poštou posielaných valentínok výrazne prispelo aj zavedenie súkromnej Penny Post v roku 1840 s jednotnou tarifou 1 penny za list v Spojenom kráľovstve. V spojitosti s tým sa objavili aj špeciálne zdobené obálky a listový papier pre rozličné sviatočné príležitosti vrátane sviatku Valentína. Ich vydávania ako novej komerčnej príležitosti sa opäť ujali tlačiarne a vydavatelia.²⁶²

Aj keď komerčné valentínske pozdravy postupne stále viac komunikovali prostredníctvom obrazových symbolov, vo vidieckych spoločenstvách bolo ešte aj koncom 19. storočia súčasťou sviatku Valentína posielanie valentínskych veršov. A ich prostredníctvom – ako ukazuje príklad z grófstva Oxfordshire v juhovýchodnom Anglicku – sa stále tradoval motív paralely medzi vtáčím párom a párom zalúbencov, ktorý predstavuje symbolický počiatok samotného sviatku:

„Príď, moja sladká milá,
umy si tvár a nakader si vlasy
a ty budeš moja a ja tvoj.
Tak dobré ráno, Valentína.
Ako som sedel na záhradnej stoličke,
videl som vo vzduchu letieť dva vtáky,
a po dvoch a po pároch,
čo ma prinútilo myslieť na teba, moja drahá.“

(Ditchfield, P. H.: *Old English Customs Extant at the Present Time. An Account of Local Observances, Festival Customs and Ancient Ceremonies yet Surviving in Great Britain*. London : Methuen, 1896, s. 37.)

Komercializácia sviatku postupne prinášala aj nové druhy špeciálne pre sviatok Valentína masovo produkováných darčiekov. Jedným z prvých bola škatuľa s čokoládou. V roku 1868 vytvorila britská čokoládová spoločnosť Cadbury ako valentínsky darček ozdobenú škatuľu v tvare srdca s čokoládovými bonbónmi.²⁶³

VALENTÍN ZA OCEÁNOM

Zvyky spojené so sviatkom Valentína, pôvodom z Britských ostrovov, boli súčasťou sviatkového kalendára obyvateľov Spojených štátov amerických ešte začiatkom 19. storočia. Dokladom sú v almanachoch publikované valentínske verše, ale napríklad aj americké vydanie diela *The Butterfly's Birthday, St. Valentine's Day, and Madam Whale's Ball : Poems, to Instruct and Amuse the Rising Generation* v roku 1811, ktoré evokuje chaucerovský svet jari a párenia vtákov.²⁶⁴ V tlači zriedkavo zmieňovaný sviatok bol však označovaný za výlučne britskú, pre Spojené štáty nepríťažlivú tradíciu. Samuel Woodworth, jeden z prvých kronikárov amerických kalendárnych zvykov, v roku 1832 dokonca napísal, že anglický zvyk posielat 14. februára valentínky sa v USA nepraktizoval a že je tam takmer neznámy.

Valentín patril medzi pôvodom britské sviatky, ktoré transatlantickým križovaním stratili na intenzite. Čo sa týka realizácie takých zvykov ako ľúbostné veštenie alebo obdarúvanie, mal konkurentov vo sviatkoch svätcov, ktorí boli z hľadiska kresťanskej viery považovaní za dôležitejších.²⁶⁵ Pred rokom 1840 bol 14. február v USA ako sviatok Valentína takmer ignorovaným dňom. Vplyv na to malo aj výročie narodenia prvého prezidenta USA Georga Washingtona (22. 2. 1732), ktoré bolo hlavným februárovým sviatkom Spojených štátov. Tak bol sviatok Valentína v prostredí protestantského delenia času a disciplinovanej tvrdej práce – s mnohými inými sviatkami – ako nepoužívaný odsúdený na zánik.

Osud sviatku – s názvom *St. Valentine's Day* alebo *Valentine's Day* – sa začal meniť v 40. rokoch 19. storočia. V roku 1845 síce ešte bolo možné nájsť v tlači správy o európskom sviatku Valentína, ktorý sa v USA neslávi, no zároveň aj zmienky o tom, že sa aj tu udomáčňujú valentínske listy, srdcia a šípy atď. Autori novinových článkov to s romantickou nostalgiou za ľudovými zvykmi považovali za správne s vysvetlením, že ľudia chcú odložiť pracovné starosti, potrebujú viac hier, menej duševnej práce a uvoľnenie v rozmaroch, výstrednosti a romantike, načo bol sviatok podľa nich vhodnou príležitosťou. K znovuoobjaveniu sviatku v USA prispel spolu s rozvojom konzumnej kultúry aj návrat

263 Tamže.

264 Vyšlo v Burlingtone (štát Vermont). V Londýne vyšlo už v roku 1808.

265 Napr. sv. Agnesa (21. 1.), sv. Anna (26. 7.), sv. Viera z Agenu (angl. St. Faith; 6. 10.), sv. Šimon (28. 10.), sv. Tomáš (21. 12.).

- 266 Chandler 1849: 112; Schmidt 1993 [online]: 213-214.
 267 Tamže: 209, 213; Aventi 2003: 44.
 268 Staff 1969: 28-49; Schmidt 1993 [online]: 214.

strednej triedy k romantizmu v polovici 19. storočia. Význam Valentína vzrástol do takej miery, že sa stal sviatkom oslavovaným v celých Spojených štátoch. Ako prvý to vo februári 1849 reflektoval vtedajší člen Snemovne reprezentantov Kongresu Spojených štátov Joseph Ripley Chandler, keď v texte o sviatku Valentína, publikovanom v *Graham's American Monthly Magazine of Literature and Art*, napísal: „Deň sv. Valentína sa teda stáva, ba čo viac stal sa, národným sviatkom – sviatkom, ktorý prináša radostné úsmevy mládeži oboch pohlaví a starým potešenie z radostného spomínania.“²⁶⁶

Vedúcou silou prerozu sviatku Valentína na americký národný sviatok bola komerčná revolúcia. V USA tak, ako aj v Spojenom kráľovstve boli prvým znakom komercializácie sviatku príručky *Valentine Writers*, ktoré sa tu na trhu objavili po prvý raz v roku 1823. Išlo väčšinou o pirátsky prevzaté publikácie z britského valentínskeho priemyslu. Ich opakované vydávanie poskytovalo širokú škálu veršov prispôbených vkusu rozličných skupín obyvateľov.²⁶⁷

Americká komerčná valentínka

Ručne vyrábané valentínky, ktoré boli v Spojených štátoch súčasťou valentínskeho sviatkovania do 19. storočia, mali formu ručne písaných a kreslených štvoruholníkových, prípadne aj domyselne poskladaných pozdravov (tzv. *hádankové peňaženky*). Mali aj podobu prestrihovaním zdobeného viacuholníka či srdca vytvoreného poskladaním papiera. Alebo išlo o papierovú ruku alebo rukavice, čo bolo odkazom na tento typicky valentínsky darček. Na vzhľad valentínok v USA mali vplyv aj *Freundschaftskarten* – pozdravy vydávané v Nemecku od konca 18. storočia, ktoré boli súčasťou viacerých sviatkov počas roka. Forma týchto pozdravov, ktoré obsahovali verše spojené predovšetkým s motívom kupida, ale aj písanie anglických textov fraktúrou i motív kvetinového košíka sa do valentínok dostal vďaka Nemcom usadeným v Spojených štátoch.

S novou módou polovážnych milostných hier i falošných zamilovaných vyznaní posielaných poštou bol najskôr spájaný New York. Tým, čo tu, ale aj vo Filadelfii a postupne v ďalších mestách USA robilo zo 14. februára sviatok Valentína, boli predovšetkým valentínky. S nimi spojené inšpirácie Američania spočiatku hľadali v Londýne, kde sa produkcia a predaj valentínok rozvinuli už na prelome storočí.²⁶⁸

Hoci prví obchodní cestujúci s ukážkami tohto sviatočného tvaru sa v USA objavili už okolo roku 1840, prvé komerčné va-

lentínky vznikli až v roku 1846, keď v New Yorku vznikla prvá v tejto oblasti podnikajúca firma. V roku 1847 začala s výrobou valentínok Esther Howland (1828 – 1904) z Worcesteru v štáte Massachusetts, ktorá pracovala vo veľkom kníhkupectve a papiernictve svojho otca. Prvou inšpiráciou boli anglické valentínske pozdravy. Spočiatku sa na výrobu používali papierové čipky a kvetinové dekorácie zo Spojeného kráľovstva, neskôr aj z Nemecka. Valentínky, ktoré podľa návrhov E. Howland vyrábali ženy pracujúce doma, najskôr obsahovali – podobne ako tie anglické – krátky štvorriadkový verš, čo sa stalo štandardom pre trh s týmto druhom tovaru. Jednoduché valentínky predávané iba za päť centov prispeli k rozšíreniu zvyku posielat valentínsky

9 Valentínka z produkcie Esther Howland z USA. Pre jej valentínky, vyrábané v druhej polovici 19. storočia, typická výzdoba z vyrábaného a čipkovaného papiera je v strede doplnená kyticou s červenou ružou – symbolom romantickej lásky.

269 Staff 1969: 92; Esther Howland [online]; Valentine's Day [online].

pozdrav, pretože tie dovtedy dovážané z Európy neboli cenovo dostupné pre všetky vrstvy obyvateľov Spojených štátov. Howland dodávala na trh aj drahé valentínky so stuhami, umeleckými ilustráciami, pozlátenými čipkami aj s obálkou na osobnú správu, prameň vlasov alebo aj na zásnubný prsteň.²⁶⁹

V roku 1848 začalo produkovať vlastné valentínky aj prinajmenej 11 ďalších amerických firiem. Americký, ale aj britský sviatočný tovar tohto druhu postupne predával bezpočet obchodov a húfy podomových obchodníkov i obchodných cestujúcich ho prinášali okrem miest aj na vidiek. Prudký nárast záujmu o túto londýnsku módu dokumentuje fakt, že napr. v New Yorku bolo v roku 1843 rozoslaných poštou 15 000, o rok neskôr 21 000 a v roku 1847 až 30 000 valentínok. Vďaka vynaliezavosti vydavateľov a tlačiarov nadobudlo valentínske obdarovanie masový charakter. Medzi rokmi 1840 a vypuknutím občianskej vojny v roku 1861 malo posielanie valentínok rozmer mánie, v dôsledku čoho museli byť valentínske pozdravy neraz doručované na fúrikoch. V 60. rokoch 19. storočia komerčné valentínky úplne vytlačili doma vyrábané valentínske pozdravy a valentínske skladačky a prestrihávané valentínky úplne zmizli.

Tak ako vo Veľkej Británii, aj valentínky v USA zobrazovali symboly lásky (srdce, kupido, kytica kvetov a pod.) a ľúbostné výjavy: kupido odovzdáva dievčaťu valentínku, dievča v ruke s valentínkou, zaľúbený pár, námorník lúčiaci sa s milou či vracajúci sa k nej. Alebo valentínky mali formu balíčka, ktorý symbolizoval darček od vracajúceho sa námorníka pre jeho milú. Aj v Spojených štátoch boli vydávané komické valentínky, ktoré však boli neraz výrazom hrubého až krutého humoru, ba aj valentínky považované za vulgárne a až pornografické. Aj vydávanie takýchto valentínok obchodníci podporovali v snahe, aby sviatok zdomácnel. Od konca 19. storočia sa valentínky začali produkovať predovšetkým v podobe pohľadníc so symbolmi lásky a s ľúbostnými výjavmi, ktoré boli zobrazované v duchu súdobých umeleckých štýlov.

V 19. storočí sa v USA i v Anglicku rozvíjala aj produkcia prepychových a finančne nákladných valentínok, ktoré boli aj predmetom medzikontinentálneho obchodu. Veľký dopyt bol po nich aj v kolóniách, najmä v Austrálii. Vďaka zlatým baniam boli napríklad v Sydney a Melbourne kupujúci ochotní platiť za luxusné valentínky až 10 – 25 libier. Mali podobu vankúšika vypchatého kolibričím perím a boli parfumované. Alebo išlo o tzv. *krabicové valentínky*, ktoré obsahovali batistové kvety, maľované mušle a pod.

Rozkvetu výroby, predaja valentínok i šíreniu zvyku posilať ich – vrátane spomenutých, často anonymne odosielaných oplzlých a výsmešných valentínok – napomáhal rozvoj poštových

služieb. A to aj napriek tomu, že v Spojených štátoch nebolo možné zaviesť jednotný poštový systém ako na Britských ostrovoch. V USA boli totiž veľké rozdiely medzi mestami a vznikli tu len lokálne Penny Post.²⁷⁰

Moderný sviatok obchodu

V opätovnom ujímaní sa sviatku v Spojených štátoch zohrala rozhodujúcu úlohu komerčná revolúcia, ktorá bola vedúcou silou prerodu Valentína na moderný sviatok. Jeho podobu zásadne pretvorili komerčné aktivity spojené s predajom i posielaním valentínok realizované už v 40. a 50. rokoch 19. storočia. Začiatkom 50. rokov obchod napríklad ovplyvňoval dobu trvania sviatku reklamou na valentínky v čase od polovice januára do konca februára. Odosielatelia a prijímatelia valentínok postupne začali hovoriť o *valentínskom týždni* alebo dokonca o *valentínskom mesiaci*. Reciprocita v posielaní valentínskych pozdravov, pre ktoré obchodníci zaviedli označenie *spätne valentínky*, viedla k predĺženiu doby ich výmeny. Obchod rozšíril aj škálu osôb zainteresovaných na valentínskej výmene pozdravov a darčiekov. Obchodníci nabádali zapojiť do nej otcov i matky, starých rodičov, súrodencov, strýkov a tety i ďalších príbuzných, čo sa im okolo 1860 aj podarilo. Obchod sa podieľal aj na feminizácii sviatku predefinovaním ženskosti v oblasti módnosti, sentimentu i konzumerizmu strednej triedy, teda v spojitosti s nadmerným nakupovaním, hromadením predmetov i pôžitkov ako so spôsobom zvyšovania osobného šťastia. Novými nezvyčajnými zvykmi a tovarom, ktorý bol s nimi spojený, ženy postupne prechádzali k sentimentalizmu a romantickej láske. Ďalšiu novú podobu sviatku priniesol obchod aj zdôraznením úlohy detí. V línii juvenilných valentínok obchodníci reflektovali ich sentimentálne zbožňovanie charakteristické pre strednú triedu 19. storočia. Vytvorením valentínskych pohľadníc s anjelmi spodobenými ako deti pomohol obchod stvoriť milého detského kupida, odlišného od rímskeho vrtošivého kupida, ktorý si – ako sa vraví – ostril šípy na skrvavenej osličke. Premena obrazu kupida na nevinného anjelika bola znamením presmerovania pozornosti obchodníkov na deti a oddanosť rodine.

Základom zmeny sviatku Valentín na moderný sviatok bol posun v chápaní valentínskeho obdarovania a premena valentínky na tovar. Spojenie obdarovania a sviatku Valentín, ktoré bolo súčasťou dvorskej kultúry Európy v 17. a 18. storočí, bolo v 19. storočí posilnené tým, ako industriálna revolúcia zmenila spoločnosť a Európanom i Američanom umožnila ľahšie získavať

270 Staff 1969: 23-70, 83-121; Aventi 2003: 43-44; Roud 2008: 57; Schmidt 1993 [online]: 213-214, 244.

- 271 Tamže: 212-215, 227-229, 244-245.
272 Staff 1969: 23-70; Aveni 2003: 43-44; Roud 2008: 57; Schmidt 1993 [online]: 213-215, 244.

komerčný tovar. V spojitosti so sviatkom Valentín obchodníci propagovali individuálne obdarúvanie, osobné dary a príležitosti na obdarovanie v podmienkach domova, rodiny radšej než v komunite. Zameranie pozornosti na osobné vzťahy prinieslo komerčné rozšírenie a predefinovanie sviatku. Nasmerovaním valentínskeho sviatkovania na obchod a na individuálnu výmenu darov, špeciálne na recipročnú výmenu medzi pármami, príbuznými, deťmi, priateľmi atď., obchodníci sviatok prispôbili svojim potrebám, čo bolo prejavom jeho udomácnenia v USA.

Preformovanie sviatku sa prejavilo aj v posune významu samotného slova valentínka. Pokým v 17. a 18. storočí sa tak podľa príležitosti alebo použitia označovala osoba – nápadník, milenc/milenka, blízky priateľ/priateľka – alebo vzťah k nej, v 19. storočí slovo nadobudlo význam predmetu určeného na výmenu, napríklad v podobe veselej pohľadnice s čipkovaným okrajom alebo farebného litografického obrázka určeného pre zákazníka. Valentínka sa stala komerčným produktom, kusom predávaného a konzumovaného tovaru.²⁷¹

V rokoch 1850 – 1860, keď bolo posielanie valentínok zavedené ako trvalý americký sviatočný zvyk, bol sviatok Valentín ustanovený ako jeden z dôležitých dní amerického kalendára. A valentínsky ošial sa stal aj inšpiráciou pre obchod a veľkú módu 70. a začiatku 80. rokov 19. storočia, ktorou boli vianočné pohľadnice. Sviatok bol súčasne veľkou romantickou slávnosťou amerického rozpínania konzumnej kultúry. Rastúce množstvo valentínskych darov – kvety, sladkosti, šperky, vreckovky – sa stalo dostupným tak ako iný módny tovar. Na prelome storočí, keď boli masovo produkovvané valentínky posielané po desiatkach miliónov, bol sviatok už pevne usadený v módnych časopisoch pre kvetinárov, v dekoráciách výkladných skrií. Cesta sviatku v 19. storočí bola dokladom dopadu rozširovania trhu na tradície sviatkov.²⁷² Tento vplyv, badateľný od 18. storočia aj v Európe na Britských ostrovoch, sa v spojitosti so sviatkom prejavil aj v ďalších krajinách tohto kontinentu.

NÁVRAT VALENTÍNA

- 10 Valentínska pohľadnica z roku 1909. Valentínky s kupidom v podobe dieťaťa boli v USA už pred rokom 1900 jedným z prejavov snahy obchodníkov začleniť deti do okruhu potenciálnych zákazníkov a urobiť z Valentína rodinný sviatok. Začiatkom 20. storočia boli takéto pohľadnice obľúbené aj v Európe.

O vzniku sviatku v Spojených štátoch, odkiaľ sa v 20. storočí šírila do Európy, hovorí nasledujúca legenda:

„Ve všech státech se svátek sv. Valentína začal slavit až na počátku 20. století. Prý se o to zasloužil nápad Waltera Scotta, který zbohatl při výrobě vánočních blahopřání. Někdy před rokem 1907 se však ocitl na prahu bankrotu. Tehdy podnikatele napadlo obnovit zapomenutou tradici svatovalentinských oslav a prodávat Američanům valentýnky. Nápad na oslavu svátku sv. Valentína se rychle ujal. Den 14. února se v USA oficiálně slaví jako den zamilovaných od roku 1907.“

(Vavřínová, V.: *Abeceda sv. Valentína*. Praha : Krásná paní, 2012, s. 56.)

Príbeh o obchodníkovi a jeho nápadе ako využiť Valentína na získanie komerčného úspechu vystihuje jeden z hlavných dôvodov a spôsobov šírenia sviatku zo Spojených štátov. No premena Valentína na moderný americký sviatok po tom, čo sa okolo roku 1850 dostal medzi národné sviatky USA, sa završila už na konci 19. storočia. Nasledujúce 20. storočie bolo preto predovšetkým érou jeho transatlantického putovania späť do Európy, ale aj príchodu, prípadne opätovného návratu, ako napríklad v prípade vyššie spomenutej Austrálie, na iné kontinenty. Vývojom sviatku v týchto častiach sveta sa však tento text nezaobrá.

Na začiatku 20. storočia sa Valentín síce slávil aj v Európe, no vo výrazne menšej miere než v predošliých storočiach a v súdobých Spojených štátoch. Vo Veľkej Británii bolo napríklad stále zvykom robiť valentínske losovanie, pri ktorom sa

„mená prípadných dôverných priateľov vložili do škatule a účastníci opačného pohlavia si ich náhodne vybrali“.

(Cooper, Q. – Sullivan, P.: *Maypoles, Martyrs & Mayhem : 366 days of British customs, myths and eccentricities*. London : Bloomsbury Publishing Plc., 1994, s. 38.)

Rozšírená bola taktiež predstava, že osoba, ktorú na Valentína zazrie osoba opačného pohlavia ako prvú, bude jej ľúbostným partnerom či partnerkou v nasledujúcom roku. Vo východoanglickom grófstve Norfolk bol v 20. storočí stále živý zvyk spojený s postavou nazývanou 'Jack' Valentine, známou aj ako Starý otec Valentín (angl. *Old Father Valentine*) alebo Stará mama Valentína (angl. *Old Mother Valentine*). Tento záhadný pán alebo pani klopali na zadné dvere domu, kde najmä pre deti nechávali sladkosti a darčeky.²⁷³ Čo sa týka posielania valentínok, viacerí autori valentínskych pisateľov – publikácií s veršami odporúčanými do valentínok, ale aj s urážlivými veršami či veršami parodujúcimi tradičné pozdravy – už v 90. rokoch 19. storočia konštatovali, že tento zvyk je v Británii mŕtvý.²⁷⁴ A podľa niektorých autorov mapujúcich históriu sviatku, pokým v Amerike sa zvyk spomenúť si 14. februára na milenca či milenkú dodržiaval neprerušene, v Británii v dobe od prvej svetovej vojny slávenie sviatku už takmer zaniklo.²⁷⁵ Vo Francúzsku bol Valentín prijímaný ako nový sviatok, lebo tradície z minulých storočí už boli zabudnuté.

Opačná situácia bola napríklad v Rusku, kde boli do boľševického prevratu v roku 1917 oslavy sviatku Valentín jedným z najobľúbenejších prvkov sviatkového kalendára šľachty. Súčasťou oslavy bola výmena hodvábných a čipkami zdobených valentínok, kvetov a sladkostí. Alebo slobodné dievčatá navoňkované a sušenými alebo živými kvetmi doplnené valentínky vložili vyvolenému chlapcovi do vrečka. Za hlavnú udalosť spojenú so sviatkom boli považované plesy. Najčastejšie sa konali v rodinách, v ktorých boli slobodné dievčatá, a pozývali na ne predovšetkým potenciálnych ženíchov. Súčasťou osláv bola aj valentínska lotéria, pri ktorej používali pánsky a dámsky klobúk. Každý z prítomných bez ohľadu na vek a pohlavie napísal na lístok svoje meno. Potom z mužského klobúka vyťahovali ženy lístky s menami mužov a zo ženského klobúka vyberali muži mená žien. Tak vznikali páry, ktoré mali ostať celý večer spolu.

Príchod a šírenie sviatku

Sviatok Valentín sa v 20. storočí šírila zo Spojených štátov, ale aj z Veľkej Británie, do európskych krajín, v ktorých už mal v predošliých storočiach tradíciu, i tam, kde nikdy nebol súčasťou sviatkových kalendárov. Jeho šírenie v Európe i vstup do jednotlivých krajín ovplyvnili dve udalosti, ktoré sú súčasťou histórie tohto kontinentu v 20. storočí. Zároveň predstavujú dva zásadné medzinyky v procese šírenia, ale aj udomácnovania sa sviatku. Prvým

273 BBC 2014 [online]; Jack Valentine [online]; Valentine's Day [online].

274 Staff 1969: 24; Cooper – Sullivan 1994: 38; Roud 2008: 57.

275 Staff 1969: 98.

- 276 Honzák a kol. 2001: 715, 735.
277 Oeschger 1988: 629; Ekrem 1995: 56; Wolf 2014: 21.

medzníkom bola druhá svetová vojna v rokoch 1939 – 1945, po skončení ktorej došlo v geopolitickom zmysle k rozdeleniu kontinentu na Západnú Európu, ako sa označovali európske nekomunistické štáty a Grécko, a na Východnú Európu so štátmi komunistického bloku. Druhým medzníkom boli revolúcie v štátoch Východnej Európy v rokoch 1989 – 1990. Ich výsledkom bol pád tamojších komunistických režimov, po ktorom sa väčšina z týchto štátov začala hlásiť k západoeurópskej politickej a čiastočne aj kultúrnej tradícii.²⁷⁶

Uvedené dve historické udalosti stáli na začiatku a na konci éry spomenutého ideologicko-politického rozštiepenia Európy, počas ktorej sa krajín so socialistickým politicko-ekonomickým systémom šírenie sviatku Valentín nedotklo. Aj napriek jeho ľudsky univerzálnemu, hodnotovo jednoznačne pozitívnemu a politicky neutrálnemu obsahu, ktorým sú partnerské lúbostné, prípadne iné blízke vzťahy medzi dvoma ľuďmi, bol sviatok na základe jeho ostatných charakteristík v týchto krajinách ideologicky neprijateľný. Jeho pôvod bol spojený so sviatkom, čo bolo v rozpore s oficiálnym materialistickým svetonázorom komunistických režimov. Sviatok pochádzal zo Spojených štátov, ktoré krajiny komunistického bloku označovali ako svojho najväčšieho ideologického, ekonomického i vojenského nepriateľa. Komerčný charakter Valentína z neho robil kapitalistický sviatok a ako prvok americkej či západnej konzumnej kultúry sa nemohol stať súčasťou socialistického spôsobu života.

Vplyv obidvoch historických udalostí sa pri šírení Valentína prejavil aj v tom, že zintenzívnili pohyb obyvateľstva – a tým aj šírenie sviatku – medzi Spojenými štátmi a Európou i na jej teritóriu. Počas druhej svetovej vojny i po nej Valentín prenikal zo Spojených štátov, ale i Veľkej Británie do krajín, v ktorých americkí a britskí vojaci bojovali v protifašistickej koalícii. Po vojne sa udomáčňoval na územiach, kde boli rozmiestnené jednotky americkej a britskej armády. Tak sa Valentín dostal v druhej polovici 40. rokov napríklad do spolkových krajín bývalého západného Nemecka.²⁷⁷

Od začiatku 90. rokov sa sviatok začal šíriť aj v krajinách bývalej Východnej Európy. Ako svoj sviatok ho sem prinášali napríklad pracovníci amerických a západoeurópskych firiem, ktoré začali pôsobiť v tejto časti Európy. Ich spolupracovníci z domácej krajiny sviatok spoznávali hoci aj na firemných podujatiach. Informácie o histórii sviatku i spôsoboch jeho slávania šírili aj lektori a učitelia angličtiny z USA i západoeurópskych krajín. A to buď v rámci výučby angličtiny, alebo na nimi iniciovaných valentínskych podujatiach. Tak sa sviatok napríklad na konci 80. rokov vďaka rastúcej popularite angličtiny a príchodu jazy-

kových lektorov z USA a západnej Európy objavil v bývalom Sovietskom zväze.²⁷⁸

V krajinách bývalej Východnej Európy prispela k šíreniu sviatku aj skutočnosť, že po páde komunistických režimov mohli ich obyvatelia cestovať do štátov bývalej Západnej Európy i do USA. Týmto spôsobom spoznávali predovšetkým konkrétne podoby valentínskeho sviatkovania jednotlivých krajín a skupín ich obyvateľov.

Dôležitú úlohu zohrali v Európe pri šírení informácií o sviatku a valentínskej sviatkovej praxi aj tlačene médiá, film, televízia a od začiatku 90. rokov 20. storočia aj internet. Dostupnosť informácií z týchto zdrojov bola v 20. storočí v jednotlivých krajinách Európy limitovaná dvoma uvedenými medzníkmi. Mediá boli naráz prvým zdrojom údajov o existencii sviatku, ktoré podnietili jeho slávenie, a to ešte pred rozšírením valentínskej komercie. Tak to bolo napríklad v Estónsku, kam sa sviatok dostal v 80. rokoch z Fínska ako sviatok zamilovaných Deň Valentína (estón. *Valentinipäev*) i vo význame sviatku venovaného priateľstvu s estónskym názvom *Sõbrapäevana* (Deň priateľov). Sviatky slávili deti v škôlkach a školách z iniciatívy učiteľov, ktorí vychádzali z údajov z médií. Dôležitou súčasťou sviatkov bola ručná výroba pozdravov a darčiekov: deti v škôlkach a školách ich robili pre mamy, na stredných školách pre priateľov.²⁷⁹

V spojitosti s tlačnými i elektronickými médiami mala a má dodnes v procese šírenia a udomáčňovania sviatku Valentín špecifické postavenie valentínska reklama. Propagovaním produktu alebo služby s využitím či prostredníctvom informácií o sviatku sa totiž aktívne podieľa aj na formovaní podôb valentínskeho sviatkovania. Dôkazom je už samotný fakt, že prevažná časť valentínskych darčiekov sa v súčasnosti získava nakupovaním.

Aktivity obchodníkov, ktorí sú prvými zámernými šíriteľmi sviatku v 20. storočí v Európe, boli spočiatku spojené s takými druhmi tovaru, ktoré získavali pevné spojenie so sviatkom už v 19. storočí. A to až do takej miery, že sa stali jeho symbolmi. Išlo hlavne o valentínske pozdravy, sladkosti, z ktorých bola na prvom mieste čokoláda, a o kvety – z nich to boli predovšetkým červené ruže. No napríklad Dáni sa so sviatkom Valentín zoznámili prostredníctvom cestovín v tvare srdca, ktoré v 90. rokoch 20. storočia začal predávať diskontný supermarket Netto.²⁸⁰

Významným šíriteľom sviatku v západoeurópskych krajinách prostredníctvom kvetov bola napríklad obchodná spoločnosť Fleurop. Založená bola v roku 1927 v Zürichu. Zámer zvýšiť predaj kvetov propagovaním sviatku Valentín mala už v roku 1938, no druhá svetová vojna jej ho neumožnila zrealizovať.

- 278 Kopčák 2002 [online].
279 Vesik 2016: 282-258.
280 Petersen 2011 [online]; Netto (store) [online].

281 Interflora [online].

282 Aellig 1950: 7-8; Wolf 2014: 21.

283 Ekrem 1995: 56-57. Uvádza sa aj rok 1987 (Karimaa 2011 [online]) a 1996 (Tikka 2020 [online]).

V roku 1947 Fleurop – už ako súčasť celosvetovej doručovateľskej siete kvetov Interflora²⁸¹ – zaviedol 14. február ako *Deň kvetín*. S jeho uvádzaním začal vo Francúzsku a Belgicku, v roku 1948 vo francúzskej a 1949 v nemeckej časti Švajčiarska, a v roku 1950 pokračoval v Nemecku a Rakúsku. V 50. rokoch cez motto „Buďte k sebe vzájomne milí“ propagoval sviatok Valentín ako *Deň priateľstva*. Mal to byť dátum pre kvetinové pozdravy milencov aj sviatok priateľstva, počas ktorého mohla aj žena obdarovať kvetmi muža, dokonca aj priateľkinho manžela. Predavači kvetov organizovali aj valentínske bály – napríklad v Norimbergu bol prvý v roku 1950 – i dobročinné akcie.²⁸² Ako vidno, komerčné aktivity firmy Fleurop posunuli význam samotného sviatku, no s cieľom rozšíriť okruh zákazníkov mali vplyv aj na rozšírenie škály skupín osôb, ktoré sviatok Valentín slávili. Pri akcii *Deň kvetov* napríklad zákazníkov v kvetinarstvách firmy pri nákupe plagátkami informovali, koho majú kvetmi prekvapiť: šéfa, spolupracovníka, úradníka, kamaráta z lyžovačky, zdravotnú sestru alebo mladé dievča z okruhu známych.

No nielen nadnárodné, ale aj domáce súkromné i štátne komerčné firmy a samostatní obchodníci mali a majú vplyv na prijímanie sviatku a pôsobia pri jeho šírení. Prostredníctvom reklamy alebo priamo vyčlenením tovaru, ktorý ponúkajú ako valentínsky, zákazníkom pripomínajú, že sa blíži, alebo že už prišiel sviatok Valentín, a lákajú ich na nákupy valentínskych darčiekov. Ako príklad toho, akými spôsobmi sa obchodníci a reklama podieľajú na vstupe sviatku do krajiny, možno uviesť Fínsko. O sviatku Valentín sa Fíni dozvedeli napríklad z komiksov a zo ženských magazínov, v ktorých boli správy o valentínskych báloch organizovaných Američanmi žijúcimi v krajine. V roku 1981 bolo možné postrehnúť prejavy sviatku ešte len zriedkavo na uliciach. No v roku 1986 dostal podporu od obchodníkov, čo sa prejavilo napríklad vo výzdobe výkladov i predajom valentínskych pohľadníc, ktoré distribuoval reťazec predávajúci hamburgery. Fínska pošta v rámci informačnej kampane o príprave valentínskych pohľadníc na budúci rok vyzývala ľudí, aby si vzájomne už v tomto roku posielali valentínske pohľadnice a listy. V roku 1987 reklamná kampan Fínskej pošty vyvrcholila a aj v obchodoch sa všeobecne predávalo viac valentínskych pozdravov, pričom niektoré mali vzhľad, ktorý umožňoval použiť ich aj ako narodeninové blahoželaní. Veľa obchodov začalo vystavovať tovar ponúkaný ako valentínske darčeka, reštaurácie 14. februára ponúkali milenecké steaky a valentínsku polievku a televízia nabádala ľudí, aby slávili nový sviatok. Premena sviatku z idey na nový sviatok bola dovŕšená v roku 1990, keď bol Valentín zavedený do fínskeho občianskeho kalendára.²⁸³

Podľa dostupných údajov sa sviatok Valentín v Európe rozširoval intenzívne najmä od konca druhej svetovej vojny. Vplyv európskej komerčnej sféry na šírenie sviatku – a to aj mimo Európy – však nebol bezvýznamný ani v prvej polovici 20. storočia. Ako príklad možno uviesť cukrovinkársku firmu Morozoff, ktorej majiteľ pochádzal z Ruska, no po bolševickom prevrate krajinu opustil a začal podnikáť v Japonsku. Firma tu ako prvá predstavila sviatok Valentín v roku 1936. Hoci ešte len s malým úspechom – pretože valentínske obdarúvanie bolo v Japonsku akceptované až v 50. rokoch – sa vtedy reklamným sloganom „Darujte Vášmu Valentínovi obľúbenú škatuľu čokoládových bonbónov!“ obracala na cudzincov žijúcich v oblasti Kobe.²⁸⁴

Sviatok sa v jednotlivých európskych krajinách udomáčňoval rozlične dlho. V súvislosti s Valentínom v bývalom západnom Nemecku historik a etnológ Bernhard Oeschger v roku 1988 konštatoval, že tam už „asi 35 rokov bojuje o uznanie a ešte sa nepresadil“.²⁸⁵ Vo Švédsku, kde v roku 1966 šírenie sviatku odštartovali obchodníci s kvetmi, získal popularitu v 80. rokoch 20. storočia. Takmer jedno desaťročie trvalo, než sa Valentín udomácnil vo Fínsku,²⁸⁶ no v Rusku i na Ukrajine, kam sa sviatok dostal na konci 80. rokov, keď ešte tieto krajiny tvorili súčasť Sovietskeho zväzu, bol udomácnený už v polovici 90. rokov.²⁸⁷ Rovnaké zistenia priniesol aj výskum sviatku na Slovensku.²⁸⁸

Podľa firmy Fleurop, ktorá s popularizáciou sviatku v Rakúsku začala v roku 1950, sa sviatok v západnej Európe presadil až v roku 1973. No medzi sviatkami dolnorakúskeho mesta Mödling bol Valentín uvádzaný ako nový zvyk už v roku 1955.²⁸⁹ Tento príklad ukazuje, že vnímanie sviatku ako udomácneneho vychádza z rozličných kritérií, a preto nie je možné jednoznačne určiť, kedy vstúpil do jednotlivých európskych krajín. Aj napriek tomu možno konštatovať, že v krajinách bývalého komunistického bloku, do ktorých sa sviatok dostal až na prelome 80. a 90. rokov 20. storočia, sa udomácnil rýchlejšie než v krajinách bývalej Západnej Európy. Na jednej strane to možno vysvetliť politicko-ekonomickými zmenami, na strane druhej kontaktom Valentína so sviatkami krajín, do ktorých vstupoval.

Politicko-ekonomické zmeny priniesli v bývalej Východnej Európe ekonomickú i kultúrnu otvorenosť voči vplyvom z krajín západnej časti Európy i zo Spojených štátov. Prijímanie sviatku možno z hľadiska obyvateľov týchto krajín chápať aj ako využitie slobodnej voľby výberu – jedného z princípov demokracie, ktorá sa presadzovala ako základ politických systémov krajín tejto časti Európy. Prijímanie sviatku – ako ukazujú zistenia zo Srbska – súviselo aj s túžbou obyvateľov dosiahnuť európsky štandard, pri najmenej v podmienkach konzumerizmu.²⁹⁰

284 Minowa – Khomenko – Belk 2010: 44; Morozoff Ltd. [online].

285 Oeschger 1988: 629.

286 Ekrem 1995: 56.

287 Kopčák 2002 [online].

288 Tlačová agentúra Slovenskej republiky uviedla v dennom spravodajstve 14. február po prvý raz ako „Deň sv. Valentína – deň zamilovaných“ v roku 1994.

289 Aellig 1950: 7-8; Wolf 2014: 21.

290 Bačevič 2007: 89.

291 Encyklopédia Slovenska 1979: 540-541.
292 Bačevič 2007: 89; Vesik 2016: 286.

Čo sa týka vplyvu domácich sviatkov, tak ako v bývalej Západnej Európe, aj v krajinách bývalého východného bloku sa Valentín stretával jednak so sviatkami, ktoré ich obyvatelia slávili prinajmenej už niekoľko storočí. Išlo o sviatky, ktoré tvoria súčasť tradícií roľníckych a pastierskych kultúr týchto krajín, o sviatky späté s ich kresťanskými tradíciami i historickými udalosťami. Na strane druhej tu boli sviatky súvisiace s komunistickými režimami. Hoci boli výrazne mladšie, keďže ich pôvod siaha maximálne do druhej polovice 19. storočia, mali väčšinou pozíciu štátnych alebo národných sviatkov. Boli to oslavy výročí lokálnych, štátnych alebo medzinárodných udalostí, ktoré režimy považovali za dôležité. Pokým prvá skupina sviatkov ostávala vo sviatkových kalendároch krajín aj po zmenách na prelome 80. a 90. rokov, pričom niektoré svoju pozíciu prípadne posilnili, sviatky druhej skupiny – označované pre ich späťosť s komunistickou ideológiou obyvateľmi krajín aj ako *červené sviatky* – začali u časti obyvateľstva krajín bývalej Východnej Európy strácať popularitu pre ich spojenie s politikou zvrhnutých režimov. A to až do tej miery, že sa z kalendárov štátom uznávaných sviatkov začali vytrácať.

Do šírenia a prijímania sviatku Valentín vstúpil z druhej skupiny sviatkov Medzinárodný deň žien (MDŽ) slávený 8. marca. Komunistické režimy ho označovali za bojový sviatok pokrokových žien celého sveta. V ére socializmu bol prezentovaný ako oslava ekonomicky, sociálne, spoločensky i vzdelanostne rovnoprávných žien, pri ktorej boli vyzdvihovalé ich úspechy pri budovaní socialistickej spoločnosti, obetavosť pri plnení úloh v rodine, v zamestnaní i vo verejnom živote.²⁹¹ Aj napriek silnému ideologickému nánosu bolo obyvateľmi krajín Východnej Európy MDŽ vnímané a oslavované aj ako sviatok žien, ktorým sa v tento deň prejavovala úcta aj ako partnerkám a matkám. Preto bol spájaný a stotožňovaný s Valentínom ako so sviatkom, ktorý je predovšetkým vyjadrením vzťahu mužov k ženám. Teda vo význame, ktorý bol u sviatku Valentín výrazne posilnený jeho modernizáciou v 19. storočí a s ktorým vstupoval do Európy. Blízkosť obsahu oboch sviatkov, ktorá podľa srbskej etnologičky Jany Bačevič spočíva aj v tom, že vysielajú správu o láske, milostnom vzťahu a vzájomnosti, čím zahmlievajú pretvárajúcu rodovú nerovnosť, umožnil sviatku Valentín – ak bol vnímaný ako nová podoba ideologicky zdiskreditovaného MDŽ – zaujať jeho miesto. Ako príklad možno uviesť Estónsko, kde v roku 1992 vypustili MDŽ zo zoznamu národných sviatkov. Jeho verejné slávenie na pracoviskách začalo ustupovať, ostalo len v rodine a jeho miesto začal obsadzovať sviatok Valentín.²⁹²

Obal v tvare srdca alebo legenda

293 Roud 2008: 57-58; Petersen 2011 [online]; Wolf 2014: 21.

Druhým faktorom, ktorý od začiatku 20. storočia urýchľuje šírenie i udomácnovanie sviatku a pôsobí aj pri formovaní spôsobov jeho slávania vo všetkých krajinách Európy, do ktorých Valentín vstúpil, je zvyšovanie miery jeho komercializácie. Priamo pozorovateľným prejavom tohto procesu je rozširovanie škály produktov spájaných so sviatkom. Spoločnými znakmi tovaru, ktorý je ponúkaný tak, aby bol kúpený ako valentínsky dar, sú červená, prípadne ružová farba produktu alebo jeho obalu, postava kupida a srdce ako súčasť výzdoby alebo srdce ako tvar produktu či jeho obalu a spojenie tovaru s termínom sviatku, napríklad aj jeho výčlenením v dobe pred sviatkom do samostatného priestoru vo výklade alebo v priestore obchodu. Informáciu o vzťahu tovaru k sviatku sprostredkúva aj text, ktorý je často aj jeho súčasťou a obsahuje slová *láska* alebo *Valentín* v angličtine alebo jazyku príslušnej krajiny, najčastejšie v spojeniach *I love you*, *To my Valentine* alebo *Happy Valentine's Day*.

Rozširovanie škály valentínskych darov sa prejavuje tým, že darmi spojenými so sviatkom Valentín sa stávajú stále nové, často dobovo módne druhy tvaru. Prvé výrazné rozširovanie tejto škály súviselo s oživením záujmu o sviatok – opäť aj pod vplyvom Spojených štátov – od obdobia druhej svetovej vojny a s ekonomickou prosperitou krajín bývalej Západnej Európy v druhej polovici 20. storočia.²⁹³ K červeným ružiam a čokoládovým bonbónom tak postupne pribudli plyšové hračky, kozmetika, šperky, spodná bielizeň. Začiatok ďalšej vlny nových druhov valentínskych darov bol v analyzovaných zdrojoch reflektovaný na prelome tisícročí, odkedy sa valentínskymi darmi stali napríklad slnečné okuliare, CD- a DVD-nosiče s nahrávkami hudby, náramkové hodinky i elektronické zariadenia (napr. mobilný telefón).

Druhý spôsob rozširovania škály valentínskych darov spočíva v tom, že od začiatku 20. storočia neustále rastie aj početnosť druhov tovaru, ktorý je považovaný za už tradičné valentínske dary – kvety, čokoláda, šumivé víno atď. Tak sú v súčasnosti napríklad po červených ružiach druhými najobľúbenejšími kvetmi darovanými na Valentína červené tulipány a hneď za nimi sú kytice jarných, ale aj iných v kvetinárstvách ponúkaných kvetov. Podobne sa k šumivému vínu, ktoré je nápojom patriacim k valentínskemu stretnutiu vo dvojici v reštaurácii alebo aj doma, zaradili medzi valentínske dary aj iné druhy vo fľašiach predávaného vína. Príkladom osobitého druhu čokoládových cukrovín ako tradičného valentínskeho darčeka, ktorý vznikol v jednej krajine a predovšetkým tu tvorí aj súčasť valentínskeho sviatkovania, je *baci perugina*. Ide o čokoládovú pusinku s lieskovým orechom

obalenú čokoládou, ku ktorej je pribalený papierik s citátni o láske uvedenými v štyroch jazykoch. Cukrovinku, ktorá však nie je výlučne valentínskym darom, vyrába od roku 1922 talianska firma Perugina.

V druhej polovici 20. storočia sa predmet a aktivity obchodu rámcované sviatkom Valentín rozšírili aj o služby v oblasti gastronómie, kultúry a cestovného ruchu. S nimi sa do valentínskeho sviatkovania dostal nový druh zážitkového daru. Ako spôsob oslavy ponúkajú kaviarne, bary a reštaurácie konzumáciu valentínskeho menu zloženého neraz z jedál a nápojov s príležitostnými valentínskymi názvami. Pokým valentínska večera vo dvojici je viazaná predovšetkým na termín sviatku, iné valentínske podujatia spojené s konzumáciou jedál a nápojov, ktorých sa zúčastňujú aj skupiny osôb, gastronomické zariadenia organizujú okrem dňa sviatku aj počas viacerých dní okolo 14. februára. Do ponuky valentínskych zážitkových darčiekov sa zaradili aj možnosti navštíviť filmové a divadelné predstavenie alebo koncert, ktorých obsah je tematicky najčastejšie spojený s láskou. Podobne cestovné kancelárie, ale aj hotely, rekreačné a kúpeľné zariadenia reagujú na sviatok Valentín ponukou dovolenkových a rekreačných pobytov i ponukou zájazdov do vzdialených a exotických krajín. Ako valentínsky zážitkový dar si možno objednať aj vyhladkový let balónom alebo vysokohorskú túru s horským vodcom.

Samostatná oblasť komerčných služieb sa týka produkcie osobitej skupiny valentínskych darčiekov, akými sú albumy fotografií s fotopríbehom zhotovené na objednávku vo forme tlačenej knihy (tzv. *foto story*), koláže z fotografií spracované do podoby tlačeného plagátu alebo *mapy lásky*. V poslednom prípade ide o obraz, na ktorom sú z mapy vystrihnuté napríklad siluety postáv. Objednávateľ si môže určiť krajinu sveta, ktorá má byť viditeľná v ploche každej siluety. Pri siluetách sú uvedené mená dvojice, pre ktorú je obraz určený.²⁹⁴

Kozmetický prípravok alebo večera v reštaurácii sa stávajú valentínskym tovarom ich spojením s informáciami o pôvode, histórii aj o súčasných spôsoboch slávania Valentína, ktoré sú potenciálnemu záujemcovi ponúkané spolu s produktom. Podľa analýzy webových stránok internetových obchodov tvoria stabilnú časť týchto informácií údaje o živote sv. Valentína. Uvádzané sú so zámerom objasniť a upevniť význam 14. februára ako sviatku a následne vytvoriť spojenie medzi sviatkom Valentín a ponúkanými produktmi. Tým zároveň stále vznikajú nové podoby legend o živote svätca i pôvode sviatku.²⁹⁵ Pretože ich použitie je podriadené komerčným cieľom, podstatná je len obsahová súvislosť jednotlivých údajov so sviatkom a sviatkom. Z údajov

o spôsoboch slávania Valentína v súčasnosti sa návštevník internetových stránok ako potenciálny zákazník napríklad dozvie, že najrozšírenejším spôsobom slávania sviatku je obdarovanie. Zároveň sa oboznámi s druhmi komerčného tovaru, ktoré sú v jednotlivých krajinách preferované ako valentínsky dar. Internetové stránky, ktoré ponúkajú valentínske služby v oblasti cestovného ruchu, obsahujú špecifický výber z prírodných pozoruhodností, kultúrnych pamiatok i druhov jedál a nápojov. Špecifický je tým, že ide o miesta, ktoré sú všeobecne odporúčané ako turistické destinácie, a o prvky lokálnej, regionálnej gastronómie, ktoré sú však účelovo prezentované v spojení so sviatkom Valentín. A to napríklad cez pripomínanie miestnych udalostí, legend spojených s láskou, vyzdvihovaním alebo pripisovaním určitých vlastností jedlám a nápojom, ako napríklad ich afrodiziakálne účinky. Tak je napríklad Taliansko prezentované ako krajina, ktorá je súčasťou histórie sviatku Valentín, pretože súčasné svadobné rituály majú pôvod v antickom Ríme. Talianske mesto Verona je označované ako mesto milencov a sem prichádzajú milióny listov adresovaných Júlii zo Shakespeareovej tragédie *Rómeo a Júlia*. Ich odosielatelia ju žiadajú o radu spojenú s láskou. Pri valentínskej návšteve Španielska sú ako afrodiziakum odporúčané napríklad ustrice z Galície.

EURÓPA SLÁVI VALENTÍNA

- 11 Srdce s textom vyjadrujúcim citovú náklonnosť síce nie je darčekom patriacim výlučne k sviatku Valentín, ako príležitostný tovar je však v najväčšej miere ponúkaný v dobe okolo 14. februára. Slovensko, 2018.

- 296 Petersen 2011 [online].
297 Ekrem 1995: 57-58.
298 Ogletree 1993: 133; Caplow 2004: 113.
299 Ekrem 1995: 58; Vesik 2016: 87.

Zistenia etnologických výskumov i údaje z analyzovaných internetových zdrojov jednoznačne poukazujú na fakt, že o zaradení sviatku Valentína do sviatkového kalendára, o miere jeho akceptácie, ako aj o podobách slávania rozhodujú obyvatelia krajiny, do ktorej sviatok vstupuje, a to ako príslušníci vekových, rodových, náboženských, politických, profesijných a ďalších skupín. Bez ohľadu na to, či sa Valentín začal v krajine sláviť spontánne vďaka informáciám z médií alebo pod vplyvom cielených komerčných kampaní a aktivít obchodu, bez jednotlivca či skupiny, pre ktorú bude sviatok z akéhokoľvek dôvodu priťažlivý, nemá nádej vstúpiť na cestu, ktorá ho privedie medzi sviatky danej krajiny.

Z hľadiska veku je v prijímaní a slávení Valentína ako sviatku lásky a zamilovaných ťažiskovou skupinou mládež, ktorá ho akceptuje ako prvá. Dánska folkloristka Else Marie Kofod to vysvetľuje tým, že sviatok jej konvenuje obsahom, lebo ľúbostné vzťahy tvoria výrazne väčšiu časť jej života než u iných vekových skupín.²⁹⁶ Podľa škandinávskej folkloristky Caroly Ekrem je dôvodom fakt, že mládež je otvorená inováciám a vstup pôvodom britského a amerického sviatku uľahčuje aj tým, že sa identifikuje s kultúrou týchto krajín.²⁹⁷ Preto mládež ľahko prijíma aj komerčné produkty a s nimi spojené modely slávania Valentína. Až ako druhá sa zapája do slávania Valentína skupina obyvateľov stredného veku, ktorá vníma sviatok napríklad ako príležitosť oslavy manželského vzťahu.

Údaje a zistenia z výskumov v európskych krajinách, ale napríklad aj zo Spojených štátov,²⁹⁸ jednoznačne dokazujú, že z hľadiska rodu dievčatá a ženy vo väčšej miere iniciujú slávenie Valentína a sú pri ňom aj výrazne aktívnejšie než chlapci a muži. Podľa zistení z Estónska, Fínska i Ukrajiny sledujú dievčatá a ženy v spojitosti so sviatkom aj cieľ zvýšiť osobnú popularitu, u škôlačok meranú napríklad množstvom valentínok, ktoré dostali, a taktiež prezentovať existenciu partnerského vzťahu.²⁹⁹

Obyvatelia krajín ako príslušníci náboženských a politických skupín alebo ako sympatizanti ich názorov ovplyvňujú va-

lentínske sviatkovanie tým, že obsah sviatku modifikujú alebo sviatok odmietajú. A to až do tej miery, že sa ho revitalizovaním domácich alebo kreovaním nových sviatkov s podobným obsahom snažia potlačiť.

300 Schmidt 1993 [online]: 212-215, 227-229, 244-245.

Obdarúvanie a valentínky

Kľúčovú úlohu v slávení sviatku zohráva komerčný tovar, prostredníctvom ktorého Valentín vstupoval do európskych krajín, spolu s valentínskymi produktmi vo forme služieb. Najznámejším a vo všetkých krajinách Európy rozšíreným spôsobom valentínskeho sviatkovania je totiž obdarúvanie a posielanie valentínok, ktoré slúžia ako prejavy náklonnosti druhej osobe alebo vzájomnej náklonnosti.

Valentínske dávanie darov nemožno považovať výlučne za model, ktorý sa v Európe šíri od začiatku 20. storočia vplyvom médií a obchodu, pretože obdarúvanie – a to aj komerčným tovarom – bolo súčasťou sviatku už v minulých storočiach. Valentínske obdarovávanie je minimálne od 50. rokov 20. storočia špecifické tým, že dary sú vo výrazne prevažujúcej miere vybrané zo stále sa rozširujúcej škály komerčných produktov, čo vedie k vzniku pevnej väzby medzi slávením Valentína a nakupovaním tovarov i služieb. Ako výsledok pôsobenia obchodu i samotných producentov tovaru je tento fenomén prítomný vo všetkých sviatkoch, ktorých súčasťou je obdarovávanie.

Vonkajším prejavom prepojenia sviatku s predajom valentínskeho tovaru a zámeru obchodníkov prilákať zákazníka na nákup valentínskeho darčeka sú valentínske symboly umiestňované vo vnútorných i vonkajších verejných priestoroch. Sú to predovšetkým srdcia rozličných veľkostí a z rozličného materiálu, najčastejšie červenej farby, nápisy obsahujúce slová *Valentín*, *láska*, dátum 14. 2., zobrazenia objímajúcej alebo bozkávajúcej sa dvojice vo výkladoch obchodov, pri vstupoch alebo na fasádach obchodov, gastronomických zariadení. Súčasťou tejto valentínskej výzdoby sú napríklad v srdci uvedené údaje o zľave na produkty označené v danej predajni ako valentínske. Alebo je takýto tovar priamo zakomponovaný do výzdoby.

V súvislosti s obdarúvaním ako jednou z hlavných praktík valentínskeho sviatkovania priniesla analýza internetových zdrojov zistenie, že v 21. storočí valentínka už nie je iba pomenovaním pohľadnice alebo inej formy textového alebo textovo-obrazového valentínskeho pozdravu komerčného aj nekomerčného pôvodu. Slovo, ktoré uvedený význam nadobudlo v 19. storočí,³⁰⁰ sa dnes používa aj ako pomenovanie valentínskych darčeka

so symbolickou väzbou k sviatku, napríklad čokoládovej cukrovinky alebo predmetu v podobe srdca.

Valentínske obdarúvanie osôb v partnerskom vzťahu je založené na reciprocite. Pri výbere darov sa uplatňujú princípy, ktoré vychádzajú z rodovej príslušnosti darujúcej a obdarovanej osoby. Všeobecne rozšírená je v európskych krajinách napríklad zásada, že muži obdarúvajú ženy kvetmi. Ako krajina, kde možno nájsť výnimku, keď aj ženy obdarúvajú mužov kyticami kvetov, sa spomína Rakúsko. Ďalším darom muža pre ženu je šperk, hoci napríklad muži v Grécku dostávajú od žien náramky. Ženy v súčasnosti obdarúvajú mužov napríklad CD- a DVD-nosičmi s nahrávkami hudby, knihami a elektronickými zariadeniami (napr. mobilným telefónom). Špecificky osobnú hodnotu majú fotokoláže i albumy s fotopríbehom, ktoré deklarujú existenciu mileneckého či snúbeneckého vzťahu, sú jeho rekapituláciou i prezentáciou, čo je pre ženy dôležitejšou súčasťou prežívania sviatku než pre mužov.³⁰¹ Všeobecne rozšírenými valentínskymi darmi, ktoré si vzájomne vymieňajú príslušníci oboch pohlaví, sú čokoládové bonbóny a cukrovinky, kozmetické výrobky a parfumy, plyšové hračky, ale aj spodná bielizeň a náramkové hodinky. Darom muža a prejavom jeho náklonnosti k žene – hoci môže to byť aj opačne – je taktiež spoločná návšteva kaviarne, baru alebo večera v reštaurácii, všeobecne označovaná v ponuke gastronomických zariadení ako „romantická večera pri sviečkach“. Výber konkrétneho daru závisí od veku darujúcej a obdarovanej osoby, ich finančných možností i od formy partnerského vzťahu. Príklad z Dánska, podľa ktorého pár stredného veku oslávi Valentína večerou v reštaurácii a dospievajúce dievča tým, že pošle valentínsku SMS správu a od priateľa dostane ružu, je platný aj v iných krajinách.

Posielanie valentínok, teda valentínskych pozdravov obsahujúcich text a prípadne aj zobrazenie srdca, ruže alebo iného symbolu sviatku, sa okrem vzájomnej výmeny realizuje aj formou jednostranného darovania, prípadne ešte navyše anonymne. Hoci ide o zvyk v Európe všeobecne známy, intenzita jeho realizácie je v jednotlivých krajinách odlišná. V Estónsku je napríklad posielanie valentínskych pozdravov rozšírenou praktikou, ktorá nadväzuje na domáce tradície pozdravov s básňami, keďže obdarúvanie kvetmi tu nie je vzhľadom na studené podnebie tradíciou.³⁰² Naopak Francúzsko je považované za krajinu, kde je posielanie valentínok v porovnaní s Veľkou Britániou zriedkavosťou. A to až v takej miere, že sa tu nevyskytuje *valentínska pošta*, všeobecne rozšírená u najmladšej generácie v iných západoeurópskych krajinách. Ide o spôsob slávania sviatku Valentín rozšírený u detí a mládeže na základných a stredných ško-

lách, ktorý je založený na distribúcii valentínok od známeho alebo anonymného odosielateľa či odosielateľky. Tí vhodia valentínky do špeciálnej, na tento účel pripravenej škatule a k adresátovi sa valentínske pozdravy dostanú prostredníctvom doručovateľov, označovaných ako *kupidovia*, ktorými sú tiež žiaci. Valentínky posielané valentínskou poštou sa od tých, ktoré si posielajú napríklad dospelí prostredníctvom oficiálnej poštovej služby, líšia tým, že sú takmer výlučne zhotovené ich odosielaťelmi. Takže hoci sú priemyselne vyrábané papierové valentínske pozdravy a pohľadnice komerčne dôležitým, iba so sviatkom Valentín spojeným tovarom predávaným v miliónoch kusov, jedinečné a originálne ručne vyrábané valentínky obchod zo sviatku úplne nevytláčil. Valentínkami, ktoré deti zhotovujú v školách, počas sviatku obdarúvajú prípadne aj učiteľov a príbuzných, najmä rodičov. V 21. storočí sa škála foriem valentínskych pozdravov rozšírila o elektronické valentínky, ktoré v podobe elektronickej pohľadnice, SMS správy doplnenej prípadne obrázkom alebo správy odoslanej elektronickou poštou v najväčšej miere využíva mládež. Valentínske želania a odkazy sa distribuujú a šíria aj na súkromne, ale i pracovne orientovaných sociálnych sieťach ako Facebook, Instagram, Snapchat, WhatsApp, Viber a i.

Súčasťou komerčných i ručne zhotovených valentínok sú aj v súčasnosti texty, ktoré napríklad v spojeniach „Tvoj Valentín“, „Od Tvojho Valentína“ odkazujú na pomyselný počiatok sviatku alebo obsahujú rozlične sformulované vyznania lásky a náklonnosti v angličtine alebo v jazyku konkrétnej krajiny. Od prelomu 20. a 21. storočia sa ku komerčne vyrábaným valentínkam, ktoré boli v 20. storočí zrejme najmasovejšími šíriteľmi týchto textov, pridala internet. Záujemcovia o originálne valentínske želanie ho môžu nájsť na samostatných internetových stránkach, ktoré ponúkajú aj texty k iným sviatočným príležitostiam. Alebo sa valentínske texty objavujú na komerčných stránkach ako súčasť širšej ponuky valentínskych tovarov a služieb. Tak napríklad Interflora – medzinárodná doručovateľská sieť kvetov, doplnených prípadne škatuľkou čokoládových bonbónov alebo fľašou šumivého vína – prichádza na svojich internetových stránkach aj s „nápadmi a inšpiráciou, čo napísať na valentínku“, ktorá bude súčasťou kytice doručenej k sviatku Valentín. Zákazník si môže vybrať zo štrnástich citátov prevzatých „z najromantickejších filmov, literárnych diel i z textov piesní“ alebo zo štrnástich romantických správ „pre Vašich obľúbených na sviatok Valentín“, ktoré majú povahu osobného vyznania. Taktiež môže nechať kyticu doplniť valentínkou s vyznaním „Lúbim Ťa“ v niektorom z desiatich ponúknutých európskych jazykov s odporúčaním, aby sa vyznania naučil a recitoval ich počas „romantickej valentínskej večere“

s cieľom zapôsobiť.³⁰³ Ako vidno, komerčná sféra stále plní úlohu šíriteľa valentínskych textov ako tradičného prvku slávania sviatku, ktorých časť si zachováva poetickú povahu, a to s využitím najnovších prostriedkov sociálnej komunikácie.

Obdarúvanie hmotnými darmi a zážitkami i vyjadrovanie lásky, sympatií alebo náklonnosti prostredníctvom valentínok sú v analyzovaných zdrojoch označované ako americký alebo západný spôsob slávania Valentína. Toto označenie vyjadruje skutočnosť, že krajiny v západnej časti Európy prevzali opísaný model valentínskeho slávania z USA, a že od začiatku 90. rokov 20. storočia sa následne šírili do krajín v jej východnej časti jednak zo Spojených štátov, a zároveň aj zo západu na východ Európy.

Pokiaľ ide o mieru rozšírenia amerického či západného spôsobu valentínskeho slávania v súčasnej Európe, je známy a praktizovaný vo všetkých krajinách. Rozsah jeho využívania je však odlišný. V každej z nich to bol po prijatí Valentína prvý model jeho slávania, ktorý ostal najrozšírenejším, nie však jediným spôsobom valentínskeho sviatkovania. Za takéto krajiny sú označované napríklad Rakúsko, Francúzsko, Taliansko i Portugalsko. Tam, kde sa Valentín slávi v inovovaných podobách, alebo kde sú populárne iné sviatky oslavujúce lásku a partnerské vzťahy, je slávenie Valentína americkým či západným spôsobom len menšinovou alternatívou. Vtedy sú nositeľmi takejto sviatkovej praxe predovšetkým mládež a časť strednej vrstvy, pretože sa identifikujú s americkou či západnou, komerčnou a konzumnou kultúrou. Americký či západný spôsob slávania sa v najmenšej miere uplatňuje v Dánsku, Nórsku a Fínsku. Valentín sa tu totiž zväčša udomácnil až v 80. a 90. rokoch 20. storočia a je prevažne oslavovaný ako sviatok priateľstva. Nositeľmi valentínskej pošty ako osobitej zložky amerického alebo západného spôsobu valentínskeho slávania sú takmer v každej krajine Európy deti a mládež na školách, kde je valentínska pošta trvalou súčasťou osláv sviatku.

K západnému sviatkovaniu možno pričleniť aj podujatia, ktoré sú organizované v školách alebo v nákupných centrách. Školské podujatia sú príležitosťou pre žiakov na zábavu, napríklad formou diskotéky, a na prezentáciu ich schopností a talentu trebárs v rámci vystúpení pred publikom. Akcie pre deti, mládež i dospelých realizované v nákupných centrách síce ponúkajú možnosti na vyjadrenie náklonnosti spojené so zážitkom, napríklad spoločné fotografovanie pred valentínskou fotostenou, i na obdarovanie. Sú však primárne realizované s cieľom motivovať potenciálnych zákazníkov k stráveniu sviatku alebo niektorého z dní okolo jeho termínu v priestore, kde ich bude možné zapojiť do súťaží, predvádzacích akcií, ochutnávok a iných aktivít

na podporu predaja, a kde budú – aj v spojitosti so sviatkom – nakupovať a využívať platené služby.

Porovnanie údajov o valentínskych daroch v európskych krajinách prinieslo aj zistenie, že okrem vyššie uvedených druhov valentínskeho tovaru, ktorý tvorí súčasť valentínskeho sviatkovania v každej európskej krajine, objavujú sa aj pre tú-ktorú krajinu špecifické valentínske dary. A nejde len o tovar vyrábaný a predávaný primárne s komerčným zámerom, ako je to napríklad v prípade už spomenutej, pre Taliansko typickej čokoládovej cukrovinky *baci perugina*. V krajine lokalizovaný valentínsky dar totiž nesie okrem valentínskych aj ďalšie symbolické významy, ktorými je ukotvený v jej tradíciách a spoločensťve. Tak je v spojitosti s Chorvátskom ako typický valentínsky darček uvádzaný medovník s ornamentálnou výzdobou, ktorý je však súčasne symbolom Záhrebu – hlavného mesta krajiny. Najmä ak má medovník tvar srdca, hovorí predovšetkým o láske ku krajine a k jej hlavnému mestu. Význam medovníka ako symbolu Chorvátska je aj oficiálne potvrdený zápisom medovníkárstva severného Chorvátska medzi prvky nehmotného kultúrneho dedičstva tejto krajiny v roku 2011.³⁰⁴ Toto sladké pečivo je aj inde v Európe dodnes tradičnou hmotnou formou vyjadrenia sympatií a náklonnosti medzi milencami či snúbencami pri rozličných príležitostiach. Chorvátskym valentínskym darčekom je medovník práve vďaka jeho vysokej symbolickej hodnote spätý s krajinou. Ďalším príkladom lokalizovaného valentínskeho daru sú „voňavé Valentínky – srdiečka „v ruskom národnom štýle“ plnené slamou a brezovou kôrou“. Koncom 90. rokov ich vyrábali a predávali v západoruskom meste Nižný Novgorod.³⁰⁵ Na rozdiel od medovníkových srdiečok ide o úplne nový valentínsky artefakt, ktorý je spojením tradičnej formy s národno-symbolickým obsahom. Vznikol síce ako súčasť sviatku Valentína, no okrem funkcie prostriedku na vyjadrenie sympatie či náklonnosti je výrazná práve jeho národno-reprezentačná funkcia, signalizujúca snahu o lokalizáciu celého sviatku v národnom zmysle.

Samostatnou kategóriou valentínskeho obdarovávanía sú nekomerčné dary. Okrem ich materiálnej hodnoty, ktorú možno vyjadriť finančne, spočíva hodnota predovšetkým v osobnej zainteresovanosti, čase a úsilí ich tvorca a darcu v jednej osobe. Okrem už spomenutých valentínok a valentínskych darčiekov, ktoré deti a mládež vyrábajú doma a v škole pre priateľov i rodičov, je to napríklad jedlo, ktoré v deň sviatku pripraví jeden z partnerskej dvojice alebo jeden člen rodiny pre ostatných. Následne spoločnou konzumáciou jedál a nápojov v domácom priestore dar nadobúda povahu zážitku. Takúto povahu má aj valentínske rande, prechádzka alebo výlet v prírode spojený so spoločným sledovaním západu slnka.

Aj v tejto kategórii sa objavujú dary lokalizované v určitých krajinách. V oblasti gastronómie sú špecifiká podmienené už samotnými kulinárskymi tradíciami a zvykmi každej krajiny a tak tiež inováciami spojenými so sviatkom Valentín. Ich príkladom je pečenie čokoládových koláčov pri tejto príležitosti v Rumunsku. Východiskami valentínskych gastronomických inovácií sú časopisy, špecializované valentínske kuchárske knihy a internet.

Nekomerčný produkt ako valentínsky dar špecifický pre určitú krajinu má najčastejšie pôvod v jej tradíciách, ktoré sa týkajú nadväzovania a deklarovania partnerských vzťahov. V Portugalsku, kde má sviatok Valentín názov *Dia dos Namorados* (Deň zamilovaných), sú napríklad jeho špecifickým prvkom *lenços de namorados* (vreckovky zamilovaných), ktoré dostávajú chlapci od dievčat. Pôvodne boli súčasťou zvyku, pri ktorom ľanovú alebo bavlnenú vreckovku s ručne vyšitým dekórom dalo slobodné dievča chlapcovi, do ktorého bolo zaľúbené. Chlapec nosením vreckovky vyjadril, že má o dievča záujem, a na verejnosti deklaroval ich vzťah. Ak vreckovku nepoužil, o dievča nemal záujem. Zvyk, ktorého pôvod siaha do 17. storočia, bol rozšírený v oblasti Minho na severe Portugalska. Jeho vstup do sviatku Valentín umožnila nielen spätosť zvyku a sviatku s počiatkom

ľúbostného vzťahu, ale aj forma a obsah vyšívaneho dekóru vreckoviek. Vyšíty poetický text doplnený motívmi kvetov a vtákov s obálkou v zobáku totiž po každej stránke veľmi úzko korešponduje s valentínkou.

Od rýchleho zoznámenia po svadbu

Zdroje s údajmi o spôsoboch slávania a o zvykoch spätých s Valentínom od konca 20. storočia do súčasnosti ukazujú, že jeho sviatkové aktivity v tomto období tvoria okrem vyjadrovania náklonnosti obdarovávaním a posielaním valentínok aj ďalšie zložky, prítomné vo sviatku aj v minulosti. Význam i podoba realizácie zvykov sa však v porovnaní s prechádzajúcimi storočiami zmenili, ako sa mení aj význam sviatku v živote jednotlivcov i spoločností, ktoré s ním prichádzajú do kontaktu.

Sviatok v súčasnosti nemá všeobecne primárny význam príležitosti na vytvorenie valentínskeho páru ako špecifickej formy vzťahu, ktorý by mal byť východiskom potenciálneho mileneckého, snúbeneckého a manželského vzťahu. Naznačuje to aj obsah analyzovaných zdrojov, v ktorých sa iba zriedkavo objavili údaje o spôsoboch, ktoré by bolo možné označiť ako valentínske párovanie. Uvádzané postupy sú buď do súčasnosti siahajúce línie tradičných zvykov, alebo ide o nové formy využívané na vzájomné kontaktovanie sa osôb hľadajúcich partnera zasadené do rámca sviatku s vlastnými tradíciami. Z tradičných spôsobov valentínskeho párovania sa v internetových zdrojoch spomína len valentínske losovanie a to predovšetkým ako forma spoločenskej zábavy. Podľa údajov zo Škótska sa pri losovaní používa mužský a ženský klobúk, v ktorých sú lístky s menami prítomných mužov a žien. Páry vznikajú tým, že muži vyberajú zo ženského klobúka lístky s menami žien a ženy z mužského klobúka lístky s menami mužov. Partneri vo valentínskom páre, ktorý vznikne tým, že si partneri dvojice vzájomne vylosujú svoje mená, si síce prípadne vymenia darčeky, no valentínsky vzťah udržiavajú len jeden deň. Hoci to poukazuje na nízku záväznosť vzťahu vo valentínskom páre, aj takýto podnet býva východiskom pre vzťah končiaci soľom.

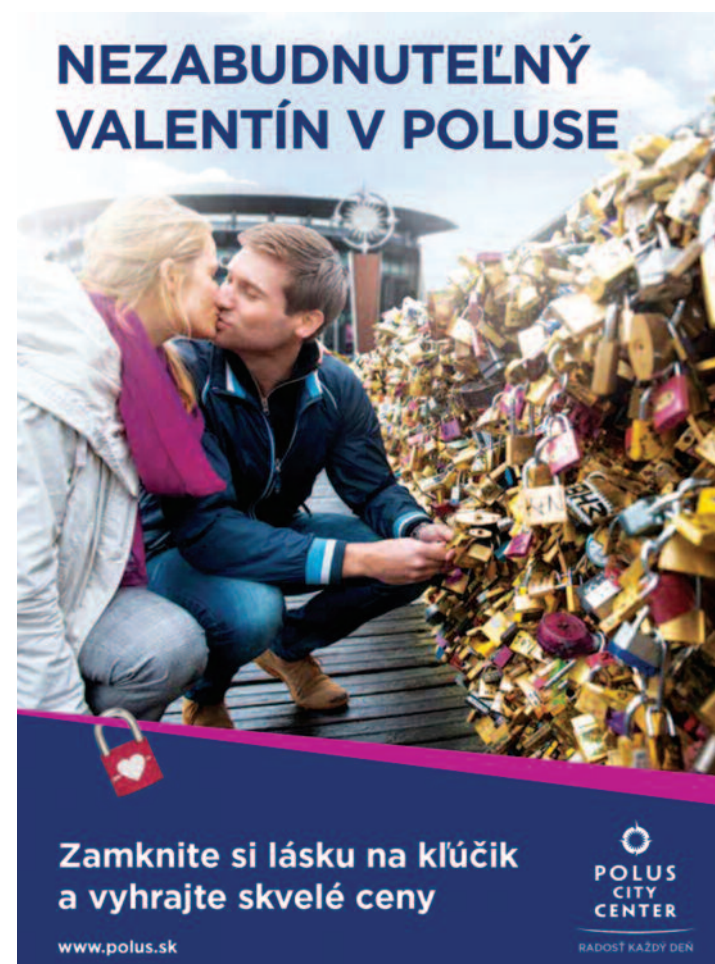
Stretnutia skupín priateľov alebo známych v predvečer či v deň sviatku, teda večierky a párty doma alebo v reštaurácii, síce poskytujú príležitosť na hľadanie partnera, no často sú len oslavou sviatku bez nutnosti hlbšieho uvedomenia si jeho obsahu a významu. Alebo dvojica, ktorá slávi Valentína, môže byť sústredená len na svoj vlastný aktuálny vzťah bez nutnosti spomínať alebo uvažovať o budúcnosti. Obe tieto prístupy sú podľa

12 *Lenço de namorados* – vreckovka zamilovaných z roku 1950. Tento v Portugalsku tradičný dar lásky sa v 20. storočí zaradil aj medzi valentínske darčeky.

názorov nemeckého teológa Karla-Heinricha Bieritza i maďarského etnológa Gábora Barnu znakmi neskoromoderných sviatkov a spôsobu ich slávania.³⁰⁶

Deň sviatku je teda predovšetkým termínom na hľadanie budúceho partnera bez nutnosti vytvoriť valentínsky pár a zotrvať v ňom do najbližšieho Valentína. Aj pre slobodnú mládež, ktorá sa počas sviatku kontaktuje prostredníctvom valentínskej pošty, predstavuje Valentín iba jednu zo širokej škály možností na prejavenie sympatie a nadviazanie vzťahu. Počas sviatku sa organizujú predovšetkým podujatia, ktorých cieľom je vytvoriť podmienky na vzájomné kontaktovanie sa osôb hľadajúcich partnera či partnerku. Takýto význam má časť podujatí realizovaných pre skupiny v gastronomických zariadeniach. Dopravné spoločnosti pripravujú špeciálne autobusové a vlakové linky určené na zoznamovanie sa cestujúcich. V Estónsku má tradíciu jazda Autobusu lásky. Nemecký vlakový dopravca Deutsche Bahn od roku 2008 v predvečer Valentína v desiatich mestách Nemecka vypravuje na trať Flirt Express na rýchle zoznámenie. Ženy dostanú pri vstupe do vlaku červenú ružu, muži praciľk v tvare srdca. Aby mali cestujúci možnosť spoznať čo najväčší počet potenciálnych partnerov alebo partneriek, rozprávajú sa vždy len tri minúty a potom si muži presadnú k iným ženám. Úrad mestskej dopravy v Berlíne sprístupnil na Valentína v roku 2007 bezplatnú online službu, vďaka ktorej má cestujúci možnosť skontaktovať sa s osobou, ktorá ho zaujala počas cesty metrom, električkou alebo autobusom.

Z hľadiska už existujúcich partnerských ľúbostných vzťahov je sviatok Valentín dňom, v ktorom sa partneri zvyčajne dohodnú na stretnutí a prežijú ho osobitým spôsobom. Manželia idú napríklad na valentínsku večeru do reštaurácie alebo strávia valentínsky večer doma. Milenci si dohodnú rande, ktoré trávia na filmovom predstavení so zamilovaným obsahom, posedením v kaviarni alebo v bare atď. Tento deň je pre zaľúbencov a milencov aj jednou z osobitých príležitostí (ďalšou je napr. výročie zoznámeneia sa) na deklarovanie existencie vzťahu, spojené prípadne s úkonmi na symbolické zabezpečenie jeho trvalosti. Zvykom s uvedenými funkciami, ktorý je súčasťou sviatku v celej Európe, je zamykanie zámky lásky alebo zámky zaľúbených. Zámka označená krstnými menami alebo monogramami dvojice, prípadne rokom, v ktorom sa zvyk realizuje, a srdiečkom, sa zavesí napríklad na zábradlie, kovový plot, bránu, okennú mrežu, zamkne sa a kľúč sa odhodí. Miestami, kde sa zámky najčastejšie vešajú, sú zábradlia mostov. Hoci ide o zvyk, ktorý nie je spojený výlučne so sviatkom Valentín, legenda o svätcovi toho mena je súčasťou jedného z príbehov o pôvode sviatku. Zvyk, ktorého pôvod nie

je známy, sa v Európe a následne aj mimo nej rozšíril po roku 2007 vďaka sfilmovanej verzii romantickej novely *Chcem Ťa*, ktorej autorom je Federico Moccia. Milenci v nej svoju lásku potvrdzujú tým, že na Milvijský most v meste Rím zavesia a zamknú zámku, od ktorej kľúč hodia so slovami „per sempre“ (navždy) do rieky Tiber. Most je miestom so symbolickým významom, keďže neďaleko od neho podľa legendy zomrel sv. Valentín.³⁰⁷

S ďalšou tradičnou zložkou sviatku Valentín, ktorou boli vešby týkajúce sa budúceho manžela a manželstva, sa podľa analýzy internetových zdrojov vo valentínskom sviatkovani v súčasnej Európe už nestretávame. Zvyky s cieľom zistiť totožnosť alebo zabezpečiť si manželského partnera sú stále využívané napríklad v Ázii a Južnej Amerike, kde – tak ako to bolo v Európe – majú pôvod v tradíciách ešte z doby pred rozšírením Valentína. V Brazílii

13 Zámka lásky ako hlavný prvok reklamy na podujatia organizované v nákupnom centre pri príležitosti sviatku Valentín. Slovensko, 2017.

308 Guide to Valentine's Day in Latin America (2014) [online].

309 Valentines Day in Singapore [online].

310 14 ljutoho [online].

311 Vesik 2016: 283.

312 Karimaa 2011 [online].

napríklad slobodné ženy bez partnera začínajú v predvečer sviatku *Día dos Namorados* (Deň zamilovaných) – ako sa tu sviatok Valentín nazýva – s rituálom *simpatias* (sympatie). Na kusy papiera napíšu mená potenciálnych milencov alebo manželov a lístky poskladajú. Na druhý deň ráno náhodne vyberú jeden z nich. Na ňom je meno muža, ktorý by sa mal stať partnerom ženy, ktorá veštbu urobila.³⁰⁸ Slobodné ženy v Singapure dodržiavajú čínsky zvyk, pri ktorom do rovnomennej rieky hádžu mandarínky, aby získali manžela. V nádeji, že ho stretnú, sa pri rieke aj schádzajú.³⁰⁹

Aj napriek absencii takýchto zvykov v Európe ostal sviatok Valentín pre jej obyvateľov termínom na realizáciu zvykov i úkonov zakotvených v cirkevnom alebo civilnom práve, ktoré súvisia so vznikom manželstva. Tak je 14. február obľúbený jednak ako deň na požiadanie o ruku a deň zásnub. Súčasne je považovaný aj za vhodný termín na uzatvorenie manželstva formou civilného alebo cirkevného sobáša a na konanie svadby. Veľký počet sobášov a svadiieb, ktoré sa podľa štatistík štátu a cirkví konajú 14. februára napríklad na Ukrajine, sa vysvetľuje tým, že mladí ľudia „považujú za dobré znamenie spojiť srdcia v deň svätého Valentína“.³¹⁰

Deň lásky, priateľstva alebo vína?

Pohľad na sviatky spájané so 14. februárom v jednotlivých európskych krajinách cez ich názvy ukazuje, že sa v nich okrem sv. Valentína vyskytujú aj priatelia, zalúbení a srdcia. V Portugalsku sa sviatok slávený v tento deň nazýva Deň zamilovaných (*Día dos Namorados*) a vo Švédsku ako Deň všetkých srdiečok (*Alla hjärtans dag*), ale i *Valentine's Day*. Všetky uvedené sviatky sú spojené s rovnakými spôsobmi valentínskeho sviatkovania, ktoré vychádzajú z amerického či západného spôsobu oslavy Valentína. Vo Švédsku tieto sviatky romantickej lásky, ale aj priateľov a rodiny, trávi mládež napríklad na nočnej párty v klube alebo na diskotéke. Obľúbená je aj romantická večera s partnerom a darčekmi sú sladkosti, kvety, elektronika, ale aj návšteva kúpeľov. Špecifikom osláv sviatku v Portugalsku sú už spomínané vreckovky zamilovaných.

V Estónsku a vo Fínsku sa so 14. februárom spájajú dva pomenovaním odlišné sviatky. Estónci majú v tento deň *Valentini-päev* (Deň Valentína) a *Sõbrapäev* (Deň priateľov).³¹¹ Vo Fínsku je to v súčasnosti predovšetkým *Ystävänpäivä* (Deň priateľov). V 60. rokoch tu bol známy aj sviatok s názvom *Valentinen* (Valentín).³¹² Počas sviatkov, ktoré nesú iný než s Valentínom spojený

názov, ľudia venujú pozornosť predovšetkým priateľom, vrátane susedov, ale aj blízkym príbuzným a členom širšej rodiny a všetkým, ktorých majú radi, nie však ako ľúbostných partnerov. Podľa zistení škandinávskej folkloristky Caroly Ekrem bol fínsky Deň priateľov koncom 80. rokov 20. storočia mládežou vnímaný ako deň, „keď má každý priateľa, [...] deň priateľstva, láskavosti a dobrej nálady“. Študenti ho nespájali s láskou a randením. Podľa C. Ekrem vychádza sviatok z atraktivity priateľstva vo Fínsku a priateľom je venovaný aj preto, lebo oslava sviatku Valentín, ktorý je zameraný na ľúbostné vzťahy, je nekompatibilná s mlčanlivou národnou povahou Fínov a oficiálny romantizmus nie je typický ani pre iné fínske kalendárne zvyky. V Estónsku sviatok oslavujú nezadaní aj manželia. Rodiny, priatelia a páry sa stretávajú pri spoločnom jedle a spolu aj športujú – lyžujú a korčuľujú sa. V oboch krajinách si priatelia vymieňajú darčeky, vrátane čokolády a kvetov, taktiež pohľadnice trebárs so želaním „Krásny Deň všetkých priateľov“. V Estónsku sa v školách po roku 2000 objavili poštové schránky na listy a karty³¹³ valentínskej pošty. Sviatky nesúce názov spojený s Valentínom sú v týchto krajinách populárne výrazne menej.

Osobitá situácia je v Bulharsku, kde tiež oslavujú sviatok Valentín. No pre túto krajinu i pre celý Balkán je 14. február oveľa významnejší ako Sviatok vína. Je to tradičný sviatok, keď vinohradníci prvý raz v roku strihajú vinohrad, vinič polejú vínom a pop požehná vinohrad, aby bol nový vinohradnícky a vinársky rok úrodný. Prinesú aj chlieb, pečené kurence, víno. Spolu vyberajú kráľa viníc – najlepšieho producenta hrozna a vína, ktorého ovenčia korunou z viničových prútov. Pôvod sviatku je spájaný s oslavami na počesť Dionýza, ktorého uctievali Tráci. Za jeho nástupcu je považovaný sv. Trifon – patrón a ochranca viníc i vinárov, nazývaný aj Trifon Zarezan. Podľa juliánskeho kalendára pripadá jeho sviatok na 14. február. So sviatkom je spojená legenda, podľa ktorej, keď orezával vinicu, prechádzala okolo Panna Mária s dieťaťom, lebo sa šla pomodliť na štyridsiaty deň po jeho narodení. Trifon sa jej posmieval, že ona nemôže byť Božia matka. Mária urážku strpela, no cestou späť povedala Trifonovej manželke, aby šla s obväzmi do vinohradu, lebo jej muž si odrezal nos. Keď Trifon videl manželku, podivil sa, ako by si mohol odrezať nos, keď nôž drží ostrím nadol. Aby jej to ukázal, nôž obrátil, vystrel ruku a nechtiac si odrezal špičku nosa. Hoci legenda nemá vzťah k láske ani k sv. Valentínovi, 14. február je pre časť Bulharov vďaka sviatku Valentín spojený okrem vína aj s láskou. Mladí aj manželské páry oslavujú ich lásku konzumáciou tamojšieho vína. V 21. storočí sa Sviatok vína presúva na 1. februára, keď je o sv. Trifonovi podľa gregoriánskeho kalendára

313 Ekrem 1995: 56-59; Vesik 2016: 285; Tikka 2020 [online].

zmienka v Rímskom martyrológiu,³¹⁴ a obidva sviatky sa oslavujú samostatne. Hoci mladá generácia smeruje k zámene sviatku sv. Trifona za sviatok Valentín, aj v 21. storočí sa v oslavách počas 14. februára ešte stále spája láska a víno.

Podľa uvedeného prehľadu sa v európskych krajinách v 21. storočí oslavujú 14. februára dva sviatky, ktorých obsahom je oslava partnerských vzťahov. Jeden, ktorý je rozšírenejší a v názvoch má najčastejšie meno Valentín, je venovaný ľúbostným vzťahom, vrátane partnerov alebo partneriek rovnakého pohlavia. Druhý sviatok, zaznamenaný v Estónsku a Fínsku, oslavuje priateľské vzťahy a možno ho označiť za inováciu prvého sviatku. Spôsob slávenia je u obidvoch sviatkov takmer totožný. Založený je predovšetkým na prejavovaní sympatií a náklonnosti obdarúvaním a posielaním pozdravov. V jednotlivých krajinách majú oslavy špecifika v sortimente darov, vo zvykoch v ostatných zložkách sviatkovania, v miere rozšírenia sviatkov v jednotlivých vekových, ale aj iných skupinách obyvateľstva i v pomere tých, ktorí ich akceptujú a slávia, a takých, ktorí tieto sviatky neslávia až odmietajú.

Detailná analýza sviatkovej praxe v spojitosti s uvedenými sviatkami v jednotlivých krajinách naznačuje, že neexistuje ostrá hranica medzi ich obsahmi a to predovšetkým v spojitosti so sviatkom Valentín. Ťažisko jeho významu spočíva v oslave ľúbostných vzťahov. Oslavujú ho teda milenci a snúbenci, ktorí v čase sviatku tvoria pár, a manželia. No prejavovanie sympatií a náklonnosti v rámci Valentína sa týka aj príbuzných, priateľov a z iného dôvodu blízkych osôb. Tak sa ako kamaráti a priatelia obdarúvajú žiaci v školách, kde u najmladších ešte nejde o prejav ľúbostnej náklonnosti. Podobne napríklad deti zvyknú obdarúvať rodičov alebo starých rodičov, čo je prejavom lásky detí k rodičom. A aj u dospelých sú objektom obdarúvania, a to aj vzájomného, priateľa, kamaráti či spolupracovníci, čo možno považovať za oslavu priateľských vzťahov. Preto možno povedať, že v súčasnosti je Valentín sviatkom, ktorý oslavuje ľúbostné partnerské, priateľské a iné blízke medziľudské vzťahy. Bez ohľadu nato, či niekto slávi Valentína a Deň priateľstva. Preto je 14. február oslavou romantickej lásky a s láskou spojených partnerských vzťahov, oslavou vzťahov medzi členmi v rodine, medzi priateľmi a inak si blízkymi ľuďmi.

Ako bolo párenie vtákov východiskom vzniku sviatku Valentín, tak aj človek prenáša modely medziľudských vzťahov na zvieratá, s ktorými je neraz úzko priestorovo aj emocionálne zviazaný. Preto je pre časť obyvateľov Európy oslava vzťahu a vyjadrenie náklonnosti k zvieratú – čo sa týka predovšetkým psov a mačiek, ktoré sú vnímané napríklad ako blízka bytosť alebo

člen domácnosti – súčasťou prežívania sviatku Valentín. S tým je spojená aj osobitá sviatková prax, ktorej tu však ďalej nie je venovaná pozornosť.

Aj cirkvi slávia Valentína

Valentín je svetským sviatkom, ktorý sa odkazuje na legendy o svätcovi, resp. sväťcoch, s týmto menom. Hoci realie o jeho živote a smrti, ktoré sa týkajú sviatku, nemajú oporu v martyrologických textoch, je všeobecne pôvod sviatku najčastejšie vysvetľovaný práve na základe týchto legiend. Pokým mimo cirkví sa sviatok Valentín spája s láskou, zamilovanými a ľúbostnými partnerskými vzťahmi, v ktorých je sv. Valentín napríklad sprostredkovateľom, ktorý sa „prihovára medzi milencami a pannami, menej často medzi ľuďmi a Bohom“, ³¹⁵ z pohľadu katolíckej cirkvi je význam sviatku napríklad v láske medzi Bohom a človekom, ktorý je stvorený na obraz Boha. ³¹⁶

Hoci v liturgii kresťanských cirkví je 14. február len spomienkovým dňom sv. Valentína, ³¹⁷ objavujú sa v spojitosti s týmto dňom aj úkony, ktoré súvisia so sv. Valentínom ako ústrednou postavou svetského sviatku. Ide o nové, prípadne revitalizované prvky, ktorých realizácia vychádza z vôle kňaza aj veriacich a ich vykonávanie kňazmi aj veriacimi je dobrovoľné. ³¹⁸

Táto špecifická oblasť valentínskeho sviatkovania je zameraná na všetky skupiny ľúbostných partnerských vzťahov – od milencov až po manželov. Tak každoročne viedenské arcibiskupstvo rozpošle stotisíc *Ľúbostných listov od Boha*, slávi špeciálne bohoslužby a v Dóme sv. Štefana sa koná požehnanie snúbencov. ³¹⁹ Podnetom na realizáciu podujatí spojených so sviatkom Valentín v Prahe bol nález relikvie svätca, ktorá sa dostala do Čiech zrejme v 14. storočí za vlády Karla IV., v roku 2000 v depozite kapituly na Vyšehrade. V Prahe sa vtedy začali konať púte zalúbených, chápané aj ako krátke duchovné cvičenia. Púť bola aj propagovaná v médiách, no zaujímali sa o ňu predovšetkým kresťania, nie osoby mimo cirkvi. ³²⁰ V roku 2014 sa v deň sviatku stretol pápež František s pármí snúbencov na osobitnej audiencii s mottom „Radosť z áno navždy“. Pre toto nové podujatie, ktoré organizovala Pápežská rada pre rodinu, sa pápež rozhodol s cieľom posilniť inštitút manželstva a rodiny, ktorý prechádza veľkou krízou, keďže sa rozpadá aj veľa katolíckych manželstiev. Nepovinný obrad obnovenia manželských sľubov zaradila do bohoslužby na sviatok sv. Valentína anglikánska cirkev. Doň sú zahrnutí aj ľudia, ktorí sú bez partnerov. Katolícky biskup Anglicka a Walesu zaviedol v roku 2016 pred dňom sviatku sv. Valentína novú kňazov

315 Schmidt 1993 [online]: 211.
316 Valentín, biskup a mučeník [online].

317 Rückl – Štica 2012: 168.

318 Veselská 2000: 5.

319 Wolf 2014: 21.

320 Rückl – Štica 2012: 168.

321 Valentine's Day [online].

322 Valentine's Day [online].

323 Marriage Week [online]; Marriage Week International [online]; Národný týždeň manželstva [online].

324 Chinese Valentines Day [online]; Valentínske tradície [online].

na podporu nezadaných ľudí, ktorí hľadajú partnera.³²¹ V írskom meste Dublin sa v deň sviatku Valentína koná púť, počas ktorej prichádzajú veriaci do rímskokatolíckeho karmelitánskeho kostola na ulici Whitefriar, kde sa vraj nachádzajú pozostatky rímskeho sv. Valentína. Účastníci púte prosia sv. Valentína, aby sa za nich prihovril, a modlia sa v nádeji, že nájdu partnera. Návštevníci kostola – cudzinci aj miestni obyvatelia – zapisujú svoje žiadosti do knihy.³²²

So sviatkom Valentín, cirkvou a manželstvom je spojený aj *Týždeň manželstva*, ktorý jeho organizátori definujú ako každoročnú oslavu manželstva. V krajinách Európy, i mimo nej, sa koná s cieľom propagovať a podporiť manželstvo ako vzácnu hodnotu pre moderného človeka. Týždeň manželstva je súčasťou celosvetovej kampane *Medzinárodný týždeň manželstva*, ktorá vznikla v roku 1996. V roku 2008 bola v Ženeve uznaná ako oficiálne zaregistrovaná medzinárodná asociácia. Prvý raz sa uskutočnila v roku 1997 v Anglicku v sídle vlády spolu s vtedajším premiérom Johnom Majorom a jeho manželkou Normou. V nasledujúcich rokoch sa kampaň rozšírila za hranice Anglicka a dnes je do nej zapojených takmer 30 krajín sveta. Do roku 2019 sa Týždeň manželstva konal v týždni okolo sviatku Valentín. Potom sa začal organizovať v rôznych častiach roka, napríklad v máji na Ukrajine a vo Veľkej Británii. Týždeň manželstva spája cirkev, náboženské skupiny, ale aj vládu, obchod a každého, komu záleží na manželstve. Jeho základom sú podujatia ako debaty, prednášky atď., ktoré sa konajú v reštauráciách, spoločenských sálach a najčastejšie v kostoloch. Každý týždeň manželstva má svoju tému.³²³

Valentín pre nezadaných

Dátum 14. február sa okrem sviatkov, ktoré oslavujú partnerské alebo priateľské vzťahy, spája aj s neoficiálnym sviatkom nezadaných, ktorí nemajú milenecký alebo snúbenecký vzťah, a slobodných, ktorí nie sú ženatí a vydaté. Objavuje sa pod názvami *Deň slobodných*, *Deň singlov* i *Deň osamelých*.

Pôvod sviatku sa spája s Čínou, kde sa Deň slobodných oslavuje 11. novembra. K vzniku sviatku sa viaže príbeh, podľa ktorého v tento deň študenti na univerzite v Nanjingu oslavovali slobodu. Dátum 11. 11. bol zvolený tak, aby ho tvorili dve dvojité číary, čo reprezentuje ideu byť slobodným. Čínska nadnárodná technologická a obchodná spoločnosť Alibaba Group Holding Limited založená v roku 1999 však z tohto dňa urobila deň typu čierny piatok alebo cyber pondelok (pondelok po čiernom piatku), teda deň výpredajov.³²⁴

325 Valentine's Day [online].

Oslavu Dňa slobodných alebo Dňa osamelých v Európe možno spojiť aj so sviatkom *Čierny deň*, ktorý 14. apríla slávia v Južnej Kórei i v Japonsku. Oslavujú ho predovšetkým slobodní, ktorí sa stretávajú na obede v reštauráciách a konzumujú tradičný juhokórejský pokrm biele rezance s omáčkou z čiernych fazúľ. Zatiaľ čo niektorí sviatok vnímajú ako oslavu slobodného života, iní ho považujú skôr za útechu za to, že sa nemohli zúčastniť predchádzajúcich sviatkov zamilovaných, keďže nemajú partnera.³²⁵

V Európe bol Deň singlov uvádzaný v roku 2011 ako žartovný sviatok, ktorý sa slávi 13., 14. alebo 15. februára. V roku 2020 sa spájal už len s 15. februárom, ale slávi sa ešte aj v iných dňoch: napríklad v Španielsku 13. apríla. Sviatok je známy najmä v krajinách západnej časti Európy. Označovaný je ako doplnok k sviatku Valentín, ktorý je špecifickou oslavou lásky k sebe, ale aj lásky medzi priateľmi a v rodine. Slávia ho buď tí, ktorí nemajú práve žiadny vzťah ani manželského partnera, partnerku. Alebo sa nezadaní schádzajú preto, aby oslávili svoj slobodný status a ostatným pripomenuli, že v živote možno byť spokojný aj bez vzťahu. Slobodní sa v tento deň stretávajú s členmi rodiny, s priateľmi a obdarová-

14 Logo sviatku Valentín pre nezadaných reflektuje absenciu romantickej lásky a partnerského sexu.

- 326 Zajonc 2017; Singles Awareness Day [online].
327 Caplow 2004: 113, 116.
328 Petersen 2011 [online].
329 Sacharov 2002: 58-59.

vajú sami seba, alebo sa venujú aj dobrovoľníctvu, cestujú. A to aj do zahraničia, napríklad na brazílsky festival alebo na karneval Mardi Gras. Aj v Európe sa však už slávi aj ako nákupný sviatok. Podľa štatistiky z roku 2019 v tento deň najviac nakupovali v Nemecku, Holandsku a v Spojenom kráľovstve.³²⁶

Osobitným znakom Dňa slobodných je vzťah tohto sviatku k erotike a sexu. Sviatok Valentín podľa amerického sociológa Theodora Caplowa symbolicky chráni nedotknuteľné súkromie zmyselnosti a erotizmu v rodinnom kruhu. So sviatkom sa spája neerotická láska a prvok pohlavného vzťahu je v ňom potlačený.³²⁷ V spojitosti s Dňom singlov, v jeho prežívaní, je však téma erotiky a sexu prítomná ako jedna zo špecifických stránok existencie bez vzťahu a bez partnera či partnerky.

Spolupútnik alebo protivník

Dánska folkloristka E. M. Kofod na margo udomácnovania sa sviatku Valentín v Dánsku poznamenala, že aby boli nové tradície prijaté, musia zapadať do domácich tradícií.³²⁸ Pre obyvateľov krajiny musia byť dostatočne atraktívne, teda aspoň niektorou zo svojich charakteristík. V prospech akceptácie sviatku je napríklad jeho obsah, keďže láska a priateľstvo sú univerzálne hodnoty. Valentín ako moderný, aj keď z európskych tradícií vychádzajúci sviatok, je však stále posudzovaný aj cez jeho spojitost s USA a so štátmi v západnej časti Európy, cez súvis s komerciou a konzumom, na základe čoho je prijatie Valentína označované ako amerikanizácia európskej kultúry alebo vesternizácia kultúry krajín východnej časti Európy.³²⁹

Termín 14. február zároveň nie je v sviatkových kalendároch európskych krajín jediným dňom venovaným oslave lásky, ani jedinou príležitosťou na prejavovanie sympatií ľúbostnému partnerovi alebo partnerke. Preto je Valentín od začiatku 20. storočia, keď začal vstupovať do Európy, konfrontovaný s takýmito sviatkami a podľa jeho charakteristík je následne vnímaný buď ako prvok rozširujúci ich škálu, alebo naopak ako ich nový, cudzí konkurent. Postoje skupín obyvateľov tej-ktorej krajiny k sviatku Valentín a jeho postavenie v nej možno odčítať z charakteristík iných sviatkov, počas ktorých sa v krajine oslavujú partnerské vzťahy. Takto zamerané skúmanie s použitím internetových zdrojov prinieslo zistenie, že údaje o iných sviatkoch venovaných láske a partnerským vzťahom vypovedajú nielen o tom, či je Valentín v krajine akceptovaný alebo odmietaný, možno z nich odčítať aj mieru jeho odmietania. V každej z európskych krajín časť obyvateľov sviatok odmieta, čo sa na úrovni jednotlivca prejavuje

verbálnymi vyjadreniami i absenciou valentínskej sviatkovej praxe. To však nevypovedá o tom, ako významné sú názory takto zmýšľajúcich obyvateľov z hľadiska celej krajiny.

Podľa internetových zdrojov o valentínskom sviatovaní možno na základe analýzy iných sviatkov spojených s láskou považovať za krajiny akceptujúce v 21. storočí sviatok Valentín napríklad Wales, Slovinsko, dve autonómne oblasti Španielska a Gruzínsko. Na juhozápade Veľkej Británie vo Walese, ktorý patrí k tým častiam Európy, kde sa sviatok Valentín formoval ešte pred jeho rozšírením do Spojených štátov a bez prerušenia dodnes tvorí súčasť sviatkového kalendára jeho obyvateľov, je ďalším s láskou spojeným sviatkom *Dydd Santes Dwynwen* (Deň svätej Dwynwen). Pamiatku tejto svätice, považovanej za waleskú patrónku lásky, oslavujú 25. januára. Pre Walesanov je to buď jediný sviatok spojený s láskou, alebo slávia aj Valentína (vo waleštine *Sant Ffolant*). Ku dňu svätice patrí drevená lyžica ozdobená motívmi symbolizujúcimi lásku. Základ tejto tradície položili pravdepodobne waleskí lodníci, ktoré svoje partnerky obdarúvali ručne vyrezávanými lyžicami, ktoré sa stali symbolmi lásky. Kľúč v ich výzdobe symbolizoval kľúč k srdcu muža. Spolu s kľúčovou dierkou symbolicky vyjadroval formulu „Ty odomkneš moje srdce!“. Kruhy boli znakom usilovnosti muža, číslice znamenali želaný počet potomkov. Ak bola lyžica darom chlapca pre dievča, na znak dohody o nadviazaní vzťahu ju dievčaťu zavesil na krk. Dnes sú takéto lyžice aj svadobným darom alebo darčekom pri oslave narodenia dieťaťa.

V Slovinsku je alternatívou k sviatku Valentín sviatok *Gregorjevo*, slávený 12. marca v deň sviatku sv. Gregora. S týmto dňom, tradične označovaným za prvý jarný deň, je spojená predstava, že dni sú dlhšie preto, lebo sv. Gregor prináša svetlo, čo vyjadruje slovné spojenie, že „sv. Gregor hodil lampáš do vody“. Dolu prúdom, ktorý odnášal zimu, starosti a všetko zlé, sa púšťali lodičky a domčeky (*gregorčke*) osvetlené sviečkou. Tento zvyk sa realizuje aj v súčasnosti, pričom sa poukazuje na jeho romantickú atmosféru, a preto je označovaný aj za deň spojený s láskou.

V Katalánsku je s láskou spojený sviatok nazývaný *El Dia de la Rosa* (Deň ruží) alebo *El Dia del Llibre* (Deň knihy). Slávi sa 23. apríla, v predvečer sviatku *La Diada de Sant Jordi* (Deň sv. Juraja). Tento svätý je patrónom Katalánska a 24. apríl je preto sviatkom *Diada Nacional de Catalunya* (Národný deň Katalánska). Muži 23. apríla darujú ženám ruže a dostanú od nich knihy, s čím sa spája Kataláncami používaný výrok „Ruže pre lásku a knihy navždy“. V kaviarňach a kníhkupectvách sa v tento deň robia čítania pre publikum. Zvyk obdarúvať ženy ružami sa v Katalánsku, ale aj na Baleárskych ostrovoch a v niektorých častiach

330 Ide o svätca Dionysius Pseudo-Areopagita.

Valencie, spája s legendou o rytierovi sv. Jurajovi. Ten v jaskyni mečom zabil draka, ktorý mal zožrať dcéru kráľa krajiny. Z dračej krvi sa zrodila červená ruža, ktorú rytier odovzdal princeznej. Knihy, ktoré ženy dávajú mužom, sú spomienkou na úmrtie dvoch veľkých európskych literárnych osobností, ktorými sú William Shakespeare (zomrel 23. 4. 1616) a Miguel de Cervantes (22. 4. 1616), ako aj na spisovateľa a historika hispánsko-ínského pôvodu s menom Gómez Suárez de Figueroa (23. 4. 1616), známeho ako El Inca.

V regióne Valencia je sviatkom lásky 9. október, na ktorý pripadá sviatok *Día de Sant Dionís* (Deň svätého Dionýza³³⁰), považovaného za tamojšieho patróna lásky a sviatok svätca je aj sviatkom zamilovaných. V tento deň sa tu však slávi predovšetkým *Día de la Comunidad Valenciana* (Deň komunity Valencie), keď si obyvatelia Valencie pripomínajú jej oslobodenie aragónskym kráľom Jakubom I. od Maurov v roku 1238. Oslava má pomenovanie *La Mocadorà*. Názov i tradičná súčasť osláv *mocadorà* (slov. vreckovka) a do nej zabalené marcipánové cukrovinky, majú pôvod v oslavách výročia príchodu Jakuba I., ktoré začali v roku 1338. Bolo s nimi spojené odpaľovanie rakiet a petárd, čo

15 *Mocadorà* – marcipánové cukrovinky v podobe ovocia a zeleniny a pečivo v podobe petárd zakázaných v 18. storočí pri oslavách príchodu kráľa Jakuba I. do Valencie. Mesto Valencia (Španielsko), 2007.

však bolo v 18. storočí zakázané. Preto sa cukrári v meste Valencia rozhodli, že vyrobia cukrovinky v podobe zakázaných petárd, čo sa robí dodnes. Ich výrobky tvarom pripomínajú mužské a ženské pohlavné orgány a aj ich názvy *piuleta* a *tronador* majú sexuálnu konotáciu. Okrem petárd vyrábajú aj marcipánové ovocie a zeleninu, čo je všeobecne považované za odkaz na plodnosť valencijských záhrad a na plody, ktoré Maurovia dávali kráľovnej Violante de Hungría (Jolana, dcéra uhorského kráľa Ondreja II. z rodu Arpádovcov), manželke Jakuba I. Počas sviatku je zvykom, že muž daruje žene cukrovinky vo vreckovke, od ktorej je odvodený názov celej slávnosti. S vreckovkami je spojený zvyk, že žena si odkladá všetky vreckovky, ktoré dostala od manžela odvtedy, čo sa s ním zoznámila. Vreckovky uchováva ako dôkaz jeho lásky. O tom, že sa oslavy obidvoch sviatkov vzájomne prelínajú, svedčí fakt, že združenie pekárov a cukrárov v meste Valencia organizuje každý rok súťaž svätého Dionýza. Jej cieľom je vybrať najlepšiu mocadoru, teda sadu cukrovínok, ktoré sa balia do vreckovky, a najkrajší výklad.

Osobitým príkladom akceptácie Valentína je სიყვარულის დღე (Deň lásky), ktorý slávia 15. apríla v Gruzínsku. Nový sviatok, ktorý bol predstavený ako alternatíva k sviatku Valentín a k tradícii jeho slávania, ktorá prichádzala do novo nezávislých štátov zo západných krajín, bol schválený v roku 1994 gruzínskym parlamentom. Vznikol však z iniciatívy Besika Chubinidzeho, osobnosti gruzínskeho šoubiznisu, ktorý tento deň venoval svojej manželke. Vznik Dňa lásky nemal vplyv na obľúbenosť sviatku Valentín v krajine, kde sa teraz oslavujú obidva sviatky a to totožným spôsobom. Aj 15. apríla si zalúbenci dávajú kvety a darčeky – čokoládu, plyšové hračky, balóny, kozmetiku. Obdarúvajú sa aj zážitkovými darčekom a partneri robia partnerkám návrhy na sobáš a na založenie rodiny. Oslavy sviatku sa konajú aj v gastronomických zariadeniach, kde ich účastníci konzumujú napríklad chačapury – špecialitu gruzínskej kuchyne – upravené pre túto príležitosť do tvaru srdca.

Krajinami, v ktorých sú iné láske venované sviatky než Valentín priamo spájané s odmietaním tohto sviatku, sú napríklad Rumunsko a Rusko. V Rumunsku oslavy Valentína, ktoré začali po roku 2000, vyvolali odpor u niektorých inštitúcií a nacionalistických organizácií, ako napríklad *Noua Dreaptă* (Nové právo). Tie sviatok označujú za formu kultúrneho imperializmu amerických médií a ako sviatok spojený so západným gýčom. S cieľom zabrániť strate vlastnej kultúry bol oživený sviatok s názvom *Dragobete*. Tento tradičný jarný sviatok pôvodne slávil v južnom Rumunsku. V dobe komunistickej vlády bol pre spätosť s náboženstvom oficiálne ignorovaný. Termínom jeho osláv

je 24. február, v Rumunsku tradične považovaný za prvý jarný deň. Dragobete bol synom mytologickej postavy *Baba Dochia* (Stará Dochia), ktorá je v tradičných predstavách spájaná s návratom jari; zrejme ide o sv. Eudoxiu (Jevdoku) z Heliopolisu. O sviatok lásky ide preto, lebo Dragobete (Dragomir) bol pre svoju láskavosť vraj vybraný Pannou Máriou za ochrancu lásky. So sviatkom bol spojený napríklad zvyk pripravovať z vody zo snehu alebo zo svätenej vody nápoj, ktorého konzumácia mala dievčatám zabezpečiť, že sa skoro vydajú. V deň sviatku dievčatá a chlapci spolu v lese zbierali kvety. Po návrate domov šli chlapci za dievčatami, aby ich pobožkali. Ak sa dievčaťu chlapec páčil, dovolilo mu to.³³¹

Aj keď je Rusko krajinou, kde napríklad mládež oslavuje Valentína, predstaviteľmi štátu je tento sviatok odmietaný. Štátna дума – dolná komora Federálneho zhromaždenia Ruskej federácie – v roku 2008 rokovala o zákone na udržanie duchovných hodnôt a na ochranu morálky detí, pričom poslanci uvažovali aj o zákaze sviatkov Halloween a Valentín, lebo nie sú blízke „ruským kultúrnym hodnotám“. V roku 2011 gubernátor Belgorodskej oblasti navrhol sviatok zakázať, lebo je v rozpore s ruskými kultúrnymi tradíciami. Podľa názoru duchovných rímskokatolíckej i pravoslávnej cirkvi v Rusku na lásku treba myslieť nielen na Valentína a vyslovili sa proti komercializácii tohto sviatku. Predstavitelia pravoslávnej cirkvi vo verejnom vyhlásení navrhli nahradiť Valentína iným sviatkom, blízkyim niektorému svätcovi. V roku 2006 obyvatelia mesta Murom petíciou s 20 000 podpismi žiadali o vyhlásenie *Všeruského dňa manželskej lásky a rodinného šťastia* na pamiatku svätých Petra a Fevronie. Navrhli vyhlásiť 8. júl za sviatok venovaný morálnym a duchovným hodnotám a tradičnej rodine. Tak sa od roku 2008 vždy 8. júla – alebo v nedeľu pred týmto dátumom, ak 8. júl pripadá na pracovný deň – v Rusku slávi *День семьи, любви и верности* (Deň rodiny, lásky a vernosti). Je venovaný pamiatke ruských patrónov rodiny a manželstva svätému kniežaťu Petrovi a jeho manželke Fevronii. V roku 2008 sa stal organizátorom sviatku Fond sociálno-kultúrnych iniciatív na čele s manželkou ruského prezidenta Dimitrija Medvedeva. V deň sviatku sa koná toľko sobášov, že matričné úrady sú otvorené od rána a do neskorých hodín. Zároveň sa 8. júla nekonajú rozvodové konania. V rámci osláv sviatku udeľujú manželom, ktorí žijú v manželstve viac než 25 rokov, medaily za lásku a vernosť. V roku 2018 sa v spojitosti so sviatkom konali v Rusku slávnosti, výstavy, festivaly, koncerty a vyše desať tisíc párov v tento deň uzatvorilo manželstvo. Sviatok oslavujú aj Rusi v Azerbajdžane, Bielorusku, Bulharsku, Francúzsku, Nemecku, Veľkej Británii atď.

Pohľad na podoby sviatku Valentín od jeho návratu do Európy na začiatku 20. storočia až dodnes priniesol poznatok, že do jej krajín vstupoval nielen prostredníctvom komerčných produktov a aktivít obchodu, ale aj vďaka informáciám z médií. Prejavom prijatia sviatku bolo slávenie Valentína americkým alebo západným spôsobom. Vznik sviatkovej valentínskej praxe alebo jej prvkov špecifických pre určitú krajinu, prípadne inovácia sviatku v podobe Dňa priateľstva, bolo prejavom jeho udomácnovania sa, lokalizácie.

Sviatok má aj v 20. a v 21. storočí zložky známe z predošlých storočí. Tou hlavnou je prejavovanie náklonnosti a sympatií obdarovávaním a valentínskymi pozdravmi. Stále je príležitosťou určenou na hľadanie partnera i na úkony vedúce k vzniku manželstva. Jeho súčasťou sú stále aj valentínske texty, hoci šíriace sa už inými kanálmi než v 18. a 19. storočí.

Analýza spôsobov valentínskeho sviatkovania odhalila, že obyvatelia jednotlivých krajín zaujímajú k sviatku škálu postojov, v dôsledku čoho existujú v jednej krajine viaceré, v čase premenlivé modely jeho slávania. Ako príklad možno uviesť Rusko, kde po tom, čo tu bol sviatok v 90. rokoch 20. storočia prijatý, ruský liturgista a kresťanský publicista Piotr Dimitrijevič Sacharov v roku 2002 konštatoval, že Rusko nepatrí medzi krajiny s tradíciou slávania sviatku Valentín, a že ho slávi iba mládež. A aj keď sa od roku 2008 v Rusku slávi Deň rodiny, lásky a vernosti ako protiváha sviatku Valentín, podľa agentúrnej správy z roku 2013 Valentína oslavujú milióny ľudí v mnohých mestách po celom Rusku. A takto komentuje miesto sviatku Valentín v Rusku v roku 2020 redakcia Primpress vo Vladivostoku na Ďalekom východe: „Je nepravdepodobné, že pár dátumov, ktoré prídu zo Západu, príliš zmení ruský kalendár, v ktorom polovicu červených dní vymyslí štát a ďalších 40 % jednoducho pochádza z iných krajín. [...] Deň svätého Valentína je ďalším sviatkom, ktorý prišiel do Ruska z inej krajiny. Navyše v ňom nie je nič desivé ani urážlivé. Nikoho neurazí, nie je založený na žiadnych hrubých tradíciách – je oddaný láske. Je veľmi zvláštne, že s ním mnohí Rusi bojujú. Ak sa stal populárnym bez akejkoľvek vládnej podpory a vydržal kritiku, ktorá mu bola adresovaná, je skutočne potrebný.“

Cirkvi v 21. storočí používajú profánny sviatok Valentín ako prostriedok modernizácie a priblíženia sa profánnej sfére. Odkazovaním sa na svätca tvoria nové aktivity na šírenie a presadzovanie svojich ideí. V druhej polovici 20. storočia začali v spojitosti so sviatkom reflektovať svoje postavenie aj ľudia žijúci dočasne alebo dlhodobo bez vzťahu a partnerstva.

Tak ako sa sviatok mení vstupom do krajiny, prítomnosť sviatku v krajine ovplyvňuje podobu jej sviatkového kalendára.

Valentín je podnetom oživovania záujmu o iné s láskou spojené sviatky, dôvodom pre vznik nových sviatkov alebo s inými, jemu podobnými sviatkami súperí o miesto v kalendári; v krajinách bývalej východnej Európy je to napríklad Medzinárodný deň žien.

Iné sviatky než Valentín venované v európskych krajinách láske, ktoré sa slávia v rozličných dňoch roka, buď nadväzujú na predkresťanské roľnícko-pastierske tradície, tvoria súčasť pripomínania významných historických udalostí, alebo sú viazané na postavu svätca, ktorý je v meste alebo oblasti považovaný za patróna lásky, a slávia sa v jeho deň. Pretože ide o sviatky, ktoré sú svojou minulosťou hlboko zasadené v histórii a tradíciách mesta, oblasti alebo celej krajiny, sú pre ich obyvateľov dôležitejšie než sviatok Valentín, ktorý sa vo väčšine krajín Európy objavil až v 20. storočí. Valentín je však globálnym, najznámejším s láskou spojeným sviatkom a jeho názov (v angl. *Valentine's Day*) sa dokonca stal synonymom sviatku venovaného láske. Tak je napríklad ako valencijský Valentín označovaná slávnosť *La Mocadorà* – súčasť sviatku *Deň komunity Valencie*. Slávi sa 9. októbra, keď je aj *Deň svätého Dionýza*, považovaného za tamojšieho patróna lásky. Ako slovinský Valentín je nazývaný sviatok *Gregorjevo*, ktorý slávia v Slovinsku 12. marca v deň sviatku sv. Gregora. V tejto polohe preto Valentín nie je dôležitý ako sviatok, ktorý treba sláviť, ale ako globálny rámec, na ktorý sa môžu odkázať lokálne alebo oblastné sviatky spojené s láskou, aby ich význam prekročil teritórium a skupinu obyvateľov, ktorí ho slávia. Vzťah k sviatku Valentín sa objavuje aj v spojitosti napríklad so sviatkom *Dragobete*, ktorý slávia 24. februára v Rumunsku, i s *Dňom rodiny, lásky a vernosti*, oslavovaným 8. júla v Rusku. Tu však Valentín reprezentuje tradície, ktoré priaznivci spomenutých sviatkov odmietajú. Sviatok Valentín je teda príkladom fenoménu, ktorý slúži na deklarovanie vzťahu a príslušnosti obyvateľov tej-ktorej krajiny k európskym tradíciám, resp. k tradíciám západnej kultúry.

♥ ZÁVER ♥

Sviatok Valentín je pôvodom renesančný aristokratický sviatok, ktorý vznikol v prostredí dvorskej kultúry Anglicka. Jeho pôvod sa spája s Geoffreyom Chaucerom a jeho poémou *The Parliament of Fowls* (Vtáčí snem). Hlavným motívom Chaucerovej poémy i ústredným zvykom sviatku Valentín je výber láubostného partnera. Vznikla zrejme v súvislosti so zásnubami anglického kráľa Richarda II. a českej princeznej Anny Luxemburskej, ktoré boli 2. a 3. mája v roku 1381 alebo o rok neskôr na počesť prvého výročia tejto udalosti. Chaucer dej poémy situoval do neskorej jari. Svätcom, ktorého v nej spomína, bol Valentín z Janova. S jeho kultom, známym v oblasti Ligúrie, sa Chaucer zoznámil počas návštevy Janova.

Deň úmrtia biskupa Valentína, 3. máj, sa pod vplyvom Chaucera ešte začiatkom 15. storočia slávil ako sviatok lásky. Pri šírení obrazu sv. Valentína ako patróna zaľúbencov prostredníctvom básnických diel od Chaucerových súčasníkov i nasledovníkov bol však janovský sv. Valentín, oslavovaný 3. mája, postupne nahradený sv. Valentínom, ktorého sviatok pripadá na 14. februára. Polovička februára bola totiž v Anglicku aj v ďalších krajinách Európy považovaná za dobu, keď si vtáky začínajú hľadať partnerov. Spojenie sviatku Valentín so 14. februárom je teda výsledkom zámeny dvoch svätcov s rovnakým menom. Sviatok sa z Anglicka ďalej šírili najmä do Francúzska, Španielska a Nizozemska.

Pôvod sviatku bol v 18. storočí spojený s luperkálami. Anglický katolícky kňaz a životopisec svätých Alban Butler vtedy písal o Františkovi Saleskom, ktorý údajne zakazoval valentínsky zvyk, keď dievčatá dávali chlapcom lístky so svojimi menami. Butler tento zvyk označil za antickú lotériu lásky a spojil ju s bohyňou Iuno Februata. Táto bohyňa však vyšla len z predstáv A. Butlera. Pri prevzatí ďalším autorom bol Butlerov údaj spojený s luperkálami, čo sa opakuje do súčasnosti.

V 18. storočí bol aj do *Zlatej legendy* (*Legenda aurea*) začlenený príbeh o tom, že rímsky Valentín napísal vo väzení rozlúčkový list dcére svojho strážcu Astéria, ktorý podpísal ako „Tvoj Valentín“. Tento príbeh je súčasťou legend o vzťahu Valentína

k dcére Valentínovho sudcu či žalárniku alebo k dievčine z jeho domu, o vzniku sviatku Valentín i o vzniku valentínky.

V Európe začal v 18. storočí sviatok Valentín ustupovať. Vo Francúzsku došlo v 19. storočí k jeho útlmu. V Spojených štátoch amerických, kam od 17. storočia prinášali sviatok Valentín obyvatelia Britských ostrovov, sa sviatok slávil ešte začiatkom 19. storočia. Pred rokom 1840 bol však už takmer ignorovaným dňom a v tlači bol označovaný za výlučne britskú, pre USA nepríťažlivú tradíciu. Jeho postavenie sa začalo meniť v 40. rokoch 19. storočia. K jeho znovuoobjaveniu prispel rozvoj konzumnej kultúry a návrat strednej triedy k romantizmu v polovici 19. storočia. Význam sviatku Valentína vzrástol do takej miery, že sa stal jedným zo sviatkov Spojených štátov. Na konci 19. storočia bola zavŕšená premena sviatku Valentína na moderný americký sviatok. Nasledujúce 20. storočie bolo érou jeho transatlantického putovania späť do Európy, ale aj šírenia do Ázie, Afriky a i.

Na začiatku 20. storočia sa Valentín v Európe slávil vo výrazne menšej miere než predtým. Opačná situácia bola zrejme iba v Rusku, kde Valentín do bolševického prevratu v roku 1917 patril k najobľúbenejším sviatkom šľachty. Sviatok sa však začal do európskych krajín šíriť zo Spojených štátov, ale aj z Veľkej Británie. Šírenie i vstup sviatku do jednotlivých krajín Európy ovplyvnila druhá svetová vojna (1939 – 1945), po skončení ktorej ostali európske krajiny rozdelené na Západnú a Východnú Európu, a revolúcie v štátoch Východnej Európy v rokoch 1989 – 1990, výsledkom ktorých bol pád tamojších komunistických režimov. V dôsledku ideologicko-politického rozštiepenia Európy od roku 1945 do konca 80. rokov sa šírenie sviatku Valentín nedotklo krajín Východnej Európy so socialistickým politicko-ekonomickým systémom. Obidve spomenuté historické udalosti zintenzívnili pohyb obyvateľstva, vďaka čomu sa napríklad prostredníctvom amerických a britských vojakov Valentín udomácňoval na územiach, kde boli po druhej svetovej vojne prítomné jednotky americkej a britskej armády. Od začiatku 90. rokov sa sviatok začal šíriť aj v krajinách bývalej Východnej Európy napríklad prostredníctvom pracovníkov amerických a západoeurópskych firiem, ako aj vďaka možnosti pre Východoeurópanov cestovať do štátov bývalej Západnej Európy i do USA. Prvými zámernými šíriteľmi sviatku boli obchodníci a západoeurópske obchodné spoločnosti.

Vstup sviatku do krajiny viedol v niektorých prípadoch k jeho zmene. Vo Fínsku a Estónsku sa inovoval do podoby sviatku priateľstva. V Bulharsku sa spojil so sviatkom vína obsahujúcim aj prvok lásky. V krajinách východnej Európy prítomnosť sviatku oživila záujem o domáce cirkevné sviatky späť s láskou. V Rusku podnietila inováciu cirkevného sviatku, ktorý má predstavovať

protiváhu až negáciu sviatku Valentín. V týchto krajinách Valentín súperí o miesto v sviatkovom kalendári aj s Medzinárodným dňom žien.

Zvyky spojené so slávením sviatku Valentín boli spočiatku iba súčasťou kultúry najvyššej spoločenskej vrstvy Anglicka, kde sviatok koncom 14. storočia vznikol. Postupne si valentínske zvyky našli miesto aj v kultúre najvyšších a vyšších spoločenských vrstiev iných krajín a aj medzi svetskými sviatkami a oslavami ostatných vrstiev ich spoločnosti. V období do konca 18. storočia bolo cieľom realizácie zvykov získať valentínskeho partnera alebo partnerku a prejavovať mu alebo jej sympatie a náklonnosť. Súčasťou sviatku boli aj zvyky realizované s cieľom spoznať osobu budúceho milenca alebo manžela.

Valentínsky partnerský vzťah bol osobitý tým, že vonkajším podnetom k jeho vzniku bol sviatok Valentín, a že trval v dobe maximálne do najbližšieho sviatku. K partnerom v tomto páre sa viazalo označenie valentín a valentína. Ak valentínsky pár vytvorili dve osoby bez partnerských vzťahov, mohol sa valentínsky vzťah zmeniť na vzťah milenecký.

Valentínske páry sa vytvárali na základe predstavy, že ľúbostný vzťah vznikne medzi slobodnou ženou a takým slobodným mužom, ktorého ako prvého uvidí alebo stretne v deň sviatku, čo s ohľadom na pohlavie platilo aj opačne. Alebo valentínsky pár vznikol vzájomným výberom a dohodou medzi snúbencami, manželmi alebo aj priateľmi. Ďalším spôsobom bolo valentínske losovanie alebo valentínska lotéria, teda náhodný výber valentínskeho partnera a partnerky losovaním pri rovnosti počtu losujúcich a losovaných osôb.

Zaužívanými formami vyjadrenia náklonnosti bolo vzájomné používanie valentínskeho oslovenia „moja valentína“ alebo „môj valentín“. Smerom od muža k žene to boli veršované recitované alebo spievané texty, neskôr odosielané aj vzájomne v podobe valentínky – špecifickej formy písomného pozdravu, blahoželaní, až samostatného druhu pohľadnice.

Všeobecne rozšíreným prejavom vzájomnej náklonnosti bolo obdarovávanie. Spočiatku šlo o vzájomnú výmenu, v najvyšších spoločenských vrstvách často nákladných darov. Podľa údajov zo 17. storočia postupne ostala táto povinnosť na strane muža, pričom valentínovia obdarúvali valentíny aj po 14. februári. V závislosti od finančných možností boli valentínskym darom rukavice, pančuchy, podväzky, šnúrkys do topánok, peniaze, od 18. storočia aj kvety.

Začiatkom zásadných zmien podôb valentínskych zvykov bolo 18. storočie. Vo Francúzsku boli valentínske zvyky zakazované a v 19. storočí zanikli. Na Britských ostrovoch začala v druhej

polovici 18. storočia na vidieku redukcia lokálnych a oblastných variantov zvykov. Objavili sa aj nové zvyky v podobe návštev domácností a valentínskych obchôdzok, kde boli hlavnými aktérmi deti. Ďalšie zmeny súviseli s komercializáciou sviatku, ktorej prejavom bolo vydávanie *valentínskych pisateľov* – publikácií s veršovanými textami do valentínok a taktiež výroba a predaj komerčných valentínok. V Spojených štátoch boli zvyky pochádzajúce z Britských ostrovov súčasťou valentínskeho sviatkovania ešte začiatkom 19. storočia. Vedúcou silou prerodu sviatku Valentín na americký národný sviatok bola komerčná revolúcia, teda komercializácia valentínskych zvykov.

Do krajín Európy vstupoval sviatok Valentín od začiatku 20. storočia nielen prostredníctvom komerčných produktov, ale aj vďaka informáciám z médií. Na urýchľovanie šírenia a udomáňovania sviatku vplýva zvyšovanie miery jeho komercializácie, čo sa prejavuje rozširovaním škály týchto produktov. Súčasťou ich ponuky bývajú legendy o sv. Valentínovi a o vzniku sviatku. Tie majú posilniť význam chápania 14. februára ako sviatku a vytvoriť spojenie medzi sviatkom a ponúkanými produktmi.

Aj v 20. a 21. storočí je súčasťou osláv Valentína obdarúvanie a posielanie valentínok, čo je označované ako americký alebo západný spôsob valentínskeho sviatkovania. Praktizuje sa vo všetkých krajinách Európy. Je to najrozšírenejší, nie však jediný spôsob osláv tohto sviatku. Ak sa Valentín slávi v inovovaných podobách alebo ak sú v krajine populárne iné sviatky oslavujúce lásku a partnerské vzťahy, je slávenie americkým či západným spôsobom len menšinovou alternatívou. Oslavy Valentína americkým alebo západným spôsobom sú prejavom jeho prijatia. Prejavmi udomáňovania sa, lokalizácie sviatku je špecifická prax jeho slávenie, prípadne jeho inovácia.

Aj keď sviatok v súčasnosti všeobecne nemá primárne význam príležitosti na vytvorenie valentínskeho páru, stále je termínom na hľadanie budúceho partnera. Sviatok Valentín je pre obyvateľov Európy dôležitý aj ako termín realizácie zvykov i úkonov, ktoré súvisia so vznikom manželstva.

V súčasnosti je Valentín sviatkom, počas ktorého sa oslavujú ľúbostné partnerské, priateľské a iné blízke medziľudské vzťahy. Valentín vždy bol a aj ostal sviatkom vzťahu dvoch osôb. A je ním aj vtedy, ak sa ľudia pri vyjadrovaní náklonnosti, sympatií a radosť z existencie vzťahu stretávajú v skupinách.

Aj keď sa sviatok Valentín odkazuje na svätca, ktorý zomrel v 3. storočí, alebo je jeho pôvod dokonca spájaný so zvykmi antického Ríma, stále je to sviatok atraktívny aj v 21. storočí. A nie je to len obchod, pre ktorý je Valentín dôležitý ako marketingový nástroj. Sviatok je stále – povedané slovami dánskej folkloristky

Else Marie Kofod – dôležitý ako „maska“, po nasadení ktorej sa môžeme správať spôsobom, ktorý by bol za normálnych okolností nevhodný: veľké vyhlásenia o láske a grandiózne city sa zdajú menej patetické, keď odznejú 14. februára. Valentín je zároveň moderným sviatkom a vďaka obsahu, ktorým je oslava partnerskej lásky a vzťahov ako univerzálnych hodnôt, je populárny a s každou novou generáciou mladých ľudí, pre ktorých je láska a zamilovanosť veľmi významnou súčasťou života, sa opakovane revitalizuje. A je inšpiratívnym sviatkom. Príkladom toho nie je iba Deň osamelých, ktorý vznikol v 20. storočí ako doplnok Valentína, ako špecifická oslava lásky k sebe samému. Najnovším príkladom s Valentínom spätého sviatku je *Galentine's Day*, ktorý má byť oslavou priateľstva medzi ženami. Tento fiktívny sviatok, oslavovaný 13. februára, sa objavil v 16. časti druhej sezóny amerického komediálneho televízneho seriálu *Parks and Recreation* a rýchlo sa stal obľúbeným v USA aj vo Veľkej Británii.

PRAMENE

Literatúra

- AELLIG, J. (1950): Wie ein neuer Brauch entstehen kann: Der Valentinstag. *Schweitzer Volkskunde*, 40, s. 7-8.
- AVENTI, Anthony (2003): *The Book of the Year: A Brief History of Our Seasonal Holidays*. New York: Oxford University Press.
- BAČEVIČ, Jana (2007): Dan zaljubljenih kao Osmi mart tranzicione Srbije. Analiza jednog (novoh?) praznika. *Glasnik Etnografskog instituta*, LV, No. 1, s. 77-89.
- BARNA, Gábor (2017): Rites, feasts, identity. Possible questions and answers on the present-day functions of rites and feasts. *Slovenský národopis*, 65 (2), s. 158-170.
- Beliana pozri *Encyclopaedia Beliana*.
- BIERTZ, Karl-Heinrich (2012): Ressourcen der Identität. Christliche Feste in der Eventkultur. In: B. Kranemann – T. Sternberg (Hrsg.), *Christliche Fest und kulturelle Identität Europas*, München: Aschendorf Verlag, s. 5-30.
- Britannica pozri *The New Encyclopædia Britannica*
- Brockhaus *Enzyklopädie in vierundzwanzig Bänden. Neunzehnte, völlig neu bearbeitete Auflage. Neunzehnter Band* Rut – Sch. Mannheim: F. A. Brockhaus GmbH, 1992.
- BUNSON, Matthew (1994): *Encyclopedia of the Roman Empire*. New York: Facts On File, Inc.
- BŽOCHOVÁ-WILD, Jana (2007): *Malé dejiny Hamleta*. Bratislava: Slovart.
- CAPLOW, Theodore (2004): The Festival Cycle: Halloween to Easter in the Community of Moddeltown. In: A. Etzioni – J. Bloom (Eds.), *We Are What We Celebrate. Understanding Holidays and Rituals*, New York – London: New York University Press, s. 107-119.
- COOPER, Quentin – SULLIVAN, Paul (1994):

- Maypoles, Martyrs & Mayhem: 366 days of British customs, myths and eccentricities*. London: Bloomsbury Publishing Plc.
- ČUPKA, Milan – NÁDASKÁ, Katarína (2009): Valentín zaplnil prázdné miesto na trhu. *Pravda – pravidelná príloha Víkend*, 37 (19), s. 23.
- DIAN, Daniel – JUDÁK, Viliam (2006): *Každý deň so svätými (1. diel)*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha.
- DITCHFIELD, Peter Hempson (1896): *Old English Customs Extant at the Present Time. An Account of Local Observances, Festival Customs and Ancient Ceremonies yet Surviving in Great Britain*. London: Methuen.
- DUNWICH, Gerina (2019): *Herbal Magick. A Guide Herbal Enchantments, Folklore & divination*. Newburyport: Weiser Books.
- EKREM, Carola (1995): St. Valentine's Day – an Innovation among the Annual Feasts in Finland. In: M. Kõiva, M. – Vassiljeva, K. (Eds.), *Folk Belief Today*, Tartu: Institute of Estonian Language and the Estonian Museum of Literature, s. 56-59.
- Encyclopaedia Beliana 1 (A – Belk)*. Bratislava: Veda, 1999.
- Encyclopedia* pozri *The Encyclopedia of Religion The Encyclopedia of Religion. Volume 8*. M. Eliade (Ed.). New York: MacMillan Publishing Company, 1987.
- The Encyclopedia of Religion. Volume 9*. M. Eliade (Ed.). New York: MacMillan Publishing Company, 1987.
- Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska 1*. J. Botík, P. Slavkovský (vedúci red. kol.), Bratislava: Veda, 1995.
- Encyklopédia Slovenska. III. zväzok K-M*. Bratislava: Veda, 1979.

- Encyklopedie antiky*. Praha : Academia, 1973.
- FARMER, David H. (1996): *Oxfordský lexikón svätcov*. Bratislava : Kalligram.
- GOODRICH, Peter (1996): *Law in the Court of Love. Literature and Other Minor Jurisprudences*. London : Routledge.
- Grand Dictionnaire universel du XIXe siècle. Tome quatrième*. Paríž : 1869.
- HALLIWELL, James Orchard (1849): *Popular Rhymes and Nursery Tales: a Sequel to the Nursery Rhymes of England*. Londýn : John Russell Smith.
- HONZÁK, František a kol. (2001): *Evropa v proměnách staletí*. Praha : Libri.
- CHANDLER, Joseph R. (1849): St. Valentine's Day. *Graham's American Monthly Magazine of Literature and Art*, Vol. 34, Num. 2, s. 110-112.
- CHAUCEER, Geoffrey (1972): *The Parlement of Foulys*. D. S. Brewer (Ed.). Manchester : Manchester University Press.
- CHAUCEER, Geoffrey (2017): *The Parliament of Fowls. Ptačí sněm*. F. Krajník (Preklad a ed.). Praha : Argo.
- KELLY, Henry Ansgar (1986): *Chaucer and the Cult of Saint Valentine*. Devis Mediaval Texts and Studies Volume 5. Davis : Lugduni Batavorum E. J. Brill.
- KLEINSCHMIDT, Wolfgang (1977): *Der Wandel des Festlebens bei Arbeitern und Landwirten im 20. Jahrhundert. Eine empirische Untersuchung in zwei unterschiedlich strukturierten Gemeinden der Westpfalz*. Meisenheim am Glan : Verlag Anton Hain.
- Kniha svätých. Ilustrovaná encyklopédia kresťanských svätcov*. Bratislava : Svojtka & Co., 2011.
- KRAJNÍK, Filip (2017): I. Kontext: Sny ve středověké literatuře a společnosti. In: Chaucer, G., *The Parliament of Fowls. Ptačí sněm*, F. Krajník (Preklad a ed.). Praha : Argo, s. 9-127.
- KRÁLIK, Lubor (2015): *Stručný etymologický slovník*. Bratislava : VEDA – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV.
- Krátky slovník slovenského jazyka*. Bratislava : VEDA, 2003.
- LAPIDGE, Michael (2018): *The Roman Martyrs. Introduction, Translation, and Commentary*. Oxford : University Press.
- Lexikon der christlichen Ikonographie. Achter Band*. W. Braunfels (Hrsg.). Freiburg im Breisgau, 1976.
- MacLEOD, Sharon Paice (2012): *Celtic Myth and Religion: A Study of Traditional Belief, with Newly Translated Prayers, Poems and Songs*. Jefferson (NC) – Londýn : McFarland & Company.
- Martyrologium Romanum : ex decreto Sacrosancti Œcumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatum*. Città del Vaticano : Typis Vaticanis, 2001.
- MINOWA, Yoko – KHOMENKO, Olga – BELK, Russel W. (2010): Social Change and Gendered Gift-Giving Rituals: A History Analysis of Valentine's Day in Japan. *Journal of Macromarketing*, 31 (1), s. 44-56.
- MONGER, George P. (2013): *Marriage Customs of the World. An Encyclopedia of Dating Customs and Wedding Traditions. Expanded Second Edition. Volume 1: A-H*. Santa Barbara : ABC-CLIO, LLC.
- MURRAY, Alexander S. (1898): *Manual of Mythology. Greek and Roman, Norse and Old German, Hindoo and Egyptian Mythology*. Philadelphia : Henry Altemus.
- The New Encyclopædia Britannica, Volume 3*. Chicago – London – New Dehli – Paris – Seoul – Sydney – Taipei – Tokyo : Encyclopaedia Britannica, Inc., 2005.
- The New Encyclopædia Britannica, Volume 5*. Chicago – London – New Dehli – Paris – Seoul – Sydney – Taipei – Tokyo : Encyclopaedia Britannica, Inc., 2005.
- The New Encyclopædia Britannica, Volume 6*. Chicago – London – New Dehli – Paris – Seoul – Sydney – Taipei – Tokyo : Encyclopaedia Britannica, Inc., 2005.
- The New Encyclopædia Britannica, Volume 7*. Chicago – London – New Dehli – Paris – Seoul – Sydney – Taipei – Tokyo : Encyclopaedia Britannica, Inc., 2005.
- The New Encyclopædia Britannica, Volume 9*. Chicago – London – New Dehli – Paris – Seoul – Sydney – Taipei – Tokyo : Encyclopaedia Britannica, Inc., 2005.
- The New Encyclopædia Britannica, Volume 12*. Chicago – London – New Dehli – Paris – Seoul – Sydney – Taipei – Tokyo : Encyclopaedia Britannica, Inc., 2005.
- Seoul – Sydney – Taipei – Tokyo : Encyclopaedia Britannica, Inc., 2005.
- OESCHGER, Bernhard (1988): „Santiklaus und Jokili“ – Endinger Brauchbilder in Vergangenheit und Gegenwart. In: B. Oeschger (Hrsg.), *Endingen am Kaiserstuhl. Die Geschichte der Stadt*, Endingen am Kaiserstuhl : nákladom mesta Endingen, s. 623-643.
- OGLETREE, Shirley Matile (1993): 'How do I Love Thee?' Let me Count the Valentines. *Social Behavior and Personality*, 1993, 21(2), s. 129-134.
- ONDRUŠ, Rajmud (1996): *Blízki Bohu i ľuďom 4. Doplnky k zbierke životopisov svätých. Január – Jún*. Bratislava : Dobrá kniha.
- ORUCH, Jack B. (1981): St. Valentin, Chaucer, and Spring in February. *Speculum*, 56 (3), s. 534-565.
- Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopædie obecných vědomostí. Druhý díl. Alqueire – Ažušak*. Praha : 1889.
- Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopædie obecných vědomostí. Dvacátýšestý díl. U – Vusín*. Praha : 1907.
- OVIDIUS NASO, Publius (1942): *Kalendář. Fasti*. Preložil I. Bureš. Praha : Nakladatelství J. Otto.
- OVIDIUS NASO, Publius (1966): *Kalendář : Žalozpěvy : Listy z Pontu*. Preložili I. Bureš a R. Mertlík. Praha : Odeon.
- The Oxford Classical Dictionary*. Oxford : Clarendon Press, 1970.
- Oxford Dictionary of National Biography. Volume 6, Blackmore – Bowyer*. New York : Oxford University Press Inc., 2004.
- PAVLINCOVÁ, Helena a kol. (1994): *Slovník Judaizmus – křesťanství – islám*. Praha : Mladá fronta.
- POPELKOVÁ, Katarína (2012): Čo je to sviatok v 21. storočí na Slovensku? (poznámky k možnostiam etnologického výskumu). *Ethnologia Actualis Slovaca*, 12 (2), s. 8-28.
- ROUD, Steve (2008): *The English Year. A Month-by-Month Guide of the Nation's Customs and Festivals, from May Day to Mischief Night*. London : Peunguin Book UK.
- RÜCKL, Jan – ŠTICA, Petr (2012): Christliches Fest und kulturelle Identität – Erörterung anhand der religiösen Situation und des liturgischen Feierns der katholischen Kirche in Tschechien. In: B. Kranemann – T. Sternberg (Hrsg.), *Christliches Fest und kulturelle Identität Europas*, Münster : Aschendorfer Verlag, s. 161-177.
- RULÍŠEK, Hynek (2006): *Postavy, atributy, symboly. Slovník křesťanské ikonografie*. [České Budějovice] : Karmášek. [Nestránkované.]
- RUSINA, Ivan – ZERVAN, Marian (1994): *Životy svätých. Ikonografia*. Bratislava : Pallas.
- SACHAROV, P.[iotr] D.[imitrijevič] (2002): Valentina sv. deň. In: M. P. Mčedlov (otv. red.), *Religii narodov sovremennoj Rossii: Slovar*, Moskva : Respublika, s. 58-59.
- SCHIKORA, Rudolf (1947): *Naše světa. Čtení ze životů svatých*. Exerciční dům Frýdek. *Slovník antické kultury*. Praha : Svoboda, 1974.
- Slovník súčasného slovenského jazyka. a g*. Bratislava : Veda, 2006.
- STAFF, Frank (1969): *Valentine & Its Origins*. Londýn : Lutterworth Press.
- ŠTRAUS, František (2005): *Průručný slovník literárnovedných termínov*. Bratislava : Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov.
- ŠUBRT, Jiří (2009): Sanguis martyrum, semen christianorum: idea mučednictví v rané církvi. In: P. Kitzler (Ed.), *Příběhy raně křesťanských mučedníků. Výbor z nejstarší latinské a řecké martyrologické literatury*, Praha : Vyšehrad, s. 15-48.
- The* hľadaj podľa prvého písmena nasledujúceho slova
- VAVŘINOVÁ, Valburga (2012): *Abeceda sv. Valentína*. Praha : Krásná paní.
- VEČERKOVÁ, Eva (2015): *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. Praha : Vyšehrad.
- VESELSKÁ, Natália (2000): Revitalizačné a inovačné prvky v cirkevných sviatkoch. In: M. Zajíčková (Zost.), *Křesťanské sviatky a tradičná kultúra*. Zborník príspevkov z III. odborného seminára etnológov slovenských múzeí, usporiadanom v Záhorskom múzeu v Skalici v roku kresťanskej kultúry 2000, Skalica : Záhorské múzeum, s. 5-20.
- VESIK, Liisa (2016): The Evolution of Valentine's Day on Socialist and Post-Socialist Times. In: G. Stolyarova – I. Sedlakov – N.

Vlaskina (Eds.), *The Ritual Year 11. Traditions and Transformations*. The Yearbook of the SIEF, Working group on the Ritual Year, Kazan – Moscow : T8, s. 282-294.

VONDRUŠKOVÁ, Alena (2015): *Český lidový a církevní rok*. Brno : Moba.

VORAGINE, Jacobus de (1496): *Legenda aurea*. Norimberg. Univerzitná knižnica v Bratislave, sign. Inc 161.

WISSOR, Melanie (1967): 90 Jahre Stadt Mödling. Eine Rückschau in volkskundlicher Hinsicht mit Einbeziehung einiger umliegender Ortschaften. *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde*, Band 21, s. 81-114.

WOLF, Helga Maria (2014): *Wiens beste Feste. Von Bräuchen und Events*. Wien : Sutton Verlag.

ZAJONC, Juraj (2014): Je Halloween na Slovensku cudzincom? In: Popelková, K. et al., *Čo je to sviatok v 21. storočí na Slovensku?* Bratislava : Ústav etnológie SAV, s. 164-247.

Elektronické zdroje

14 ljutoho – Deň Svätého Valentína (2020) [online.] [cit. 8. 8. 2020]. Dostupné na internete: <<https://central-ua.tv/news/42598/>>.

Alban Butler. [online.] [cit. 19. 1. 2017]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Alban_Butler>.

Amor. In: *Encyclopaedia Beliana* [online.] [cit. 3. 4. 2020]. Dostupné na internete: <<https://beliana.sav.sk/heslo/amor-0>>.

ARDUINO, Fabio (2006): *San Felice di Genova Vescovo*. [online.] [cit. 7. 5. 2018]. Dostupné na internete: <<http://santiebeati.it/dettaglio/90928>>.

ARDUINO, Fabio (2006a): *San Valentino di Genova Vescovo*. [online.] [cit. 7. 5. 2018]. Dostupné na internete: <<http://santiebeati.it/dettaglio/90927>>.

Asterius und Gefährten. [online.] [cit. 27. 7. 2018]. Dostupné na internete: <https://www.heiligenlexikon.de/BiographienA/Asterius_Gefahrten.html>.

Baba Dochia. [online.] [cit. 7. 8. 2020]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Baba_Dochia>.

BARONIUS, Caesar (1589): *Martyrologium Romanum ad novam kalendarii rationem, et*

ecclesiasticae historiae veritatem restitutum. Antverpy. [online.] [cit. 3. 12. 2017]. Dostupné na internete: <https://books.google.sk/books?id=qeBIAAAACAAJ&pg=PR22&lpg=PR22&dq=Martyrol%C3%B3gium+Romanum&source=bl&ots=T-Jpv2lu4B&sig=sSppFUDXPRfahOXcO-soWPCMegs&hl=sk&sa=X&ved=0ahU-KEwkr6qb8N_bAhXSh6YKHYZgDOcQ6AEISTAG#v=onepage&q=Martyrol%C3%B3gium%20Romanum&f=false>.

BARROW, Mandy (2013): *British Life & Culture : Special Events & Celebrations : Valentine's Day*. [online.] [cit. 5. 6. 2020]. Dostupné na internete: <<http://projectbritain.com/valentine.htm>>.

BBC : *Valentine Special : Norfolk : Traditions reveal a romantic country* (2014). [online.] [cit. 10. 2. 2006]. Dostupné na internete: <http://www.bbc.co.uk/norfolk/your/extra/valentines_norfolk.shtml>.

Blessed Vicente Jaunzarás Gómez. [online.] [cit. 10. 2. 2006]. Dostupné na internete: <<https://catholicsaints.info/blessed-vicente-jaunzaras-gomez/>>.

BOURNE, Henry (1725): *Antiquitates Vulgares: Or, The Antiquities of the Common People. Giving an Account of Several of Their Opinions and Ceremonies*. Newcastle : J. White. [online.] [cit. 10. 2. 2020]. Dostupné na internete: <<https://quod.lib.umich.edu/e/ecco/004875177.0001.000/1:5.20?rgn=div2;view=fulltext>>.

Brigid. [online.] [cit. 12. 9. 2015]. Dostupné na internete: <<https://en.wikipedia.org/wiki/Brigid>>.

Catholic Saints. [online.] [cit. 21. 8. 2018]. Dostupné na internete: <<https://www.ecatholic2000.com/saints.shtml>>.

Cour amoureuse. [online.] [cit. 5. 12. 2018]. Dostupné na internete: <https://fr.wikipedia.org/wiki/Cour_amoureuse>.

Cupid. [online.] [cit. 8. 5. 2020]. Dostupné na internete: <<https://en.wikipedia.org/wiki/Cupid>>.

Diary of Samuel Pepys/1660/February. [online.] [cit. 7. 12. 2019]. Dostupné na internete: <https://en.wikisource.org/wiki/Diary_of_Samuel_Pepys/1660/February>.

Diary of Samuel Pepys/1661/February. [online.] [cit. 7. 12. 2019]. Dostupné na internete: <https://en.wikisource.org/wiki/Diary_of_Samuel_Pepys/1661/February>.

Diary of Samuel Pepys/1662/February. [online.] [cit. 7. 12. 2019]. Dostupné na internete: <https://en.wikisource.org/wiki/Diary_of_Samuel_Pepys/1662/February>.

Diary of Samuel Pepys/1663/February. [online.] [cit. 7. 12. 2019]. Dostupné na internete: <https://en.wikisource.org/wiki/Diary_of_Samuel_Pepys/1663/February>.

Diary of Samuel Pepys/1663/March. [online.] [cit. 7. 12. 2019]. Dostupné na internete: <https://en.wikisource.org/wiki/Diary_of_Samuel_Pepys/1663/March>.

Diary of Samuel Pepys/1665/February. [online.] [cit. 7. 12. 2019]. Dostupné na internete: <https://en.wikisource.org/wiki/Diary_of_Samuel_Pepys/1665/February>.

Diary of Samuel Pepys/1666/February. [online.] [cit. 7. 12. 2019]. Dostupné na internete: <https://en.wikisource.org/wiki/Diary_of_Samuel_Pepys/1666/February>.

Diary of Samuel Pepys/1666/March. [online.] [cit. 7. 12. 2019]. Dostupné na internete: <https://en.wikisource.org/wiki/Diary_of_Samuel_Pepys/1666/March>.

Diary of Samuel Pepys/1667/February. [online.] [cit. 7. 12. 2019]. Dostupné na internete: <https://en.wikisource.org/wiki/Diary_of_Samuel_Pepys/1667/February>.

Diary of Samuel Pepys/1667/March. [online.] [cit. 7. 12. 2019]. Dostupné na internete: <https://en.wikisource.org/wiki/Diary_of_Samuel_Pepys/1667/March>.

Diary of Samuel Pepys/1667/April. [online.] [cit. 7. 12. 2019]. Dostupné na internete: <https://en.wikisource.org/wiki/Diary_of_Samuel_Pepys/1667/April>.

Diary of Samuel Pepys/1668/February. [online.] [cit. 7. 12. 2019]. Dostupné na internete: <https://en.wikisource.org/wiki/Diary_of_Samuel_Pepys/1668/February>.

Diary of Samuel Pepys/1668/March. [online.] [cit. 7. 12. 2019]. Dostupné na internete: <https://en.wikisource.org/wiki/Diary_of_Samuel_Pepys/1668/March>.

Diary of Samuel Pepys/1669/February. [online.]

[cit. 7. 12. 2019]. Dostupné na internete: <https://en.wikisource.org/wiki/Diary_of_Samuel_Pepys/1669/February>.

Dictionary of Traded Goods and Commodities 1550 – 1820. Jessamy – Jinny screw. [online.] [cit. 30. 4. 2019]. Dostupné na internete: <<https://www.british-history.ac.uk/no-series/traded-goods-dictionary/1550-1820/jessamy-jinny-screw>>.

Dorothy Osborne. [online.] [cit. 9. 6. 2020]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Dorothy_Osborne>.

Dragobete. [online.] [cit. 7. 8. 2020]. Dostupné na internete: <<https://en.wikipedia.org/wiki/Dragobete>>.

Esther Howland. [online.] [cit. 19. 7. 2020]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Esther_Howland>.

GEHREROVÁ, Ria (2016): *Historik Múcska: Svätému Valentínovi by sa dnešné okázalé oslavy lásky nepáčili*. [online.] [cit. 17. 4. 2019]. Dostupné na internete: <<https://dennikn.sk/363814/historik-mucska-svatemu-valentinovi-by-sa-dnesne-okazale-oslavy-lasky-nepacili>>.

Guide to Valentine's Day in Latin America (2014). [online.] [cit. 8. 8. 2020]. Dostupné na internete: <<https://www.classadventuretravel.com/guide-valentines-day-latin-america/>>.

GUICHARD, Marie J. (1842): *Poésies de Charles d'Orléans*. Paris : Librairie de Charles Gosselin. [online.] [cit. 2. 9. 2018]. Dostupné na internete: <https://books.google.com.ag/books?id=GrcTAAAAQAAJ&printsec=frontcover&hl=sk&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>.

Henry A. Kelly. [online.] [cit. 26. 5. 2019]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Henry_A._Kelly>.

How British people celebrate Valentine's day (2020). [online.] [cit. 4. 5. 2020]. Dostupné na internete: <<https://tv-english.club/articles-en/entertainment/how-british-people-celebrate-valentines-day/>>.

Hyppolit Delehaye (2019). [online.] [cit. 1. 2. 2019]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Hippolyte_Delehaye>.

CHANCE, F. (1888): Valentine's or Valenti-

- ne'Day. In: *Notes and Queries: Medium of Intercommunication for Literary Men, General Readers, Etc.*, 7th Series – Volume 5th, January-June 1888, Londýn, s. 121-122 [online.] [cit. 12. 2. 2020]. Dostupné na internete: <<https://archive.org/details/s7notesqueries05londouft/page/120/mode/2up/search/Chance>>.
- Chinese Valentines Day: How Many Are There?* [online.] [cit. 7. 8. 2020]. Dostupné na internete: <<https://ltl-school.com/chinese-valentine-day/>>.
- CHLUMSKÝ, Jan: *Světci k nám hovoří...* [online.] [cit. 4. 7. 2018]. Dostupné na internete: <<http://www.catholica.cz/?a=1>>.
- 'I am already sick of Love': *Medieval Valentines*. [online.] [cit. 18. 11. 2019]. Dostupné na internete: <<https://sarahpeverley.com/2013/02/13/i-am-already-sick-of-love-medieval-valentines/>>.
- Interflora*. [online.] [cit. 5. 4. 2020]. Dostupné na internete: <<https://en.wikipedia.org/wiki/Interflora>>.
- Jack Valentine, Norfolk*. [online.] [cit. 12. 6. 2019]. Dostupné na internete: <<https://web.archive.org/web/20160304113208/http://www.information-britain.co.uk/customdetail.php?id=45>>.
- James Woodforde. [online.] [cit. 19. 6. 2019]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/James_Woodforde>.
- Jean de Condé (ménestrel). [online.] [cit. 4. 10. 2019]. Dostupné na internete: <[https://fr.wikipedia.org/wiki/Jean_de_Condé_\(ménestrel\)](https://fr.wikipedia.org/wiki/Jean_de_Condé_(ménestrel))>.
- Juno (bohyňa). [online.] [cit. 8. 2. 2018]. Dostupné na internete: <[https://sk.wikipedia.org/wiki/Juno_\(bohyňa\)](https://sk.wikipedia.org/wiki/Juno_(bohyňa))>.
- Juno (mythology). [online.] [cit. 11. 2. 2018]. Dostupné na internete: <[https://en.wikipedia.org/wiki/Juno_\(mythology\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Juno_(mythology))>.
- Juno Februata. [online.] [cit. 15. 2. 2018]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Juno_Februata>.
- KARIMAA, Ida (2011): *Valentinen päivän juhllaisuuksia*. [online.] [cit. 11. 6. 2020]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Valentine_and_Orson>.
- KELLNEROVÁ, Martina (2017): *The Origins of St. Valentine's Cult in Medieval Poetry*. Brno : Masarykova univerzita. Magisterská diplomová práce. [online.] [cit. 28. 9. 2020]. Dostupné na internete: <<https://is.muni.cz/th/lkqnx/>>.
- komercializácia. In: *Encyclopaedia Beliana* [online.] [cit. 3. 4. 2020]. Dostupné na internete: <<https://beliana.sav.sk/heslo/komercializacia>>.
- KOPČÁK, Bohdan (2002): *Svätý Valentín sa v Rusku udománil*. [online.] [30. 7. 2020]. Dostupné na: <<https://svet.sme.sk/c/239679/svaty-valentin-sa-v-rusku-udomacnil.html>>.
- The Letters from Dorothy Osborne to Sir William Temple (1652-54)*. Edited by Edward Abbott Parry. London : The Wayfarer's Library, published by J. M. Dent & Sons Ltd, New York : E. P. Dotton & So. [nedat.]. [online.] [8. 6. 2020]. Dostupné na internete: <<http://digital.library.upenn.edu/women/osborne/letters/letters.html>>.
- The Literary Origins of Valentine's Day*. [nedat.]. [online.] [cit. 20. 2. 2019]. Dostupné na internete: <<https://interestingliterature.com/2014/02/13/the-literary-origins-of-valentines-day/>>.
- Lupercalia. [online.] [cit. 10. 2. 2018]. Dostupné na internete: <<https://en.wikipedia.org/wiki/Lupercalia>>.
- Marriage Week. [online.] [cit. 2. 9. 2020]. Dostupné na internete: <<https://marriage-week.org.uk>>.
- Marriage Week International. [online.] [cit. 2. 9. 2020]. Dostupné na internete: <<https://www.marriage-weekinternational.com/>>.
- Martirologio. Traduzione a cura dell'Istituto san Clemente I Papa Martire[2005]. [online.] [cit. 25. 5. 2018]. Dostupné na internete: <http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_academies/cult-martyrum/martiri/009.html>.
- Martyrologium Romanum Gregorii XIII., jussu editum Urbani VIII. et Clementis X. auctoritate recognitum ac deinde anno MDCCXLIX. Benedicti XIV. labore et studio auctum et castigatum. Eystadii [Eichstätt], 2008 [pôvodné vydanie 1913]. [online.] [cit. 20. 6. 2018]. Dostupné na internete: <https://in-troibo.net/download/brevier/martyrologium_latein.pdf>.
- Matronalia. [online.] [cit. 15. 2. 2018]. Dostupné na internete: <<https://en.wikipedia.org/wiki/Matronalia>>.
- Maximilien Misson. [online.] [cit. 15. 4. 2020]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Maximilien_Misson#cite_note-3>.
- MISSION de Valbourg, Henri (1698): *Mémoires et observations faites par un voyageur en Angleterre, sur ce qu'il y a de plus remarquable. La Haye : Henri van Bulderen*. [online.] [cit. 10. 2. 2020]. Dostupné na internete: <https://books.google.sk/books?id=AfgOAAAAQAAJ&pg=PA428&hl=sk&source=gbs_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false>.
- Morozoff Ltd. [online.] [cit. 10. 2. 2020]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Morozoff_Ltd._/_Morozoff_Ltd>.
- Národný týždeň manželstva. [online.] [cit. 10. 2. 2020]. Dostupné na internete: <<https://www.ntm.sk/>>.
- Občianske združenie 4K. [online.] [cit. 4. 11. 2019]. Dostupné na internete: <<http://www.knazi.sk/4k/>>.
- Othon III de Grandson: *A Knight and Poet of international Renown*. [online.] [cit. 8. 8. 2019]. Dostupné na internete: <<http://www.chateau-grandson.ch/en/othon3.html>>.
- Oxford Reference : love divination. [online.] [cit. 9. 6. 2020]. Dostupné na internete: <<https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803100116277>>.
- Paston Letters. [online.] [cit. 14. 11. 2019]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Paston_Letters>.
- The Paston Letters, A. D. 1422-1509 : *New Complete Library Edition, Edited with Notes and an Introduction by James Gairdner of the Public Record Office. Volume V*. London – Exeter : Chatto & Windus – James G. Commin, 1904. [online.] [cit. 3. 7. 2019]. Dostupné na internete: <<https://archive.org/details/pastonlettersad05gairuoft/page/n9/mode/2up>>.
- Penguins In Love Map*. [online.] [cit. 3. 8. 2019]. Dostupné na internete: <<https://www.amazon.co.uk/Penguins-Personalised-Valentines-Anniversary-Keepsake/dp/B0798WVPZL>>.
- PETERSEN, Irene (2011): *Valentins Dag begyndte med hjerteformede pastaskruer i Netto*. [online.] [cit. 13. 9. 2019]. Dostupné na internete: <<https://videnskab.dk/kultursamfund/valentins-dag-begyndte-med-hjerteformede-pastaskruer-i-netto>>.
- POTANČOK, Vladimír (2001): „Naše“ a „cudzie“ tradície. [online.] [cit. 15. 5. 2011]. Dostupné na internete: <<http://www.inzine.sk/article.asp?art=4984>>.
- René of Anjou. [online.] [cit. 2. 6. 2011]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Ren%C3%A9_of_Anjou>.
- Roman festivals. [online.] [cit. 15. 1. 2018]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Roman_festivals#Februarius>.
- Saint Francois of Sales, Bishop and Confessor. [online.] [cit. 19. 2. 2018]. Dostupné na internete: <<https://www.ecatholic2000.com/butler/vol1/january141.shtml>>.
- Saint Valentine. [online.] [cit. 28. 8. 2018]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Saint_Valentine>.
- Saint Valentine of Genoa. [online.] [cit. 13. 4. 2019]. Dostupné na internete: <https://catholic-saint.info/saint_valentine_of_genoa>.
- Samuel Pepys. [online.] [cit. 28. 2. 2020]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Samuel_Pepys>.
- SHAKESPEARE, William (1603): *The Tragicall Historie of Hamlet Prince of Denmarke*. London : Printed for N [icholas] L [ing] and Iohn Trundell, [nestr.]. [online.] [cit. 12. 6. 2020]. Dostupné na internete: <<https://www.bl.uk/Treasures/SiqDiscovery/UI/record.aspx?Source=text&LHCopy=0&LHPage=0&RHCopy=0&RHPage=51>>.
- SCHÄFER, Joachim a kol.: *Ökumenisches Heiligenlexikon*. [online.] [cit. 25. 8. 2018]. Dostupné na internete: <<https://www.heiligenlexikon.de/>>.
- SCHEDDEL, Hartnamm (1493): *Registrum huius operis libri cronicarum cu figuris et ymagi-*

- bus ab inicio mudi [...] Norimberg. Bayerische Staatsbibliothek München, sign. Ink S-195. [online.] [cit. 26. 10. 2018]. Dostupné na internete: <<http://daten.digital-sammlungen.de/~db/0003/bsb00034024/images/index.html?seite=00001&l=de>>.
- SCHEDEL, Hartmann (1493a): *Register des buchs der Croniken vnd geschichten, mit figure vnd pildnus[sen] von anbegin der welt bis auf dise vnser Zeit*. Norimberg. Klasik Stiftung Weimar, sign. Inc 122. [online.] [cit. 10. 9. 2018]. Dostupné na internete: <<https://haab-digital.klassik-stiftung.de/viewer/image/898142555/1/>>.
- SCHMIDT, Leigh Eric (1993): *The Fashioning of a Modern Holiday. St. Valentine's Day, 1840-1870*. In: *Winterthur Portfolio*, Vol. 28, No. 4, s. 209-245. [online.] [cit. 5. 2. 2019]. Dostupné na internete: <<http://www.jstor.org/stable/1181508>>.
- Singles Awareness Day. [online.] [cit. 6. 6. 2020]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Singles_Awareness_Day>.
- Sir William Temple, 1st Baronet. [online.] [cit. 6. 6. 2020]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Sir_William_Temple,_1st_Baronet>.
- SMITH, William (1854): *Dictionary of Greek and Roman Geography*. Londýn. [online.] [cit. 24. 6. 2018]. Dostupné na internete: <<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0064:entry=interamna-geo>>.
- St. Valentine's Day. In: *Salem Press Encyclopedia, 2015*. [online.] [cit. 19. 2. 2018]. Dostupné na internete: <<http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=6&sid=589b352a-ab60-45d9-9555-e7cc18224666%40sessionmgr4009&bdata=Jmxhbm9c2smc2l0ZT1lZH Mtb GI2Z Q% 3d%3d#AN=87325361&db=ers>>.
- St. Valentine, Priest and Martyr. [online.] [cit. 19. 2. 2018]. Dostupné na internete: <www.ecatholic2000.com/butler/vol2/february64.shtml>.
- Svätý Valentin Římský [nedat.]. [online.] [cit. 13. 6. 2015]. Dostupné na internete: <https://www.abcsvatych.com/mesice/2/unor14.htm#valentin_rimsky>.
- Svätý Valentin z Terni [nedat.]. [online.] [cit. 13. 6. 2015]. Dostupné na internete: <https://www.abcsvatych.com/mesice/2/unor14.htm#valentin_rimsky>.
- Svätý Valentin [2018]. [online.] [cit. 17. 6. 2018]. Dostupné na internete: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Svat%C3%BD_Valentin>.
- Svätý Valentin z Terni [nedat.]. [online.] [cit. 8. 12. 2014]. Dostupné na internete: <https://sk.wikipedia.org/wiki/Valentín_z_Terni>.
- TIKKA, Juha-Pekka (2020): *Time-lehti: Miksi Suomi viettää ystävänpäivää "väärin"?* [online.] [cit. 20. 5. 2020]. Dostupné na internete: <<https://www.verkkouutiset.fi/time-lehti-miksi-suomi-viettaa-ystavanpaivaavaarin/#1cddd68d>>.
- Trifón, mučeník. [online.] [cit. 14. 7. 2020]. Dostupné na internete: <<https://www.zivotopisysvatych.sk/trifon-mucenik/>>.
- Trifon Zarezan. [online.] [cit. 14. 7. 2020]. Dostupné na internete: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Trifon_Zarezan>.
- UNESCO – Nematerijalna baština [8. 8. 2020]. [online.] [cit. 8. 10. 2018]. Dostupné na internete: <<https://www.istriasun.com/istra/unesco>>.
- Valantins, questions d'amour et autres pièces galantes. Paríž : 1669. [online.] [cit. 25. 10. 2019]. Dostupné na internete: <https://books.google.sk/books?id=ivPpU03hfyYC&pg=PA66&lpg=PA66&dq=et+autres+pi%C3%A8ces+galantes&source=bl&ots=kE6FFutY7w&sig=ACfU3U3KAUe2t6Nl12eJ9nIThw4DIAOLVg&hl=sk&sa=X&ved=2ahUKEwjSud78mc_pAhURC-KHT9NAg0Q6AEwCnoE_CAsQAQ#v=onepage&q=et%20autres%20pi%C3%A8ces%20galantes&f=false>.
- Valentin von Rätien. [online.] [cit. 2. 12. 2018]. Dostupné na internete: <https://de.wikipedia.org/wiki/Valentin_von_Rätien>.
- Valentín z Ríma, kňaz [nedat.]. [online.] [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné na internete: <<http://www.zivotopisysvatych.sk/valentin-knaz/>>.
- Valentín z Terni [nedat.]. [online.] [cit. 28. 8. 2018]. Dostupné na internete: <https://sk.wikipedia.org/wiki/Valentín_z_Terni>.
- Valentín, biskup a mučeník. [nedat.]. [online.] [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné na internete: <<http://www.zivotopisysvatych.sk/valentin-biskup-a-mucenik/>>.
- Valentine's Day. [online.] [cit. 15. 1. 2018]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Valentine's_Day>.
- Valentine's Day messages. [online.] [cit. 6. 8. 2020]. Dostupné na internete: <<https://www.interflora.co.uk/content/valentines-day-messages/>>.
- Valentine and Orson. [online.] [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Valentine_and_Orson>.
- Valentines Day in Singapore. [online.] [cit. 4. 2. 2020]. Dostupné na internete: <<http://www.stvalentinesday.org/valentines-day-in-singapore.html>>.
- Valentino di Genova. [online.] [cit. 3. 10. 2018]. Dostupné na internete: <https://it.wikipedia.org/wiki/Valentino_di_Genova>.
- Valentínske tradície v iných krajinách. [online.] [cit. 8. 8. 2020]. Dostupné na internete: <<https://www.sperky-a-diamanty.sk/tipy-na-darcek/valentin/valentin-vo-svete>>.
- ZAJONC, Juraj (2010): Valentín: v jednej obci sa tradovalo, že kto jedol na Valentína chlieb, umrie. [online.] [cit. 17. 2. 2011]. Dostupné na internete: <<http://www.tasr.sk/23.axd?k=20100205TBB00523>>.
- ZAJONC, Juraj (2010a): Valentín nebol vždy sviatkom zaľúbených. [online.] [cit. 3. 5. 2011]. Dostupné na internete: <http://m.tv-noviny.sk/index.php?article_id=539051>.
- Zámok lásky. [online.] [cit. 5. 11. 2019]. Dostupné na internete: <https://sk.wikipedia.org/wiki/Zámok_lásky>.
- Životopisy svätých. [online.] [cit. 5. 8. 2017]. Dostupné na internete: <<http://www.zivotopisysvatych.sk>>.

Archívne a nepublikované pramene

- LIZÁKOVÁ, Barbora (2008): *Sviatok sv. Valentína na Slovensku*. [Diplomová práca.] Nitra : Filozofická fakulta Univerzity Konštantína filozofa.
- ZAJONC, Juraj (2017): *Týždeň manželstva (týždeň okolo 14. februára), Deň osamelých (13./14./15. február)*. Vedecká zbierka textov ÚESA SAV, inv. č. 1503d.
- ZAJONC, Juraj (2020): *Sviatok Valentína a iné sviatky lásky v Európe (1900 – 2020) – internetové zdroje*. Vedecká zbierka textov ÚESA SAV, inv. č. 1507.

SAINTS NAMED VALENTINE AND LOVERS' FEAST DAYS

Summary

Saint Valentine's Day or Valentine's Day is originally a Renaissance aristocratic feast day that emerged as part of the courtyard culture in England. Its origins can be traced back to Geoffrey Chaucer and his poem *The Parliament of Fowls*. It appeared probably in connection with the engagement of the English King Richard II and Czech Princess Anne of Luxembourg in 1381 or a year later to remember the first anniversary of this event. The principal motif of the poem and the central custom of Valentine's Day is the choice of a love partner. However, the linking of Valentine's Day, celebrated on February 14, to birds mating and romantic love is due to the confusion of two saints with identical names. During the Middle Ages, it was widely believed in England and elsewhere in Europe that birds mating takes place in mid-February when they begin to seek partners. Nevertheless, Chaucer situated the story of his poem and of his other works in the late spring season, and the saint that he mentioned was St. Valentine of Genoa. His memory was reminded on May 3 when the Valentine's Day was being celebrated up until the beginning of the 15th century. It is therefore believed that the use of the picture of birds mating as a symbol of romantic love was inspired by contemporary poetic works or works with bird themes. During the dissemination of the picture of St. Valentine's as the patron of lovers through the poetic works by Chaucer's contemporaries and successors, St. Valentine of Genoa was replaced with St. Valentine whose feast day falls on February 14. This feast day spread from England mainly to France, Spain, and the Netherlands.

In the 18th century, the origin of the feast day was related to the Lupercalia, when an English Catholic priest and biographer of saints Alban Butler wrote about Francis de Sales who had prohibited the Valentine's Day custom of girls giving boys cards with their names. Butler denoted this custom an ancient lottery of love and linked it to Goddess Juno Februata. However, this goddess emerged only from the imagination of A. Butler. When taken over by another author, Butler's information was related to the Lupercalia, which has recurred until the present.

16 Plagát pozývajúci na valentínsku párty v jednom z bratislavských klubov. Slovensko 2013.

The story of a Roman Valentine writing a farewell letter to the daughter of his guard Asterius in the prison, signed as “*Your Valentine*”, was incorporated in the Golden Legend (Lat. *Legenda auerea*) in the 18th century. This story is part of the legends on Valentine’s relationship to the daughter of Valentine’s judge or jailer, or to the girl from his house, on the origins of Valentine’s feast day and of Valentine cards.

The Valentine’s Day started to recede in Europe in the 18th century. In France, its popularity declined in the 19th century. In the United States, to which Valentine’s Day was brought by the inhabitants of the British Isles in the 17th century, this feast day was celebrated as early as the beginning of the 19th century. Before 1840, however, it was an almost ignored day and was described in the press as an exclusively British tradition, unattractive to the USA. Its position began to change in the 1940s. The development of consumer culture and the return of the middle class to Romanticism in the mid-19th century contributed to its rediscovery. The importance of Valentine’s Day grew to such an extent that it became one of the public holidays in the United States. At the end of the 19th century, the transformation of Valentine’s Day into a modern American feast day was completed. The 20th century was the era of its transatlantic journey back to Europe as well as its spreading to Asia, Africa and elsewhere.

At the beginning of the 20th century, Valentine’s Day in Europe was celebrated to a much lesser extent than before. An opposite situation seemed to have been in Russia where Valentine’s Day was celebrated only by the nobility until the Bolshevik coup in 1917. However, this feast day began to spread to European countries from the United States and the United Kingdom. The expansion and penetration of the feast day in Europe was affected by World War II (1939 – 1945), after the end of which the European countries remained divided into Western and Eastern Europe, as well as by the revolution in Eastern European countries in 1989 – 1990, resulting in the fall of the Communist regimes. As a result of the ideological and political split of Europe from 1945 till the 1980s, Valentine’s Day did not expand to Eastern European countries with a socialist political and economic system. These two historic events intensified migration, thanks to which Valentine’s Day became domesticated, for example, through US and British soldiers in the territories where the US and British Armies were deployed. At the beginning of the 1990s, it also began to spread in former Eastern European countries through, among others, employees of American and Western European companies, as well as due to the opportunity for Eastern Europeans to travel to former Western European countries and to the USA. The first

ones who deliberately spread the feast day were businessmen and Western European trading companies.

The penetration of Valentine’s Day in a country caused its change in some cases. In Finland and Estonia, it was innovated to become the feast day of friendship. In Bulgaria, it was combined with the wine festival, involving elements of love. In the countries of Eastern Europe, the presence of this feast day revived the interest in domestic love-related church feast days. In Russia, it resulted in the innovation of a church feast day to become a counterbalance or even negation of Valentine’s Day. In these countries, Valentine’s Day competes for space in the feast day calendar even with the International Women’s Day.

Customs related to the celebration of Valentine’s Day were initially part of the culture of the highest social class in England where this feast day originated at the end of the 14th century. Valentine’s Day customs gradually found a place also in the culture of the upper social classes of other countries as well as among secular feast days and celebrations of other social classes. In the period until the end of the 18th century, the aim of the customs was to find a Valentine partner and express sympathy and affection to him or her. The feast day included customs aimed at getting to know the character of the future lover or husband.

Valentine partnerships were special because the external stimulus to them was Valentine’s Day and because it lasted at the latest until the next feast day. The partners in this couple were called Valentine and Valentina. Where a Valentine couple was created by two persons without a partner, the Valentine relationship could turn into a lovers relationship.

Valentine couples were created based on the idea that a love affair arises between a single woman and a single man whom she sees or meets the first on that feast day, which also worked vice versa. Or the Valentine couple was created by mutual choice and agreement between an engaged couple, spouses or even friends. Another method was a Valentine lot or Valentine lottery, i.e. random selection of a Valentine partner by lot with an equal number of persons who were drawing lots and those who were subject to the lots.

The usual form of expressing affection was the mutual use of the name “My Valentina” or “My Valentine”. When addressed by a man to a woman, it were recited or sung verse texts, later sent mutually in the form of Valentine’s cards – a specific form of a written greeting, congratulation or a special type of a postcard.

Gifting was a widespread expression of mutual affection. Initially, it took the form of mutual exchange – among the upper social classes of often costly gifts. According to 17th century information, this obligation remained on the side of the man,

with Valentines giving gifts to Valentinas even after February 14. Depending on the financial possibilities, Valentine's gifts included gloves, stockings, garters, shoelaces, money, and since the 18th century also flowers.

The 18th century meant the beginning of major changes in the forms of Valentine customs. In France, Valentine customs were prohibited and disappeared in the 19th century. The number of local and regional variants of these customs was reduced in the British Isles in the latter half of the 18th century. There were also new customs in the form of visits to households and Valentine walks with children as their main actors. Other changes were connected with the commercialisation of the feast day represented by the publishing of *Valentine writers* – the publications with verse texts for Valentine's cards as well as the production and sale of commercial Valentine's cards.

In the United States, the customs that had originated in the British Isles were part of the Valentine's Day celebration as early as the beginning of the 19th century. The leading force behind the transformation of Valentine's Day into a US public holiday was the commercial revolution, i.e. the commercialisation of Valentine's customs.

Valentine's Day arrived to the European countries at the beginning of the 20th century not only through commercial products, but also thanks to media information. The accelerated spread and domestication of this feast day was influenced by its increased commercialisation, which is manifested in the growing range of these products. Advertising connected with these products usually includes legends of St. Valentine and of the origins of this feast day. These are intended to enhance the understanding of February 14 as a feast day and create a link between the feast day and the products offered.

In the 20th and 21st centuries, the celebrations of Valentine's Day have still included gifting and sending of Valentine cards, which is referred to as the American or Western way of Valentine's Day celebrations. It is practiced in all European countries and is the most widespread, though not the only way of celebrating this feast day. Where Valentine's Day is celebrated in innovated forms or if there are other popular feast days celebrating love and partnerships in the country, the celebration in the American or Western way is just a minority alternative. The celebration of Valentine's Day in the American or Western way is the manifestation of its adoption. The specific practice of its celebration or its innovation is an expression of its domestication or localisation.

Even though, in general, this feast day does not primarily mean an opportunity to create a Valentine couple, it is still

a period for seeking a future partner. Valentine's Day is important for the European population also as a period for practicing of customs and acts related to the arrangement of marriage.

Today, Valentine's Day is a feast day during which love, partnerships, friendships and other close interpersonal relationships are celebrated. Valentine's Day has always been and remained a feast day of two persons. And it is so even when people meet in groups, expressing their affection, sympathy and joy from the existence of the relationship.

Even though Valentine's Day refers to a saint who died in the 3rd century or whose origin is even linked to the customs of ancient Rome, this feast day is still attractive even in the 21st century. And it is not only commerce for which Valentine's Day is important as a marketing tool. Referring to Danish ethnologist Else Marie Kofod, this feast day is still important as a “mask”; once we put it on, we can behave in a way that would be improper under normal circumstances: great statements of love and grandiose emotions seem to be less pathetic when they are expressed on February 14. Valentine's Day is a modern feast day as well and thanks to its content – celebration of partners' love and relationships as universal values – it is popular, and with each new generation of young people for whom love and infatuation is a very important part of life it is repeatedly revitalised. It is also an inspiring feast day that gave rise to the Singles' Day, which emerged in the 20th century as an addition to Valentine's Day and specific celebration of love to oneself. The newest example of a feast day related to Valentine's Day is *Galentine's Day* as a celebration of friendship between women. This fictitious feast day, celebrated on February 13, appeared in Part 16, Season 2 of the US comedy TV series *Parks and Recreation* and soon became popular both in the USA and in the United Kingdom.

HEILIGE MIT DEM NAMEN VALENTIN UND FESTE DER LIEBENDEN

Zusammenfassung

Beim Valentinstag handelt es sich um ein ursprünglich aristokratisches Fest aus der Renaissancezeit, das im Milieu höfischer Kultur auf dem Gebiet Englands entstand. Sein Ursprung geht auf das Geoffrey Chaucers Gedicht *The Parliament of Fowls* (Das Parlament der Vögel) zurück. Dieses Gelegenheitsgedicht entstand wahrscheinlich anlässlich der Verlobung englischen Königs Richard II. mit böhmischer Prinzessin Anne von Luxemburg im Jahr 1381 oder zum ersten Jahrestag dieses Ereignisses ein Jahr danach. Zum Hauptmotiv dieses Poems sowie zum Hauptbrauch des Valentinstages wird die Auswahl des Liebespartners. Bei der Assoziation des heiligen Valentin, dessen Gedenktag auf den 14. Februar fällt, mit der Paarung der Vögel und der romantischen Liebe, handelt sich um den Tausch von zwei Heiligen mit demselben Namen. Im Mittelalter breitete sich sowohl in England als auch in ganz Europa eine allgemein angenommene Vorstellung über die Paarungszeit der Vögel Mitte Februar, wenn sie nach einer Partnerin oder einem Partner suchen.

Sowohl der Handlungsablauf des obenerwähnten Poems als auch die Handlung anderer Werke von Chaucer beginnt im späten Frühling und der Heilige, der dabei erwähnt wird, ist der hl. Valentin aus Genua. Sein Gedenktag fällt auf den 3. Mai. An diesem Tag wurde dieses Fest noch zu Beginn des 15. Jahrhunderts gefeiert. Bei der Verbreitung der Darstellung des heiligen Valentin als Schutzpatron der Liebenden mittels Dichtung von Chaucers Zeitgenossen und ihren Nachfolgern wurde der hl. Valentin aus Genua durch einen anderen hl. Valentin ersetzt, dessen Feiertag auf den 14. Februar fällt. Dieses Fest breitete sich von England vorwiegend nach Frankreich, Spanien und in die Niederlande.

Im 18. Jahrhundert hat sich die Entstehung dieses Festes mit den Luperkalien in Verbindung gesetzt, als der englische katholische Priester und Biograph von Heiligen Alban Butler über den Heiligen Franz von Sales schrieb, von dem ein typischer Valentinsbrauch verboten wurde, und zwar als Mädchen den Jungen kleine Zettel mit ihren Namen schenkten. Butler bezeichnete diesen Brauch als eine altertümliche Liebeslotterie und brachte sie

mit der Göttin Iuno Februata in Zusammenhang. Diese Göttin tritt aber nur in den Vorstellungen von Butler vor. Bei der Übernahme dieses Zusammenhangs von einem anderen Autor wurde Butlers Angabe mit den Luperkalien in Verbindung gesetzt und dies wird bis zur Gegenwart wieder und wieder übernommen.

Im 18. Jahrhundert wurde in die Goldene Legende (lat. *Legenda aurea*) eine Geschichte integriert, in der der heilige Valentin von Rom vom Gefängnis einen Abschiedsbrief an die Tochter seines Gefangenaufsehers Asterius richtete, der mit „Dein Valentin“ unterzeichnet war. Diese Geschichte bildet einen Bestandteil der Legende über die Beziehung des Valentins zur Tochter Valentins Richters oder seines Gefangenaufsehers oder über die Beziehung zu einem Mädchen aus seinem Haus, sowie über die Entstehung des Valentinstages und über die Entstehung einer Valentinskarte.

Im 18. Jahrhundert trat der Valentinstag in Europa allmählich in den Hintergrund. In Frankreich kam zu seinem Verfall im 19. Jahrhundert. In den USA, wo dieses Fest seit dem 17. Jahrhundert von den Immigranten aus Großbritannien mitgebracht wurde, feierte man den Valentinstag noch zu Beginn des 19. Jahrhunderts. Vor dem Jahr 1840 wurde dieses Fest beinahe ignoriert und in der Presse wurde es für eine ausschließlich britische, für Vereinigte Staaten kaum anziehende Tradition bezeichnet. Seine Stellung begann sich in den 40er Jahren des 19. Jahrhunderts zu ändern. Zu seiner Wiederbelebung trug der Boom der Konsumkultur und Zuneigung der Mittelschicht zur Romantik in der Mitte des 19. Jahrhunderts bei. Die Bedeutung des Valentinstages nahm so zu, dass dieser Feiertag zusammen mit dem Lobgesangstag und dem Unabhängigkeitstag zu einem der Nationalfeiertage in den Vereinigten Staaten wurde. Am Ende des 19. Jahrhunderts wurde die Verwandlung des Valentinstages zum modernen US-amerikanischen Feiertag zu Ende geführt. Das kommende 20. Jahrhundert wurde zum Ära seiner Rückkehr über den Atlantik nach Europa, es kam aber auch zu seiner Verbreitung nach Asien, Afrika und an andere Orte.

Zu Beginn des 20. Jahrhunderts feierte man den Valentinstag in Europa wesentlich weniger als vorher. Eine völlig andere Situation herrschte wohl nur in Russland, wo der Valentinstag bis zur bolschewistischen Revolution im Jahr 1917 zu beliebtesten Festen der Adelsgesellschaft gehörte. Dieses Fest fing an, sich in europäische Länder sowohl aus den USA als auch aus Großbritannien zu verbreiten. Die Verbreitung und Aufnahme dieses Festes in einzelne Länder Europas wurde durch den Zweiten Weltkrieg (1939 – 1945) beeinflusst. Nach dem Kriegsende kam es zur Teilung Europas in West- und Ostblock. Außerdem hatten

einen großen Einfluss darauf die Widerstandsbewegungen in den Staaten Osteuropas in den Jahren 1989 – 1990, welche zum Zusammenbruch dortiger kommunistischer Regimen führten. Infolge ideologisch-politischer Zersplitterung Europas vom Jahr 1945 bis zum Ende 80er Jahren wurden die Länder Osteuropas mit dem sozialistischen politisch-ökonomischen System von der Verbreitung des Valentinstages nicht berührt. Unter dem Einfluss der beiden oben erwähnten historischen Begebenheiten intensivierte sich die Bevölkerungsmigration, dank der sich zum Beispiel der Valentinstag auf solchen Gebieten etablierte, wo US-amerikanische und britische Truppen anwesend waren. Seit Anfang der 90er Jahre begann sich dieses Fest auch in den Ländern des ehemaligen Ostblocks zu verbreiten, zum Beispiel durch die Mitarbeiter US-amerikanischer und westeuropäischer Firmen sowie infolge der Reisefreiheit für Osteuropäer, dank der man die ehemaligen Westblockstaaten und die USA besuchen darf. Zu ersten absichtlichen Verbreitern dieses Festes gehörten Geschäftsleute und westeuropäische Handelsgesellschaften.

Die Aufnahme dieses Festes in einem Land führte in manchen Fällen zu seiner Änderung. In Finnland und Estland transformierte es sich in ein Freundschaftsfest. In Bulgarien verschmolz dieses Fest mit einem Weinfest, in dem auch ein Element der Liebe einbezogen wurde. In den Ländern Osteuropas erweckte die Anwesenheit dieses Festes das Interesse für heimische Kirchenfeste wieder, die mit Liebe verbunden sind. In Russland regte es das Comeback eines Kirchenfestes an, das einen Gegensatz oder sogar eine Negation zum Valentinstag darstellt. In diesen Ländern wetteifert der Valentinstag um den Platz im Kalender der Festtage mit dem Internationalen Frauentag.

Die Sitten und Bräuche, die mit dem Valentinstag verbunden wurden, bildeten ursprünglich nur einen Bestandteil der Kultur der höchsten Gesellschaftschicht Englands, wo dieses Fest am Ende des 14. Jahrhunderts entstand. Allmählich fanden die Valentinsbräuche ihre Stelle sowohl in der Kultur der obersten und höheren Gesellschaftschichten in weiteren Ländern und zugleich auch unter den weltlichen Festen und Feiertagen anderer Gesellschaftschichten. In der Zeit vom Ende des 18. Jahrhunderts ging es bei der Durchführung der Valentinsbräuche darum, um einen Valentinspartner oder eine Partnerin zu finden und ihm oder ihr Sympathien und Zuneigung auszudrücken. Zum Bestandteil dieses Festes gehörten auch Bräuche, die darauf fokussiert wurden, um ihren potenziellen Geliebten oder Ehegatten zu finden.

Eine Valentins Beziehung wurde auch dadurch gekennzeichnet, dass der Valentinstag selbst einen Impuls zu ihrer Entste-

hung darstellte und diese Beziehung höchstens bis zum nächsten Valentinstag hielt. Die Partner in dieser Beziehung wurden als Valentin und Valentine bezeichnet. Wenn ein Valentinspaar von zwei Personen gebildet wurde, die ohne Partnerbeziehung nebeneinander lebten, konnte sich solche Valentinsbeziehung zu einer Liebhaber-Beziehung entwickeln.

Valentinspaare bildeten sich aufgrund der Vorstellung, dass eine Liebesbeziehung nur zwischen einer ledigen Frau und so einem ledigen Mann entstehen kann, dessen sie als ersten von allen Männern erblickt oder an diesem Tag trifft, was auch gegenseitig galt. Ein Valentinspaar konnte aber auch durch eine gegenseitige Auswahl oder durch eine Vereinbarung zwischen den Verlobten, Eheleuten oder Freunden entstehen. Eine andere Weise stellt die Valentinslosziehung oder Valentinslotterie dar, also eine Zufallsauswahl eines Valentinspartners oder einer Valentinspartnerin durch die Losziehung bei der Gleichheit der losziehenden und gelosten Personen.

Zu den traditionellen Ausdrucksweisen der gegenseitigen Sympathie gehörte die Anrede „Meine Valentine“ oder „Mein Valentin“. Von einem Mann wurden zu einer Frau vorgetragene oder gesungene Texte in Versen gerichtet, die später als Valentinskarten gegenseitig geschickt wurden. Es ging um eine spezifische Form geschriebener Grußkarten, die sich bis zu einer spezifischen Art der Ansichtskarten entwickelten.

Zu allgemein verbreiteter Ausdrucksweise gegenseitiger Sympathie gehört der Brauch, dem anderen etwas zu verschenken. Ursprünglich ging es um einen gegenseitigen Austausch von Geschenken, in den obersten Gesellschaftschichten bevorzugte man oft teure Geschenke. Nach den Angaben vom 17. Jahrhundert übernahmen diese Pflicht allmählich die Männer, wobei Valentins schenkten ihren Valentinen etwas auch nach dem 14. Februar. In Abhängigkeit von den finanziellen Möglichkeiten schenkte man zum Valentinstag Handschuhe, Strumpfhose, Strümpfe, Schnürsenkel, Geld, seit dem 18. Jahrhundert auch Blumen.

Den Paradigmenwechsel der Valentinsbräuche brachte das 18. Jahrhundert. In Frankreich waren Valentinsbräuche verboten und sie verschwanden im 19. Jahrhundert. Auf den britischen Inseln kam in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts auf dem Lande zur Reduktion lokaler und örtlicher Varianten der Sitten und Bräuche. Es entstanden auch neue Bräuche, bei denen die Haushaltbesuche und Valentinsrundgänge in Vordergrund standen, wobei zu den Hauptakteuren die Kinder wurden. Weitere Änderungen standen im Zusammenhang mit der Kommerzialisierung dieses Festes. Dies äußerte sich durch die Herausgabe von *Valentins-Schreibern*. Es ging um Bücher mit in Versen geschrie-

benen Texten für Valentinskarten sowie um Herstellung und Verkauf von kommerziellen Valentinskarten.

In den Vereinigten Staaten bildeten die aus Großbritannien stammenden Bräuche einen Bestandteil des Valentinstages noch zu Beginn des 19. Jahrhunderts. Zur Antriebskraft der Verwandlung des Valentinstages zum amerikanischen Feiertag wurde die kommerzielle Revolution, also die Kommerzialisierung der Valentinsbräuche.

In europäische Länder kam der Valentinstag seit dem Anfang des 20. Jahrhunderts nicht nur dank dem Einfluss kommerzieller Produkte, sondern auch dank Informationen aus Massenmedien. Auf Verbreitungswachstum und auf allmähliche Aufnahme dieses Festes hat Einfluss die Steigerung des Grades seiner Kommerzialisierung, was sich in der Angebotsausweitung solcher Produkte widerspiegelt. Einen untrennbaren Bestandteil dieses Angebotes bilden die Legenden vom Heiligen Valentin und die Geschichten von der Entstehung dieses Festes. Sie sollen zur Verstärkung der Wahrnehmung des 14. Februars als eines der Feiertage beitragen und damit zur Verknüpfung dieses Festes mit den Produkten im Angebot führen.

Ebenso im 20. und 21. Jahrhundert bildet einen Bestandteil des Valentinstages Schenken und Schicken der Valentinskarten, was als amerikanische oder westeuropäische Art des Valentinsfeierns bezeichnet wird. Auf diese Art und Weise wird der Valentinstag in allen europäischen Ländern gefeiert. Es geht um meistverbreitete, doch nicht um eine einzige Art des Feierns von diesem Fest. Wenn man den Valentinstag in den innovierten Formen feiert oder wenn es in einem Land andere Feste populär sind, die die Liebe und Partnerbeziehungen feiern, steht die amerikanische oder westeuropäische Art des Feierns nur im Hintergrund. Die Feier des Valentinstages auf amerikanische oder westeuropäische Art und Weise ist Beweis für die Akzeptanz dieses Festes. Zu den Ausdrucksformen seiner immer häufigeren Akzeptanz und der Lokalisierung dieses Festes gehören spezifische Bräuche beim Feiern, eventuell Innovativformen dieses Festes.

Auch wenn dieses Fest in der Gegenwart nicht primär in der Bedeutung vorkommt, um an diesem Tag ein Valentinspaar zu bilden, wird dieses Datum immer zum Termin, wenn man nach dem zukünftigen Partner sucht. Der Valentinstag ist für die Einwohner Europas auch ein wichtiges Datum, an dem man solche Sitten und Bräuche gepflegt werden, die mit der Eheschließung zusammenhängen.

In der Gegenwart gilt der Valentinstag als Tag, an dem Liebes- und Freundschaftsbeziehungen, so wie andere enge zwischenmenschliche Beziehungen gefeiert werden. Der Valentins-

tag wurde vorher und wird immer noch als Fest der Beziehung zwischen zwei Menschen angesehen. Dies gilt auch für die Situationen, in denen sich die Menschen bei der Zuneigung, Sympathie und Freunde aus der Entstehung irgendeiner Beziehung in kleinen Gruppen treffen.

Auch wenn der Valentinstag auf den Heiligen zurückgeht, der im 3. Jahrhundert starb, oder seine Ursprung sich sogar mit den Sitten antiken Roms verbindet, gilt er als attraktives Fest auch im 21. Jahrhundert. Und es geht dabei nicht nur um Handel, für den der Valentinstag ein wichtiges Marketinginstrument darstellt.

Dieser Feiertag ist immer – mit den Worten dänischer Ethnologin Else Marie Kofod gesagt – wichtig wie eine „Maske“. Nachdem wir die Maske aufsetzen, können wir uns auf solche Art und Weise benehmen, die normalerweise als unpassend betrachtet wäre: große Liebeserklärungen und grandiose Gefühle scheinen weniger pathetisch zu sein, wenn sie am 14. Februar ausgedrückt werden. Der Valentinstag zählt zugleich zu den modernen Festen und dank seinem Wesen – Huldigung der Partnerliebe und der Beziehungen, die als universale Werte angesehen werden – ist er beliebt und wird mit jeder neuen Generation von jungen Leuten, für die Liebe und Verliebtheit wichtige Bestandteile ihres Lebens bilden, wiederum belebt. Außerdem kann der Valentinstag als Inspiration ebenso für andere Feste dienen. Ein Beispiel dafür ist Singles' Day oder Tag der einsamen Herzen, der im 20. Jahrhundert als Antwort bzw. Reaktion auf den Valentinstag entstand. Es geht dabei um spezifisches Feiern der Selbstliebe. Ein neuestes Beispiel eines mit dem Valentinstag verbundenen Festes stellt *Galentine's Day* dar, an dem die Freundschaft zwischen Frauen gefeiert wird. Dieses fiktive Fest, das am 13. Februar gefeiert wird, tauchte in der 16. Episode der zweiten Staffel der US-amerikanischen Komödie-Serie *Parks and Recreation* auf und rasch wurde es sowohl in den USA als auch in Großbritannien beliebt.

AUTORI A ZDROJE ZOBRAZENÍ

obr. 1 (frontispis) Valentínka s centrálnym motívom zamilovaného páru ako jedným z hlavných symbolov sviatku Valentín. V dolnej časti je umiestnený výjav spievajúceho vtáka v zimnej krajine. Ide o odkaz na predstavu, že v polovici februára si vtáky hľadajú druhov a družky, s ktorou sa spája pôvod sviatku. Valentínka z produkcie Esther Howland (USA), predávaná v rokoch 1848 – 1881.

Názov diela [snímky]: Valentine by Esther Howland. Autor diela [snímky]: neuvedený, 2012. Zdroj: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/11/Howland-valentine_%281%29.jpg>.

Tento súbor je licencovaný pod medzinárodnou licenciou Creative Commons 4.0 Attribution-ShareAlike. Dielo je možné opakovane používať za predpokladu uvedenia mena autora, len na nekomerčné účely a za predpokladu aplikácie identickej licencie Creative Commons pre odvodené diela.

obr. 2 Autor diela [medirytina na papieri]: Sebastian Langer, Viedeň, 1814. Text: *St. Valentínus, Mart. Selig ist der Man, der sich des Armen und Dürftigen erbarmet. Psl. 40. / Nebst der Lebensbeschreibung herausgegeben von Seb. Langer in Wien.* [Sv. Valentín, mart. [ýr]. Požehnaný je ten, ktorý sa zmluje nad chudobným a bedárom. Žalm 40. / Spolu so životopisom vydané Seb. [astianom] Langerom vo Viedni]. Zdroj: © Slovenské národné múzeum – Múzeá v Martine. Zdigitalizované v rámci projektu Digitálne múzeum, realizovaný v rámci OPIS, PO 2. Projekt je spolufinancovaný Európskou úniou z prostriedkov Európskeho fondu regionálneho rozvoja. Tvoríme vedomostnú spoločnosť. Zberkový predmet: KH-02135, číslo digitálnej fotografie: KH-0213-DCZ. Digitalizácia: Digitálne centrum Banská Bystrica, 2015.

obr. 3 Voragine, Jacobus de: *Legenda aurea*. Norimberg, 1496, fol. XLII. Univerzitná knižnica v Bratislave, sign. Inc 161. Autor snímky: © Juraj Zajonc, 2018.

obr. 4 Zdroj [Valentinus vľavo]: Schedel, Hartmann: *REgister des buchs der Croniken vnd geschichten, mit figure vnd pildnussen von anbegin der welt bis auf dise vnser Zeit*. Norimberg, 1493, fol. CXXII. © Inkunabeln der Herzogin Anna Amalia Bibliothek Weimar, Inc 122. Zdroj [Valentinus vpravo]: Schedel, Hartmann / Wolgemut, Michael [Illustrator] / Pleydenwurff, Wilhelm [Illustrator]: *Registrum huius operis libri croni-*

carum cu figuris et ymagibus ab inicio mudi, Nuremberge, Consummatu[m] autem duodecima mensis Julij. Anno salutis n[ost]re. 1493. © Bayerische Staatsbibliothek München, Rar. 287, fol. 122r.

obr. 5 Názov diela: Boccaccio, Giovanni: *Hie nach volget der kurz sin von etlichen frowen / von denen johannes boccacius in latin beschriben hat, vnd doctor hainricus stainhöwel getütschet*. Geendet seliglich zů Vlm : Von Iohanne zainer von Rutlingen, [ca. 1474]. University of Pennsylvania – Kislak Center for Special Collections, Rare Books and Manuscripts, Inc B-720. Názov diela [snímky]: Woodcut illustration (leaf [b]5r, f. v) of the goddess Juno as patron of marriage, hand-colored in red, green, yellow and black, from an incunable German translation by Heinrich Steinhöwel of Giovanni Boccaccio's *De mulieribus claris*, printed by Johannes Zainer at Ulm ca. 1474 [...]. Autor diela [snímky]: neuvedený, 2011. Zdroj: <<https://www.flickr.com/photos/58558794@N07/6693233721>>.

Tento súbor je licencovaný pod medzinárodnou licenciou Creative Commons CC0 1.0 Public Domain Dedication. Dielo je možné kopírovať, upravovať, šíriť, použiť aj na komerčné účely a to aj bez vyžiadania súhlasu.

obr. 6 Názov diela [kolorovaný portrét]: Geoffrey Chaucer (c. 1345-1400). English poet. coloured full figure portrait. Cca 1478. Obrázok je súčasťou diela: CHAUCER, Geoffrey: *Begin*. [fol. 2 recto:] *wHan that Apprill with his shouris sote And the droughte of marche hath [...]*. [Westminster] : William Caxton, [ca. 1476-1477]. British Library, 167.c.26. Autor diela [kolorovaný portrét]: neuvedený. Autor diela [snímka]: British Library. Zdroj: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7e/Geoffrey_Chaucer_-_Canterbury_Tales_%281478%29%2C_frontispiece_-_BL.jpg>.

Tento súbor je licencovaný pod medzinárodnou licenciou Creative Commons CC0 1.0 Public Domain Dedication. Dielo je možné kopírovať, upravovať, šíriť, použiť aj na komerčné účely a to aj bez vyžiadania súhlasu.

obr. 7 Prevzaté z publikácie STAFF, Frank: *Valentine & Its Origins*. Londýn : Lutterworth Press, 1969, s. 19, obr. 9. Tu bol obrázok publikovaný „s láskavým dovolením Carroll Means, Connecticut“.

obr. 8 Zo zbierok Museum of London. Autor diela [snímka]: rgEb-fucR4wKBlg at Google Cultural Institute. Zdroj: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/59/Card%3B_valentine_card__Google_Art_Project.jpg>.

Tento súbor je licencovaný pod medzinárodnou licenciou Creative Commons 1.0 Public Domain. Dielo je možné kopírovať, upravovať, šíriť, použiť aj na komerčné účely a to aj bez vyžiadania súhlasu.

Obr. 9 Názov diela [snímky]: Valentine by Esther Howland. Autor diela [snímky]: neuvedený. Zdroj: <<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d8/HowlandValentine2.jpg>>.

Tento súbor je licencovaný pod medzinárodnou licenciou Cerative Commons 4.0 Attribution-ShareAlike. Dielo je možné opakovane používať za predpokladu uvedenia mena autora a len na nekomerčné účely a za predpokladu aplikácie identickej licencie Creative Commons pre odvodené diela.

Obr. 10 Názov diela [snímka]: Scan of a Valentine greeting card dated 1909. Autor diela [snímka]: Chordboard, 2008. Zdroj: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/45/Antique_Valentine_1909_01.jpg>.

Tento súbor je licencovaný pod medzinárodnou licenciou Cerative Commons 3.0 Attribution-ShareAlike Unported. Dielo je možné opakovane používať za predpokladu uvedenia mena autora, remixovať ho, meniť, použiť aj na komerčné účely a to za predpokladu použitia identickej licencie Creative Commons pre odvodené diela.

Obr. 11 Autor snímky: © Juraj Zajonc, 2018.

Obr. 12 Text: *O cravo de pois / de seco senefica o amor perdido / ainda creira não posso / tirar de ti o sentido / Ano de 1950* [pravopisne správny text: O cravo depois / de seco significa o amor perdido / ainda que queira não posso / tirar de ti o sentido / Ano 1950; Klinček po / vysušení znamená stratenú lásku / Aj keď chcem nemôžem / Teba vymazať z mysle / Rok 1950]. Okolo textu sú písmená tvoriace slovo AMOR [LÁSKA]. Vreckovka zo zbierky Aliança Artesanal - Lenços Namorar Portugal, Vila Verde. Autor snímky: © Egidio Santos, Porto, okolo 2000.

Obr. 13 Reklamná tlač, 2017.

Obr. 14 Citované zo stránky reddit. [online.] [cit. 12. 8. 2020]. Dostupné na internete: <https://www.reddit.com/r/funny/comments/espm9v/dear_valentine/>. Podľa reverzného obrazového vyhľadávачa TinEye sa logo s textom objavilo na internete po prvý raz v roku 2018.

Obr. 15 Názov diela [snímky]: 2007 10 06 Mocadorà del Forn Germans Yuste. Autor diela [snímky]: Pacopac, 2007. Zdroj: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/94/2007_10_06_Mocador%C3%A0_del_Forn_Germans_Yuste_02.jpg>.

Tento súbor je licencovaný pod medzinárodnou licenciou Cerative Commons 4.0 Attribution-ShareAlike. Dielo je možné opakovane používať za predpokladu uvedenia mena autora a len na nekomerčné účely a za predpokladu aplikácie identickej licencie Creative Commons pre odvodené diela.

Obr. 16 Autor snímky: © Juraj Zajonc, 2013.

PERSONÁLNY REGISTER

Abakus 17, 19
 Abundius 23
 Amore, Agostino 25
 Anna Česká/Anna Luxemburská 39, 110
 Apolón/Apolónius 23, 24
 Astérius 18, 19, 22, 25-26, 28, 53, 110
 Audifax 17, 19
 Aurelián 23
 Aureolus 23
 Baba Dochia 106
 Bačevič, Jana 80
 Barna, Gábor 94
 Bieritz, Karl-Heinrich 94
 Birgit/Brigid/Brigid/Brig 33, 57
 Bonne de Armagnac 53
 Bourne, Henry 48
 Brews, Elizabeth 43
 Brigita *pozri* sv. B.
 Butler, Alban 31-32, 48, 110
 Calpurnius 17-18
 Caplow, Theodor 102
 Cervantes, Miguel de 104
 Clanvowe, John 40
 Delehay, Hyppolit 25
 Dionysius Pseudo-Areopagita 104
 Dionýz 97; *pozri* aj sv. D.
 Douce, Francis 31
 Dragobete *pozri* Dragomir
 Dragomir 106
 Eféb/Efebius 23-24
 Ekrem, Carola 86, 97
 El Inca *pozri* Suárez de Figueroa
 Epfibion 23
 Faun 30-31
 Filip Burgundský 52
 Flóra 39
 František I. 99
 František Saleský *pozri* sv. F. S.

Furiosus Placidus 23
 Gelasius I. 22-23, 31
 Gower, John 40
 Howland, Esther 69-70
 Chaeremon 23
 Chandler, Joseph Ripley 68
 Chaucer, Geoffrey 10-11, 35-40, 44, 51, 53, 67, 110
 Chubinidze, Besik 105
 Iuno Domiduca 32
 Iuno Februata 31-32, 110
 Iuno Interduca 32
 Iuno Lucina 32
 Iuno Sospita 32
 Iuno Virginiensis 33
 Jack Valentine 57, 75
 Jakub I. 104-105
 Ježiš Kristus 17-19, 21, 26
 Jolana – dcéra Ondreja II. *pozri* Violante de Hungria
 Júlia – dcéra Astéria 25, 28
 Júlia – partnerka Rómea 83
 Július I. 25
 Juno 32-33; *pozri* aj Iuno
 Jupiter 17, 22, 32
 Kalixt 17, 19
 Karol Orleánsky 28, 47, 51, 53
 Karol VI. 52
 Kellnerová, Martina 10
 Kelly, Henry A. 11, 38-40
 Klaudius II. 17-19, 21-23, 27-28
 Kofod, Else Marie 86, 102, 114
 Krajník, Filip 10
 Kratón 23, 26; *pozri* aj sv. Kratón
 Lapidge, Michael 23
 Leont 24
 Ludovít Bourbonský 52
 Luperkus 30

Lydgate, John 40, 47, 52
 Major, John 100
 Mandeville 54
 Medvedev, Dimitrij 106
 Merkúr 17, 22
 Mission, François Maximilien 45, 47, 51
 Moccia, Federico 95
 Oeschger, Bernhard 79
 Ondrej II. 105
 Oruch, Jack B. 11, 37, 39
 Osborne, Dorothy 49
 Otonde Granson/Oto III de Grandson 40
 Ovidius Naso, Publius 11, 32, 39
 Panna Mária 18, 97, 106
 Pardo 40
 Paston, John 43, 51, 53
 Pepys, Samuel 46-49, 51, 54-56, 63
 Placidus *pozri* Furiosus P.
 Popelková, Katarína 9
 Prokulus 23-24
 Richard II. 39, 110
 Romulusa Rémus 30, 32-33
 Roud, Steve 43
 Sabine, Thomas 54
 Sacharov, Piotr Dimitrijevič 107
 Savinilla 19
 Scott, Walter 74
 Shakespeare, William 45, 83, 104
 Schedel, Hartmann 22
 Stará Dochia *pozri* Baba Dochia
 Stará mama Valentína 75
 Starý otec Valentín 75
 Suárez de Figueroa, Gómez 104
 sv. Brigita z Kildare 57
 sv. Dionýz 104-105, 108; *pozri aj* D.
 sv. Dwynwen 12, 103
 sv. Eudoxia z Heliopolisu 106
 sv. Fevronia *pozri* sv. Peter a F.
 sv. František Saleský 31
 sv. Gregor 103, 108
 sv. Jevdokia *pozri* sv. Eudoxia

sv. Juraj 103-104
 sv. Kratón 24; *pozri aj* K.
 sv. Mário 17
 sv. Marta 17
 sv. Peter a Fevronia 106
 sv. Sabína 23
 sv. Serafína 23
 sv. Trifon 97-98
 sv. Valentín – misionár a biskup 26; *pozri aj*
 V. z Reatie
 sv. Valentín 9-10, 16, 19, 21, 24-32, 36-40,
 42-44, 47, 50-52, 58-59, 68, 74, 82, 95-97,
 99-100, 110, 113; *pozri aj* Valentín
 sv. Valentín, rímsky 22, 24-25, 27-28, 30
 sv. Valentín z Janova 38-40
 sv. Valentín z Raetie 16, 26
 sv. Valentín z Terni 16, 23-25, 27-28, 30; *pozri*
 aj sv. V., biskup a mučeník
 sv. Valentín, biskup a mučeník 14, 16; *pozri aj*
 V. z Terni
 sv. Valentín, kňaz a mučeník 16, 25; *pozri aj*
 sv. V., rímsky
 Syrusz Janova 39
 Temple, William 49
 Trifon Zarezan *pozri* sv. Trifon
 Valentín *pozri* Jack Valentine; Starý otec V.;
 sv. V.
 Valentín Rímsky 16; *pozri aj* sv. V., kňaz a mu-
 čeník
 Valentín z Ríma, kňaz 16; *pozri aj* sv. V., kňaz
 a mučeník
 Valentín z Terni *pozri* sv. V. z T.
 Valentín, kňaz *pozri* sv. V., k. a mučeník
 Valentína *pozri* Stará mama V.
 Violantede Hungria 105
 Voragine, Jacobus de 19
 Washington, George 67
 Williams, Rosalind 54
 Woodforde, James 63
 Woodworth, Samuel 67

PREDMETOVÝ REGISTER

acta martyrium 10
 Alibaba Group Holding Limited 100
 americký kultúrny imperializmus 105
 americký spôsob slávania sviatku Valentín 90,
 96, 107, 113
 amerikanizácia európskej kultúry 102
 amor *pozri* kupido
 anglikánska cirkev 16, 99
 anonymná valentínka 52, 70, 88-89
 anonymné obdarovávanie 57, 63
 bál 51; *pozri aj* ples; valentínsky b.
 bitka pri Agincourte 53
 Bulhari 97
 cirkev 30, 32, 37, 96, 99-100, 107; *pozri aj* an-
 glikánska c.; evanjelická c.; pravoslávna c.;
 rímskokatolícka c.; východná ortodoxná c.
 Cour Amoureuse 52
 cukrovinka 79, 81-82, 88, 91, 104-105
 cyberpondelok 100
 červená farba 81, 87
 červená ruža 56, 69, 77, 81, 94, 104
 červené dni 104
 červené jablko 64
 červené sviatky 80
 červený tulipán 81
 Čierny deň/čierny piatok 100-101
 člnok (druh koláča) 64
 čokoláda 62, 77, 88, 97, 105
 čokoládový bonbón 67, 79, 81-82, 88-89, 91
 čokoládový koláč 92
 Dáni 77
 dar 17, 32; *pozri aj* valentínsky d.; vianočný d.;
 výmena darov
 dar lásky 54, 92, 103, 105
 Deň knihy 103
 Deň komunity Valencie 104, 108
 Deň kvetín 78
 Deň lásky 105

Deň osamelých 100, 114
 Deň priateľov/ priateľstva 77-78, 96-98
 Deň rodiny, lásky a vernosti 106-107
 Deň ruží 103
 Deň singlov/slobodných 100-101
 Deň sv. Dionýza 104, 108
 Deň sv. Dwynwen 103
 Deň sv. Juraja 103
 Deň Valentína 77, 96; *pozri aj* Valentine's Day
 Deň všetkých srdiečok 96
 Deň zamilovaných 92, 96
 deti *pozri* valentínske obchádzky detí
 dobytčí mor 27
 Dragobete 105, 108
 Dvor lásky 52
 dvorská kultúra 40, 50-51, 54, 63-64, 71, 110
 epilepsia 26-27
 Estónci 96
 evanjelická cirkev 16
 feminizácia sviatku Valentín 71
 Fini 78, 97
 Fleurop 77-79
 florálie 39
 Góti 17, 28
 Gréci 31
 hádanková peňaženka 68; *pozri aj* valentínska
 skladačka
 Halloween 106
 hračka *pozri* plyšová h.
 choroba sv. Valentína 27
 Imbolc 33, 57, 59
 Interflora 78, 89
 jarná rovnodennosť 57
 katolícka cirkev *pozri* rímskokatolícka c.
 kniha 19, 27, 82, 88, 92, 100, 103-104; *pozri*
 aj Deň knihy
 koláč 65; *pozri aj* člnok; čokoládový k.
 komercia/komercializácia 56, 65, 67-68,

71-72, 81-83, 86-87, 90-91, 102, 106-107, 113
 komerčná valentínka 65-66, 68, 70, 72, 87, 89
 komerčný sviatok 9, 11, 74, 76-79, 81-83
 kozmetika 81-82, 88, 105
 krabicová valentínka 70
 kupido 54, 60, 68, 70-71, 73, 81, 89
 kvetiny/kvety 33, 38-39, 52, 54, 56, 60, 63, 68-70, 72, 75, 77-79, 81, 88-89, 92-93, 96-97, 105-106, 112; *pozri aj* Deň kvetín; ruža; tulipán
 kvety mandľovníka 28
 láska *pozri* dar lásky; Deň lásky; Dvor lásky; lotéria lásky; ochranca lásky; partnerské ľúbostné vzťahy; patrón lásky; uzol lásky; zámka lásky; znak lásky
 legenda 57, 74, 97, 104; *pozri aj* Zlatá legenda
 legenda o sv. Valentínovi 9-10, 19, 21-23, 25-28, 31, 38, 53, 94-95, 99, 113
 lotéria lásky 31, 48, 110; *pozri aj* valentínska l. ľúbostná poézia 52, 54, 62; *pozri aj* valentínska p.
 luperkálie 30-33, 110
 manžel 32-33, 37, 43, 45-46, 50-51, 53, 55, 78, 105; *pozri aj* veštby budúceho manžela
 manželka 27, 44, 46, 50, 94-99, 112
 manželka 28, 37, 43, 46, 50-51, 53-56, 97, 105
 manželstvo 27, 29, 32-33, 43, 50, 63, 86, 93, 95-96, 99, 106-107, 113; *pozri aj* patrón manželstva; Týždeň manželstva
 martyrologické texty 10, 13, 17, 19, 23, 25-28, 32, 99
 matronálie 32-33, 39
 Maurovia 104-105
 MDŽ *pozri* Medzinárodný deň žien
 medovníkové srdce 91
 Medzinárodný deň žien 80, 108, 144
 milenci 33, 37, 43-45, 50, 52, 56, 58-59, 72, 75, 78, 83, 88, 91, 93-96, 98-100, 112
 mládež 47, 63, 68, 86, 88-91, 94, 96-97, 106-107
 modernizácia sviatku 9, 80, 107
 mor 27; *pozri aj* dobytčí m.
 Morozoff – firma 79
 mučenícke texty *pozri* martyrologické t.
 náklonnosť 43, 50-57, 59, 84, 87-91, 93, 98, 107, 112-113
 nákupný sviatok 102
 námorník 54, 59, 66, 70
 narodeninové blahoželanie 78

Národný deň Katalánska 103
 národný sviatok 68, 74, 80, 113
 nezadaní 48, 97, 100-101
 Norimberská kronika 22, 24
 novéna kňazov 99
 obdarovávanie 12, 26, 28, 54-57, 62-64, 67, 70-72, 78-79, 83, 87-93, 98, 101, 105, 107, 112-113; *pozri aj* dar; anonymné o.
 obchod 65, 68, 70-74, 77-79, 81-82, 86-87, 89-109, 107, 111, 113
 obchádzky *pozri* valentínske o. detí
 ochranca lásky/zamilovaných 27, 31, 106
 ochranca oviec 30
 ochranca pred hlodavcami 27
 ochranca pred chorobami 26-27
 ochranca viníc a vinárov 97
 ochranca/ochrankyňa manželstva 27, 32
 ochrankyňa žien 32
 osamelí *pozri* Deň osamelých
 pančuchy 56, 112
 párenie/párenie sa vtákov 36-39, 43-44, 67, 98
 párovanie *pozri* valentínske p.
 partner *pozri* manželia; milenci; snúbenci; partnerské ľúbostné vzťahy; valentínsky p.; zaľúbení
 partnerské ľúbostné vzťahy 43-45, 48, 50, 59, 76, 86, 93-94, 97-99, 102, 110, 112-113
 passioness 10
 patrón cestujúcich 26-27
 patrón epileptikov 27
 patrón chudobných 38
 patrón Katalánska 103
 patrón/patrónka lásky 12, 27-28, 36-40, 42, 44, 52, 103-104, 106, 108
 patrón/patrónka manželstva 27, 29, 32, 106
 patrón mladých ľudí 27
 patrón pútnikov 27
 patrón rodiny 106
 patrón snúbencov 27
 patrón turistov 26
 patrón včelárov 26-27
 patrón zamilovaných 27, 32, 38, 110
 patrón *pozri aj* ochranca
 patrónka materstva 32
 patrónka neviest 32
 pečivo *pozri* koláč; valentínske p.
 peniaze 56, 64-65, 112
 ples 75; *pozri aj* bál
 plyšová hračka 81, 88, 105

podväzky 56, 112
 poézia *pozri* ľúbostná p.; valentínska p.
 pohľadnica 97; *pozri aj* valentínska p.; via-nočná p.
 pošta 66, 68, 70-71, 78, 88-89; *pozri aj* valentínska p.
 pravoslávna cirkev 106
 priateľ/priateľka 33, 50, 59, 72, 74, 77-78, 88, 91, 93, 96-98, 101, 112; *pozri aj* Deň priateľov
 priateľstvo 9, 17-18, 21, 28, 100, 102; *pozri aj* Deň priateľstva; sviatok priateľstva
 prijatie sviatku 76, 90, 102, 107, 113
 púť 99-100
 rande *pozri* valentínske r.
 reklama 78-79, 95; *pozri aj* valentínska r.
 Rmania 31
 rímskokatolícka cirkev 10, 16, 23, 25, 28, 31, 99
 rodina 27, 46, 59, 62, 71-72, 75, 80, 91, 97-99, 101-102, 105; *pozri aj* Deň rodiny; patrón rodiny
 rodinný sviatok 9, 73, 96
 rukavice 55-56, 65, 62, 112
 Rusi 106-107
 ruža 27-28, 58, 88, 103; *pozri aj* červená r.; Deň ruží
 ružová farba 28, 81
 Sabínky 32, 40
 singel *pozri* Deň singlov
 sladkosť *pozri* cukrovinka
 slamená figúrka 57, 59
 slobodní *pozri* Deň slobodných; nezadaní
 služba ako dar 77, 82-83
 SMS 88-89
 snúbenci 27-28, 31, 43-44, 49-50, 59, 88, 91, 93, 98-100, 110, 112
 sobáš 27-28, 39, 49, 59, 93, 96, 105-106
 spätná valentínka 71
 spodná bielizeň 81, 88
 srdce 51, 54, 62, 67-68, 70, 77, 81, 84, 87-88, 94, 96, 103, 105; *pozri aj* medovníkové s.
 St. Valentine's Day 67
 strojová valentínka 65
 Súd lásky 52
 svadba 33, 66, 93, 96
 svadobná veštba 47
 sviatok 9; *pozri aj* americký spôsob slávania sviatku; červené sviatky; Deň ...; Dragobete; florálie; Halloween; Imbolc; komerčný s.;

luperkálie; matronálie; modernizácia sviatku; nákupný s.; Národný deň Katalánska; národný s.; prijatie sviatku; rodinný s.; Štedrý večer; Valentine's Day; Veľká noc; udomácnenie sviatku; výročný s.; západný spôsob slávania sviatku
 sviatok lásky 51, 86, 97-99, 102-104, 106, 108, 110-111
 sviatok priateľstva 77-78, 90, 97, 111, 114
 sviatok sv. Gregora 103, 108
 Sviatok vína 97
 sviatok zamilovaných/zaľúbených 27, 30, 32, 36, 39, 77, 86, 101, 104
 šnúrký do topánok 56, 112
 šperk 54, 56, 72, 81, 88
 Štedrý večer 57
 šumivé víno 81, 89
 tovar *pozri* valentínsky t.
 Tráci 97
 tulipán *pozri* červený t.
 Týždeň manželstva 100
 udomácnenie/udomáčňovanie sviatku 72, 75-77, 79, 81, 90, 102, 107, 111, 113
 uzol lásky 41, 54
 vajce 58
 valentín/valentína 44-51, 54-57, 65, 112
 Valentine's Day 12, 33, 67, 81, 96, 108; *pozri aj* St. Valentine's Day
 valentínka 52-54, 56, 64-72, 75, 86-91, 93, 111, 113; *pozri aj* anonymná v.; komerčná v.; krabicová v.; strojová v.; spätná v.; valentínska pohľadnica
 valentínska lotéria 32, 47-48, 55, 75, 112; *pozri aj* l. lásky; v. losovanie
 valentínska poézia 40, 51-56, 62, 65-69, 75, 112-113
 valentínska pohľadnica 52-54, 57, 60, 70-73, 78, 87, 89, 112; *pozri aj* v. pozdrav
 valentínska pošta 88-90, 94, 97
 valentínska reklama 71, 77
 valentínska skladačka 70; *pozri aj* hádanková peňaženka
 valentínske jedlo 78, 82, 88-92, 94; *pozri aj* cukrovinky; čokoláda; pečivo; víno
 valentínske losovanie 44, 47-51, 58, 62-63, 74, 93, 112; *pozri aj* lotéria lásky; v. lotéria
 valentínske obchádzky detí 57, 62-65, 113
 valentínske párovanie 44-50, 59, 93
 valentínske pečivo 64

valentínske rande 91, 94, 97
 valentínske symboly *pozri* červená farba; kupido; kvetiny; ružová farba; srdce
 valentínske želanie 52, 89, 97, 112
 valentínsky bál 78
 valentínsky dar 54-57, 62, 64, 67-68, 70-72, 75, 77-78, 81-83, 87-88, 90-93, 96-98, 103, 112; *pozri aj* cukrovinka; kniha; kozmetika; kvety; peniaze; plyšová hračka; podväzky; rukavice; služba ako d.; spodná bielizeň; šnúrký do topánok; šperk; šumivé víno; vreckovka; výmena darov; zážitok ako d.
 valentínsky list 64, 78, 97
 valentínsky mesiac 71
 valentínsky pár 43-51, 59, 61, 63, 93-94, 112-113
 valentínsky partner – spôsob výberu 43-50, 112
 valentínsky pisateľ (príručka) 54, 65, 68, 75, 113
 valentínsky pozdrav 52-53, 65-66, 69-70, 77-78, 87-88; *pozri aj* valentínka
 valentínsky tovar 55, 69-72, 77-78, 81-84, 87, 89, 91
 valentínsky týždeň 71
 Vatikánsky koncil 23, 24, 26
 vavrín 58
 Veľká noc 12, 50, 55, 65
 veľkonočný list 12
 vesternizácia kultúry východnej Európy 102
 veštbá 44, 67; *pozri aj* svadobná v.

veštbá budúceho manžela 45, 49-50, 58-59, 95-96, 112
 vianočná pohľadnica 72
 vianočný dar 57
 víno 65, 81, 89, 96-98; *pozri aj* Sviatok vína; šumivé v.
 vreckovka 72, 104-105
 vreckovka zamilovaných 92-93, 96
 Vtácií snem 10-11, 36-37, 39-40, 110
 vtáky 27, 36-39, 43-44, 47, 54, 59-60, 66-67, 93, 98, 110; *pozri aj* párenie/párenie sa vtákov
 východná ortodoxná cirkev 16
 výmena darov 54-55, 57, 62, 72, 75, 88, 93, 97, 112
 výročný sviatok 9
 výučba angličtiny 76
 zaľúbení/zamilovaní 27-28, 39, 57, 66, 68, 70, 94, 96, 99, 105, 114; *pozri aj* Deň zamilovaných; ochranca lásky; patrón zamilovaných; sviatok zamilovaných; vreckovka zamilovaných; zámka lásky
 zámka lásky/zámka zaľúbených 94-95
 západný spôsob slávania sviatku Valentín 90, 96, 107, 113
 zasnúbenie/zásnuby 27, 39, 70, 96, 110
 zážitok ako dar 82, 90-91, 105
 zimný slnovrat 57
 Zlatá legenda 19, 21, 53, 110
 znak lásky 51, 54

MIESTNY REGISTER

Agincourt (Francúzsko) 53
 Amerika 9, 42, 62, 75; *pozri aj* Južná A.; Spojené štáty americké
 Anglicko 28, 37, 39-40, 42, 45-50, 52, 54-56, 58, 62-65, 70, 99-100, 110, 112; *pozri aj* Derbyshire; Devon; Essex; Exmoor; Leicestershire; Londýn; Nordhamptonshire; Norfolk; Oxfordshire; Rutland; Sussex; York
 Asti (Taliansko) 38
 Austrália 74; *pozri aj* Melbourne, Sydney
 Azerbajdžan 106
 Ázia 42, 95, 111; *pozri aj* Azerbajdžan; Ďaleký východ; Gruzínsko (časť); Japonsko; Južná Kórea; Singapur; Sovietsky zväz (časť)
 Baleárske ostrovy (Španielsko) 103
 Balkán 97; *pozri aj* Bulharsko; Chorvátsko; Rumunsko; Slovinsko; Srbsko
 Bavorsko (Nemecko) 26
 Belgicko 78; *pozri aj* Nizozemsko
 Belgorodská oblasť (Rusko) 106
 Bielorusko 12, 106
 Britské ostrovy 11, 42, 44-45, 49-50, 54, 62, 67, 71-72, 111, 113; *pozri aj* Írsko
 Brixen (Taliansko) 26
 Bulharsko 97, 106, 111
 Česko *pozri* Praha
 Čína 100; *pozri aj* Nanjing
 Dánsko 12, 88, 90, 102
 Ďaleký východ 107
 Derbyshire (Anglicko) 59
 Devon (Anglicko) 55
 Dublin (Írsko) 100
 Essex (Anglicko) 65
 Estónsko 77, 80, 86, 88, 94, 96-98, 111
 Európa 9-12, 37, 40, 42, 62, 70-72, 74-77, 79-81, 85-88, 90-91, 94-96, 98, 100-103, 107-108, 110-111, 113; *pozri aj* jednotlivé

štáty Európy a Východná/východná E.; Západná/západná E.
 Exmoor (Anglicko) 46
 Filadelfia (USA) 68
 Fínsko 77-79, 86, 90, 96-98, 111
 Francúzsko 37, 40, 42, 47-52, 56, 62, 66, 75, 78, 88, 90, 106, 110-112; *pozri aj* Agincourt; Metz; Paríž; Savojsko
 Galícia (Španielsko) 83
 Grécko 54, 76, 88
 Gruzínsko 103, 105
 Holandsko 37, 102; *pozri aj* Nizozemsko
 Chorvátsko 91; *pozri aj* Záhreb
 Chur (Švajčiarsko) 26
 Interamna *pozri* Terni
 Írsko 33, 57; *pozri aj* Dublin; Kildare
 Janov (Taliansko) 19, 38-40, 110
 Japonsko 79, 101; *pozri aj* Kobe
 Južná Amerika 95
 Južná Kórea 101
 Katalánsko (Španielsko) 103
 Kildare (Írsko) 57
 Kobe (Japonsko) 79
 Leicestershire (Anglicko) 64
 Ligúria (Taliansko) 38, 110
 Londýn (Anglicko) 53-54, 65-66, 68, 70
 Mais *pozri* Zenoburg
 Massachusetts (USA) 69
 Melbourne (Austrália) 70
 Merano (Taliansko) 26
 Metz (Francúzsko) 62
 Minhó (Portugalsko) 92
 Mödling (Rakúsko) 79
 Murom (Rusko) 106
 Nanjing (Čína) 100
 Nemecko 42, 51, 68-69, 78, 94, 102, 106; *pozri aj* Bavorsko; Norimberg; Pasov; Raetia; Rezno; Tirolsko; Západné/západné N.

New York (USA) 68-70
 Nizozemsko 26, 42, 47, 110; *pozri aj* Belgicko, Holandsko
 Nižný Novgorod (Rusko) 91
 Nordhamptonshire (Anglicko) 64
 Norfolk (Anglicko) 43, 51, 55-56, 63, 64, 75
 Norimberg (Nemecko) 21, 78
 Nórsko 90
 Oxfordshire (Anglicko) 66
 Paríž (Francúzsko) 48, 52
 Pasov (Nemecko) 16, 26-27
 Portugalsko 90, 92, 96; *pozri aj* Minho
 Praha (Česko) 99
 Raetia (Švajčiarsko/Rakúsko/Nemecko/Talian-
 sko) 26
 Rakúsko 78-79, 88, 90; *pozri aj* Mödling;
 Raetia
 Rezno (Nemecko) 26
 Rím (Rímska ríša) 11, 26, 30, 32-33, 54, 83, 113
 Rím (Taliano) 16-17, 21, 23-25, 30-32, 40, 95
 Rumunsko 92, 105-106, 108
 Rusko 12-13, 75, 79, 105-108, 111; *pozri aj*
 Belgorodská oblasť; Murom; Nižný Novgo-
 rod; Vladivostok
 Rutland (Anglicko) 64
 Savojsko (Francúzsko/Švajčiarsko/Talian-
 sko) 40
 Singapur 96
 Slovensko 10, 79
 Slovinsko 103, 108
 Sovietsky zväz 77, 79
 Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severné-
 ho Írska 55, 66, 68-69, 102; *pozri aj* Anglic-
 ko; Írsko; Škótsko; Wales
 Spojené štáty americké 11, 62, 67-71, 74-76, 79,
 81, 86, 90, 103, 111, 113; *pozri aj* Filadelfia;
 Massachusetts; New York; Worcester

Srbsko 79
 St. Gotthard (Švajčiarsko) 26
 Sussex (Anglicko) 59
 Sydney (Austrália) 70
 Škótsko 45, 47, 50-51, 55, 57, 93
 Španielsko 16, 40, 42, 83, 101, 103, 110; *pozri*
aj Baleárske ostrovy; Galícia; Katalánsko;
 Valencia
 Švajčiarsko 26, 78; *pozri aj* Chur; Raetia;
 Savojsko; St. Gotthard; Zürich; Ženeva
 Švédsko 79, 96
 Taliansko 16, 82-83, 90-91; *pozri aj* Asti;
 Brixen; Janov; Ligúria; Merano; Raetia;
 Rím; Savojsko; Terni; Tiber; Umbria;
 Verona; Zenoburg
 Terni (Taliano) 16, 23-28, 31
 Tiber (Taliano) 95
 Tirolsko (Nemecko) 26
 Ukrajina 12-13, 79, 86, 96, 100
 Umbria (Taliano) 23
 USA *pozri* Spojené štáty americké
 Valencia (Španielsko) 40, 104-105, 108
 Verona (Taliano) 83
 Vladivostok (Rusko) 107
 Východná/východná Európa 9, 76-77, 79-80,
 90, 102, 108, 111
 Wales (Spojené kráľovstvo) 12, 99, 103
 Worcester (USA) 68
 York (Anglicko) 54,
 Záhreb (Chorvátsko) 91
 Západná/západná Európa 76-77, 79-81, 88,
 90, 101-102, 105, 107, 111
 západné Nemecko 76, 79
 Zenoburg (Taliano) 26
 Zürich (Švajčiarsko) 77
 Ženeva (Švajčiarsko) 100

V EDÍCI ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE DOTERAZ VYŠLO:

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 1

Folklore in the Identification Processes of Society. G. Kiliánová, E. Krekovičová (eds.). Bratislava: Ústav etnológie SAV, 1994. 165 s. ISBN 8085665328.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 2

Burlasová, Soňa: *Katalóg slovenských naratívnych piesní. Typenindex slowakischer Erzählieder.* Zväzok 1. E. Krekovičová (ed.). Bratislava: Vydavateľstvo VEDA – Ústav etnológie SAV, 1998. 225 s. ISBN 80224 0506X.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 3

Burlasová, Soňa: *Katalóg slovenských naratívnych piesní. Typenindex slowakischer Erzählieder.* Zväzok 2. E. Krekovičová (ed.). Bratislava: Vydavateľstvo VEDA – Ústav etnológie SAV, 1998. S. 227-441. ISBN 8022405094.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 4

Burlasová, Soňa: *Katalóg slovenských naratívnych piesní. Typenindex slowakischer Erzählieder.* Zväzok 3. E. Krekovičová (ed.). Bratislava: Vydavateľstvo VEDA – Ústav etnológie SAV, 1998. S. 445-682. ISBN 8022405124.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 5

Identita etnických spoločenstiev. Výsledky etnologických výskumov. G. Kiliánová (ed.). Bratislava: Ústav etnológie SAV – SAP-Slovak Academic Press, spol. s r. o., 1998. 128 s. ISBN 8088908035.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 6

Dekoratívny prejav – tradícia a súčasnosť. O. Danglová, J. Zajonc (zost.). Bratislava: VEDA, 1998. 179 s. ISBN 802240523X.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 7

Identity of Ethnic Groups and Communities. The Results of Slovak Ethnological Research. G. Kiliánová, E. Riečanská (ed.). Bratislava: Ústav etnológie SAV – SAP-Slovak Academic Press, spol. s r. o., 2000. 164 s. ISBN 8088908728.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 8

Traditional Culture as a Part of the Cultural Heritage of Europe. The Presence and Perspective of Folklore and Folkloristics. Z. Profantová (ed.). Bratislava: Ústav etnológie SAV – Tomáš Písecký-ARM 333, 2003. 143 s. ISBN 8089069096.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 9

Ethnology in Slovakia at the Beginning of the 21st Century: Reflections and Trends. G. Kiliánová, K. Köstlin, R. Stoličná (eds.). Etnologické štúdie 9 and Veröffentlichungen Europäische Ethnologie 24. Bratislava – Wien: Ústav etnológie SAV – Institut für Europäische Ethnologie, Universität Wien, 2004. 229 s. ISBN 3902029102.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 10

Slavistická folkloristika na rázcestí. Z. Profantová (ed.). Bratislava: Ústav etnológie SAV – Tomáš Písecký-ARM 333, 2003. 116 s. ISBN 808906910X.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 11

Beňušková, Zuzana: *Religiozita a medzikonfesijné vzťahy v lokálnom spoločenstve.* Bratislava – Dolný Oháj: Ústav etnológie SAV – MERKUR, 2004. 198 s. ISBN 8096916351.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 12

Folklór v kontextoch. Zborník príspevkov k jubileu Doc. PhDr. Lubice Droppovej, CSc. H. Hlôšková (ed.). Bratislava: Ústav etnológie SAV – Katedra etnológie a kultúrnej antropológie FFUK – Národopisná spoločnosť Slovenska, 2005. 215 s. ISBN 8088997208.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 13

Malé dejiny veľkých udalostí v Česko(a)Slovensku po roku 1948, 1968, 1989. I., II. Z. Profantová (ed.). Bratislava: Ústav etnológie SAV – Ústav pamäti národa – Tomáš Písecký –ARM 333, 2005. I. – 283 s. ISBN 8089069134; II. – 193 s. ISBN 8089069142.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 14

Malé dejiny veľkých udalostí v Česko(a)Slovensku po roku 1948, 1968, 1989 III. Naratívna každodennosť v kontexte sociálno-historickej retrospektívy. Z. Profantová (ed.) Bratislava: Ústav etnológie SAV, 2007. 207 s. ISBN 9788088997412.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 15

Od folklórneho textu ku kontextu. Venované pamiatke PhDr. Márie Kosovej, CSc. E. Krekovičová, J. Pospíšilová (eds.). Bratislava – Brno: Ústav etnológie SAV – Etnologický ústav AV ČR, 2006. 214 s. ISBN 8096942743.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 16

Slavkovský, Peter: *Svet na odchode. Tradičná agrárna kultúra Slovákov v strednej a južnej Európe.* Bratislava: Veda, 2009. 216 s. ISBN 97880 22410861.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 17

Slavkovský, Peter: *Svet roľníka. Agrárna kultúra Slovenska ako predmet etnografického výskumu.* Bratislava: Veda, 2011. 135 s. ISBN 9788022412056.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 18

Slavkovský, Peter: *Slovenská etnografia (kompendium dejín vedného odboru).* Bratislava: Veda, 2012. 127 s. ISBN 9788022412797.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 19

Slavkovský, Peter: *S nošou za industrializáciou krajiny. Tradičné podoby dopravy na slovenskom vidieku.* Bratislava: Ústav etnológie SAV – VEDA SAV, 2014. 128 s. ISBN 9788022413985.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 20

Vanovičová, Zora: *Autorita symbolu.* E. Krekovičová (ed.). Bratislava: Ústav etnológie SAV 2014. 119 s. ISBN 9788097097523.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 21

Popelková, Katarína a kolektív: *Čo je to sviatok v 21. storočí na Slovensku?* Bratislava: Ústav etnológie SAV 2014. 320 s. ISBN 9788097097530.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 22

Burlasová, Soňa: *Naratívne piesne o zbojníkoch. Príspevok k porovnávaciemu štúdiu.* Bratislava: Ústav etnológie SAV 2015. 118 s. ISBN 97880 97097547.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 23

Čierno-biele svety. Rómovia v majoritnej spoločnosti na Slovensku. T. Podolinská, T. Hrustič (eds.). Bratislava: Ústav etnológie SAV – VEDA SAV 2015. 600 s. ISBN 9788022414135.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 24

Salner, Peter: *Židia na Slovensku po roku 1945. (Komunita medzi vierou a realitou.)* Bratislava: Ústav etnológie SAV – VEDA SAV 2016. 216 s. ISBN 978-80-224-1510-1.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 25

Vrzgulová, Monika: *Nevyroprávané susedské histórie. Holokaust na Slovensku z dvoch perspektív.* Bratislava: Ústav etnológie SAV – VEDA SAV 2016. 141 s. ISBN 978-80-224-1542-2.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 26

Za hranicami vedy? Aplikovaná antropológia v spoločnosti. Soňa G. Lutherová, Miroslava Hlinčíková (eds.). Bratislava: Ústav etnológie SAV – VEDA SAV 2016. 168 s. ISBN 978-80-224-1543-9.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 27

Voľanská, Lubica: *„V hlave tridsať, v krížoch sto.“ Starnutie v autobiografiách v Bratislave a Viedni.* Bratislava: Ústav etnológie SAV – VEDA SAV 2016. 224 s. ISBN 978-80-224-1544-6.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 28

Vrzgulová, Monika – Voľanská, Ľubica – Salner, Peter: *Rozprávania a mlčanie. Medzigeneračná komunikácia v rodine*. Bratislava: Ústav etnológie SAV – VEDA SAV 2017. 135 s. ISBN 978-80-224-1621-4.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 29

Panczová, Zuzana: *Konšpiračné teórie: témy, historické kontexty a argumentačné stratégie*. Bratislava: Ústav etnológie SAV – VEDA SAV 2017. 160 s. ISBN 978-80-224-1546-0.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 30

Wiesner, Adam: *Jediná jistota je zmena: autoetnografie na transgender téma*. Bratislava: Ústav etnológie SAV – VEDA SAV 2017. 215 s. ISBN 978-80-224-1622-1.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 31

Beňušková, Zuzana: *Občianske obrady na Slovensku*. Bratislava: Ústav etnológie SAV – VEDA SAV 2017. 136 s. ISBN 978-80-224-1623-8.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 32

Salner, Peter: *Židovská komunita po roku 1989*. Bratislava: Ústav etnológie SAV – VEDA SAV 2018. 144 s. ISBN 978-80-224-1624-5.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 33

Krekovičová, Eva: *Piesne a etnická identifikácia Slovákov v Maďarsku. Výskum z obdobia 1991 – 2017*. Bratislava: Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV – VEDA SAV 2018. 264 s. ISBN 978-80-224-1698-6.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 34

Divinský, Boris – Zachar Podolinská, Tatiana et al.: *Globe in Motion. Patterns of International Migration: Similarities and Differences*. Bratislava: Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV – Marenčin PT 2018. 216 s. ISBN 978-80-970975-7-8 (hardback), ISBN 978-80-970975-8-5 (PDF), DOI: <https://doi.org/10.31577/2018.9788097097578>.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 35

Luther, Daniel: *Bratislava Česko-Slovenská: putovanie z monarchie do Slovenského štátu*. Bratislava: Marenčin PT 2018. 152 s. ISBN 978-80-569-0146-5.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 36

Globe in Motion 2. Multiple Shades of Migration: Regional Perspectives. Miroslava Hlinčíková, Martina Sekulová (eds.). Bratislava: Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV – Marenčin PT 2019. 154 s. ISBN 978-80-970975-9-2 (hardback), ISBN 978-80-973372-0-9 (PDF), DOI: <https://doi.org/10.31577/2019.9788097337209>.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 37

Salner, Peter: *Judaizmus v tradícii a súčasnosti (Premeny židovskej komunity v 19. – 21. storočí. Etnologický pohľad)*. Bratislava: Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV – VEDA SAV 2019. 144 s. ISBN 978-80-224-1750-1.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 38

Traces of the Virgin Mary in Post-Communist Europe. Tatiana Zachar Podolinská (ed.). Bratislava: Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV – VEDA SAV 2019. 424 s. ISBN 978-80-224-1782-2.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 39

Nové prístupy v etnológii a sociálnej antropológii na Slovensku. Ľubica Voľanská, Adam Wiesner (eds.). Bratislava: Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV – VEDA SAV 2019. 176 s. ISBN 978-80-224-1789-1.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 40

Bahna, Vladimír: *Nadprirodzené skúsenosti a naratívna myseľ. Sociálna nákazlivosť spomienok*. Bratislava: Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV – VEDA SAV 2019. 208 s. ISBN 978-80-224-1775-4, DOI: <https://doi.org/10.31577/2019.9788022417754>.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 41

Tábor smrti Sobibor: Dejiny a odkaz. Ján Hlavinka, Peter Salner (eds.). Bratislava: Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV – Dokumentačné stredisko holokaustu – Marenčin PT 2019. 264 s. ISBN 978-80-569-0449-7.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 42

Dvojrozhovor. O pamäti, etnológii a meste... Monika Vrzgulová (ed.). Bratislava: Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV – Marenčin PT 2020. 257 s. ISBN 978-80-569-0449-7, DOI: <https://doi.org/10.31577/2020.9788056904497>.

ETNOLOGICKÉ ŠTÚDIE 43

Wiesner, Adam: *Monkey on My Back: An Autoethnographic Narrative of a Therapeutic Experience*. Bratislava: Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV – VEDA SAV 2020. 224 s. ISBN 978-80-224-1824-9, DOI: <https://doi.org/10.31577/2020.9788022418249>.

Juraj Zajonc

**SVÄTÍ
S MENOM VALENTÍN
A SVIATKY
ZAMILOVANÝCH**

Vydal Ústav etnológie a sociálnej antropológie Slovenskej akadémie vied
ako 44. titul edície Etnologické štúdie.

Vydala a vytlačila VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied,
Centrum spoločných činností SAV, Dúbravská cesta 5820/9,
841 04 Bratislava, v roku 2020 ako svoju 4535. publikáciu.

www.veda.sav.sk

Príprava do tlače: Eva Kovačevičová-Fudala

Rozsah: 152 strán
Náklad: 500 kusov

ISBN 978-80-224-1853-9

DOI: <https://doi.org/10.31577/2020.9788022418539>